

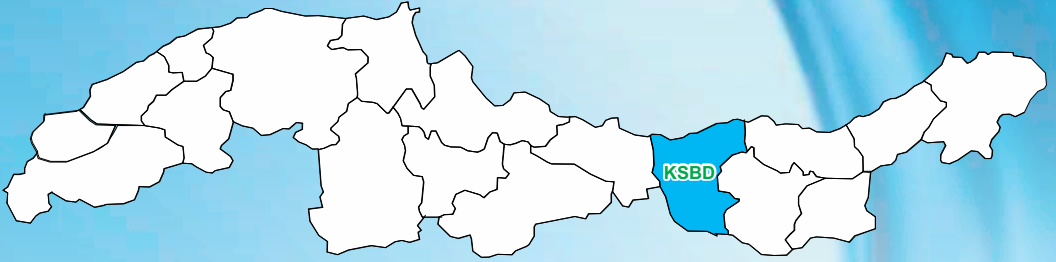
ISSN: 1309-081X

Yıl / Year : 7

Sayı : Süreli Yayınlar
Özel Sayısı

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Karadeniz
Sosyal Bilimler Dergisi
The Black Sea Journal Of Social Sciences

KIŞ 2015
WINTER 2015

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GİRESUN UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

KARADENİZ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
THE BLACK SEA JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

KARADENİZ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ YILDA İKİ KEZ YAYINLANAN
(HAZİRAN-ARALIK)
ULUSLARARASI HAKEMLİ BİR DERGİDİR.

THE BLACK SEA JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES IS A PEER REVIEWED
INTERNATIONAL JOURNAL PUBLISHED BIENNUELY (JUNE – DECEMBER).

KIŞ/ WINTER 2015

YIL / YEAR: 7

SÜRELİ YAYINLAR ÖZEL SAYISI
SPECIAL ISSUE OF PERIODICAL PUBLICATIONS

KARADENİZ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ THE BLACK SEA JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

ISSN: 1309-081X

Sahibi / Owner

Doç. Dr. Sedat MADEN
Giresun Üniversitesi

Editör / Editor

Doç. Dr. Sedat MADEN
Giresun Üniversitesi

Editör Yardımcıları / Assistant Editor

Yrd. Doç. Dr. Hadiye YILMAZ
Giresun Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Lokman TAŞKESEN LİOĞLU
Giresun Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mustafa S. ABDÜSSELAM
Giresun Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abanoz KÜÇÜK
Giresun Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hatem TÜRK
Giresun Üniversitesi

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Mustafa ŞANAL
Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşe ÖZCAN
Giresun Üniversitesi
Doç. Dr. Necdet EKİNCİ
Giresun Üniversitesi
Doç. Dr. Servet CEYLAN
Giresun Üniversitesi
Doç. Dr. Sezai BALCI
Giresun Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nail GÜNEY
Giresun Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Elif Mamur YILMAZ
Giresun Üniversitesi

Yazı İşleri Müdürü / Editorial Manager

Yrd. Doç. Dr. Hatem TÜRK
Giresun Üniversitesi

İngilizce Editörleri / English Editors

Yrd. Doç. Dr. Erhan DELEN
Giresun Üniversitesi
**Yrd. Doç. Dr. Binnur
YILDIRIM HACİBRAHİMOĞLU**
Giresun Üniversitesi

Sekreter / Secretary

Arş. Gör. Dr. Mehmet ALVER
Giresun Üniversitesi
Arş. Gör. Dr. Müzeyyen ALTUNBAY
Giresun Üniversitesi
Arş. Gör. Adem ÖZBEK
Giresun Üniversitesi

Yazışma Adresi / Correspondence Address

Giresun Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Güre Yerleşkesi 28200 / Giresun
Tel: (0454) 310 10 85
e-mail: sosdergi@gmail.com

Basım Tarihi / Date of Publication: 2015

© Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi,
DergiPark, Index Copernicus, Akademia Sosyal
Bilimler İndeksi (ASOS Index), Araştırmacı
Bilimsel Yayın İndeksi ve Türk Eğitim İndeksi
tarafından taranmaktadır.

Baskı: Yeşilgiresun Matbaacılık-
Gazetecilik Ltd. Şti.
Bekirpaşa Cad. No: 24 / Giresun
Tel.: 0454 216 71 45

Dergimizde yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

KARADENİZ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ THE BLACK SEA JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Bilim ve Danışma Kurulu / Science and Advisory Board

Prof. Dr. Aygün ATTAR

Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Akmatali ALİMBEKOV

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi

Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Burcu BOSTANOĞLU

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Metin BOZKUŞ

Cumhuriyet Üniversitesi

Prof. Dr. Ömür CEYLAN

Kültür Üniversitesi

Prof. Dr. Hayati DOĞANAY

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Feridun EMECEN

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Erdoğan ERBAY

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Miri Gal-EZER

Kinneret Üniversitesi, İsrail

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ

Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Qui GUO

Macquarie Üniversitesi, Avustralya

Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ

Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. Kasım KARAKÜTÜK

Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Olcabay KARATAYEV

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa KİBAROĞLU

Okan Üniversitesi

Prof. Dr. Giedrė KVIESKIENĖ

Lietuvos Edukologijos Universitės, Litvanya

Prof. Dr. Muhsin MACİT

Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Divina Frau-MEIGS

Sorbonne Üniversitesi, Fransa

Prof. Dr. Anvarbek MOKEYEV

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi

Prof. Dr. Mehman MUSAOĞLU

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Hiroki ODAKA

Aichi Gakuin University, Aichi, Japan

Prof. Dr. Mustafa ÖNER

Ege Üniversitesi

Prof. Dr. Murat ÖZBAY

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Burul SAGINBAYAVA

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi

Prof. Dr. Maria João SILVEIRINHA

Lizbon Üniversitesi, Portekiz

Prof. Dr. Goran SVENSSON

Norway and Halmstad University, Sweden

Prof. Dr. Fatih TAYFUR

Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Madina TEKUEVA

Kabardino-Balkarian State University, Rusya

Prof. Dr. Vahit TÜRK

İstanbul Kültür Üniversitesi

Prof. Dr. Hayati AKYOL

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL

Emekli

Prof. Dr. Mehmet AÇA

Balıkesir Üniversitesi

Prof. Dr. Mukim SAĞIR

Erzincan Üniversitesi

Prof. Dr. Suat UNGAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Burhanettin KESKİN

Columbus State University, GA, USA

Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi
The Black Sea Journal of Social Sciences
Sürelî Yayınlar Özel Sayısı Hakem Listesi
List of Referee for Special Issue Of Periodical Publications

Prof. Dr. Erdoğan Erbay

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Şaban SAĞLIK

19 Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet Bozdoğan

Cumhuriyet Üniversitesi

Doç. Dr. Nesime CEYHAN

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Doç. Dr. Cüneyt ISSI

Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Alpay Doğan Yıldız

Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Turmuş

Giresun Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Musa Öksüz

Giresun Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Rasim Bayraktar

Giresun Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. İbrahim Ünfer

Erzincan Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Adem Koç

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Şeyma Büyükkavas Kuran

19 Mayıs Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Lokman TAŞKESENLİOĞLU

Giresun Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Fikret Uslucan

Giresun Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Maksut Yiğitbaş

Ahi Evran Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Servet Tiken

Atatürk Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Hatem TÜRK

Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Erhan DURUKAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Bayram BAŞ

Yıldız Teknik Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Türk Kültür Birliğinin Sağlanması “Türk Amacı” Dergisi <i>The Effects of 'Türk Amacı' Magazine on Providing Turkish Cultural Unity</i> _____	1
Sedat MADEN - Müzeyyen ALTUNBAY	
Kısa Ömürlü Bir Mizah ve Hiciv Gazetesi: Davul <i>A Short-lived Humor And Satire Gazette: The Davul</i> _____	13
Yrd. Doç. Dr. Fikret USLUCAN	
Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde Bolşevizm Algısı ve İslam Dünyasına Bakış (1920-1921) <i>The Perception of Bolshevism in Hâkimiyet-i Milliye Newspaper and a Look on Islamic World (1920-1921)</i> _____	23
Yrd. Doç. Dr. Hadiye YILMAZ	
II. Meşrutiyetin Gölgesinde Kısa Süren Bir Heyecanın Dergisi: Hıyâbân <i>The Magazine Of A Short Sensation Under The Shadow of Second Constitutionalist Period: The Hıyaban</i> _____	43
Yeliz GENÇASLAN	
Muallim Naci'nin Mecmua-i Muallim'deki Eski Türk Edebiyatı ile İlgili Yazı ve Görüşleri <i>Muallim Naci's Articles and Views About the Classic Literature in the Magazine of Mecmua-i Muallim</i> _____	57
Yrd. Doç. Dr. Lokman TAŞKESENLİOĞLU	
Resimli Ay'da Bir Anket: “Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar?” <i>A Survey In Ist Resimli Ay: " How Do Our Authors And Scholars Write?"</i> _____	67
Yrd. Doç. Dr. Emine Bilgehan Türk	
Şebab Mecmuası'nda Tevfik Fikret <i>Tevfik Fikret at Magazine of Şebab</i> _____	79
Tuba AKSOY TARAKCI	
Türk Yurdu Dergisinde 1914-1918 Yılları Arasında Yayımlanmış Şiirlerde Savaş İzleği <i>The Theme of War In Poems Published Between The Years 1914 And 1918 in Journal of Turk Yurdu (Turkish Land)</i> _____	89
Okt. Hatice GÜNDOĞAN	

Türkiye'de Folklor Dergiciliğinden Bir Kesit: “Anadolu Folkloru” Dergisi <i>A Section from Journal Publishing of Folklore in Turkey: Journal of Anadolu Folkloru</i> _____	113
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÇEVİK	
Musavver Emel Mecmuasındaki Şiirler Üzerine Bir İnceleme <i>A Study On Poetry In The Musavver Emel Magazines</i> _____	133
Hilal ÖZKAYA	
Türkiye Edebiyat Mecmuası Üzerine Bir İnceleme <i>The Study An On Türkiye Edebiyat Mecmuası</i> _____	147
Çakır ZENGİN	
Ufk-ı Âti Mecmuası Üzerinde Bir İnceleme <i>A Study On Magazine of Ufk-ı Âti</i> _____	159
Neslihan BODUR	
II. Meşrutiyet Döneminde Bir Magazin Dergisi: Musavver Muhit <i>II. Constitutional Era A Magazine Journal: Musavver Muhit</i> _____	173
Yrd. Doç. Dr. Hatem TÜRK	
Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun Basınında Dini ve Kültürel Hayat <i>In The First Years Of The Republic, Religious and Cultural Life In The Press of Giresun</i> _____	193
Doç. Dr. Nazım ELMAS	
Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi Yazım Kuralları _____	217

Türk Kültür Birliğinin Sağlanmasında “Türk Amacı” Dergisi

Sedat MADEN*
Müzeyyen ALTUNBAY**

Öz

Türkiye'de dergiciliğin tarihi 19. yüzyıla kadar uzanır. İlk dergi olarak kabul edilen *Vaka-i Tıbbiye*'den (1849-1851) günümüze kadar farklı alanlarda yüzlerce dergi yayımlanmıştır. Yayımlanan bu dergilerin yayın politikalarının hedef kitle doğrultusunda olduğu bilinmektedir. 1940'lı yıllarda tek parti döneminde dergi sayısında azalma görülse de bu yıllarda Türk milliyetçiliğini öne çıkaran ve kültür birliğini sağlamaya çalışan dergilere rastlanmaktadır. II. Dünya Savaşı öncesine denk gelen bu yıllarda kültürel kimliğin korunması ve güçlenmesi, ulusların kökleriyle birleşmesi fikrini yaygınlaştırır. Ortak tarih ve kimlik düşüncesinden hareketle dergilerin yayın politikalarında kültür birliğine öncelik verildiği görülür. Bu dönemlerde *Bozkurt*, *Millet*, *Çınaraltı* gibi dergilerin yanı sıra Türk kültür birliğini sağlamaya adanmış bir diğer dergi Ahmet Caferoğlu tarafından çıkarılan *Türk Amacı* dergisidir. Azerbaycan Gence doğumlu olan Ahmet Caferoğlu, Türkiye'de başta ağız özellikleri olmak üzere çok sayıda bilimsel çalışma yapmıştır. Caferoğlu, *Türk Amacı* dergisinin yayın politikasını, “Türk topluluklarını tanıştırmak ve kaynaştırarak kültür birliğini sağlamak” olarak belirlemiştir. İlk sayısı Temmuz 1942 yılında yayımlanan dergi, toplamda sekiz sayı çıkmıştır. Dergide yer alan konular genel itibarıyla Türk kültür ve tarihine ışık tutacak önemli şahsiyetlerden ve kültürel meselelerden seçilmiştir. Başlangıçtaki iddialı çıkışını devam ettiremeyen dergi ilk yılını doldurmadan yayın hayatını noktalamıştır. Bu çalışmada, Türk kültür birliğinin sağlanmasında önemli katkıları bulunan *Türk Amacı* dergisi ele alınıp incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Amacı, Ahmet Caferoğlu, kültür birliği, Türk dünyası.

* Doç. Dr., Giresun Üniversitesi Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
e-posta: sedd52@gmail.com

** Dr., Giresun Üniversitesi Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
e-posta: altun.bay@hotmail.com

The Effects of 'Türk Amacı' Magazine on Providing Turkish Cultural Unity

Abstract

The history of magazine publishing in Turkey goes back to 19th century. Hundreds of magazines have been published in many different fields from the first magazine *Vaka-i Tıbbiye* (1849-1851) till today. It is known that the publication policy of these published magazines occurred in line with the target audience. Although there was a decrease in the number of magazines in single-part period in 1940s, there were also magazines trying to emphasize the Turkish nationalism and cultural unity this year. In the years before the Second World War, protection and refreshment of the culture promotes the idea of unification of the nations with their roots. Taken this idea as the basis, it is seen that cultural unity is given priority in the publication policy of the magazines. In addition to the magazines such as *Bozkurt*, *Millet* and *Çınaraltı*, another magazine published for cultural unity is the magazine called *Türk Amacı* by Ahmet Caferoğlu. Ahmet Caferoğlu born in Gence, Azerbaijan conducted a large number of scientific studies especially about the features of dialect. He determined the publication policy of *Türk Amacı* magazine as enabling cultural unity among Turkish communities by introducing them to each other. The magazine first published in July, 1942 has 8 issues in total. The topics covered in the magazine were selected from the relevant topics such as important people and cultures which would enlighten Turkish culture and history. The magazine could not maintain its significance; hence, its publication ended at the beginning of its first publication year. In this study, the magazine titled as *Türk Amacı* was studied for Turkish cultural unity.

Key Words: Türk Amacı, Ahmet Caferoğlu, cultural unity, Turkish world.

Giriş

“Cihan tarihine azim hizmetleri dokunan, çağlar ve asırlar boyunca, yüksek kültürlü millî devletler kuran, Türk uruk ve boylarını yakından tanımadıkça ve onlarla sıkı bir surette ilgilenilmedikçe, Türk kültür birliği davası, daima noksan kalacaktır.”
Ahmet Caferoğlu

Okuma kültürünün bir göstergesi olan “dergicilik”, toplumların kültürel gelişmişliği hakkında bilgi vermesi bakımından önemli yayın organlarıdır. Batıdaki dergicilik ile kıyaslandığında Türkiye’de dergiciliğin köklerinin çok daha yeni olduğu görülür. Çünkü dergicilik anlayışının yerleşmesi doğrudan matbaanın kullanılmasıyla ilgili olduğundan 18. yüzyıla kadar Türkiye’de diğer basılı eserlerde (gazete, kitap, ansiklopedi vb.) olduğu gibi dergicilik alanında da faaliyet gösterilememiştir.

18. yüzyılın ilk yarısında bir yenileşme hareketi olarak Osmanlı Devleti’ne giren matbaa, bağımsız eserlerin basılması yolunda önemli bir başlangıç olmuştur. Başlangıçta matbaaya karşı bir tepki olduysa da daha sonra kitap, gazete, dergi gibi çok sayıda eser basılarak halka ulaştırılmıştır. Ancak bu aşamaya gelinceye kadar matbaanın tepkiyle karşılandığı bilinmektedir. Berkes’e göre bu tepkinin temelinde, yaygın bilinenin aksine, şeriat değil Osmanlı’daki loncalar etkilidir. *“Şu hâlde basım sanatı Osmanlı tarihinde yalnızca bir din sorunu değil, kısmen teknik, kısmen ekonomik, kısmen de siyasal bir sorun olmuştur. Matbaanın açılmasına ülemanın karşı koyduğuna dair hiçbir kayıt yoktur. Kur’an, hadis, tefsir ve fıkıh eserlerinin istisna edilmesi, Müslümanlar arasında da benzer olayların çıkması korkusuyla yorumlanabilir. Matbaacılık Müslümanlar arasında bir din ilgisi ile değil, siyasal bir ilgi ile de başlamıştır”* (Berkes, 2013: 61).

Matbaanın giderek yaygınlaşması sonucunda farklı düşünceleri dile getiren gazete ve dergiler ortaya çıkmaya başlar. Gazete ve dergilerin çoğalması aynı zamanda Osmanlıdaki farklı düşüncelerin dile gelmesi anlamını taşımaktadır. Bu nedenle ilk resmi gazetenin (*Takvim-i Vekayi*-1831) çıkarılmasından sonra gazete ve dergi sayısında giderek bir artış göze çarpar. Tanzimat’a gelindiğinde ise sadece yetişkinlere değil çocuklara yönelik de dergilerin çıkarılması önemli bir hareket olarak görülür.

“Avrupa’da olduğu gibi ülkemizde de yayınlanan ilk dergiler bilimsel nitelik taşımaktadır. Ülkemizde bilinen ilk Türkçe dergi 1849-1851 yılları arasında 28 sayı yayımlanan ve bir tıp dergisi olan Vaka-i Tıbbiye’dir. Bu derginin aynı zamanda Fransızca bir nüshası da bulunmaktadır” (Gönenç, 2007: 64). *Vaka-i Tıbbiye*’den sonra, Teodor Kasap tarafından 1870 yılında

çıkartılan ilk mizah dergimiz olan *Diyoben'i* unutmamak gerekir. Bununla birlikte, 1910-1912 yılları arasında Selanik'te *Hüsn ve Şiir* adıyla yayın hayatına başlayan, sekizinci sayısından itibaren *Genç Kalemler* adını alan Türk dili, kültür ve edebiyatı tarihi açısından önemli bir dönüşümün, Yeni Lisan hareketinin, öncülüğünü yapan bir başka dergiyi burada anmak yerinde olacaktır. Genç Kalemler dergisinin yazar kadrosu içinde *Ömer Seyfettin*, *Ali Canip Yöntem*, *Ziya Gökalp* gibi Türk kültür tarihinin önemli kalemleri yer almıştır.

Vaka-i Tıbbiye, *Diyoben* ve *Genç Kalemler* gibi süreli yayınlardan sonra dergicilik ülkemizde çok büyük aşamalar kat etmiştir. Haftalık ya da aylık olarak çıkarılan dergiler artık hedef kitleye ve amaca göre değişik türlerde çıkabilmektedir. Söz gelimi mizah dergisi, kültür-sanat dergileri, edebiyat dergileri, spor dergileri vb. İçeriği ne olursa olsun dergilerin genel olarak bir yayın politikası mevcuttur. Konu ile ilgili olarak Gönenç “*dergilerin yayın politikasının değişiklik gösterdiğini, Türkiye'nin içinde bulunduğu koşulların (ekonomik, siyasi, kültürel) ve okurun beklentilerinin göz önünde bulundurulduğunu*” (2007: 77) belirtmektedir.

Basılan her dergi ya da gazete belirli bir amaçla ve belirli bir düşünce doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Dergilerin basımlarındaki esas gaye, aynı zamanda derginin yayın politikasını da belirlemektedir. Söz gelimi *İsmail Gaspıralı* tarafından “dilde, fikirde, işte birlik” düsturuyula ile Türk topluluklarının sorunlarına tercüman olmak amacıyla çıkarılan *Tercüman Gazetesi* (1883-1918), sadece Kırım Tatar Türklerinin değil tüm Türk Dünyasının dil, kültür ve siyasi-sosyal yapısına etki etmiştir. Gaspıralı'nın “dilde, fikirde, işte birlikte” ülküsüyle başlattığı Türk-İslam mefkûresi *Tercüman* ile tüm Kırım'dan Osmanlıya, Kafkaslara ve tüm Türk coğrafyasına yayılmış ve bu heyecanı taşıyan yeni atılımlara yol göstermiştir.

Gaspıralı İsmail'den kısa bir süre sonra Abdürreşid İbrahim Efendi çıkardığı gazete ve dergilerle Rusya'daki Müslümanları bilgilendirme ve bilinçlendirme gayreti gütmüştür. Türkoğlu'nun belirttiği gibi Abdürreşid İbrahim “*Ahmet Taceddin ile birlikte 1910 yılında Teârûf-i Müslimin adlı bir dergi çıkararak, Rusya Müslümanlarının durumu, İslâm âleminin meseleleri ve eğitimle ilgili makaleler yazdı* (Türkoğlu, 1997: 68). Kendisi aynı zamanda önemli bir seyyah olan Abdürreşid İbrahim, günümüzdeki Türk-Japon ilişkilerinin temelini atan ve Japonya'da İslamiyet'in resmi dinler arasında kabul edilmesinde emeği olan kişi olarak da bilinir. Rusya'nın Türkler aleyhine ağır bir baskı oluşturduğu 20. yüzyılın ilk yarısında kendisi, tüm baskılara rağmen, çıkardığı gazete ve dergilerle Türkiye ve Türkler lehine yayın yaparak, olumlu bir algı oluşturmayı ve zor şartlar altındaki Müslümanların sesini dünyaya duyurmayı amaçlamıştır.

Türk basın hayatında önemli olarak kabul edilen bir diğer yayın organı Ünsizade Kardeşler tarafından çıkarılan *Ziya* dergisi kabul edilir. “1879'da *Celaleddin ve Hacı Said Ünsizade kardeşler Tiflis'te edebi- dini haftalık bir dergi olan Ziya'yı, 1883'te diğer Türk topluluklarından yazarların da katıldığı Keşkül'ü çıkarır. Keşkül, Ünsizade kardeşlerin Türkiye'ye sürülmesine kadar beş yıl yayımını devam ettirir*” (Kahraman, 2003: 124). Akpınar'a göre *Keşkül*, içerik itibarıyla diğer dergilerden farklı bir yönüyle öne çıkar. “*Siyasi bakımdan Keşkül'ün havası dikkat çekicidir. 1890'larda Azerbaycan'da ilk defa “millet” kavramı bu gazetede izah edilmiştir. Millet kelimesi, siyasi kültürel bir manada kullanılmıştır. İlk defa “din” ve “millet”in ayrı ayrı kavramlar olduğu burada izah edilmiştir*” (Akpınar, 1994: 91). Türk Dünyasında önemli etkileri olan diğer gazete ve dergilerden bazıları ise şunlardır: *Mola Nasreddin, Füyuzat, Hayat, Tanin, Genç Kalemler, Türk Yurdu* gibi.

Toplumlarının millî kimliklerinin oluşmasında, kültür ve edebiyat aracılığıyla yeni nesillerin şekillenmesinde, gazete ve dergilerin okuyucuyu bilinçlendirmelerinin yanı sıra bir düşünceyi aşılama, birlik beraberlik sağlama gibi etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür. Bir konuya dair geniş kitleleri haberdar etme, bilgilendirme, mesaj verme bakımından da gazete ve dergiler etkili birer iletişim aracı olarak görülmektedir. Yukarıda verilen dergilerden hareketle, özellikle Rusya'nın acı kuvvetini her fırsatta Türklere gösterdiği 20. yüzyılın ilk yarısında bile, onlarca derginin ve gazetenin çıkarılmasının halkın kenetlenmesinde önemli rol oynadığı söylenebilir.

Tanzimat'tan günümüze kadar olan süreçte, her ne kadar teknik alanda bazı sorunlar devam etse de, dergicilik alanında büyük aşama kaydedilmiştir. Ancak uzun soluklu dergi olma ve geniş okuyucu kitlesine ulaşma günümüz dergilerinin hâlen temel bir sorunudur. Kısa süreli olan birçok dergi basın yayın hayatında bir yol olsa da çeşitli sebeplerden ötürü yayın hayatlarını erken noktalamışlardır. Kendi dönemi itibarıyla önemli olan ve güçlü bir amaçla ortaya çıkan “*Türk Amacı*” dergisi de bunlardan bir tanesidir.

“*Türk Amacı'nın neşrinde güdülen esas gayeyi ve ülküyü en iyi olarak taşıdığı ad ifade etmektedir. Amaç kelimesi daha on birinci asırdan itibaren Türkçemizde nişangâh ve hedef manalarında kullanılarak bugüne kadar aynen manasını muhafaza etmektedir*” (S. I) denilerek ortaya çıkan *Türk Amacı* dergisi, temelinde Türk kültürünü ve millî mefkûreyi yansıtmayı amaç edinmiştir.

Derginin Yayın Politikası

Derginin sahip ve müdürü olan Ahmet Caferoğlu derginin taşıdığı öneme binaen şunları söylemektedir:

“*Her bir milletin en kıymetli benliği ve varlığı, bilhassa kültüründe*

olduğundan, neşrine başladığımız Türk Amacı da doğrudan doğruya, Türk kültür birliğinin mürevvici ve kaynağı olarak Türklüğe hizmet edecektir. Filvaki, Türk dünyası ile beraber, Türk kültürü de, çok geniş bir sahaya yayılmış ve bu yüzden birçok Türk ulus ve illeri arasında muhtelif şiveler türemiş ve her bir Türk ili için ayrı ayrı tarihler bile yazılmışsa da; bu ayrılıklar ancak coğrafi durum bakımından dikkat nazarına alınabilir. Gerçekte ise millî mefkûre, edebiyat, san'at, dil ve saire gibi manevî varlıklar bakımından, millî Türk fikir hayatı her daim bir kül olmuş ve bundan doğan Türk kültür birliği, varlığı da, bugüne kadar, tamamile kendisini muhafaza etmiştir (Caferoğlu, S.I).

Caferoğlu'na göre, Türk dünyasını ayrı birer milletten müteşekkil göstererek tarih yazmak doğru değildir. Her ne kadar birbirinden farklı şiveler oluşmuşsa da bunlar aynı dilin bir parçasıdır, bu nedenle farklılık sadece coğrafyadan ibarettir. Böylece tarih, dil, kültür birliği olan Türklerin ülkü birliğine hizmet etmek amacıyla *Türk Amacı* dergisini çıkarır. İlk sayısı 1 Temmuz 1942 yılında çıkarılan derginin 40'lı yılların başında yani II. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde bu amaçla çıkması da manidardır.

Dergi, beynelmilel bir anlayışla yayın hayatını devam ettirmeyi amaçlar. Çünkü dış dünyaya kapalı bir gerçeklik *Türk Amacı* dergisinin yayın politikası ile doğrudan bağdaşmaz. Dolayısıyla, dünyayı takip ederek yeniliklerden ve bilimsel çalışmalardan haberdar olmak, kültür sanat alanında bilinçlenmek ve bilgilenmek, kalkınma açısından önemlidir.

"Bu amaca varmak için mecmuamız bütün araştırmalara, toplamalara ve malzemelere açık bulundurulacaktır. Ayrıca mecmuamız, Türk kültür ve amacına hizmet eden Avrupa matbuatındaki mühim yazıları, kabil olduğu kadar, Türkçeye çevirerek okuyucularının istifadesine koyacaktır." (S.I) denilerek farklı fikirlere açık olunduğu gösterilmiştir.

Caferoğlu'nun yaptığı akademik çalışmalardan da anlaşılacağı gibi kendisi Türk kültürüne hizmet etmeyi bir görev bilmıştır. Caferoğlu'na göre Türk dünyasının birbiriyle tanışıp kaynaşması, birlik ve beraberlik içinde olması derginin Türk milletine olan en büyük borçlarından biridir.

"Nihayet, Türk Amacı'nın ödemesi lazım gelen en büyük borçlarından biri de, muhtelif coğrafi sahalara ayrılan bütün ırktaşlarını birbirine tanıtmak ve tanıştırmaktır. Cihan tarihine azim hizmetleri dokunan, çağlar ve asırlar boyunca, yüksek kültürlü millî devletler kuran, Türk uruk ve boylarını yakından tanımadıkça ve onlarla sıkı bir surette ilgilenilmedikçe, Türk kültür birliği davası, daima noksan kalacaktır. Bu sahada uğraşan her bir Türk gencinin burada üzerine düşen vazife, Türk varlığının en eski mazisini boylamak ve birbirinden ayrı yaşayan Türk uluslarının, ayrı ayrı kültüre malik olmayıp bilakis müşterek bir Türk birliği mahsulünün parçalarından başka bir şey

olmadıklarını Türk Amacı'nda ispat etmektedir” (Caferoğlu, S.I:1). Böylelikle ilk sayısında derginin temel amacı ve yayın politikası ortaya konularak Türk birliği sağlama yolunda gayret sarf edilmiştir.

Derginin İçeriği

Türk kültür birliğine hizmet etmek ve birbirine yabancı olan Türk akraba ve topluluklarını tanıştırap birbirleriyle kaynaşmalarını sağlamak amacıyla yayın hayatına başlayan *Türk Amacı* dergisi, sadece sekiz sayı çıkmıştır. Böylece 1 Temmuz 1942 yılında başladığı yayın hayatını erkenden noktalarak kısa ömürlü dergilerden biri olmuştur.

Derginin sahip ve müdürü olan Ahmet Caferoğlu, yaptığı ağız ve derleme çalışmalarıyla Türk kültürüne ve edebiyatına sayısız çalışma kazandırmıştır. Zeynep Korkmaz'a göre Caferoğlu, “*Ağız çalışmalarındaki öncülüğü ile kendinden sonraki haleflerine sağlam bir güç kaynağı olmuştur. Onları yönlendirme ve yeni çalışmalara ortam hazırlama görevini başarıyla yerine getirmiştir. O, bu alanda gerçekten de XI. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud'un, XIX. yüzyılda da W. Radloff'un yaptıkları değerli derleyicilik hizmetleri ile karşılaştırılabilecek nitelikte bir hizmet vermiş; yorulmak bilmeyen yapısı ve tükenmez enerjisi ile Anadolu'yu karış karış dolaşarak ciltler dolusu bir metin külliyatı ortaya koyabilmiştir” (1996: 263-264).*

Osman Fikri Sertkaya tarafından *doğumunun 70. yılı münasebetiyle* kaleme alınan yazıda Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu'nun öz geçmişi şöyle açıklanır:

“İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Filolojisi kürsü profesörü Dr. Ahmet Caferoğlu 17 Nisan 1899'da Azerbaycan'ın Gence şehrinde doğmuştur. Annesinin adı Güher, babasının adı İsmail (ölümü 1902)'dir.

Orta Tahsilini Özbekistan'ın Semerkand (1908), lise tahsilini ise Azerbaycan'ın Gence (1909-1916) şehrinde tamamlamış, aynı yıl Kiew (Ukrayna) Yüksek Ticaret Okulu'na kaydolmuştur. Bu okula üç semestre (Eylül 1916-Ocak 1918) devam eden Caferoğlu, Rus ihtilâli üzerine 1917 sonlarına doğru Gence'ye dönmüştür. Gence'de Azerbaycan'ın istiklali için hazırlanan harekete katılan Caferoğlu, 1918 yılında Azerbaycan'a gelen İslam Ordusu'na gönüllü yazılmış ve muharebelere iştirak etmiştir. (Rütbesi topçu onbaşısı idi.) 1919 yılında Bakü Üniversitesi Türkoloji (Şarkiyat) Bölümüne bir semestre devam etmiş, 1920 yılında Azerbaycan Cumhuriyetinin Sovyet Orduları tarafından istilası üzerine Türkiye'ye gelmiş ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne kaydolmuştur. 1924 yılında Edebiyat Fakültesi'nden (Licencie es Lettres) mezun olan Caferoğlu, İlahiyat Fakültesi kütüphanesine memur olmuştur. 1925 yılının sonuna doğru Türkiyat Enstitüsü asistanı iken Dışişleri

Bakanlığı'nın verdiği tahsisat ile Almanya'ya gitmiş, önce W. Bang-Kaup, A. Von le Coq, Vasmer ve Wastermann'ın talebesi olarak bir semestre Berlin Üniversitesi'nde, sonra F. Giesse, Carl Brockelmann, Diels, Koschmieder ve Schaefer'in talebesi olarak beş semestre Breslau Üniversitesi'nde Türkoloji tahsili yapmıştır" (Sertkaya, 1969: 1-2). Akademik başarıları bununla sınırlı kalmayan Caferoğlu, 1929 yılında Dr. unvanını almış ve Türkiye'ye dönmüştür. Sertkaya'nın ifadesiyle "Fevkalade verimli bir âlim olan Caferoğlu'nun 350'nin üzerinde ilmî yayını vardır. O, bu çalışmaları ile birçok beynelmilel teşekküle üye seçilmiştir" (1969: 2). Kendisinin de yazılarla destek verdiği Türk Amacı dergisinin yazar kadrosuna bakıldığında dikkati çeken ilk nokta ağırlıklı olarak aynı isimlerin başı çektiğidir. Bununla birlikte yazıları ile dergiye destek olan bir diğer deyişle Türk kültür birliğinin sağlanmasına katkıda bulunan yazarlar şunlardır:

Prof. Dr. Fuat Köprülü, Kadircan Kafı, Dr. Abdullah Zihni Soysal, Muharrem Feyzi Togay, Dr. A. Okay, Ali Genceli, Fahrettin Çelik, Dr. Sadeddin Buluç, M. Halid Bayrı, F. Saltkan, C. Brockelmann, Prof. Dr. T. Alangu, Prof. Dr. A. Kadir İnan, Suzan Caferoğlu, Samim Kocagöz, Prof. Dr. Mecit Okay, Baycan Turanlı, V. L. Salcı, Dündar Akinal.

Dergi, yazar kadrosunda Türk edebiyatından siyasete, bilimden gazeteciliğe kadar farklı alanlardaki birçok ismi bir araya toplamasıyla da önemlidir. Dergide en fazla yazısı olan yazar Muharrem Feyzi Togay'dır. Togay'ı S. Buluç, A. Z. Soysal, F. Çelik, K. Kafı gibi isimler takip etmektedir.

Toplam sekiz sayı çıkan Türk Amacı dergisinin sadece dört sayısında fotoğraf kullanılmıştır. Bu fotoğrafların ilki derginin ikinci sayısında yer alan Şirvanlı Sâbir Tâhîrzade'ye aittir.

Azerbaycan Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Şirvanlı Mirze Elekber Sâbir Tâhîrzade, edebiyat alanında güçlü bir isim olup en önemli eseri Hophopname'dir. 20. yüzyılda Azerbaycan'da var olan siyasi hareketlenmeye şiirleri ile destek verdiği bilinmektedir. Derginin ikinci sayısında aynı zamanda Ali Genceli tarafından "Şirvanlı Sâbir Tâhîrzade Hop hop" adlı bir bölüm de bulunmaktadır. Taşkesenlioğlu'na göre "Çok kısa bir edebiyat hayatı olmasına rağmen hiciv kavramını mizah unsuruyla başarıyla birleştiren Sâbir, şiirlerinde Azerbaycan'daki eğitimin içler acısı durumunu, Müslüman halkın eğitime önem vermemesini, kız çocuklarının çocuk yaşta evlendirilmelerini, kadınların toplumsal düzen içinde hiçbir hakka sahip olmayışlarını, toprak ağaları ve yerli zenginlerin halkı ezmelerini, dini tekelleri altına alarak halkın manevi duygularını sömüren mollaları ele alarak eleştirmiştir. Böylece milli unsurlara verdiği değer bakımından sadece Azerbaycan'da değil, İran ve Anadolu'da da oldukça etkili olmuştur (2013: 130).

Derginin beşinci sayısında ise “Millî Şefimiz İsmet İnönü” notuyla İsmet İnönü'ye ait bir fotoğraf basılmıştır. Bu sayıda ayrıca “Cumhuriyetimizin Ondokuz Yılı” başlığıyla Caferoğlu tarafından bir yazı yayımlanarak on dokuz yılda gelinen nokta özetlenmiştir.

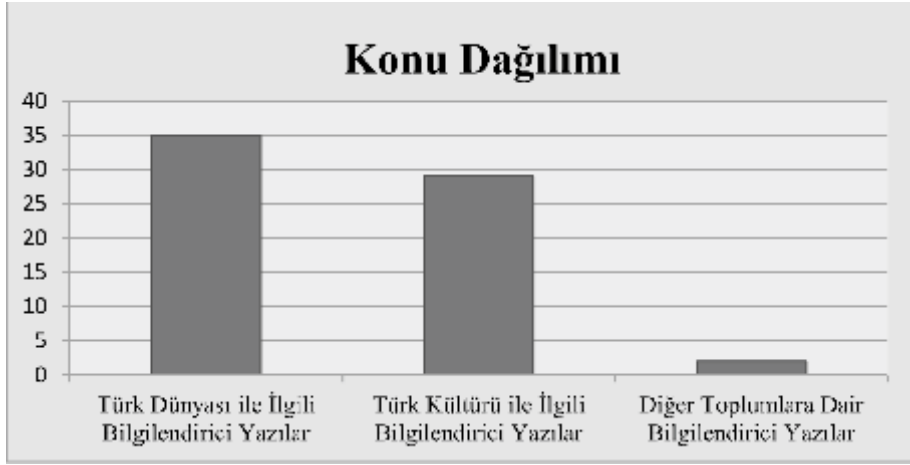
“Birçok zorluklara göğüs gererek geçen 19 yıl zarfında, memleketimizin her bir köşesini mâmûre hâline getirmek, memleketimizi medeniyetin ve insaniyetin her bir nimetinden istifadelendirmek için kadın, erkek ve çocuk, hep bir arada dâhi rehberlerimizin gösterdikleri hedefe doğru durmadan, yorulmadan yürümüştür. Türk milleti, bugün akıllara hayret veren bu dinç, fakat verimli çalışmasının zaferini tadıyor ve vatanın hür ve müstakil, ulusunda hâkim ve tek başına hâkim olmanın zevkile, eriştiği terakki merhalelerinden, daha ilerilere gitmek, daha geniş ve daha uzak ufuklara atılmak arzusunu duyuyor” (Caferoğlu, S.5:1).

Derginin altıncı sayısında yayımlanan üçüncü fotoğraf ise “Dağıstan hürriyetinin emsalsiz mücahidi” notuyla Şeyh Şamil'e aittir. Derginin bu sayısında aynı zamanda M. Feyzi Togay tarafından “Yakın Türk Tarihine Bir Bakış Şeyh Şamil” başlıklı bir yazı da yer almaktadır. Togay'ın ifadesiyle “Şamil'in kahramanlık menkıbesi ve Kafkasya'nın istiklali uğrunda yaptığı kırk senelik parlak mücadele, hiçbir zaman beşeriyetin hatırasından ve bahusus Türklerin kalbinden silinecek değildir” (S.6:247). Dergide yer verilen son fotoğraf ise derginin sekizinci ve son sayısında yer almakta olup Türk münevver, tarihçi, eğitimci Şehabettin Mercanî'ye aittir. Özellikle eğitimde yaptığı ıslahatlarla, eğitim sistemini modernleştirme çabalarıyla bilinen Mercanî, Türklerin içinde buldukları karanlıktan ancak eğitimle çıkılabileceğine inanmaktaydı. Görüldüğü gibi dergide çok fazla fotoğrafa yer verilmemekle birlikte, fotoğrafına yer verilen şahsiyetler Türk dünyası için önemli hizmetleri olan asker, siyasetçi, eğitimci gibi kişilerden seçilmiştir.

Dergide Yer Verilen Temel Konular

Dergide yer alan yazılar daha çok Türk dünyasına ve Türk kültürüne dair meseleleri konu edinmektedir. Sekiz sayı çıkmasına rağmen derginin tamamı incelendiğinde Türk dünyasına dair bilgilendirici yazıların geniş yer tuttuğu görülmektedir. Türk dünyası ile ilgili yazılar daha çok diğer Türk topluluklarındaki yazar, şair ve fikir adamlarını tanıtıcı türdendir.

Türk Amacı'nın yayın politikasında her ne kadar dünyaya dair yazılara da yer verileceği söylenmiş olsa da bu tür yazıların çok az yer aldığı tespit edilmiştir. Ağırlıklı olarak yer alan yazılar Türk dünyasındaki önemli şahsiyetler hakkında (şair, yazar, asker vb.) bilgi içerir niteliktedir. İkinci olarak Türk kültürü ile ilgili yazılar (dil, şamanizm, ölüm vb.) ağırlıktadır. Diğer topluları konu alan yazıların sayısı epey azdır. Derginin esas politikası, Türk kültür birliğini sağlamak olduğundan konular daha çok bu kapsamda sınırlandırılmıştır. Konuların dağılımı ise şu şekilde belirtilebilir:

Grafik1. Türk Amacı dergisindeki yazıların konu dağılımı

Dergide konu dağılımı bakımından en geniş yer tutan “Türk dünyası ile ilgili yazılar” kendi içinde incelendiğinde bunların da daha çok Türk dünyasındaki önemli isimler hakkında bilgi veren yazılar olduğu görülür. Dergide, hakkında bilgi verilen isimler şunlardır:

Şehabettin Mercanî, Ahmet Kemal Akunal, Gazi Yakup Bey, Mengili Girey Han, Sâdî Karabağî, Abay, Abbas Kulu Ağa Bakıhanlı, Mirza Cemal Kalabeyi, Kayyum Nâsirî, Dr. Rıza Nur, Şirvanlı Sâbir Tâhîrzade, Dağıstanlı Aşuh Söyün, Tufarganlı Abbas, Mir-Ali-Şir Nevaî, Tebrizli Sâib ve Sevim Bike.

Önemli şahsiyetler kadar dile dair çıkan yazılar da Türk dili tarihi açısından önem taşır. Bunlar daha çok eski Türk dili ile bazı önemli mütefekkirlerin Türk dili hakkındaki düşüncelerinden oluşmaktadır. Söz gelimi, derginin birinci sayısında yer alan Ahmet Caferoğlu tarafından kaleme alınan “Türk kültür birliği Hadimlerinden Mir-Ali-Şir Nevai” başlıklı yazı ile M. Fuad Köprülü tarafından kaleme alınan “Azeri Aşıklarından Tufarganlı Abbas” başlıklı yazı, Türkçenin Ali Şir Nevaî ile yeniden canlanışından bahsetmekte ve Moğol istilasından sonra Türkçenin uyanışında Ali Şir Nevaî'nin katkısını anlatmaktadır. Aynı zamanda Muhakemetü'l Lügateyn hakkında da bilgi verilen bu yazıda Türkçenin tarihsel serüvenine değinilmiştir.

Dergide dile dair yer alan bir diğer yazı Fahrettin Çelik tarafından kaleme alınan toplamda beş farklı bölüm hâlinde yayımlanan “Türklerde Dört Yönün Dört Renkle Adlandırılması” başlıklı makaledir. Bu çalışmada, farklı bilim adamlarının tespitlerine göre Türklerde dört yönün hangi renklerle anlatıldığı ele alınmış, günümüzde bazı yerleşim yerlerinde bunun etkisinin nasıl devam ettiği belirtilmiştir. Konu, Dede Korkut'tan Oğuzname'ye, Ziya Gökalp'ten Hüseyin Namık Orkun'un tespitlerine kadar çok geniş bir yelpazede

ele alınarak incelenmiştir. Ayrıca, yabancı bir yazar olan C. Brockelman tarafından kaleme alınan “Divânü Lugat-it Türk Tercümesi Hakkında” başlıklı yazı ile Kaşgarlı Mahmud'un eserinin önemi, Türk dili tarihi açısından irdelenmiş, Orhun ve Yenisey yazıtlarından başlatılan Türk dili tarihi seyri içindeki yeri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Dil meselesine geniş yer verilen yazılardan bir diğeri Samim Kocagöz'ün yazdığı “Tanzimat'ta Dil Hareketlerine Umumi Bir Bakış” başlıklı çalışmadır. Kocagöz, bu çalışmayı dört ayrı bölüm hâlinde derginin 5. 6. 7. ve 8. sayılarında yayımlamıştır. Tanzimat'ta siyasi, içtimaî, iktisadî alanda inkılâp olduğu kadar edebî alanda da inkılâplar yapıldığına dikkat çeken yazar, XIX. asrın başından başlayarak Türk dilinin gelişimi hakkında bilgi verir. Geçmişten günümüze uzanan dil hareketinin temellerinin anlatıldığı bu çalışma, bir bakıma Türk dilinin tarihi gelişimi hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir. Dergide aynı zamanda Türk diline dair yayımlanan genelgelerden, dil alanındaki çalışmalardan da bahseden Kocagöz, tercüme faaliyetleri üzerinde de durarak konuyu enine boyuna tartışmaya çalışmıştır. Dil meselesinin üzerinde bu kadar çok durulmasının altında Türkçenin kültür birliğinin sağlanmasındaki işlevinin vurgulanmaya çalışıldığı görüşü yatmaktadır. Bu nedenle bazı düşünürlerin (Kayyum Nasirî, Ali Şir Nevaî) dil hakkındaki görüşlerinin yanı sıra Türkçenin tarihsel gelişimine de geniş yer verilmiştir.

Sonuç

Türk Amacı, yayın hayatına başlamadaki gayesini “Türk topluluklarının birbirinden kopmasını önlemek ve coğrafî ayrılığı kültürel ayrılığa dönüştürmemek” olarak belirlemiş Türk kültür tarihine katkılarıyla iz bırakmış bir dergidir. Her milletin sahip olduğu en önemli değerini kendi kültürel benlikleri olduğunu vurgulayan derginin sahibi, müdürü ve yazarlarından Ahmet Caferoğlu, Türk kültürüne hizmet etmeyi bir borç bilmiş ve Türk Amacı dergisini “kültürel birliği” sağlamada önemli bir araç olarak görmüştür. Ancak iddialı bir çıkış yapan dergi, çıkardığı sekizinci sayının sonunda daha ilk yılını dolduramadan yayın hayatını noktalamıştır. Kültürden edebiyata, Türk dünyasındaki önemli fikir adamlarından dil ile ilgili meselelere kadar geniş bir konu yelpazesi olan dergi, Türk kültür birliğinin sağlanmasında önemli bir merhale olarak kabul edilebilir.

Kaynaklar

- Akpınar, Y. (1994). *Azerî Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Berkes, N. (2013). *Türkiye’de Çağdaşlaşma*. İstanbul: YKY Yayınları.
- Gönenç, A. Yapar (2007). “Türkiye’de Dergiciliğin Tarihsel Gelişimi”. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*. S.29, s.63-78.
- Korkmaz, Z. (1996). *Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu ve Anadolu Ağzları*. (http://www.tdk.gov.tr/images/css/TDD/1996s530/1996s530_02_Z_KORKMAZ.pdf adresinden 21.12.2015 tarihinde erişilmiştir.)
- Sertkaya, O. F. (1969). “Ahmet Caferoğlu'nun Hayatı ve Eserleri (Doğumunun 70. Yıldönümü Münasebeti ile)”. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. C. 17. ss.1-28.
- Taşkesenlioğlu, L. (2013). “Azerbaycan Türk Edebiyatı Millî Şairi Mirze Elekber Sâbir ve Hophopname”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. S.2/3, s. 96-132.
- Togay, M. F. (1942). “Yakın Türk Tarihine Bakışlar Şamil”, *Türk Amacı*. S.6, s.241-247.
- Türkdoğan, İ. (1997). *Sibiryalı Meşhur Seyyah Abdürreşid İbrahim*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2009). *Türk Amacı 1-8* (Tıpkıbasım). Ankara: TDK Yayınları.

Kısa Ömürlü Bir Mizah ve Hiciv Gazetesi: Davul

Geliş Tarihi:19.06.2014
Kabul Tarihi:08.09.2014

Fikret USLUCAN*

Öz

1908 -1909 yılları arasında yayımlanan Davul gazetesi Türk mizah ve hiciv edebiyatında önemli bir yere sahip olmasına rağmen araştırmacıların ilgisini çekmemiştir. Başyazarı Hamdullah Suphi (Tanrıöver) olan gazete 24 sayı yayımlanmıştır. Gazetede hiciv sanatının başarılı örneklerine rastlanmaktadır. Türk karikatüristlerin eserleri yanında Batı basınından seçilen karikatürler de dergide yayımlanmıştır. Karikatürlerde ve yazılarda II. Abdulhamit, jurnalciler, istibdat dönemi yöneticileri, günlük siyasi olaylar ele alınarak hicvedilmiştir. Bu çalışmada Davul gazetesinin tanıtılması amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: süreli yayın, mizah ve hiciv edebiyatı, Davul gazetesi

A Short-lived Humor And Satire Gazette: The *Davul*

Abstract

Having published during 1908-1909, the *Davul* gazette didn't attract attention of researchers, though it has an important place in Turkish humor and satire literature. The gazette, of which editor was Hamdullah Suphi (Tanrıöver), was published in 24 periods. At the gazette, his successful heart of the satire pieces are encountered. Besides the works of Turkish caricaturists, caricatures chosen from Western press were also published at the gazette. In caricatures and articles, Abdulhamit the 2nd, journalists, executives of the despotism period, daily political events were satirized. In this study, the introduction of the *Davul* gazette was aimed.

Keywords: periodicals, humor and satire literature, the *Davul* gazette

*Yrd. Doç. Dr. Giresun Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
e.mail: f_uslucan@hotmail.com

GİRİŞ

“*Matbuat milletin umûmî sesidir. Bir milleti tenvîr ve irşatta, bir millete muhtaç olduğu fikrî gıdayı vermekte, hulâsa bir milletin hedefi saâdet olan istikamet-i müsterekede yürümesini teminde matbuat, başlı başına bir kuvvet, bir mektep, bir rehberdir.*” (Cumhur, 1990, s.359) *Kemal Atatürk*

Mizah, “alay, şaka, gülmece” kelimeleriyle karşılanmakta olup “içinde hayatın herhangi bir yönüne veya bir insana dair zarif bir nükte, bir şaka, ince bir alay bulunduran, tarzıyla okuyanı tebessüm ettiren yazı ve manzumeler” (Karataş, 2004, s. 324) şeklinde tanımlanırken; hiciv de “yergi, kara mizah, taşlama” gibi kelimelerle de karşılanmakta ve “çoğunlukla bir kişiyi, kurum ya da topluluğu / toplumu alay ederek eleştirmek, yermek, aşağılamak ve gülünç düşürmek kastıyla yazılan, genellikle manzum olan metinler” (Karataş, 2004, s. 200) diye tanımlanmaktadır.¹

Çoğu kere mizah ve hiciv birbirine karıştırılmaktadır. Hicve egoizm yani bencillik hâkimdir. Kişi kendisini muhatabından daha üstün görmektedir. (*Hiciv*, 1981, s. 223) Oysa mizahın başlıca gayesi güldürmektir. Ayrıca düşündürme özelliği de olabilir. Güldürücü bir duruma, olaya, görünüşe veya düşünceye *tuhaf* veya *komik* denir.

Mizah ile insanın ilişkisi mizaca, iklime, kültüre, dil ve adetlere göre değişebilir. Ancak mizah her zaman zekâyla doğrudan ilişkilidir. Mizahta güldürme esas olmakla beraber küçük görme söz konusu değildir. Mizah ve şakanın biraz ağırlı *alay* ve *istihzaya* götürür. İstihzada gizli ve iğneleyici bir alay vardır. Alay ve istihzanın ötesinde ise *hiciv* bulunur. Hicve küçük görme, küçük düşürme karışır. Bunda tarz, terzil ve tezyif duyguları hâkim olur. (Kutlu, 1986, ss. 383-384)

¹ Mizah ve hiciv hakkındaki tanımlamalar ve daha geniş bilgiler için şu çalışmalara da bakılabilir:

Osman Nuri Ekiz, **Ansiklopedik Edebiyat Bilgileri**, Zümrüt Yayınları, İstanbul 1984.

L. Sami Akalın, **Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, Varlık Yayınları, İstanbul 1984.

İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, LM Yayınları, İstanbul 2002.

Mustafa Nihat Özön, **Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü**, (tarihsiz).

Ferit Öngören, **Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Mizahı ve Hicvi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998.

Mustafa Apaydın, **Türk Hiciv Edebiyatında Ziya Paşa**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Kenan Akyüz, **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri**, İnkılap Kitabevi, 5. bsk., İstanbul 1990, ss. 82-84/123-124/190-191.

Hiciv, **TDE Ansiklopedisi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1981, C. 4, s. 223.

Mustafa Kutlu, *Mizah*, **TDE Ansiklopedisi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1986, ss. 383-388.

İsmail Durmuş, *Mizah*, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 30, İstanbul 2005, ss. 205-206.

Orhan Okay, *Hiciv*, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 17, İstanbul 1998, s. 447.

Âlim Kahraman, *Yeni Türk Edebiyatı (nda Mizah)*, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 30, İstanbul 2005, ss.209-211.

Mizah ve hiciv konulu yazılı ve sözlü eserler Batı, Türk, Fars ve Arap edebiyatlarında eskiden beri vardır. (2005; Çiftçi, Durmuş, 1998, 2005; Tokmak, 1998) Bu türden eserlerin, yazıların yer aldığı süreli yayınların Türkiye'de neşri Batıya göre çok daha yenidir.

Türkiye'de neşredilen ilk mizah dergisi *Terakkî* gazetesinin ilavesi olarak çıkmıştır (12 Safer 1287 / 11 Mayıs 1870). Bu ilavenin adı daha sonra *Terakkî–Eğlence*'ye çevrilir (23 Ramazan 1287 / 16 Aralık 1870) ve daha sonra da *Letâif-i Âsâr* adını alır (17 Muharrem 1288 / 7 Nisan 1871). Bu yayın başlangıçta müstakil bir mizah gazetesi / dergisi olmayıp sadece bir başka yayın organının ilavesi olduğundan Türkiye'de ilk müstakil mizah gazetesi olarak Teodor Kasap'ın yayımladığı *Diyojen* gazetesi gösterilir. (Kutlu, 1986, ss. 386-387)

Diyojen'den sonra mizah ve hiciv gazeteleri ardı ardına çıkmaya başlar. Yönetimin, sansürün tavrı ve daha başka sebeplerden dolayı bu türden yayınların sayılarında zaman zaman artışlar ve düşüşler görülür. Doğal olarak bu durum diğer gazete ve dergiler için de geçerlidir. Birkaç istisnanın dışında mizah ve hiciv gazete ve dergilerinin çoğunun kısa ömürlü olduğu da görülen bir başka husustur.

Davul Gazetesi

II. Meşrutiyet dönemi mizahı, genel anlamda Osmanlı dönemi mizahından ayrılmaktadır. Çünkü bu dönem mizahı yazılı ve basılı mizaha geçişin görüldüğü ve Meşrutiyet'le birlikte mizahı artık bazı zümrelerin ve mensuplarının değil partilerin ve mensuplarının / taraftarlarının üretmeye başladığı bir dönemdir. Meşrutiyet, mizahta köklü değişikliklere neden olmuş; ancak kendi geleneklerini oluşturacak zaman bulamadan bütün günlerini savaş içinde geçirmiştir. Meşrutiyet dönemi Türk mizah ve hicvi savaşların ve yenilgilerin içinde, acı ve buruk bir mizah ve hiciv olmuştur. Mizahın tadı ya az keskin hicivler olarak belirmiş ya da boş vermenin, kapıp koy vermenin, avunmanın mizahı olmuştur. (Öngören, 1998, s. 60)

Birinci Meşrutiyet'in ardından II. Abdulhamit'in 33 yıllık yönetimiyle Batı örneği mizah ve hiciv dergileri 1908 yılına kadar susmuş ve neşredilmemiştir. Ancak yurt dışında Jön Türklerin basıp gizlice memlekete gönderdikleri mizah ve hiciv dergileri anılmaya değerdir. Bir bakıma sürgünde bir Osmanlı mizah ve hicvi meydana getirilmiştir. Londra'da *Hayal*, *Hamidiye*, *Dolap*; Kahire'de *Pinti*, *Curcuna*; İsviçre'de *Beberûhi*, *Tokmak* yayımlanmıştır. (Öngören, 1998, s. 61)

23 Temmuz 1908'de yani II. Meşrutiyet'in ilanından bir hafta kadar kısa bir süre sonra Meşrutiyet döneminin ilk mizah dergisi *Zıdır* yayımlanır. Aynı ayın içinde peş peşe *PüsküllüBela*, *Gramafon*, *Mir'at-ı Âlem*, *Karagöz*, *El-*

Üfürük, Nekregû, Zuhûrî, Tasvîr-i Hayâl, Kalem, Cingöz, Üç Gazete, Zevzek, Dalkavuk; eylül ayında *Temâşâ, Tonton, Cellât, Hacivat, Mahkûm, Hokkabaz, Karakuş, Resimli Şakacı*; ekim ayında *Edep Yâhû, Şakrak, Tavus*; kasım ayında *İbiş, Geveze, Papağan* neşredilmeye başlar. Bunların dışında kalan dergilerle beraber Hürriyet'in ilan edildiği 1908 yılında toplam 41 mizah ve hiciv dergisi yayım hayatına başlamış olur. (Öngören, 1998, s. 62)

1909 yılında sekiz, 1910'da on beş, 1911'de ise on beş mizah ve hiciv dergisi yayım hayatına başlar. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra mizah ve hiciv dergilerinin sayısı olarak çizdiği grafik aslında çok anlamlıdır. 1908 yılının son beş ayında çıkan 41 mizah ve hiciv dergisi, Hürriyet'in ilanına duyulan sevinci ve coşkuyu yansıtmaktadır. 1909 yılında dergi sayısının 8'e düşmesi bu sevincin kısa sürdüğünü gösterir. 1910 ve 1911 yıllarında toplam 30 mizah ve hiciv dergisinin çıkması, mizahtaki bu yayım bolluğu yeni bir duruma işaret eder. 1910 ve özellikle 1911 yıllarındaki mizah ve hiciv dergileri hiciv oklarını artık II. Abdulhamit'e ve istibdada karşı değil, İttihat ve Terakki'ye, işlemeyen Meşrutiyet düzenine çevirmişlerdir. Dergilerin çoğunda “yağmurdan kaçarken doluya tutulma” esprisi işlenmektedir. 1912 yılında mizah ve hiciv dergisi sayısı 3'e, 1913'te mizah gazetesi sayısı 1'e düşer. Bu durum İttihat ve Terakki'nin uyguladığı müthiş sansürün bir göstergesidir. (Öngören, 1998, s. 63)

İkinci Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte mizah ve hiciv gazete ve dergilerindeki büyük patlama olağanüstüdür ve Osmanlı aydınlarının özgürlük anlayışlarını dile getirmesi bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. (Öngören, 1998, s. 63)

İkinci Meşrutiyet'ten sonra İstanbul'da azınlıkların çıkardıkları mizah ve hiciv yayımlarına da dikkat çekmek gerekmektedir. Rumların çıkardıkları *Embros* gazetesi bunların başında gelir. *Embros* gazetesinde büyük çoğunlukla Jön Türklerin diriltmeye çalıştıkları Osmanlılık düşüncesini hicveden, Hürriyet'in Rumların lehine işlemediğini açıkça dile getiren yazılar ve şiirler yayımlanır. (Canner, 2000, ss.103-113)

İkinci Meşrutiyet'ten hemen hemen sonra 1908 – 1914 yılları arasında İstanbul'da Ermenilere ait 16 mizah ve hiciv gazete ve dergisi neşredilir. Bunların çoğunda karikatürler de yayımlanmaktadır. Bu yayım organlarında önceleri II. Abdulhamit ve yönetim şekli, ardından İttihatçıların yönetimi, baskısı, ilan edilen Hürriyet'ten beklentilerin bulunamaması anlatılır ve hicvedilir. (Ter, 2000, ss. 115-135)

Davul gazetesi Meşrutiyet'in ilanından (10 Temmuz 1324 / 23 Temmuz 1908) hemen önce İstanbul'da yayımlanmaya başlar (14 Teşrin-i Evvel 1324 / 1908), yukarıda anlatılan neşriyat ortamında yayımını sürdürmeye çalışır ve ardından birden bire kendini gösteren kısmi özgürlük ortamında yayımlanmaya

başlayan pek çok gazete ve dergi, Türk neşriyat tarihindeki yerini alır.

İmtiyaz sahibi Hasan Vâsıf Bey olan *Davul* gazetesinin başyazarı (ser muharrir) Hamdullah Suphi (Tanrıöver)'dir. 1908 – 1909 yıllarında haftalık olarak yayınlanan bu mizah ve hiciv gazetesinin her sayısı 16 sayfa olup yayım hayatını sadece 24 sayı devam ettirebilmiştir. (Sefercioğlu, 1977, s. 206)

17 x 27 cm abadında basılan ve bugünkü anlayışla bir dergi olarak düşünülebilecek *Davul* gazetesinin koleksiyonları, bazıları noksan bazıları tam olmak üzere Türkiye'de bazı önemli kütüphanelerde bulunmaktadır. Bu kütüphaneler ve koleksiyonların tam olma durumu aşağıdaki gibidir: (Duman, 2000, ss. 245-246)

1. Atıf Efendi Kütüphanesi (Vefa / İstanbul): Tam koleksiyon.
2. Beyazıt Devlet Kütüphanesi (Beyazıt / İstanbul): Tam koleksiyon.
3. Bursa İl Halk Kütüphanesi (Osmangazi / Bursa): Noksan.
4. Belediye Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı (Taksim / İstanbul): Tam koleksiyon.
5. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi (Erzurum): Tam koleksiyon.
6. Hakkı Tarık Us Kütüphanesi (Beyazıt / İstanbul): Tam koleksiyon.
7. İzmir Milli Kütüphane (Konak / İzmir): Noksan.
8. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (Üsküdar / İstanbul): Tam koleksiyon.
9. Milli Kütüphane (Bahçelievler / Ankara): Tam koleksiyon.
10. Sinop İl Halk Kütüphanesi (Sinop): Noksan.
11. Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi (Bakanlıklar / Ankara): Noksan.
12. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi (Ankara): Noksan.
13. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi (Sıhhiye / Ankara): Tam koleksiyon.

Gazetenin birinci sayısında *Davul* başlık klişesi *ta'lik* yazıyla yazılmış kenarları bitki ve çiçek motifleriyle süslenmiştir. Bu süslemelerin altında 1885 rakamı ve Latin harfleriyle illüstrasyonun muhtemelen ecnebi olan ressamının (okuyamadığımız) imzası görülmektedir. Başlık klişesinin hemen altında *rık'a* yazıyla “*Haftalık Edebî Mizah Gazetesi*” ibaresi yer almaktadır.

Başlık klişesinin sağ tarafında *Numero 1*, bunun altında *Nüshası 1 Guruş*, sol tarafında ise çıkış tarihi bulunmaktadır. Dördüncü sayıdan itibaren “sayı, fiyat, ser muharrir, mesul müdür, basıldığı matbaanın adresi” gibi bilgiler başlık klişesinin hemen altında yer almakta, bunun üzerinde ise “*Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az gelir.*” cümlesi bulunmaktadır. Bazı sayılarda, kapakta yazı bulunmamakta, gazetenin adını taşıyan klişenin altında

o haftanın gündemi meşgul eden sosyal veya siyasi hadisesine uygun bir karikatür yer almaktadır. Yine bazı sayılarda “*Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az gelir.*” sözünün son kelimesi tamamen atılmaktadır.

13, 14, 15, 17, 18 ve 19. sayılarda başlık klişesindeki *Davul* kelimesi sülüs yazıyla ve büyük bir davulcu resminde davulun göbek kısmında yer almaktadır. Meşrutiyet'ten sonraki ilk kurban bayramına tesadüf eden on altıncı sayı *nüsha-i fevkalâde* olarak neşredilmiş ve gazetenin fiyatı *20 para* olarak kaydedilmiş, okuyucuların kurban bayramı kapakta tebrik edilmiştir. Sonraki sayılarda fiyat yine bir kuruştur. Yirminci sayıda başlık klişesi *küfî* yazı çıkmıştır. Bu sayının kapak sayfasında toplu tabanca tutan bir el resmi, bu resmin altında da “*Hayatınız elimdedir. Kurtulan şükretmeli*” cümlesi vardır. Yirmi birinci sayının başlık klişesi *ta'lik*, 22,23, ve 24. sayıların başlık klişesi ise *sülüs* yazı ile dir.

Bütün sayılarda sahifeler iki sütun halinde düzenlenmiştir. Sütunlarda yazıların arasında, bazen yazıların ortasında farklı davulcu karikatürleri bulunmaktadır. Gazetede siyasi ve sosyal hadiseleri konu edinen bol miktarda karikatür görülmektedir. Bu karikatürlerin bazıları tam sayfadır. Bazıları ise küçük boyutlardadır. Karikatürlerdeki figürlerin konuşmaları çoğunlukla altta konuşma çizgisi ile verilmekte, konuşma balonları görülmemektedir. Bazıları batılı gazete ve dergilerden iktibas edilen karikatürlerin çizgi tekniği bakımından oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Karikatürlerin bazılarında *Fellah* ve *Enver* imzaları yer almaktadır.

Davul gazetesindeki yazıların neredeyse tamamı müstear isimlerle ve rumuzlarla yayımlanmıştır. Gerçek adını kullanan yazarlar; Hakkı Tarık (Us) (bir yazı), Hamdullah Suphi (Tanrıöver) (bir yazı), Celal Sahir (Erozan) (bir yazı)'dir. Bu imzaların dışında görülen imzaların tamamı ya müstear ad, ya rumuz ya da okuyucuda gülme hissi uyandıran ifadelerdir.²

Farklı müstear isimlerle en fazla yazısı yayımlanan yazar Hamdullah Suphi'dir. Hamdullah Suphi'nin kendi adını kullanarak yayımladığı tek yazısı hariç tutularak, kullandığı müstear adlar ve bu adlarla yayımladığı yazıların sayısal dökümünü şu şekilde gösterebiliriz: Ser Muharrir: 2, Toplu İğne: 22, Dürbün: 8, Hurdebîn:2, Hasad: 8, Sivrisinek: 1, İstanbul: 1, Yutmaz: 1, Münekkit: 3, Keçi Boynuzu: 1. Bu dökümden çıkan sonuca göre Hamdullah Suphi'nin Davul'da toplam elli şiir ve yazısı yayımlanmıştır.

Gazetenin imtiyaz sahibi Hasan Vasıf da yalnızca “Vasıf” imzasıyla üç yazı neşretmiştir. Mahmut Yesari de “Mahmut Esat” imzasıyla bir yazı yazmıştır. Tespit edebildiğimiz diğer bir isim ise “Hakkı Bey”dir. Bu müstear

² Davul gazetesindeki müstear isimleri şu iki eserden yararlanarak tespit edebildik: Tahsin Yıldırım, *Edebiyatımızda Müstear İsimler*, Selis Kitaplar, Kasım 2006; Nurullah Çetin, *Takma Müstear İsimler Sözlüğü*, Edebiyat Otağı Yayınları, Ankara 2006.

adla yayınlanan tek yazı Ahmet Celal Sahir (Erozan)'a aittir. “Selanik Feyziye Mektebi Talebesinden Ali Aşkî” ve “Handan” gibi bazı okuyucu mektuplarının imzaları belirtilirken, bazı okuyucu mektuplarında ise “imza mahfuzdur” kaydı görülmektedir.

Asıl kimliğini tespit edemediğimiz müstear adla veya rumuzla yayımlanan yazılardaki bu imzalar ve yazı sayısı da şöyledir: B. Şükrü / 3, Aliço / 1, Kaf. Kef. / 1, Hallâl-i Müşkilât / 1, Bir Diplomat / 2, Rind-i Harâbâtî / 1, Kaynana Zırlıtısı / 1, Çuvaldız / 1, Tı. Elif / 1, Ayn. Fe. / 1, Sin. Ze. / 1, Bir Mütefennin / 1, Mim. Te. / 2, Mim. Nun. / 1, Telefon / 6, Mızrap / 4, Şubat / 1, Ahmet Esat / 1, Mim. Servet / 1, Mim. Ha. / 1, Fantaziyo / 1.

Bunlardan başka gazete okuyucularından gelen yazılardaki okuyanda gülme hissi uyandıran imzalar da zikredilmelidir: Rodoslu Andır Mahmut / 1, Fırka-i KilâbNâmnaÂsitâneli Reis-i Cumhur Karabaş / 1, Kari'lerinizden Zurna / 1, Hazret-i Pâdişâhî Bende-i Esdâk Bed-nâm Kulları (Kıymetli Bir Jurnal) / 1, Mahalle İmamı Tekgöz Ali / 1.

Ayrıca *Davul* gazetesinde müterciminin adı zikredilmeden, Mark Twain'in on beş hikâyesinin tercümesi yayımlanmıştır.

Davul gazetesinde hemen her sayıda görülmesi sebebiyle ilgi çeken bazı sütunlar vardır ki bunların ilki *Vur Abalya* başlığını taşımaktadır. Bu sütun gazetenin yalnızca 13, 15, 16'ncı sayılarında yoktur. Çoğunluğu “Toplu İğne” olmak üzere farklı müstear adlarla bu sütunlardaki bütün hiciv yazılarını Hamdullah Suphi yazmıştır.

Birinci sayıda *Vur Abalya* sütunundaki yazı *Toplu İğne* müstear imzasıyla ve *Bulgar Kardeşler* alt başlığıyla kaleme alınmış, İzzet Paşa'nın ağzından yazılmıştır. Doğu Rumeli'deki Bulgar faaliyetleri mizahi bir üslupla dile getirilmiştir. İkinci sayıda *Tanîn* alt başlığı kullanılmış, *Tanîn* gazetesinin yönetici ve yazarlarından Abdülkerim Hadi, Hüseyin Cahit (Yalçın) hicvedilmiştir. Üçüncü sayıda Maarif Nezareti'ne Bahriye'den adam kayırılarak yapılan bir atama eleştirilmektedir. Ancak atanan şahsın ve atamayı yaptıran kişinin adı zikredilmemektedir. Dördüncü sayıda yine bir atama işlemi alaylı bir üslupla eleştirilmektedir. Atama maliye müsteşarlığına yapılmıştır. Atanan şahıs İngilizceden ve Fransızcadan yaptığı tercümelemlerle *Mecelle*'ye yazdığı şerhlerle meşhurdur. Lakin yazdığı şerhte içinden çıkamadığı meseleler olunca ya orijinal metni bozmuş, ya da *Mecelle*'ye ilavelerde bulunmaktan çekinmemiştir. Beşinci sayının “*Vurun Abalya*” sütununda *Türklerin Voltaire'i* olarak nitelendirilen Ahmet Mithat Dâî istihza dolu bir üslupla bilgi verilmektedir. Altıncı sayıda Ali Kemal ve Hüseyin Cahit (Yalçın) hicvedilip kendileriyle alay edilmekte. Yedinci sayıda Tevfik Fikret ele alınmakta; Fuzulî, Nedim, Ekrem ve Cenap Şehabettin'le mukayese edilmekte. Sekizinci sayının “*Vurun Abalya*” sütununda “Hasat” müstear adını kullanan Hamdullah Suphi,

Dr. Rıza Tevfik'le alay ederek onu acımasızca hicveder. Dokuzuncu sayıda Bulgar Prensi Ferdinand'ın Viyana'da tahsil esnasındaki taç giyme töreni hicvedilir. Onuncu sayıda “Siyâsî-i Şehîr Kâmil Paşa”nın *Times* ve *İkdam* gazetelerini takip ettiği belirtildikten sonra Rıza Tevfik'le karşılaştırılır. On birinci sayıda (Şehir Mektupları adlı eseri sebebiyle) “*Şehir Mektupçusu*” diye vasıflandırılan Ahmet Rasim ele alınır, onun çevresindeki Baba Tahir, Ahmet Midhat Efendi ve Muallim Naci gibi isimlere değinilir. On ikinci sayıda “*Dâhi-i Edep*” alt başlığıyla Abdülhak Hamit (Tarhan)'dan söz edilmektedir. On dördüncü sayıda “*Adem-i Merkeziyet Muhterî'i*” alt başlığıyla Prens Sabahattin ve onun “adem-i merkezîyet” düşüncesi hicvedilir. On yedinci sayıda “Mizancı Başı” alt başlığıyla *Mizan* gazetesi sahibi ve yazarı Mizancı Murat Bey'in Hüseyin Cahit ve Kamil Paşa ile olan polemiklerine telmihlerde bulunularak Mizancı Murat hicvedilir. On sekizinci sayıda *Mösyö Miçi'ye* ithaf edilen yazıda Hüseyin Cahit ile alay edilir. On dokuzuncu sayıda *Münekkit* müstear adı kullanılarak Ahmet Hikmet (Müftüoğlu) ile ilgili, anekdotlar da anlatılarak kendisiyle alay edilir. Yirminci sayıda Hüseyin Rahmi (Gürpınar), yirmi birinci sayıda kendisinden “*Hamidof*” diye söz edilerek II. Abdülhamit hicvedilir. Yirmi ikinci sayıda *İstanbulin* müstear adıyla isim verilmeksizin Abdülhamit'in saltanat günlerinde istibdada ses çıkartmayanlar ve yönetimin yanında yer alanlar hicvedilir. Yirmi üçüncü sayının *Vurun Abalıya* sütununda *Münekkit* imzasıyla Mahmut Sadık Bey, yirmi dördüncü sayıda *Keçi Boynuzu* müstear adıyla Paris sefirliği yapmış olan Salih Münir Paşa'ya “*Saltanat-ı Hamidiye'nin Paris sefil-i kebîri*” şeklinde hitap edilerek, Salih Münir Paşa'nın o dönemlerdeki faaliyetleri aşığılamalarla dolu ifadelerle hicvedilir.

Kendisiyle ilgili övücü yazıları görmezden gelmeyen *Davul* gazetesi bunlara teşekkür etmekten de geri kalmamaktadır. Örneğin üçüncü sayıda *Demet*'te kendileri ile ilgili olarak çıkan yazıya imzasız olarak şu şekilde teşekkür edilmektedir: “*Hakkımızda hüsn-i muvaffâkiye ttemennî eden rufekâyı muhterememizin teveccüh ve iltifatlarına hele o zarîf Demet'in sesimizin kısılmaması hakkındaki temenniyâtını samimi bulduk ki demet demet teşekkürler takdîmine kendimizi mecbur görüyoruz.*”

Garip Satırlar sütununda aynı günlerde neşredilen diğer gazete ve dergilerde rastlanılan tuhaf ifadeler, anlatım ve üslup bozuklukları, *Davul* gazetesinin yayın politikasına ters düşen fikirler ve bunların yer aldığı cümle ve paragraflar iktibas edilerek bunlarla alay edilir. Bu sütunlarda adı geçen gazete ve dergiler şunlardır: *Âşiyân*, *Şûrâ-yı Ümmet*, *Tanîn*, *Demet*, *Mehâsin*, *Resimli Kitap*, *Boşboğaz*, *Karagöz*, *İkdam*, *Şehbal*, *Sabah*, *Kalem*, *Yeni Gazete*, *Tercümân-ı Hakikat*, *Âlem*, *Mizân*, *Resimli Roman*, *Osmanlı*, *Hukûk-ı Umûmiye*, *Serbestî*, *Servet-i Fünûn*, *Siper-i Sâika*, *Tonguç*, *Volkan*, *Şehbal*.

Bunun yanında *Resimli Bahçe Mecmuası*, *Şehbal*, *Ulûm-ı İktisâdiye* ve

İctimâiye Mecmuası, Musavver Muhit, Resimli Roman gibi gazete ve dergilerin de ya yayın hayatına başlamaları sebebiyle okuyucuyu bilgilendiren kısa yazılar ya da bunların reklamları *Davul*'un sayfalarında yayımlanmıştır.

Mizah ve hiciv amacı taşımayan yazılar *Ciddi* başlığını taşıyan sütunlarda yayımlanmıştır. Zaman zaman abone olanlara verilecek olan hediyelerle ilgili duyurular; sergi, konferans, tiyatro, miting ilanları, satış şartlarını bildiren ilanlar ve tefrikalar da *Davul*'un sayfalarında görülmektedir.

Davul'da bütün bunlardan başka sosyal ve siyasal hadiselerle ilgili fakat bilhassa bürokrasi ve siyasi hadiselerle ilgili polemiklere, okuyucu mektuplarına ve bunlara verilen cevaplara, diğer gazete ve dergilerden gelen yazılara ve bunlara verilen cevaplara da rastlanılmaktadır. Lakin bunlardaki espriyi, mizahı, hicvi tam manasıyla anlayabilmek için o tarihlerdeki günlük olayları iyi bilmek, idari kadrolardaki devlet adamlarını her yönüyle tanımak, *Davul* ile aynı yıllarda neşredilen diğer gazete ve dergileri de incelemek gerekmektedir.

Sonuç

Bu yazının amacı elbette *Davul* gazetesinin tamamını incelemek değildir. Böyle bir maksat zaten bir makalenin sınırlarını aşacaktır. Türk basın tarihinin, Türk kültür ve edebiyat tarihinin vazgeçilmezleri olan gazete ve dergiler üzerinde lisans, lisansüstü çalışmalar yanında makale ölçeğinde de çalışmalar yapıldı ve yapılmaya devam edilmektedir. Lakin makale düzeyindeki çalışmalar bu tür yayınları tam anlamıyla anlamaktan ve aydınlatmaktan takdir edilir ki uzak kalacaktır. Dolayısıyla bu makalede olduğu gibi asıl amaç, araştırmacıları bu yayınlardan haberdar etmek ve dikkatlerini çekmektir. Çalışmamız bu amacına ulaştıysa üzerine düşeni yapmış sayılacaktır.

Kaynaklar

- A. Naci Tokmak, *Fars Edebiyatı(nda Hiciv)*, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 17, İstanbul 1998.
Âlim Kahraman, *Yeni Türk Edebiyatı(nda Mizah)*, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 30, İstanbul 2005.
- Anahide Ter – Minassian, *Ermeni Dergisi gavros'da Karikatür ve Hiciv*, Haz.:İreneFenoglio – François Georgeon, **Doğuda Mizah**, Çev.: Ali Bertkay, YKY, İstanbul 2000 içinde.
- Efthymira Canner, *Jön Türk Devrimi Sonrasında İstanbul Rum Mizah Basını: Embros Gazetesi*, Haz.:İreneFenoglio – François Georgeon, **Doğuda Mizah**, Çev.: Ali Bertkay, YKY, İstanbul 2000 içinde.
- Ferit Öngören, **Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Mizahı ve Hicvi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998.
- Hasan Çiftçi, *Fars Edebiyatı(nda Mizah)*, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 30, İstanbul 2005.
Hasan Duman, **Osmanlı Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri**, C.1, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları, Ankara 2000.
- Hiciv*, **TDE Ansiklopedisi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1981, C. 4.
- İsmail Durmuş, *Arap Edebiyatı(nda Hiciv)*, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 17, İstanbul 1998.
İsmail Durmuş, *Arap Edebiyatı(nda Mizah)*, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 30, İstanbul 2005.
İsmail Durmuş, *Mizah*, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 30, İstanbul 2005.
- Mustafa Kutlu, *Mizah*, **TDE Ansiklopedisi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1986.
- Müjgan Cumbur, *Basın – Yayın ve Kitap*, **Milli Kültür Unsurlarımız Üzerine Genel Görüşler**, AKM Yayınları, Ankara 1990 içinde.
- Nejat Sefercioğlu, *Davul*, **TDE Ansiklopedisi**, C. 2, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977.
- Nurullah Çetin, **Takma Müstear İsimler**, Edebiyat Otağı Yayınları, Ankara 2006.
- Orhan Okay, *Hiciv*, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 17, İstanbul 1998.
- Tahsin Yıldırım, **Edebiyatımızda Müstear İsimler**, Selis Kitaplar, Kasım 2006.
- Turan Karataş, **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, 2. bsk., Ankara 2004.

***Hâkimiyet-i Milliye* Gazetesinde Bolşevizm Algısı ve İslam Dünyasına Bakış (1920-1921)**

Geliş Tarihi:15.10.2014
Kabul Tarihi:12.06.2015

Hadiye YILMAZ*

Öz

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde Milli Mücadele yılları boyunca yayımlanan başlıca dış siyasi haber ve yazılar, Anadolu ve İslam ülkelerinin Batılı istilacılara karşı verdikleri kurtuluş mücadeleleri ile Bolşevikler ve Bolşevizm üzerine olmuştur. Bu yazıların hem Bolşevikler hem de İslam ülkeleri için ortak düşüncesi, “aynı düşmana karşı mücadele birliği” tesis edilmesi gereği olmuştur. Gazetede aynı düşmana karşı İslam ülkeleriyle mücadele birliği kurulması gereği ortaya konulurken hilafet makamının güvenliği ve din kardeşliği meselesi dayanak noktası teşkil etmiştir. İslam ülkeleri için uygun görülen siyasi düstur ise panislamizm değil tam bağımsızlık olmuştur. Bolşeviklerle kurulması düşünülen mücadele birliğinin esasını ise Rusya ve Türkiye'nin ortak çıkarları oluşturmuştur. Türk-Bolşevik ilişkilerinin yaklaşması münasebetiyle gündeme gelen “Bolşevizm” meselesine ise, Bolşevizmin ancak Rusya'da uygun koşullar bulunduğu için geliştiği, Türkiye'nin ise aynı koşullara sahip olmadığı vurgulanmıştır. Bolşevizmin antiemperyalizm, eşitlik, adalet, halkçılık gibi ilkelerinin müspet olduğu öne çıkarılırken Türkiye'ye en uygun siyasetin milli siyaset olduğunun altı çizilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bolşevik, Bolşevizm, İslam dünyası, Ortadoğu.

* dr.hadiye.yilmaz@gmail.com

The Perception of Bolshevism in *Hâkimiyet-i Milliye* Newspaper and a Look on Islamic World (1920-1921)

Abstract

The majority of news and articles on foreign politics published in *Hakimiyet-i Milliye* newspaper during the years of National Struggle were about struggles for independence of Anatolia and Islamic countries against Western invaders and about Bolsheviks and Bolshevism. The common opinion of these texts for both Bolsheviks and Islamic countries was the necessity of “cooperation against the same enemy”. Issues of the security of caliphate authority and religious fellowship formed the basis for the claim of the newspaper that a union for struggle should be founded with Islamic countries against the same enemy. However, the political code considered to be suitable for the Islamic countries was total independence instead of panislamism. On the other hand, the common benefits of Russia and Turkey formed the basis of the union for struggle planned to be founded with the Bolsheviks. As for the issue of “Bolshevism”, which appeared on the agenda due to the Turkish-Bolshevik convergence, it was emphasized that Bolshevism gained progress in Russia because of the suitability of conditions which did not exist in Turkey. While the principles of Bolshevism such as anti-imperialism, equality, justice, and populism were put forward to be positive, public policy was highlighted to be the most appropriate policy for Turkey.

Keywords: Bolshevik, Bolshevizm, Islam world, Middle East.

Giriş

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'ya 27 Aralık 1919'da taşınmasından yalnızca on dört gün sonra, 10 Ocak 1920'de yayın hayatına başlayarak *İrade-i Milliye*'den¹ sonra Milli Mücadele'nin ikinci resmi gazetesi olmuştur. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, 12 Ocak 1920'de Kâzım Karabekir'e gönderdiği şifrede “Burada *Hâkimiyet-i Milliye* isminde bir gazete çıkarıyoruz. Zahiren hususi bir gazetedir. Yazıları Heyet-i Temsiliyemiz tarafından verilmektedir.” sözleriyle gazetenin resmi niteliğine dikkat çekmiştir (Karabekir, 1960, s. 440).

Kuruluş sermayesi M. Kemal Paşa'nın özel bütçesinden ve ayrıca 1509 lirası Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü bütçesinden sağlanan gazetenin fiyatı 3 kuruş olarak belirlenmiştir.² Gazetenin imtiyaz hakkı ve sahipliği Recep Zühtü (Soyak) Bey'e verilmiş ve ilk sayıları Ankara Vilayet Matbaası'nda basılmıştır³ (Kansu, 1960, s. 503). Matbaa kadrosu, bir makinist ve iki üç mürettepten oluşan gazetenin ilk bürosu ise Ulus'ta Veli Han'ın birinci katında açılmıştır (Şapolyo, 1960, s. 192). 18 Temmuz 1920'ye kadar haftada iki gün iki sayfa yayımlanan gazete, 6 Eylül'e kadar haftada üç gün yayımlanmış, 30 Ekim'den sonra ise yeniden haftada iki gün olarak yayımını sürdürmüştür. 22 Ocak 1921'de 100. sayısı çıkarıldıktan sonra yayımına iki hafta ara verilen gazetenin yayımına yeniden 7 Şubat 1921'de başlanmış ve bu tarihten itibaren günlük ve dört sayfa olarak yayın hayatını sürdürmüştür. Bu yıllarda gazetenin tirajının 5000–7000'e ulaştığı tespit edilmiştir (Doğramacıoğlu, 2007, ss. 18-20, Altınal, 1992, s. 35) Gazetenin çıkışının hemen ertesi günü, 11 Ocak'ta Mustafa Kemal Paşa abonelik çalışmalarını Heyet-i Merkeziyelere gönderdiği telgraflarla bizzat başlatmış, yıllık abone ücretinin 300, altı aylık ücretinse 160 kuruş olduğunu belirterek abone bedellerinin Ziraat Bankası'na yatırılmasını istemiştir (Özkaya, 1989, s. 60).

Beş sütundan oluşan gazetenin haber kaynakları Anadolu Ajansı, Kocaeli muhabiri, İstanbul basını, *Orient News*, *İzvestiya*, *Temps*, *Matin*, *Times*, *Daily Telegraph*, *Cronycle*, *Morning Post*, *Manchester Guardian*, *Daily News* ve *Chicago Tribune* gazetesi olmuştur (Altınal, 1992, s. 36). Gazetenin imzasız ya da tek yıldızlı yayımlanan bütün başyazılarının Mustafa Kemal Paşa'ya ait olduğu sanılmaktaysa da üslup özelliklerine bakıldığında bu yazıların tamamının Mustafa Kemal Paşa'ya ait olduğunu söylemek mümkün değildir.⁴ Gazetenin günlük yayımlanmaya başlanmasıyla başyazarlığa

¹ İlk gazete, yine adını Mustafa Kemal Paşa'nın koyduğu, Sivas Kongresi'nin hemen ardından 14 Eylül 1919'da yayın hayatına başlayan *İrade-i Milliye*'dir (Özkaya, 1989, s. 61; Coşar, yty, s. 113; Yıldırım, 1992, ss. 325-330; Arı, 2006, ss. 3-23). Gazeteye ilgili ayrıntılı bir çalışma için bkz. (Tamer, 2004).

² 7 Şubat 1921'den itibaren 5 kuruş (Altınal, 1992, s. 38). 1921 ve 1922 yıllarında gazetenin fiyat artışını azaltmak üzere, satın alınan kâğıt gümrük vergisinden muaf tutulmuştur (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 24/5/1921; BCA, 21/6/1922; BCA, 24/8/1922; BCA, 21/10/1922).

³ Gazete, 1921'den sonra *Hâkimiyet-i Milliye* Matbaası'nda basılmıştır.

⁴ *Hâkimiyet-i Milliye* başyazıları için bkz. (Bolluk (Yılmaz), 2003; Yılmaz, 2007).

Hüseyin Ragıp, yazı işleri müdürlüğüne ise Ziya Gevher (Etili) getirildi (Önder, 1991, s. 299). 1923 yılına kadar Hamdullah Suphi ve Ağaoğlu Ahmet Beyler de gazetede başyazarlık görevinde bulundular (*Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını*, 1990, s. 335)

Gazetenin hangi amaçla yayımlanmaya başlandığı ve neden bu adı aldığı Mustafa Kemal Paşa tarafından Hakkı Behiç (Bayıç)'e dikte ettirilen ve gazetenin ilk sayısında Heyet-i Tahririye imzasıyla yayımlanan yazıda şöyle açıklanmaktadır: “*Bugünden itibaren neşredilen ve sütunlarında bütün Anadolu ile onu alakadar eden muhitlerin ahval ve hadiselerini ihtiva edecek olan gazetemize bu ismi tesadüf olarak vermedik. Gazetemizin ismi aynı zamanda takip edeceği mücadele yolunun da nevidir. Şu halde diyebiliriz ki Hâkimiyet-i Milliye'nin mesleği, milletin hâkimiyetini müdafaa olacaktır.*” (*Hâkimiyet-i Milliye*, 10 Ocak 1920, s. 1) Gerçekten de Milli Mücadele yılları boyunca gazetede yayımlanan başlıca haber ve yazılar, Anadolu ve İslam ülkelerinin Batılı istilacılara karşı verdikleri kurtuluş mücadelelerini konu etmiştir. Başyazı dahil dış haberler gazetede ağırlıklı bir yer tutmuş⁵, başta İngiltere olmak üzere Batılı devletlerin emperyalist politikaları ile Bolşevizm, Sovyet Rusya ve İslam ülkelerinde yaşanan gelişmeler her gün gazete sayfalarına yansımıştır⁶.

***Hâkimiyet-i Milliye* Başyazarlarında Bolşevizm Algısı**

Bolşevik Sovyetler'in I. Dünya Savaşı'nın mağluplar tarafında bulunan Osmanlı Devleti'ne yönelik ilk müspet girişimi, İtilaf Devletleri'nin Osmanlı topraklarını aralarında paylaşmak üzere gizlice imzaladıkları anlaşmaları 9 Kasım 1917'de açıklamak olmuştur. 3 Mart 1918'de imzalanan Brest Litovski anlaşmasıyla da Sovyetler, Rus Çarlığı'nın Anadolu'da işgal ettiği topraklardan geri çekilme kararı almıştır. Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Milli Mücadele'nin teşkilatlandığı günlerde, Bolşevik Rusya, hem bu girişimleri hem de İngiltere'nin doğal düşmanı bulunması münasebetiyle Ankara açısından ittifak yapılabilecek tek büyük devlet konumundaydı⁷. Nitekim 24 Nisan tarihli gizli celsede Mustafa Kemal Paşa, Avrupa'nın Bolşeviklerden ve Bolşevikler ile Türklerin işbirliğinden ne kadar korktuğundan bahisle,

⁵ İç haber ve yazıların ağırlığını ise Sevr Antlaşması, eğitim ve iktisadi yazılar, cephelerden haberler, Yunan zulmü ve Ermeni meselesi oluşturmuştur (Doğramacıoğlu, 2007, s.18-20; Altınal, 1992, ss.38-39).

⁶ Milli Mücadele yılları boyunca *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde Batılı emperyalist devletleri eleştiren yazılardan sonra en çok Sovyet Rusya'yla ilgili haber ve yazı yayımlanmıştır. İkinci sırada Hindistan ve Mısır'la ilgili yazılar bulunurken Afganistan, Suriye, Irak, İran, Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Azerbaycan ile Japonya ve Çin hakkında da yazılar yayımlanmıştır. (Bolluk (Yılmaz), 2003; Yılmaz, 2007).

⁷ Türk-Rus ilişkilerinde bu dönem yaşanan yakınlaşmanın köklerini Meşrutiyet döneminde bulmak mümkündür. Hatta Sultan II. Abdülhamit bile büyük devletlere ilişkin görüşlerini açıklarken İngiltere'nin en fazla çekinilmesi gereken ülke olduğunu çünkü onlarca söz vermenin hiçbir kıymeti olmadığını söylemiş, Rusya'yı ise ürkütmemeye gayret göstermiştir (Engin, 2005, s. 26-27). II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında ise hem İstanbul hem de Petersburg gazetelerinde iki ülke arasında iyi ilişkiler geliştirilmesi yönünde yazılar yayımlanmıştır. Bu yazılarda, iyi ilişkiler geliştirilmenin iki komşu ülkenin çıkarına olacağı fikri işlenmiştir (Kurat, 2011, s. 150-154).

Bolşevikler ile Türklerin ciddi farklılıkları bulunmasına rağmen mecbur kalınması durumunda kendi görüşlerinin korunması şartıyla hariçten yardım alınabileceğini belirterek Sovyetler'e işaret etmiştir (*TBMM Gizli Celse Zabıtları*, 1985, s.2-3). Mustafa Kemal Paşa, Bolşeviklerle ilk resmi temasını bir mektupla kurmuş, Lenin'e yazdığı 26 Nisan 1920 tarihli bu mektupla emperyalist hükümetlere karşı Bolşevik Ruslarla mesai ve harekât birliğini kabul ettiklerini bildirerek ortak mücadele için para, cephane, sıhhi malzeme ve erzak yardımı isteğinde bulunmuştur⁸ (*Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C. 8, 2002, s.114). TBMM'nin Mayıs ayının başında aldığı bir kararla da Bekir Sami Bey başkanlığındaki ilk resmi Türk heyeti Moskova'ya gitmek üzere yola çıkmıştır. Türk-Sovyet ilişkilerinde yaşanan bu gelişme Milli Mücadele'nin gazetesi olan *Hâkimiyet-i Milliye*'ye de yansiyarak özellikle 1920-1922 yılları arasında Bolşevizm ve Bolşevikler hakkında çok sayıda yazı ve haber yayımlanmıştır. Bu yazılar hem yazıldığı dönemde hem de sonrasında “Bolşevik mi oluyoruz?” tartışmasını başlatmıştır. Gerçekten de kimi zaman bu yazılarda Bolşevizme⁹ son derece sempatiyle yaklaşmış, hatta açıkça komünist olmaktan söz edilmiş ancak ilk günden son güne kadar eğer komünist olunacaksa bile bu komünizmin Sovyetler'dekinden oldukça farklı, Türkiye'ye özgü bir komünizm olacağından bahsedilmiştir¹⁰. Bu makalede, *Hâkimiyet-i Milliye*'nin Bolşevizmi nasıl algıladığı, Bolşevizmi ne kadar benimsediği, Bolşevizme sempati duymasının kaynakları ve Anadolu için nasıl bir Bolşevizm uygulaması önerdiği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

İngiltere, Bolşevikler ile Türklerin Ortak Düşmanı

Anadolu hareketini Bolşeviklere yaklaştıran birinci sebep, İngiltere'nin hem Bolşeviklerin hem de Türklerin başdüşmanı olmasıdır. “*Kolçakları, Denikinleri ve onların şahıslarında İngiltere'yi mağlup ve perişan etmiş olan Bolşevikler, gerek Kafkasya'da gerek Asya'da İngiltere'ye en öldürücü darbeyi vuracak vaziyete gelmek üzeredir*” (*Hâkimiyet-i Milliye*, 17 Nisan 1920, s.1) satırlarıyla İngiltere'yi alt edecek güç olarak Sovyetler'i gördüğünü ifşa eden gazete, Leh ve Yunan ordusunun da Avrupa emperyalizminin askerleri

⁸ Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmadan evvel henüz İstanbul'da iken ve Havza'da bulunduğu tarihlerde Bolşeviklerle temasa geçmiş olduğuna dair ayrıntılı bilgiler için bkz. (Perinçek, 2005, s. 28-38).

⁹ *Hâkimiyet-i Milliye* başyazarı Hüseyin Ragıp (Baydur), Bolşevik, Spartakist, komünist sözcüklerinin aynı anlamda kullanıldıklarını, Üçüncü Enternasyonalin tüm bu isimleri “komünist” kelimesi altında topladığını belirtmektedir. (Hüseyin Ragıp, 8 Mart 1921, s.1)

¹⁰ Özellikle 1920-1921'de Bolşeviklik oldukça revaçtadır. Meclis'in 11 Mayıs 1920 tarihli oturumunda çeşitli görüşlerden mebusların Bolşevizm için sarf ettikleri sözler bu durumu gözler önüne sermektedir. Örneğin Antalya mebusu Hamdullah Suphi Bey, Bolşevikliğin Rusya'da Müslümanlara yarar getirdiğini söyleyerek Bolşevizmin ne olduğunun daha iyi bilinmesi gerektiğini söyler. Kütahya mebusu Besim Atalay ise Bolşeviklikle şeriate daha fazla yaklaşıldığını iddia eder. Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey ise Bolşevizmin iyi bir cereyan olduğunu, hakikaten emperyalizmi yıktığını ifade eder. Tunalı Hilmi Bey eskiden beri Bolşevizm taraftarı olduğunu belirtirken aynı oturumda Mustafa Kemal Paşa illa Bolşevik olmak gerektiğini, kurtuluş için Bolşeviklerle işbirliği yapılabileceğini fikrini açıklar. (Akal, 2013, s.106-109). Harris de Türkiye'de Komünizmin Kaynakları adlı eserinde söz konusu yıllarda Ankaralı milliyetçiler arasındaki komünistler gibi giyinme ve birbirlerine yoldaş diye seslenme modasından söz eder. (Harris, 1976, s.96-97)

olduğunu ifade ederek Bolşeviklerin Leh ordusu karşısındaki başarılarını övgüyle sayfalarına taşımıştır (*Hâkimiyet-i Milliye*, 15 Temmuz 1920, s.1; *Hâkimiyet-i Milliye*, 23 Temmuz 1920, s.1). Bolşevizmi, Avrupa emperyalizminin büyük düşmanı olarak gören gazete Bolşeviklerin Avrupa'da yayılmasını da müspet karşılamaktadır: “*Balkanlar'da olduğunu gibi merkezi Avrupa'da da Bolşeviklik pek müsait bir gelişme sahası bulacaktır. Balkanlar'da olduğu gibi merkezi Avrupa'da da cihan inkılabına giden hareket kendisine pek güzel bir yol çizmiştir ve bu yoldan süratle yürüyor. Çok ümit ediyoruz ki, bu yol bizi süratle selamete çıkaracaktır*” (*Hâkimiyet-i Milliye*, 13 Ağustos 1920, s.1).

Hâkimiyet-i Milliye'ye göre İngiltere, kapitalist ve emperyalist siyaseti uyarınca dünyayı sömürmektedir. Bu nedenle İngiltere'ye karşı olmak aynı zamanda kapitalizm ve emperyalizme karşı olmaktır da. Bu nedenle, Anadolu hareketini Bolşeviklere yaklaştıran bir diğer etken de antikapitalist ve antiemperyalist siyasetleri olmuştur:

“En büyük düşman, (...) bütün dünyaya hâkim olan kapitalizm afeti de onun çocuğu olan emperyalizmdir. Artık bütün dünyanın anlamış olduğu bu hakikat bizde de tamamen idrak ediliyor. (...) Bir zamanlar, tarihin eski devirlerinde dünya birtakım despot hükümdarların istibdatları altında ezilirdi. Sonraları millet bu istibdatı yıktılar. Fakat bu defa da onun yerine paranın, sermayenin zulmü geçti. Sermaye, bugüne kadar dünyada yapılmış olan bütün fenalıkların yegane etkeni, yegane mesulü idi. (...) Kapitalizm halihazırda Lehistan'da ve Anadolu'da son kurşununu atmakla meşguldür, bundan sonra kullanacak silahı kalmıyor, iş bu kuvvetleri yenmektedir. (...) Bolşevikler Lehleri kati surette mağlup ederlerken, bizim vazifemiz de Yunanistan'ı Anadolu'dan süratle, dehşetle derhal kovmaktır! Ondaki son ebedi kurtuluş!” (*Hâkimiyet-i Milliye*, 20 Temmuz 1920, s.1).

Gazete, işte bu mücadele yolunda Bolşeviklerin ve Anadolu'nun iki öncü olduğu kanaatindedir. Milli Ordu ve Kızıl Ordu'nun kaydettiği başarılar, Asyalıların Avrupalılara varlıklarını kabul ettirme yolunda iki öncü ordunun başarılarıdır (*Hâkimiyet-i Milliye*, 14 Şubat 1920, s.1). *Hâkimiyet-i Milliye*'ye göre Türk ve Rus halkı birbirine çok benzer bir geçmişe sahiptir. Dolayısıyla emperyalist Avrupa, her iki millete karşı benzer bir yıkıcı siyaset takip etmiştir:

“Türkler ile Bolşevikler yahut Türk milleti ile Rus milleti aynı Doğu'nun milletleridir; birinin başındaki dert diğerinin başında da vardır. Aynı mutlakiyet idaresi, aynı bürokrasi her iki millete de hâkim bulunuyor ve iki milleti de eziyordu, aynı mutlakiyet idaresi, aralarında hiçbir anlaşmazlık sebebi bulunmamak lazım gelen iki milleti dünkü dünyada hâkim olan ihtiras siyasetinin doğurduğu sebepler altında uzun asırlar

birbirine düşman olarak tanıtmıştı. Fakat her iki milletin de başından mutlakiyet idaresi kalktığı zaman derhal anlaşıldı ki, arada bir anlaşmazlık sebebi bulunmamak lazım gelir ve yoktur. (...) Batı'nın emperyalistleri Rus inkılabını söndürmek için ne kadar iblisane tedbir varsa hepsini tatbik ediyorlar. Rusya'yı bir an için rahat bırakmıyorlar. Fakat nasıl Türkiye'de inkılap ruhunu öldürmeyi başaramadırlarsa Rusya'da da öyle olacak, bütün mazlumlar dünyasını zalimler aleyhinde ayaklandırarak, inkılap yürüyecektir. (...) Yeni Rusya yeni Türkiye el ele, dünyayı emperyalist zulmünden kurtaracak olan hareketin öncüleridir” (*Hâkimiyet-i Milliye*, 5 Ekim 1920, s.1).

Emperyalizmle mücadelenin milletlerarası işbirliği gerektirdiği fikri üzerinde de duran *Hâkimiyet-i Milliye*, istila yoluyla genişlemek ve dünyayı ele geçirmek isteyen devletlerin tehdidinden kurtuluşun ancak kapitalizmin ortadan kaldırılmasıyla mümkün olabileceği kanaatini dile getirmiştir (*Hâkimiyet-i Milliye*, 18 Nisan 1921, s.1).

Anadolu Komünizmi

Hâkimiyet-i Milliye, Rusya'nın şartları uygun olduğu için Bolşevizmin orada hayata geçmiş olduğu fikrindedir: “*Bolşevizm bir idare tarzıyla sonuçlanmış inkılap olmak itibarıyla Rusya'da kurulmuştur. Bütün Avrupa düşünürleri bilir ki, herhangi bir usulün, herhangi bir teorinin fiilen hayata geçmesi imkânını çevrenin özel durum ve şartları hazırlar. Rusya bu şartlara sahipmiş ki, orada bütün dünyanın henüz bir teori şeklinde kabul ettiği büyük sosyalizm esasları hayata geçebildi*” (*Hâkimiyet-i Milliye*, 2 Şubat 1920, s.1). Ancak Bolşevizmin Rusya'da bile henüz sınanmamış olduğunu da belirtmekten geri durmaz. Öte yandan bilhassa Asya'da I. Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelmeye başlayan ve hızı artan isyanların, Batılı emperyalist devletlerin iddia ettiği gibi Bolşeviklik olmadığını vurgulayan gazete, bu isyanların Bolşevikleşmek için değil Avrupa boyunduruğundan kurtulmak için başlatılmış olduğunun altını çizmektedir; nitekim gazete, Bolşevizmin Asya'da tesis edilemeyeceği fikrindedir: “*Avrupa'nın bütün düşünürleri aynı zamanda bilirlere ki, bu cereyanın önünde bulunan Müslüman milletler emek ile sermayenin bugünkü mücadelesinin sırlarına vâkıf olmadıkları için Doğu'da Bolşevizm mesele teşkil etmez. Meselenin özü Asya'da milliyet ve bağımsızlık hırsıdır*” (*Hâkimiyet-i Milliye*, 2 Şubat 1920, s.1).

Bolşevizme yukarıda sayılan nedenlerin yanı sıra “hakiki adalet ve hakiki eşitlik fikirlerinin savunucusu” (*Hâkimiyet-i Milliye*, 2 Ağustos 1920, s.1) olduğu için de yakınlık duyan *Hâkimiyet-i Milliye*, bütün bu iyi yönlerine rağmen Rus Bolşevizmi ile Türkiye Bolşevizmi/komünizminin birbirinden farklı olacağını altını kalın çizgilerle çizmiştir. Gazete öncelikle Tanzimat'ın taklitçi ruhunu eleştirerek her toplumun kendi bünyesine uygun bir idare şekli

takip etmesinin lazım geldiğini vurgulamaktadır:

“Komünizm hareketi gibi bir inkılap, yahut genel manasıyla şu Anadolu halkına dahili ve harici, az olsun sükun ve rahat verecek herhangi bir değişim, *Hâkimiyet-i Milliye*'nin aziz ve kutsi tanıdığı bir hadisedir. *Hâkimiyet-i Milliye* ister ki, millet işlerinde kendi kendine ve bağımsızlığı için hâkim olsun. Mademki bu gayeyi temin edecek vasıtaların en iyisinin komünizm olduğu muhakkaktır, *Hâkimiyet-i Milliye*, tabii ki onun en hararetli savunucusudur. Ancak tıp doktorlarının olduğu kadar toplumbilim doktorlarının da kabul ettikleri bir hakikat vardır ki, her ilaç her bünyede aynı tesiri yapmaz yahut her ilaç her bünyede aynı tarzda ve aynı miktarda verilmek suretiyle kullanılmaz. Dolayısıyla Anadolu'nun toplumsal bünyesinde bu kuvvetli ilacı kullanmak isteyenler evvela tetkikler ve tecrübeler yapmak mecburiyetinde bulunulduğunu inkâr ederlerse, ilim ve fennin hakikatleri aleyhinde yürümüş sayılırlar” (*Hâkimiyet-i Milliye*, 9 Ekim 1920, s.1).

İşte bu hakikatten hareketle iki ülke arasındaki farkları araştırmaya başlayan *Hâkimiyet-i Milliye*, iki ülkede şartların aynı olmaması nedeniyle Türkiye'de Rusya'da olduğu gibi kanlı bir ihtilalin olmayacağına dikkat çekmiştir (*Hâkimiyet-i Milliye*, 12 Ekim 1920, s.1). Rusya ve Türkiye arasında köken ve tatbik tarzı itibarıyla de farklar olduğuna işaret eden gazete, tam da bu sebepten Rusya'da bir ihtilal edebiyatı doğmuş ve gelişmişken Türkiye'de henüz bir milli edebiyatın bile var olmadığını söylemektedir. Dolayısıyla gazeteye göre Anadolu komünizmi Rusya'daki gibi milletin ruhundan gelen yıkıcı, yakıcı bir ihtilalle gerçekleşmeyecektir (*Hâkimiyet-i Milliye*, 16 Ekim 1920, s.1). Gazete bu nedenlerle Türkiye'de Rusya'daki inkılap usullerini kullanmak isteyenleri de eleştirmektedir: “*Rusya'da Bolşevizmin kullandığı inkılap usullerini tatbik etmek istemek kadar inkılapçılıktan haberdar olmayış tasavvur edilemez. Bolşevizm inkılabı bütün komünizm hareketleri için bir örnek, bir model değil pek kıymetli, pek canlı, pek muazzam bir rehberdir. Bu rehberden istifade etmeyi, onun gösterdiği yollardan gitmeyi ne kadar candan arzu edersek, onun usullerini şekil itibarıyla aynen taklit etmekten de o derece sakınıyoruz. Her şeyde körü körüne taklitçilik fenadır; bilhassa inkılapçılıkta*” (*Hâkimiyet-i Milliye*, 16 Ekim 1920, s.1). Sadece Rusya'da değil dünyanın pek çok bölgesinde, üretim ve üretim vasıtalarının bireylerin tekeline çıkarılarak ortak hale getirilmesi, ortak mesai ve teşkilatın menfaatinin de ortak olması gerektiği fikirlerinin yayıldığını söyleyen ve bu davayı haklı gören gazete, bunun da ancak iktisadi müesseselerin milletin hesabına devlet idaresine geçmesiyle gerçekleşebileceği inancını taşıdıklarını belirtmektedir (*Hâkimiyet-i Milliye*, 7 Mart 1921, s.1). Bu düsturda da Bolşeviklerle yakın

olmalarına rağmen gazete Türkiye için Rusya'daki gibi Bolşevik veya komünist bir idareyi hayal etmenin safdillik olacağını söyleyerek bunun dini ve milli sebepleri bulunduğunu ifade etmektedir:

“Dünyada komünizmin hiç de hoşlanmadığı bir müessese varsa o da din, yalnız İslam dini değil genel olarak dindir. (...) Türkiye için komünist bir idare tasavvuruna imkân bırakmayan sebepler yalnız dini değil aynı zamanda millidir de. Komünizm demek, bir nevi enternasyonal, milliyetin haricinde bir nevi dünya hükümeti demektir. Bir komünistin ne hususi milli bayrağı ne de hususi bir milliyeti vardır. (...) Biz şimdi bütün vasıtalarıyla tam, temiz ve heyecanlı bir milliyetperverlik içinde gelişen bir milletiz. Bu sınırı geçip komünizme gitmek, başımızı sert duvara çarpıp kırmaya benzer. Türkiye için komünist cereyanların zararlarını söyleyen yalnız biz değiliz. Siyasi ve askeri sebeplerle aynı safta emperyalizme karşı müşterek silah arkadaşlığı ettiğimiz Sovyet reisleri de aynı fikirdedirler. Bundan bir sene evvel Lenin'in Türkiye hakkında söylediği meşhur nutku herkes bilir. Lenin bu nutkunda Türkiye için en uygun idare tarzının milliyetperver idare olacağını söylemişti. Üçüncü Enternasyonal Reisi Zinovyef de altı ay evvel Bakû İslam Kongresi'nde aynı fikri tekrarlardı. (...) Bizim için aşırı bir sosyalizm idaresine imkân yoktur. Sosyalizmin pek çok esaslarını milli idaremizi bozmadan alır tatbik ederiz. Mesela şirketleri yavaş yavaş millileştiririz. Hükümet tekeline halk lehine çoğaltırız. (...) Özel tabiriyle bir nevi devlet sosyalisti oluruz. Fakat hakiki vafımız Avrupa matbuatının koyduğu isimdir: Milliyetperver Ankara hükümeti!” (*Hâkimiyet-i Milliye*, 8 Mart 1921, s.1).

Görüldüğü gibi 1920-1921 yılları boyunca *Hâkimiyet-i Milliye*'nin Bolşevizm algısında, Sovyetler'in Türklerin de aralarında bulunduğu dünya milletlerini esaretleri altına almak isteyen Batılı emperyalist devletlere karşı oluşu belirleyici olmuştur¹¹. Dolayısıyla Türk ve Sovyet tarafı açısından zaruriyetler de göz önüne alınarak ortak düşmana karşı bir mücadele birliği kurulmuştur. Düvel-i muazzamaya karşı tek başına mücadeleye kalkışan, temel gayesi işgalden kurtulma ve bağımsızlığını kazanma olan Ankara'nın, Türk-Sovyet ilişkilerinin yakınlaştığı bu dönemde, Bolşevizme sempati beslemesi doğal görülmelidir. Ne var ki, Bolşeviklerle en yakın olduğu dönemde bile *Hâkimiyet-i Milliye*'de Bolşevizmin müspet yanları tespit edilirken yine de Sovyetler'in bu idare tarzının Türkler için bütünüyle uygun olmadığını altı çizilmiştir. Bu gerçeğin tespit edilip gazete sayfalarına yansısıyla eş zamanlı olarak da Türkler için ideal olan idare biçimi araştırılarak formüle edilmeye

¹¹ Gotthard Jaeschke, o devirlerde Anadolu'da Bolşevik denince büyük devletlere mağlup olmuş Türk milletini İngilizlere karşı yeni mücadelesinde her türlü yardıma hazır birinin akla geldiğini söylemektedir (Jaeschke, 1981, s. 201).

çalışılmıştır. Sovyet Bolşevizminin Türk bünyesine uymayan yanları bahsinde ise bilhassa din ve milliyetçilik¹² meselesine dikkat çekilmiştir. Öte yandan Bolşevizmin adil, eşitlikçi, halkçı yanlarının ne kadar olumlu olduğu vurgulanırken, ekonominin ortaklaşması bahsinde ise kısmen katılarak Sovyetler'in “proletarya diktatörlüğü” ilkesi yerine “iktisadi teşkilatın halk yararına devlet eliyle idaresi” formülü benimsenmiştir.

Hâkimiyet-i Milliye'nin Bolşeviklere ve Bolşevizme karşı ortaya koymaya çalıştığımız bu yaklaşımı, Milli Mücadele yıllarındaki Türk-Sovyet ilişkilerine dair oldukça rağbet gören, “bu yakınlaşmanın pragmatist ve tamamen taktiksel olduğu”¹³ saptamasına da yeni bir açılım getirmektedir. Öncelikle gözden kaçırılmaması gereken husus şudur ki, Ankara şayet Sovyet yardımlarını elde edebilmek üzere böyle bir taktiğe tevessül etmiş olsaydı, henüz 1920'de “Bolşevizmin iyi yanları olduğunu ancak Türklerin Sovyet Bolşevizmini benimseyemeyeceğini” bu kadar açıklıkla, üstelik de resmi yayın organının sayfalarından sanıyoruz ki ilan etmezdi. Öte yandan bazı araştırmacıların iddia ettikleri üzere Yeşil Ordu ve Türkiye Komünist Fırkası'nın kapatılması, Mustafa Suphi olayı gibi 1921 yılının sonunda cereyan eden, içerideki komünist örgütlenmelere karşı Ankara'nın sert uygulamaları da kanımızca Mustafa Kemal Paşa'nın pragmatist olarak değişmiş Sovyet siyasetinin bir yansıması değildir. Çünkü *Hâkimiyet-i Milliye* yazılarında da görüldüğü gibi Mustafa Kemal Paşa aşırı ve Sovyetler'deki uygulamanın taklidi bir uygulamanın Sovyet ilişkilerinin başladığı andan itibaren karşısında olmuştur ve bunu da gazetesi aracılığıyla ilan etmekten geri durmamıştır. Gelişen Türk-Sovyet ilişkilerinin sağlamış olduğu elverişli ortamda mevcut komünist/sosyalist teşkilatların zamanla aşırıya kaçmaları¹⁴ ise Mustafa Kemal Paşa'yı söz konusu sert önlemleri almak zorunda bırakmıştır. Zira düvel-i

¹² Tefvîk Rüştü (Aras)'ye kurdurulan resmi Komünist Fırkası'nın bir açıklamasında “Türk milleti dini sebeplerden komünist programının tamamını kabul edemez. Bunun için her şeyden önce zamana ihtiyaç vardır. Çünkü vatandan bahsetmezsek huduttaki asker çarpışmaz” satırları bulunmaktadır (Jaeschke, 1981, s.203). İzmir mebusu Mahmut Esat (Bozkurt) ise 20 Ekim 1920 tarihli *Yeni Gün* gazetesinde “Ben şahsen birçokları gibi Rus Bolşevizminin alınmasına taraftar değilim. Her şeyden evvel Türkiye Rusya değildir. Milletimize zaten şimdiki kadar bu tip kör taklitçilikten çok zarar gelmiştir. Türk komünizmi sadece halkın refahı için bir vasıta ve milli olmalıdır. Komünizmin aksine milliyetçilik dışarıdan ithal edilmediğinden ayrıca bünyeye uydurulması gerekmez” (Jaeschke, 1981, s.203) açıklaması yaparak Bolşevizme karşı milliyetçilik ilkesine dikkat çekmektedir. Mustafa Kemal Paşa da milli siyaset ilkesine her zaman öncelik vermiştir: “Bizim vuzuh ve kabiliyeti tatbikiye gördüğümüz mesleki siyasi milli siyasettir. Dünyanın bugünkü umumi şeraiti ve asırların dimağlarda ve karakterlerde temerküz ettirdiği hakikatler karşısında hayalperest olmak kadar büyük hata olamaz” (Safa, 2010, s. 67).

¹³ Söz konusu iddianın sahiplerinden biri de, konu hakkında ayrıntılı çalışmaları bulunan Dr. Emel Akal'dır. Ne var ki, Akal'ın iki yayınında söz konusu iddia hakkında istikrarsızlık mevcuttur. Akal, *Moskova-Ankara-Londra Üçgeninde İştirakiyuncular, Komünistler ve Paşa Hazretleri* adlı eserinde Türk-Sovyet yakınlaşmasını Mustafa Kemal Paşa'nın taktiksel bir girişimi olarak değerlendirir (2013, s.531) *Milli Mücadelenin Başlangıcında Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm* adlı eserinde özellikle 1920'de Mustafa Kemal Paşa'dan en alçak rütbeli isme kadar yayılmış olan Bolşevizm modasından bahsederek bu dönemde nasıl Bolşevikleşmiş olduğunu vurgulamaktadır (2008, s.21-24).

¹⁴ Harris, bu dönemde yayımlanan Türkiye Komünist Fırkası programının Türk toplumunun tümüyle değiştirilmesi esaslarına dayandığını vurgulamaktadır (Harris, 1976, s.102)

muazzamaya karşı bağımsızlık savaşının verildiği bugünlerde Rusya'daki gibi bir devrimin gerçekleşmesi için yapılacak her türlü çalışma, şüphesiz Türkiye'yi zayıflatacaktır. Sonuç olarak, ilişkilerin bozulmaması için kimi zaman Ankara'nın tavizleri olmuşsa da, Bolşevizme bakışlarının, esasta, ilk günden itibaren bir istikrar arz ettiğini söyleyebiliriz. 1922 yılından itibaren tutulan yolu ise, “Bolşevizm hakkında 1920'den itibaren müspet olarak değerlendirilen ilkelerin, bu tarihten sonra 'Bolşevizm' kelimesinin kullanılmadan aynı biçimde değerlendirilmesi” olarak formüle edebiliriz.

İslam Ülkelerine Bakış

Hâkimiyet-i Milliye'de Milli Mücadele yılları boyunca, çoğu eskiden Memalik-i Osmaniye'nin bir parçası olan Mısır, Cezayir, Fas, Tunus, Libya, Suriye, Irak, İran, Afganistan ve Hindistan gibi İslam ülkeleri hakkında pek çok yazı ve habere yer verilmiştir. Kuzey Afrika ülkeleri 19. yüzyıldan itibaren Batılı ülkelerin, Hindistan ise çok daha erken tarihlerde, 15. yüzyıldan itibaren Avrupalıların egemenlik kavgalarına sahne olmuştur (Kavas, 2000, s. 188-189). Irak ve Suriye, I. Dünya Savaşı'nın ardından, Mondros Mütarekesi'nin akabinde, İngiliz ve Fransız hâkimiyeti altına girmiştir (Umar, 1999, s. 89; Saatçi, 1996, s. 59). İran ve Afganistan ise diğer İslam ülkelerinden farklı olarak İngilizlerin sömürgeci emellerinden çok daha erken tarihlerde sıyrılmış, Afganistan 1919'da İran ise 1921'de işgalci kuvvetleri topraklarından uzaklaştırabilmeyi başarmışlardır (Çağatay, 2002, s. 420; Sarıhan, 2003, s. 33).

Görüldüğü gibi Batılı devletler, iki yüz seneyi aşkın bir süredir Ortadoğu coğrafyasına hâkim olmaya çalışmıştır ve I. Dünya Savaşı'ndan sonra esasen hedeflerine ulaşarak bölge tümüyle İngiliz ve Fransız hâkimiyeti altına girmiştir (Asmaz, 2000; Lewis, 1997; Say, 1997). Ancak bu tarihten sonra, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasıyla Batılı işgalci devletlere karşı bütün bölgede isyan ve ihtilal hareketleri ortaya çıkmıştır. İngiliz ve Fransızlarla uzlaşmaya varan yerel hükümetlere rağmen, bölge halkı başta İngilizler olmak üzere işgalci devletlere karşı mücadele etmeye başlamıştır. Tam bu sırada, Anadolu'da başlatılan ve başarıyla yürütülen Kurtuluş Savaşı, bu bölgeyi yakından etkilemiş, karşılıklı maddi ve manevi destek esirgenmemiştir. Aynı amaçla mücadele veren Ankara'nın yayın organı *Hâkimiyet-i Milliye'nin*, bu isyan hareketlerine kayıtsız kalması şüphesiz beklenemezdi. Ancak gazete daha da ileri giderek İslam ülkelerinde yaşanan bu isyan hareketlerini desteklemiş, hatta “ortak düşmana karşı ortak bir mücadele” zemini yaratmaya çalışmıştır. Ortak düşman, Türkler ile İslam ülkelerini doğal müttefikler haline getirirken hilafet makamı ve din kardeşliği olgusu da bu ittifakı manen güçlendirmiştir¹⁵.

¹⁵ Bu noktada, I. Dünya Savaşı yıllarında cereyan eden “Arap ihaneti” olayının Milli Mücadele yıllarında kurulan Türk-Arap ilişkilerini etkilememiş olduğunu ve Ankara'nın bu ihanet olayının husumetini gütmemiş olduğunu bir kez daha hatırlatmakta yarar görüyoruz. Bilindiği gibi Arapların Osmanlılara karşı ilk isyan)

Hâkimiyet-i Milliye yazılarında bölgeye ilişkin olarak İngiliz siyaseti ifşa edilirken Batılı devletlerin İslam topraklarının zenginliklerini sömürme amacına da vurgu yapılmıştır¹⁶. “İngilizler vaktiyle Hindistan'a ticaret vesilesiyle girip kendilerinden evvel orada bulunan Fransızları kovduktan sonra Britanya imparatorluğu'nun servet, ümran ve şaşaa esaslarını kurdular.” (*Hâkimiyet-i Milliye*, 20 Nisan 1920, s. 1) İngilizlerin çeşitli vaatlerle kandırıp sömürge haline getirdiği bu topraklardaki halkın İngiliz idaresi altındaki vaziyetleri ise şöyle özetlenmiştir:

“Bir kere İngiliz boyunduruğuna girmenin ne demek olduğunu anlamak için yakınlarla bakıversek kâfidir. İşte Irak, işte Mısır, işte Hindistan (...) Irak'ta Türk idaresine nihayet verildiği gün, cennet kapılarının açılacağını zanneden zavallılar olmuştu. Fakat aradan daha bir sene geçmeden yabancı bir Hristiyan devletin boyunduruğu, Iraklı kardeşlerimize o kadar ağır geldi ki, feryatları göğü tutmaya başladı. Silahını kapam koştı, taraf taraf İngiliz müfrezelerine hücum hareketi umumileşti. Bugün Irak dünkü kurtarıcı sanılan İngiliz idaresine karşı kurtulma savaşında bulunuyor ve yer yer muvaffak oluyor. (...) Hani Mısır'ın İngiliz refahı? Milli gurur ben on mangıra değişilir mi? Mısırlı dindaşlarımız bunu her gün fırtınalar gibi gürleyerek ve seller gibi kanlarını akıtarak gösteriyorlar. İstiklal veya ölüm diyorlar. (...) Ya Hindistan? Ne buradan her sene İngiltere'ye akan yüz milyonlarca liralara, her sene açlıktan ölen iki üç milyon halkı söylemeye lüzum var mı? (...) Ne İngiliz siyaseti ne İngiliz himayesi! İstiklal kan pahasına alınan bir nimettir, can tende iken verilmez.” (*Hâkimiyet-i Milliye*, 3 Haziran 1920, s. 1)

İşgalci Devletlere Karşı İsyân Hareketleri

İslam ülkelerinin İngiliz aldatmacasını görmesi çok sürmemiş, hakikat anlaşıldıktan sonra da Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da işgalci devletlere karşı isyan hareketleri başlamıştır. İngilizlerin de bu uyanışı görüp boğmaya çalıştığına dikkat çeken gazete (*Hâkimiyet-i Milliye*, 13 Nisan 1920, s. 1) uyanışın İngiliz tahakkümü altında kalmak istemeyen (*Hâkimiyet-i Milliye*, 14 Mart 1920, s. 1) milliyet aşkı taşıyan halklar arasında yaşandığı saptamasını yapmıştır (*Hâkimiyet-i Milliye*, 21 Nisan 1921, s. 1). Fas'ta, Tunus'ta, Cezayir'deki durum ise şöyle özetlenmiştir:

hareketini Vahabiler başlatmıştı. 17. yüzyılın sonunda Mecid Emiri Suud önderliğinde Vahabiler Taif, Mekke ve Medine'yi işgal ederek Anadolu'ya yönelmişler ancak Osmanlı orduları tarafından isyan bastırılmıştı (Memiş, Köstüklü, 1994, s.124). 27 Haziran 1916'da ise Mekke Emiri Şerif Hüseyin İngiltere'yle yaptığı anlaşmaya dayanarak Osmanlı'ya karşı ayaklanmış ve Arabistan krallığını ilan etmişti. Bu isyana Ortadoğu coğrafyasından da az sayıda Arap katılmıştı (Bostancı, 2003, s. 37)

¹⁶ Gerçekten de I. Dünya Savaşı'na kadar İngiliz yönetimi altındaki Hindistan'da demiryolu, liman, hastane, sulama gibi bayındırlık işlerinde ilerleme kaydedilmiş, ancak Hindistan köylüsü yoksullaştıkça yoksullaşmıştır. Gümrükler İngiliz çıkarlarına göre düzenlenmiş, büyük memuriyetlere İngilizler yerleştirilmiş, ayrıca İngilizler eğitim sistemine müdahale ederek Hintlilerin eğitim olanaklarını sınırlandırmışlardır (Bayur, 1987, s. 327-328).

“Fas ahvali hakkında sık sık gazetemizde yayımladığımız telgraflardan Kuzey Afrika sömürgelerinde Avrupalılara karşı bir düşmanlık mevcut olduğu ve bu düşmanlığın günden güne daha tehditkâr bir hal almakta olduğu anlaşılmakta idi. Bu Avrupa düşmanlığı, daha doğrusu esir yaşamamak davası yalnız Fas'ta değil... Afrika'nın bütün kuzeyine yayılmış olduğunu Fransız ve Arap gazetelerinin yazdıklarından anlıyoruz. (...) Cezayir'de dahili vaziyet gayet nazik ve muğlaktır. (...) Tunus'ta hoşnutsuzluk daha belirgin bir şekil almıştır. (...) Asya'nın mazlum kavimlerinin istiklal mücadelelerine şimdi Afrika'nın mazlum halkı da iştirak ediyor. Gün geçtikçe büyüyen bu hareket karşısında Avrupa'nın zalimane politikacılarının er geç mağlup olacakları şüphesizdir.” (*Hâkimiyet-i Milliye*, 7 Haziran 1921, s. 1)

Türkiye Mukadderatı

Mondros Mütarekesi'nin ağır şartlarının uygulamaya konulmasından sonra İslam ülkelerinin temel meselelerinden biri, kendi bağımsızlıkları kadar hilafet merkezini koruyan Türkleri bekleyen akıbet olmuştur. İslam ülkelerinin Türklerin mukadderatı hakkında Avrupa'ya yaptıkları baskı, Türk tarafının elini kuvvetlendirirken *Hâkimiyet-i Milliye*'nin 28 Ocak 1920 tarihli başyazısında, bu duruma şu satırlarla dikkat çekilmektedir:

“Londra'da ve Hindistan'da yükselen İslam sesi, şimdiye kadar emsali görülmeyen bir ciddiyetle bizi muhafaza ediyor, hukukumuzun ve mevcudiyetimizin teminini tehditkâr bir lisanla Avrupa'nın haris siyasetinden talep eyliyordu. Mukadderatımız üzerinde bu mukaddes teşebbüslerin teşekküre değer tesirlerini unutmuyoruz, müebbeden kutlar ve takdis ederiz. (...) Bütün İslam âleminin manevi koruması Avrupa'nın vahşi emperyalizmini korkunç bir kuvvetle sarsmış ve uçurumun kenarında bize dayanak noktası vücuda getirmiştir. (...) İşte hilafetin bu şartları ve mahiyetidir ki, altmış milyon Hint Müslümanını ve bir o kadar Mısır, Cezayir, Fas, Afgan ve Türkistan İslam ahalisini Türkiye mukadderatıyla yakından alakadar etmiştir” (s.1)

Ortak Düşmana Karşı Ortak Mücadele

Hem din kardeşliği ve hilafet makamının güvenliği hem de aynı düşman tarafından tehdit ediliyor olmak, Türkiye ile İslam ülkelerinin birbirine bağlılık hislerini kuvvetlendirerek ortak düşmana karşı ortak bir mücadele zemini yaratılmasını sağlamıştır. Suriye ve Irak'la tesis edilmekte olan ortak mücadele hakkında *Hâkimiyet-i Milliye*'de şu değerlendirmeye yer verilmiştir:

“Suriye'de, Irak'ta, Anadolu'da düşmanlara karşı şiddetli bir mücadele devam ediyor. (...) Türklerle Suriye ve Irak Arapları arasında dostluk bağları yeniden kuvvet kazanmıştır. Demek oluyor ki, düşmanların bilhassa şu on sene zarfında sarf ettikleri bütün mesainin sonu, bu

dostluğun bu derecelerde kuvvet kazanmasından başka bir şey yaramadı. Suriye'de, Irak'ta tıpkı Anadolu'da olduğu gibi düşmanlar aleyhinde şiddetli bir ayaklanma ve bu ayaklanmanın neticesi olarak müthiş bir mücadele var. (...) Müşterek tehlikeler karşısında, benzer vaziyetler içinde ve pek sıkı bağlarla birbirine bağlı buldukları şüphesiz olan bu milletler için şu vaziyet içinde düşünülecek ve yapılacak bir şey var ki, o da, her üç memleketin de tam ve kati bir bağımsızlığa sahip olmaları düsturu üzerinde duran sıkı bir mücadele birliği tesis etmektir.” (*Hâkimiyet-i Milliye*, 17 Kasım 1920, s. 1)

Geçmişte, Suriye ve Irak'ın Osmanlı Devleti'ne karşı İtilaf Devletleri yararına faaliyetlerine de değinilen bir başka yazıda ise ortak mücadelenin hem Türklere hem de Suriyelilere kazandırdıkları bahis konusu edilmiştir:

“Mütarekenin ilk günlerinde ve Yıldırım Grupları'nın mağlubiyetleri hengamesinde Türklere karşı gösterilmiş olan taşkınlıklar çoktan nihayet bulmuştu. Büyük bir kısmı ile hariçten gelen tahrikâtın mahsulü bulunan bu taşkınlıkları yavaş yavaş hakikatin tamamen idrak edilmesi cereyanı takip etti. Bugün artık her taraftan iyice anlaşılıyor ki, Türk, Suriyeli ve Iraklı arasında sıkı ve yeni, kuvvetli bir dini ve menfaatler bakımından uyum vardır. Biz pekiyi biliyoruz ki, Adana'dan düşmanın uzaklaştırılması ve bir daha oraya ayak basmaması Suriye'nin yardımı ile mümkün olduğu gibi, Suriyeliler de takdir ediyorlar ki Beyrut ve Şam'ın en emin müdafaaları Adana'dadır. Şu halde mazinin tesirli hatalarından sonra hakikatler tamamen anlaşılmiş demektir. Bundan sonrası için kuvvetle ümit edebiliriz ki, Anadolu'lularla Suriyeliler hakiki menfaatlerinin nerede olduğunu hakkıyla anlayacakları için müşterek düşmanlara karşı el ele aynı azim aynı gayretle çalışacaklardır.” (*Hâkimiyet-i Milliye*, 26 Temmuz 1920, s. 1)

Aynı günlerde Hindistan'da da İngiliz karşıtı isyan hareketleri artmıştır. *Hâkimiyet-i Milliye*, Hindistan'da yaşanan bu hareketlerin de tüm işgal edilen devletler gibi Türklere de yararına olacağı kanaatindedir:

“Merkezi Asya'dan doğrudan doğruya buraya gelen haberlere nazaran Hindistan ahvalinde şayanı memnuniyet bir terakki vardır. İhtilal hazırlıkları süratle ilerlemektedir. Hint Müslüman Fırkası ile Milli Hint Fırkası'ndan başka olarak yeni teşekkül eden ve demokratik bir program sahibi bulunan bu fırka, amal ve makasının istihsalı uğrunda ihtilale kadar gideceğini programına kaydetmiştir. Hindistan'ın öteden beri iki eski siyasi müessesesi olan Müslüman ve Milli fırkaların da İngiltere'ye karşı mücadeleye karar vermiş oldukları malumdur ve şimdi bu üç fırka birleşerek şiddetli bir mücadeleye başlayacaklardır. Bu faaliyetin semeratını yakın zamanlarda göreceğimizden eminiz.” (*Hâkimiyeti*

Milliye, 7 Kasım 1920, s. 1)

Öte yandan *Hâkimiyet-i Milliye*, Anadolu'da başlatılan mücadelenin, aynı maksatla mücadele devrine girmiş bulunan bütün Müslüman milletlerle Türklerin birleşmesini sağlayarak, bu mücadelenin onlar için örnek teşkil edeceği kanaatindeydi. (*Hâkimiyet-i Milliye*, 14 Mart 1920, s. 1)

Gerçekten de Ankara Ortadoğu'da yaşanan gelişmeleri takip ederken İslam ülkelerinin dikkatleri Anadolu yaşanan gelişmelerdedir. Kahire'den hicri yılın devrini kutlamak için Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilen bir telgrafta yer alan “(...) *Bugün bütün Müslümanların ve Doğuların beklediği, Ankara'ya hürriyet ve istiklal ve bilumum milli davanın müdafası için hicret etmenizle, Müslümanlara ve cümle âleme vermiş olduğunuz yüksek ders hakkında hitabeler irat edildi. Bizi birbirimize bağlayan dini bağlar adına, tarihin –tam bağımsızlık arzusunun her vasıtaya sarılarak filyata geçiren hür ve civanmert millet sıfatıyla- kaydettiği ve hatırlattığı, her iki millet arasında yerleşmiş sağlam taşlar adına mübarek zat-ı âlinize en samimi temennilerimizi; (...) ve size tam bir zafer ihsan buyurmak suretiyle emperyalizm zincirlerini ve ecnebi ihtiraslarını kırmanızı mümkün kılmasını niyazla arz eyeriz”* satırları, *Mısırlıların Anadolu'nun bağımsızlık mücadelesine yoğun ilgisini ortaya koymaktadır* (*Hâkimiyet-i Milliye*, 22 Kasım 1921, s. 1)

Hâkimiyet-i Milliye'nin İslam ülkelerinin mukadderatı hakkındaki temel arzusu, tıpkı Türkler gibi bu topraklarda yaşayan halkların da bağımsız olmasıdır¹⁷. Irak'la ilgili olarak yayımlanmış bir yazıda bu istek şöyle ifade edilmektedir:

“Irak hürriyetine ve meşruti bir hükümete sahip olmalıdır. Bu hükümet aynı zamanda hürriyet ve tam bir istiklal ile seçilecek bir millet meclisinin denetiminde bulunabilmelidir. Ancak böyle bir millet meclisidir ki, Irak hükümetinin cumhuriyet veya saltanat esasları üzerine dayanması lazım geldiğini tayin edebilir. Irak bağımsız hükümeti İngiltere'ye iktisadi menfaat temin edebilir ve etmelidir. Fakat Irak hiçbir zaman İngiltere sömürgesi olamaz. Şunu da söyleyelim ki, hükümdar seçimi hakkı asla İngiltere'nin değil ancak millet meclisinin salahiyeti dahilindedir” (*Hâkimiyeti Milliye*, 14 Mart 1921, s. 1)

Ankara İslam Kongresi

Milli Mücadele yıllarında Türkler ile Araplar arasında tesis edilecek ortak düşmana karşı ortak mücadele için Ankara'da bir İslam Kongresi toplanması fikri gündeme gelmiştir. 11 Mart 1921'de *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde Hüseyin Ragıp imzasıyla “Ankara'da Bir İslam Kongresi”

¹⁷ Bilhassa Batılı devletler, söz konusu Arap-Türk yaklaşmasını panislamizm olarak algılamışlardır (Jaeschke, 1971, s. 21-22; Sonyel, 1995, s. 29, 59). Mustafa Kemal Paşa ise o günlerde yapılmış çeşitli yazışmalarda bu ilişkinin panislamizmle ilgili olmadığını ve bütün milletler gibi Arapların da bağımsız olmasını arzuladıklarını vurgulamıştır (*Atatürk'ün Bütün Eserleri*, 2003, (10), s.130-131; *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, 2003, s.63, (11); *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, 2003, s.124, 128, 208, (12)).

başlığıyla yayımlanan yazıda, “Ankara Hükümeti'nin pek mühim bir tasavvuru mevki-i fiile koyacağı, Ankara'da büyük bir İslam kongresi toplanacağı” (s. 1) bildirilmektedir. Gazetenin 17 Mart 1921 tarihli sayısında da “Anadolu'da İslam Kongresi” başlığıyla Eşref Edip'in, Hüseyin Ragıp'ın yazısına cevabı yayımlanmıştır (s. 1). *Hâkimiyet-i Milliye*'de bu iki haberden başka Ankara'da yapılması planlanan İslam kongresine ilişkin herhangi bir haber bulunmamaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın 15 Temmuz 1921'de Ankara'da yapılan Maarif Kongresi'ndeki konuşmasının bir taslağı bulunan 16 Numaralı Not Defteri'nde “İslam Kongresi. Program beyanname” notu yer almaktadır. Bu nottan anlaşılmaktadır ki İslam Kongresi hâlâ toplanmamıştır ve Mustafa Kemal Paşa, Temmuz 1921'de halen bir İslam Kongresi'nin toplanması fikrindedir (*Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C.11, 2003, s.235) İngiliz arşiv belgeleri arasında da Ankara'da toplanılması düşünülen İslam Kongresi hakkında bilgi bulunmaktadır. Belgeye göre Cemaatü'l-İslam teşkilatının Mehmet Akif Bey'in başkanlığında yeniden faaliyete geçmesinden sonra, cemiyet Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine büyük bir İslam kongresi düzenleme kararı almıştır. Mustafa Kemal'in isteğiyle Matbuat Müdürü Hüseyin Ragıp, Şeriye Vekili Bursalı Mustafa Fehmi Gerçekler, Meclis Başkatibi Recep (Peker) Bey ve yazar Eşref Edip ile şair Mehmet Akif'ten oluşan bir “kongre hazırlık heyeti” oluşturulmuştur. (F.O:371/8967.181777'den aktaran: Hülagü, 1999). Ankara İslam Kongresi'nin hazırlıkları için ayrıca Mustafa Kemal Paşa, Abdullah Azmi, Şeyh Senusi, Acemi Sadun Paşa, Cevad Paşa, Fevzi Paşa, Afgan Büyükelçisi Sultan Ahmet Han, İran elçisi Mümtazüddeve, Azerbaycan elçisi İbrahim Abilof'tan oluşan bir heyet de Ankara'da toplanarak görüşmüştür. Ancak kongrenin toplanacağı yerle ilgili bir uzlaşmanın sağlanamaması ve Eskişehir mağlubiyetinin meydana gelmesi nedeniyle kongre toplanamamıştır. (F.O:371/7883.167284'ten aktaran: Hülagü, 1999).

Görüldüğü gibi Ankara kongresi, bizzat Mustafa Kemal önderliğinde, hükümet kararı ile ortaya çıkmış bir girişimdir. Ancak hayata geçirilememiştir. Kanımızca, Senusi başkanlığında Sivas'ta toplandığı iddia edilen İslam Kongresi ise bir kongre olmaktan ziyade bir istişare toplantısı olarak değerlendirilmelidir. Nitekim Senusi, 1921 yılı başında Mustafa Kemal Paşa'nın isteği ve direktifleri doğrultusunda Sivas'tadır ve Sivas Camii Kebir'de bir de hutbe okumuştur (Hülagü, 1999).

Sonuç

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde, Milli Mücadele yıllarında dış siyaset sayfalarında ve başyazılarında en çok İslam dünyası ve Bolşeviklere dair yazılara yer verilmiştir. Bu durumun açık bir nedeni vardır. Söz konusu yıllar, işgalci Batılı devletlere karşı ölüm kalım mücadelesinin verildiği yıllardır ve

aynı düşman hem İslam dünyasını hem de Bolşevikleri tehdit etmektedir. Gazete, hem ülke içinde hem de dışında yazıları aracılığıyla işgalci devletlere karşı kamuoyu yaratmaya çalışmıştır. Aynı zamanda Bolşevikler ve İslam dünyasıyla aynı düşmana karşı ortak bir mücadele verilmesi için çaba göstermiştir.

Gerçekten de gelişmelere bakıldığında amaca ulaşılmış, bu yıllarda hem Bolşeviklerle hem de İslam dünyasıyla maddi ve manevi bir birlik tesis edilmiştir. Bu birliğin inşası sırasında iki temel sorunsal başgöstermiştir. Bolşeviklerle yakınlaşma esnasında Bolşevizmin esaslarının ne kadar benimseneceği sorunu tartışma yaratmış, gazete aracılığıyla bu tartışmalara cevap vermeye çalışılmıştır. Gazetede yayımlanan yazılara bakıldığında, sorunun ilk ortaya çıkışından itibaren Bolşevizmin bazı müspet esasları bulunduğu kabul edilmiş, ancak en başta din ve milliyet prensibi nedeniyle Bolşevizmin Türkiye'ye uygun bir rejim olamayacağı kanaati sayfalara yansımıştır. İslam dünyasıyla yakınlaşma ise panislamizm tartışmasını gündeme getirmiştir. Gazetede bu tartışmalara da yanıt verilerek amacın panislamizm olmadığını, her millet gibi Arapların da bağımsız olma hakkı bulunduğu belirtilmiştir.

Kaynaklar

- Akal, E. (2008). Milli Mücadelenin Başlangıcında Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm. İstanbul: Tüstav Yayınları.
- Akal, E. (2013). Moskova-Ankara-Londra Üçgeninde İştirakiyuncular, Komünistler ve Paşa Hazretleri. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altınal, Ş. (1992). *Basının Kamuoyu Oluşturma İşlevine Örnek Olarak Hakimiyet-i Milliye Gazetesi (1920,1934)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arı, K. (2006, Güz). Atatürk'ün Yazarlığı ve Gazeteciliği. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13, 3–23.
- Asmaz, (2000, Aralık). ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve Rusya'nın Ortadoğu Politikaları ve Bu Politikalar İçinde Türkiye'nin Yeri, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, 47.
- Atatürk'ün Bütün Eserleri. (2002). İstanbul: Kaynak Yayınları, (8).
- Atatürk'ün Bütün Eserleri. (2003). İstanbul: Kaynak Yayınları, (10).
- Atatürk'ün Bütün Eserleri. (2003). İstanbul: Kaynak Yayınları, (11).
- Atatürk'ün Bütün Eserleri. (2003). İstanbul: Kaynak Yayınları, (12).
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (21/10/1922). Sayı: 1910 Dosya: 249-32 Fon: 30.18.1.1 Yer: 5.32.6.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (21/6/1922). Sayı: 1636 M Fon: 30.18.1.1 Yer: 5.18.12.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (24/5/1921). Sayı: 888 Dosya: 249-5 Fon: 30.18.1.1 Yer: 3.21.19.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, (24/8/1922). Sayı: 1772 Fon: 30.18.1.1 Yer: 5.25.8.
- Bayur, Y. H. (1987). Hindistan Tarihi. Ankara: TTK Yayınları, (3).
- Bostancı, I. I. (2003, Temmuz). Suudi Arabistan Krallığının Resmen İlan Edilmesi, *Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 21-37.
- Çağatay, N. (2002). İslam Ulusları Tarihi. Ankara: TTK Yayınları.
- Coşar, Ö. S. (tarihsiz). Milli Mücadele Basını. Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayını.
- Doğramacıoğlu, H. (2007). *Hâkimiyet-i Milliye Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Engin, V. (2005). II. Abdülhamid ve Dış Politika. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (28 Ocak 1920), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (2 Şubat 1920), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (14 Şubat 1920), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (7 Mart 1921), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (8 Mart 1921), 1.
- Hâkimiyeti Milliye*. (11 Mart 1921), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (14 Mart 1920), 1.
- Hâkimiyeti Milliye*. (17 Mart 1921), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (13 Nisan 1920), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (17 Nisan 1920), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (18 Nisan 1921), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (20 Nisan 1920), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (21 Nisan 1921), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (3 Haziran 1920), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (7 Haziran 1921), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (15 Temmuz 1920), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (20 Temmuz 1920), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (23 Temmuz 1920), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (26 Temmuz 1920), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (2 Ağustos 1920), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (13 Ağustos 1920), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (5 Ekim 1920), 1.
- Hâkimiyet-i Milliye*. (9 Ekim 1920), 1.

- Hâkimiyet-i Milliye*. (12 Ekim 1920), 1.
Hâkimiyet-i Milliye. (16 Ekim 1920), 1.
Hâkimiyeti Milliye. (7 Kasım 1920), 1.
Hâkimiyet-i Milliye. (17 Kasım 1920), 1.
Hâkimiyet-i Milliye. (22 Kasım 1921), 1.
Harris, G. S. (1976). Türkiye'de Komünizmin Kaynakları, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
Hülagü, M. (1999, Kasım). Milli Mücadele Dönemi Türkiye-İslam Ülkeleri Münasebetleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 45.
Jaeschke, G. (1971). Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri. Ankara: TTK Yayınları.
Jaeschke, G. (1981, Ağustos). İslam'ın Komünizmin İstiklal Harbindeki Rolü, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 13, 200-207.
Kansu, M. M. (1986). Erzurum'dan Ölümüne Kadar Mustafa Kemal'le Beraber. Ankara: TTK Yayınları.
Karabekir, K. (1960). İstiklal Harbimiz, İstanbul: Türkiye Yayınevi.
Kavas, A. (2000). Osmanlı Devletinin Afrika Kıtasında Hâkimiyeti ve Nüfuzu. *Yeni Türkiye*, 31.
Kurat, A. N. (2011) Türkiye ve Rusya XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri (1789-1919). Ankara: TTK Yayınları.
Lewis, B. (1997, Haziran). Batı ve Ortadoğu. *Toplumsal Tarih*, 42.
Memiş, E. ve Köstüklü, N. (1994, Nisan). En Eski Dönemlerden Günümüze Ortadoğu-Anadolu İlişkileri, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 89, 124.
Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını. (1990). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
Önder, M. (Mart 1991). Milli Mücadele'nin Gazetesi Hakimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı?, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 20, 285-302.
Özkaya, Y. (1989). Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919-1921). Ankara.
Perinçek, M. (2005). Atatürk'ün Sovyetlerle Görüşmeleri. İstanbul: Kaynak Yayınları.
Ragıp, H. (8 Mart 1921), *Hâkimiyet-i Milliye*, 1.
Saatçi, S. (1996). Tarihi Gelişimi İçinde Irak'ta Türk Varlığı. İstanbul: İstanbul Araştırma Vakfı Yayınları.
Safa, P. (2010). Türk İnkılâbına Bakışlar. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
Şapolyo, E. B. (1960). Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın. Ankara: Güven Matbaası.
Sarıhan, Z. (2003). Kurtuluş Savaşımızda Türk-Afgan İlişkileri. İstanbul: Kaynak Yayınları.
Say, S. (1997). Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Ortadoğu'da Petrol Mücadelesi. *İlim ve Sanat*, 46-47.
Sonyel, S. (1995). Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri. Ankara: TTK Yayınları.
Tamer, A. (2004). İrade- i Milliye Ulusal Mücadelenin İlk Resmi Yayın Organı. İstanbul: TÛSTAV Yayınları.
TBMM Gizli Celse Zabıtları, (1985). Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
Umar, Ö. O. (1999, Ağustos). Suriye'de Kurulan Kuvayi Milliye Teşkilatı ve Üyeleri. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 121, 89.
Yıldırım, H. (1992, Mart). İrade-i Milliye Gazetesi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 23, 325-330.
Yılmaz (Bolluk), H. (2003). Kurtuluş Savaşının İdeolojisi Hakimiyeti Milliye Yazıları. İstanbul: Kaynak Yayınları.
Yılmaz, H. (2007). Kurtuluş Savaşımız ve Asya-Afrika'nın Uyanışı, İstanbul: Kaynak Yayınları.

II. Meşrutiyetin Gölgesinde Kısa Süren Bir Heyecanın Dergisi: Hıyâbân

Geliş Tarihi:12.08.2014
Kabul Tarihi:13.09.2015

Yeliz GENÇASLAN*

Öz

Bu makalede, 1910 yılında yayımlanan Hıyâbân dergisinin kültür ve edebiyat hayatındaki yeri değerlendirilmektedir. Türk edebiyatında süreli yayınlar olarak adlandırılan mecmua, gazete ve dergicilik faaliyetlerinin tarihi gelişimine bakıldığında siyasi, sosyal, kültürel ve edebi bakımdan yayımlandıkları dönemleri yansıtmada önemli bir görevi üstlendikleri görülmektedir. Bu yazıda da Meşrutiyetin ilanından sonra beş sayı çıkararak oldukça kısa süre faaliyet gösteren Hıyâbân dergisi farklı başlıklar altında incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, süreli yayınlar, Hıyâbân.

The Magazine Of A Short Sensation Under The Shadow of Second Constitutionalist Period: The Hıyaban

Abstract

In this essay, the importance of Hıyâbân magazine (published in 1910) in the culture and literature is evaluated. When one looks at the historical development of the permanent publications, such as newspapers and magazines, it is understood that these publications had a great role in reflecting the political, social, cultural and literary aspects of the periods when they were published Hıyâbân magazine which was released as 5 volumes after the declaration of constitutionalism, is evaluated under different topics.

Keywords: Literature, permanent puplications, Hıyâbân.

*yeliz_gncaslan@hotmail.com

Giriş

Türk edebiyatı tarihinde süreli yayınların önemli bir yeri ve kültürel hayatımıza da önemli katkıları vardır. Bir döneme tanıklık eden süreli yayınların incelenmesi, kültürel, sanatsal ve toplumsal hayatın aydınlanmasına, o dönemler hakkında farklı bir bakış açısı kazanılmasına kaynaklık etmektedirler.

Süreli yayınların sadece dönemlerini değil gelecek nesilleri de aydınlatma da önemli görevleri bulunmaktadır. Bu nedenle arşivlerde gizli kalan önemli birer tarihi belge niteliğindeki bu kültürel mirasların bugün yeniden incelenmesi, bilim ve kültürün hizmetine sunulması gerekmektedir.

Geçmiş dönemlerde yayınlanan gazete ve dergilerin bir başka önemli tarafı da yayınlandıkları tarihlerin sanat, edebiyat, sosyal ve siyasal geçmişlerini kendilerinden sonra gelen nesillere aktarması, o günün durum ve şartlarını bugüne taşıyarak geçmiş ve bugünü kıyaslamaya yardımcı olmasıdır. Sonuç olarak süreli yayınları, bu önemlerinden dolayı araştırmalı, incelemeli ve onları bugünün yeni okuyucularıyla buluşturmalıdır.

Tanzimat ile hayatımıza giren ve Cumhuriyet'in ilanıyla beraber 1928'de gerçekleştirilen harf inkılabına kadar geçen sürede süreli yayınlar eski harfle yani Arap alfabesiyle yayınlanmıştır. Bu eski yazılı yayınlar uzmanlar tarafından taranmalı ve değerlendirilip edebiyat tarihine kazandırılmalıdır.

Yeni bir tür olarak Tanzimat dönemi ile yaşamımıza dâhil olan süreli yayınlar, istibdat rejimi ile uzunca bir süre baskı altında kalmış olsa da II. Meşrutiyetin ilanıyla özgürlüğüne kavuşmuş ve özgürleşen ortam ile birlikte bu yayınlar da artarak varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. 1910 yılında ilk sayısıyla basın hayatına giren fakat beş sayının ardından bu hayata erken veda eden Hıyâbân dergisi de söz konusu edilen yayınlardan bir tanesidir.

Hıyâbân Dergisi ve Yayın Politikası

Hıyâbân kelimesi; bulvar, iki tarafı ağaçlı yol (Develioğlu, 2003: 364) anlamına gelmektedir. Farsça kökenli “Hıyâbân” kelimesini kendine isim olarak seçen dergi ilk sayısını 23 Şubat 1910'da çıkarır. Hıyâbân dergisi, uzunca bir süre baskı altında tutulan basın hayatının özgürlüğe kavuştuğu II. Meşrutiyetin ilanından iki yıl sonra yayın hayatına başlamıştır. Bu özgürlük ortamı her tür ve konudan yayın faaliyetinin önünü açmış susturulan kalemler artık hür olarak yeniden yazmaya başlamıştır. Hıyâbân dergisi de -her ne kadar beş sayılılık kısa bir ömre sahip olsa da- bu faaliyetlere ortak olmuş, basın hayatına kendilerine özgü bir üslupla bir renk daha katmıştır. Hıyâbân dergisi, genç, heyecanlı bir kadroya sahiptir. Büyük bir umutla yeni bir başlangıç yapan dergi, beşinci sayının sonunda dergiye bir müddet ara vereceklerinin haberini okuyucularına duyurmuşlardır:

“Hıyâbân'ın ilk numarası intişâr ettiği zaman size gazetemizin her

nüshasının bir hatve-i terakki ve tekâmül olacağını vaat etmiştik zannederiz ki bu güne kadar bu sözümüzle sizi aldatmış olmadık. Hâlbuki önümüzdeki üç ay velî eden Darülfünun imtihanları bizim için evvelki say'ımız nispetinde çalışmaya mânidir.

Hıyâbân'ın zarâfet ve nefâsetini gaib ve şimdide kadar her nüshasında görülen hatavât-ı terakki tekâmülden ric'at etmesi için üç ay gazetemizi -fiyat ve sahâifini taz'if ederek- aylık olarak neşr edeceğiz.” (İmzasız 1327: 16)

Üç ay sonra, aylık olarak kaldıkları yerden devam edeceklerini söylemiş olsalar da dergi bir daha yayınlanmamıştır. Bir başka isim altında yeniden bir araya mı gelmişler yoksa her biri dağılıp kendi yayın faaliyetlerini mi devam ettirmişler tam olarak bilinmemektedir. Fakat süreli yayınlar arasında *Hıyâbân*¹ adını taşıyan ve 29 Temmuz 1914 yılında İzmir'de yayınlanmış bir dergi daha bulunmaktadır. Tarih dikkate alındığında 20 Nisan 1911'de İstanbul'da son sayısını çıkaran derginin üç yıl aradan sonra yeniden yayımlanmaya mı başladı sorusunu akıllara getirirse de aynı ismi taşıyan bu iki dergi birbirinin devamı niteliğinde değildir. Şekil özellikleri, yazar kadrosu ve daha birçok özellikleri bakımından dergiler birbirinden farklıdır. İkisinin de *Hıyâbân* ismini taşıyor olmasının dışında onları benzer yapan bir özellik de yayımladıkları derginin sayıca aynı olmalarıdır. İsimleri gibi kaderleri de ortak olan dergiler beş sayı çıktıktan sonra bir daha yayınlanmamışlardır.

Hıyâbân, bir edebiyat dergisidir. Dergi ilk sayısında kendini okuyucularına şu şekilde takdim etmiştir:

“Karie ve Karilerimize

Hıyâbân”ı sizin zevk ve arzuza muvaffak bir şekil-i mükemmele ifrâğ etmek bizim yegâne gaye-i amelimizdir bunun için sizi temin edelim ki hiçbir fedakârlıktan çekinmeyeceğiz. Her nüshamızın bir hatve-i terakki ve tekemmül olacağına şüphe etmeyiniz. “Hıyâbân”-Hiçbir zaman iğfal etmeyen- sevimli, zarif bir risaleniz olacak ve her nüshasını size mütezâyet bir şevk ve hevesle okutacaktır. Sözlerimizin doğruluğunu anlamak istiyor musunuz? O halde “Hıyâbân”ı muntazaman okuyunuz.” (İmzasız, 1326: 18) Oldukça iddialı bir girişle yayın hayatına başlayan dergi, kendinden emin bir şekilde devamlı okunacak bir dergi olacağını garantisini bu sözlerle vermeye çalışmıştır. *Hıyâbân*, yayımlandığı günlerde dikkat çekmiş olmalı ki, dönemin birçok önemli gazete ve dergisine onları takip ettikleri için teşekkürlerini sunmuşlardır:

“Hıyâbân” hakkında iltifat-ı rıfka nevazilerini ibzâl buyuran Tanin, Gıdık, Tercüman, Tasvir-i Efkâr, İkdam ceride-i muhteremlerine beyan-ı teşekkürât eyleriz.” (İmzasız, 1326: 18)

Dergi kısa süren faaliyeti nedeniyle yayın politikasını net bir şekilde

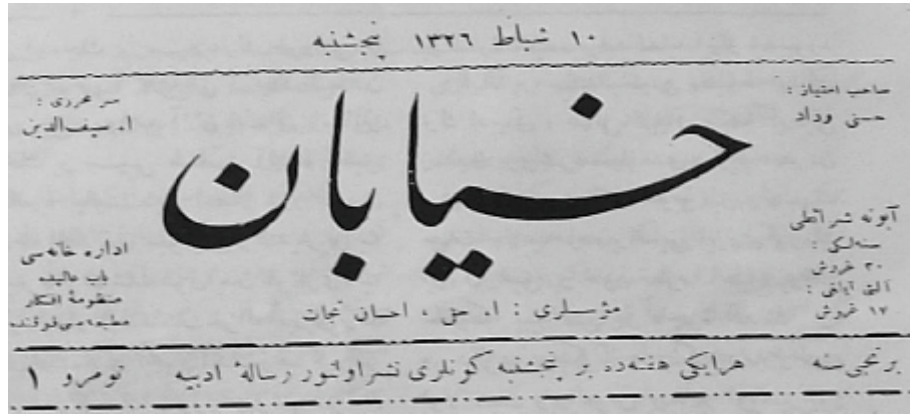
¹ Daha geniş bilgi için bkz. Hüsen Akın, (2010), II. Meşrutiyet Döneminde Kısa Ömürlü Bir Dergi: *Hıyâbân*, Turkish Studies, 5(1), s. 709-720.

ortaya koyamamıştır. Fakat ilk sayılarında milli bir edebiyat anlayışının gerekliliğinden bahseden yazılarda az da olsa derginin edebiyat anlayışı olarak nasıl bir yol izleyeceği konusunda bilgiler vermiştir. Dergilerinde eski şiir geleneğinden uzak milli bir edebiyat üslubuyla yazılmış şiirler bulunduğunu ve Hıyâbân'ın da “*edebiyat-ı milliye*”ye hizmet edecek bir yayın olacağından bahsetmişlerdir:

“*Bu Hıyâbân sanatta gaye-i şiir ve edebe visâlin mümkün olup olmayacağına en müskit ve maddi delil olarak emsali belki bizde âhâd mertebesini geçemeyen “Hisarlara Karşı”, “Kin” manzumeleri gibi emin-i bülent cidden kavî ve bülent, hutût-ı esasiyeyi haiz-i şahsiyet ve asabiyetini tersim eden birkaç şiirini irâe ve eşhâd-ı kafidir.*” (A.(Elif) A.(Ayn) 1326: 1-3)

Derginin Şekil Özellikleri

Hıyâbân dergisi, 10 Şubat 1326 (23 Şubat 1910, Perşembe)'da yayın hayatına başlar 7 Nisan 1327 (20 Nisan 1911)'de son sayısını çıkarır. Dergi on beş günde bir yayınlanmaktadır ve 20x30 cm ebadındadır. Derginin tüm sayılarında ön dış kapak vardır ve hepsinde de aynı kadın fotoğrafı yer almaktadır. Derginin başlık klişesi bütün sayılarda aynı biçimde düzenlenmiştir. Klişe de şu şekildedir:

Başlık klişesinde harekeli olarak eski yazıyla ve büyük puntolarla “Hıyâbân” yazılıdır. Başlık klişesinin sağ üst köşesinde başmuharririn adı, sol üst köşesinde dergi sahibinin adı yer alır. Başlık klişesinin hemen üstünde tarih, altında da “*Her iki haftada bir Perşembe günleri neşrolunur risale-i edebiye*” ifadesi vardır. Başlık klişesinin sağ alt tarafında idarehanesi, sol alt tarafında da derginin abone şartları bulunur. Başlık klişesinde ayrıca derginin numarası, tarihi gibi bilgilere yer verilmiştir.

Derginin müessisleri yani kurucuları A. (Elif) Hakkı, İhsan Necat, Hüsnü Vedat, A. (Elif) Seyfettin'dir. Yönetim kadrosu da şöyledir: derginin imtiyaz sahibi Hüsnü Vedat, derginin başyazarı da A.(Elif) Seyfettin'dir.

Derginin müdürü de Ömer Fevzi'dir.

Derginin ön ve arka kapağı hariç beş sayısı da on altı sayfa çıkmıştır. Dergide ön kapağında yer alan kadın fotoğrafı dışında iç sayfalarında da fotoğraflara yer verilmiştir. Manzara fotoğrafları, bazı yazarların fotoğrafları, çeşitli desenler ve kadın fotoğrafları derginin sayfalarına yerleştirilmiştir.

Derginin arka kapaklarında okuyuculara notlar, mündericat bilgileri, matbaa adresi, teşekkür yazıları, ilanlar ve duyurular yer almaktadır. Derginin dördüncü sayısının arka kapağı tahrip olduğundan yazılar okunamamaktadır. Derginin fiyatı tüm sayılarda “50 para” olarak belirtilmiştir. Abone şartları ise; seneliği 30 kuruş, altı aylığı 17 kuruştur.

Derginin idarehanesi adresi ilk dört sayıda “*Bab-ı Ali'de Manzume-i Efkar matbaası fevkindedir*” iken son sayısında adres “*Matbaa-ı Ebu-z-Ziya Hıyâbân Risalesi*” olarak belirtilmiştir. Derginin basıldığı matbaada değişiklik olmamış beş sayı da Matbaa-ı Ebu-z-Ziya'da çıkarılmıştır.

Derginin kimlik bilgileri ise şu şekildedir:

	Tarih	Sayfa	İdare Hanesi	Sahib-i İmtiyaz	Ser Muharriri	Abonelik	Fiyat	Açıklama
1.	10 Şubat 1326	16	Bab-ı Ali'de Manzume-i Efkar Matbaası fevkinde	Hüsnü Vedat	E. Seyfettin	Seneliği: 30 kuruş 6 Aylığı: 17 kuruş	50 para	-
2.	24 Şubat 1326	16	//	//	//	//	//	-
3.	10 Mart 1327	16	//	//	//	//	//	-
4.	24 Mart 1327	16	//	//	//	//	//	Arka kapaktaki yazılar tam olarak okunmuyor.
5.	7 Nisan 1327	16	Matbaa-ı Ebu-z-Ziya Hıyâbân risalesi	//	//	//	//	-

Yazar Kadrosu

Hıyâbân'ın yazar kadrosunda genellikle aynı isimler görülmektedir. Bir arkadaş grubunun çıkardığı dergi olarak değerlendirilebilecek Hıyâbân'da yazarların yazı ve şiirleri derginin sayılarına göre değişiklik göstermektedir. Birinci sayıda; M. Enver, İbrahim Alaettin, A.(Elif) Seyfettin, A.(Elif) Hakkı,

A.(Elif). A.(Aydın), Hakkı Behiç, Halil Nihat, İhsan Necat, Macit Memduh yazmıştır. İkinci sayıda; Ali Ekrem, Faik Ali, Osman Fahri, İbrahim Alaettin, A.(Elif) Seyfettin, A.(Elif) A.(Aydın), Hakkı Behiç yazmıştır. Üçüncü sayıda; Ali Ekrem, M. Enver, İbrahim Alaettin, Yaşar Şadi, A.(Elif) Seyfettin, Falih Rıfki, Edip Sermed, Halil Nihat, S. M yazmıştır. Dördüncü sayıda; Halil Nihat, İbrahim Alaettin, A.(Elif) Seyfettin, A.(Elif), Hakkı, H. N, Rıfat Dâver, A. Nâkîd, F. Sacid yazmıştır. Beşinci sayıda; İbrahim Alâettin, A.(Elif) Seyfettin, F. Sacid, Edip Sermed, E. Denon, Halil Nihat, Hüsnü Vedat yazmıştır.

Hıyâbân'da bazı müstear isimler yer almaktadır. A.(Elif) A.(Aydın), A.(elif), S. M., H. N. gibi isimlerin yazıları dergide yayınlanmıştır.

Beş sayı gibi az hacimli olmasına rağmen dergide en çok yazarların isimleri ve yazı adetleri şu şekildedir: A.(Elif) A.(Aydın) iki makale; A.(Elif) Hakkı iki şiir; A.(Elif) Seyfettin beş şiir; Ali Ekrem iki şiir; Edip Sermed iki şiir; F. Sacid iki şiir; Hakkı Behiç iki makale; Halil Nihat üç hikâye, bir makale; İbrahim Alaettin beş şiir, bir tiyatro çevirisi; M. Enver iki şiir.

Bu isimlerin dışında dergide birer yazısı yayınlanan isimler de vardır. Kısa süren yayın faaliyetine rağmen belirli bir yazar kadrosu olduğu görülmektedir.

Edebî Faaliyetler

Hıyâbân dergisinde edebî faaliyetler çeşitlilik göstermemiştir. Ağırlıklı olarak şiirlerin ve şiir tercümelerinin yer aldığı dergide makale ve hikâyelerin dışında bir de tiyatro tercümesi bulunmaktadır.

Dergide on dört farklı şairin yirmi yedi şiiri yayınlanmıştır. Yalnız bu şiirlerden biri Musset'e aittir ve dördüncü sayıda İbrahim Alaettin tarafından "Tahattur Et" ismiyle tercüme edilmiştir:

*"Tahattur et beni, vakta ki fecr-i sevdakâr
Açar sera-yı sehardarı afitaba; hazin...
Tahattur et beni, vakta ki leyl, rüyalar
Görüp geçer arasından gümüştü örtüsüne
Seda-yı davet sevda ile titreyince telin,
Huzûz için seni çağırınca zulmeti gecenin
Bulacaktır bütün bu nevhâsını
Koruluktan işit şu inleyeni:
Tahattur ile beni"* (İbrahim Alaettin, 1327: 10)

Dergide yer alan şiirler incelendiğinde şairlerin aşk, ayrılık acısı, doğa, ölüm gibi temalar üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Şair, duygularıyla oynadığını düşündüğü sevdiğine şiirinde isyan eder ve artık onu terk etmesini ister:

“Bir ay oldu sen ey sitâre-i dūr
Ufk-ı hecrimde doğmadın bir an;
Beni zulmette terk edip makhūr
Başka afâkı eyledin taban.

Yine ettin harap kaç günü mü
Beni bir kerecik düşündün mü?

...

Of ey visâl-i hecrden zehrin
His ve hülya mı hured ve hâş ettin
Fikir ve kalbimle oynadın her dem
Aşk bazîçe-i hevesti sana
Fakat artık tahammül eyleyemem
İzzet-i nefsimin kırılmasına.

Beni terk eyle, git hayalimle,
Ömrüm asûdedir melâlimle.
Bu felaket benim cezam olsun
Sana aşkım fakat haram olsun.” (İbrahim Alaettin, 1326: 10).

Kendisinde var olan şairlik gücünü sevdiğinin aşkından aldığını söyleyen şair, şiirinde sevdiğinin isminin sadece baş harflerini verip ona ithafen şiirini yayınlamıştır:

“Matmazel L...L... için:
Ayrılırken gülen nazarlarının
İnıtafsızlayan ruhum,
Sana hicran içinde belki yarın
Besteler bir neşide-i mahrem..

...

Sen gülersen benim şiirlerimin
Belki elhân-ı girye sazıyla
Nağme-i râz ve pür niyâziyla...

Sen gülersen dudaklarında nevîn
Açılan her şükûfe-i hande
Bir büyük zahm-ı ruh olur bende...” (A.(Elif) Hakkı, 1326: 13)

Şiirlerde kullanılan dil oldukça ağır ve süslüdür. Bu durum Servet-i Fünun ve Fecr-i Ati gibi edebi dönemlerin yansımasıdır. Şiir diline bakıldığında bu dönemlerle oldukça benzer özellikler göze çarpar. “Ey, of, ah” gibi

ünlemleri kullanmaları, şiirlerinde farklı kelime ve tamlamalara yer vermeleri, şiirlerindeki karamsar ve melankolik ruh hali bu dönemlerin etkilerinin halen edebi ortamlarda devam ettiğini göstermektedir.

Hıyâbân, doğa şiirlerine de sayfalarında yer vermiştir:

*“Bu ağaçlar emeller midir ki,
Onların gölgeli mesa rengi,
Silinir bazı, bazı pür hülya
İşlenir nazlı safha-i madde..*

*Ederek akşamın ziyası üfûl
Ediyorken sükun u samtı melul
Güneşin şulesiyle güller açar;
Gülü bir gaza-ı zeheble sarar;
Düşünürken zalâl leyl-i melal
Doğar ufukumda bir gümüşlü hilal..”* (Rıfat Dâver, 1327: 14)

Dergide yer alan şiirlerden bir tanesinde de şair kaybettiği annesine ardından duyularını ve özlemini anlatmıştır:

*“Beni senden ayırdı, anneciğim!
Tâli'in her fecâat emeli..
Yaşamak isteyen: bu pek zâlim
Alem kine hiç görünme meli..*

...
*Merhametsiz, anûd olan bir kul
Onu bir anda boğmak isterken,
Yalvarırdın cenab- ı hâlike, sen:*

*-Esirge oğlumu, ey hâmi-i gafûr ve rahim!
Senin kucağına düşmüş bu ihtiyaç yetim..*

*Bir zaman, daima gülen gözler,
En ufak derde ağlayan sözler,
Beni rikkatle okşayan eller:
Şimdi benden uzakta titrerler...”* (Osman Fahri, 1326: 8-9)

Dergide yer alan şiirlerden biri de Falih Rıfki imzasını taşımaktadır. Derginin yayınlandığı tarihler dikkate alındığında Falih Rıfki [ATAY]'nın İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ndeki öğrencilik yıllarına rastladığı görülmektedir. Falih Rıfki'nın Hıyâbân'daki *Asar-ı Varide/ Hücrem* başlıklı şiiri şu şekildedir:

“Yalnız benim teellüm-i ruhumla süslüdür:
 Git, girme burada kalb ki bir hande titremez,
 Yalnız bu gölgelerde benim matemim büyüür.
 Bir yanda tozlu bir masa, bir hasta lamba ki
 Issız gecemde ruhumla bir mehebb-i hüzüün açar,
 Bir yanda anneciğimin, ölen birçok ellerin
 Âlâm-ı hâtıratına ait cerîhalar..
 Yalnız bu çehrelerle harim olma, istemem,
 Git, girme çünkü burada bütün bence muhterem
 Her gölge şevk-i ruhun için bir kitabedir.” (Falih Rıfki 1327: 10)

Dergide altı hikâyeye yer almaktadır. Bu hikâyelerden üç tanesinin yazarı olan Halil Nihat, yayınladığı iki hikâyeyi de Alfons Dude'den tercüme etmiştir. Dergide H. N. müstear ismini kullanan fakat Halil Nihat isimli yazarla aynı kişi olduğunu düşündüğümüz yazar, Andre Turye'den de *İnci Çiçekleri* isimli bir hikâyeyi daha tercüme etmiştir. (H.N, 1327: 13)

İbrahim Alaettin'in dergide şiirlerin yanı sıra dikkat çeken bir özelliği de Andre Turye'den *Jan Mari* isimli tiyatroyu tercüme etmesidir. Derginin yayınlanan son üç sayısında İbrahim Alaettin *Jan Mari* adlı eseri tefrika etmiştir.

Bu türler dışında dergide iki deneme ve beş makale yer almaktadır. Derginin ikinci sayısında Hakkı Behiç imzasıyla yayınlanan ve dokuz sayfa süren bir deneme yer alır. “Akşamlar” başlığını taşıyan deneme de yazar dört mevsimin akşamlarını ve bu akşamlardaki doğanın tüm güzel manzaralarını uzun betimlemelerle anlatmıştır. “Eğer temaşa ettiğiniz levha-i mesâ, senenin sinn-i rebî'nde yaşayan akşamlardan beri, ise kâinat genç, semâ nevâziş-gâr, muhîât zümrüdîn, toprak pür-nemdir. Dağların yeşil sırtlarında, ovaların zarîf sinelerinde sarı bir lem'a-i sebzin taravetin sürat-ı leyl ile mütenâsiben koyulaşarak temevvüç ettiğini görürsünüz. Ağaçlar, beyaz yahut beyaz benekli yeşil bir halat-i nefise-i bahar içinde ağır ağır başlarını sallayarak muhabbet-i leyle serfûrû ederler, yeşil çimenler, muhtelif renkli şeb-bûylar, sünbülller, güller, menekşeler, papatyalar, mevsimin esbab-ı ziynet ve zarafeti olan bütün bu mevcûdât mel'ûne-i bedâyi', gecenin etekleri altında katre katre solar; nâ-gehânî bir rüzgâr, bütün kâinâtı ânî bir lerze-i tevahhuş sarsarak geçer; bu tekarrüp eden gecenin, renklerden kokulardan, zarafetlerden mürekkebe olan kâinât-ı muhîteye temas ederek maşamınıza nemli bir rayiha-i şebab getiren, dudaklarımızı ta uzaklardan nakl ettiği müşgin ve nevâziş-gâr buse-i taravet tabiatle telviz eden enfas ihtîşamıdır...” (Hakkı Behiç, 1326: 6-7)

Hıyâbân'ın ilk iki sayısında A.(Elif) A.(Aydın) imzasını taşıyan ve “Edebiyat-ı Milliye” başlığını taşıyan yazılar dikkat çekmektedir. Yazar bu

yazılarında edebiyatımızın artık millileşmesini, Türk edebiyatının son zamanlarda Osmanlı edebiyatına dönüşmüş halinin onu iyice doğulu yaptığını düşünmektedir. Başlı başına Türk edebiyatı oluşturamadıklarından yakınan yazar bu durumu şöyle izah eder:

“Bizim sima-yı müsteâr edebimizde şayan-ı dikkat bir hal var: iştilgal edenler itiraf ederler ki kalbimizde hiçbir aks-i hakiki ihtizazını hissetmediğimiz, dimâğımızda hudûd ve şümûlünü tayîn ve tamik eylemediğimiz hâlât-ı hissiyye ve harekât-ı fikriyenin tercümanı olmaktan ekseriyetle çekinmez ve idrak mahiyeti için hikmet-i bedâyi'nin delâletine ihtiyaç olmayan “teheyyüc”ten sonra “tehyic” düstûr-ı tabîyesine çok zaman lakayt bulunuruz. Ve işte bu mazhariyet-i mü'essifenin neticesidir ki “Musset”nin “Geceleri”nde “pelikana” teşbih ettiği şair-i samimiyyi bizde bulabilmek için -bizimdir demeğe hakkımız müşkül olan- dört yüz sene evvelki Bağdat şair-i azadesine ircâ-ı hayale mecbur oluruz.” (A.(Elif) A.(Aydın) 1326: 1) Türk edebiyatının millileşmesinin öneminden bahseden yazarın yazılarında kullandığı dile ise oldukça ağırdır. Yazarın Farsça, Arapça kelime ve tamlamaları kullanarak *milli bir edebiyatın* gerekliliğini savunuyor olması bu yazılarda dikkat çeken bir başka husustur. Dönemin dil hassasiyeti olarak yorumlayacağımız bu durum dergide yayımlanan şiirlerde olduğu gibi makale ve denemelerde de kendini hissettirmektedir.

Hıyâbân'da yayımlanan bir başka makale de derginin kurucularından olan Halil Nihat'a aittir. Yazar bu yazısında okumanın yazmaktan daha elzem olduğundan, *“evvela karî sonra muharrir olmanın”* öneminden ve gerekliliğinden bahsetmektedir. (Halil Nihat 1327: 1-3) Beşinci sayıda yer alan makalede kök bilgisi ve dil bilimi üzerinedir. (E. Denon 1327: 1-4)

Sonuç

Edebiyat tarihi açısından bakıldığında süreli yayımların, kültürel hayatımızda önemli bir yeri vardır. Tanzimat döneminden sonra batı tesirinde gelişen edebiyatımızda, yeni türlerin girmesiyle beraber onların yayın organı haline gelen gazete ve dergiler bize o dönemin sosyal, siyasal ve kültürel hayatını gösteren önemli birer kaynağıdır.

10 Şubat 1326 (23 Şubat 1910) – 7 Nisan 1327 (20 Nisan 1911) arasında beş sayı çıkan Hıyâbân dergisi, yayımlandığı tarihteki edebi faaliyetleri tanımamız açısından önemlidir. Sadece beş sayı çıkarak kısa soluklu bir dergi olan Hıyâbân, devrinin sanat ve edebiyat özelliklerini yansıtmaktadır. Darülfünun öğrencileri tarafından hazırlanan dergi, öğrencilerin sınavlarının başlaması üzerine çalışmalarına engel olduğu gerekçesiyle yayınına süresiz olarak ara vermiştir. Kısa ömrüne rağmen, herhangi bir siyasi olaydan uzak şiir ağırlıklı bir yayıncılık ortaya koyan dergi,

bir daha yayınlanmaz. Belirttikleri sebepten mi yoksa bilinmeyen, gizlenmek istenen bir sebepten mi ötürü bilinmez Hıyâbân dergisi kısa süren bir faaliyetten sonra yayın hayatına veda etmiştir.

Kaynaklar

- [ATAY], Falih Rıfki, “Asar-ı Varide/Hücrem”, Hıyâbân, nr. 3, (10 Mart 1327), s. 10.
- A.(Elif) A.(Aydın), “Edebiyat-ı Milliye 2”, Hıyâbân, nr. 2, (24 Şubat 1326), s. 1-2.
- A.(Elif) A.(Aydın), “Edebiyat-ı Milliye 1”, Hıyâbân, nr. 1, (10 Şubat 1326), s. 1-3.
- A.(Elif) Hakkı, “Şiir/Hande-i Veda”, Hıyâbân, nr. 1, (10 Şubat 1326), 13.
- Akın, Hüsrev, (2010), II. Meşrutiyet Döneminde Kısa Ömürlü Bir Dergi: Hıyâbân , Turkish Studies, Volume 5/1 Winter 20105, s. 709- 720.
- Develioğlu, Ferit, (2003), Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat, Ankara, Ak Yayınları.
- E. Denon, “İlm-i Lisan ve İştikaka Dair”, Hıyâbân, nr. 5, (7 Nisan 1327), s. 1-4.
- H. N “İnci Çiçekleri”, Hıyâbân, nr. 4, (24 Mart 1327), s. 13.
- Hakkı Behiç, “Akşamlar”, Hıyâbân, nr. 2 (24 Şubat 1326), s. 6-7.
- Halil Nihat, “Okumak İhtiyacı”, Hıyâbân, nr. 3, (10 Mart 1327), s. 1-3.
- Halil Nihat, “Son Ders”, Hıyâbân, nr. 1, (10 Şubat 1326), s. 4-8/ “Yıldızlar”, Hıyâbân, nr. 5, (7 Nisan 1327) 4-7/10.
- İbrahim Alaettin, “Jan Mari”, Hıyâbân, nr. 3, (10 Mart, 1327), s. 11-16/ nr. 4, (24 Mart 1327), s. 15-16/ nr. 5, (7 Nisan 1327), s. 15-16.
- İbrahim Alaettin, “Tahattur Et”, Hıyâbân”, nr. 4, (24 Mart 1327), s. 10.
- İbrahim Alaettin, “Visâl u Firâk” Hıyâbân, nr. 1, (10 Şubat 1326), s. 10.
- İmzasız, “Birkaç Söz”, Hıyâbân, nr. 1, (10 Şubat 1326), s. 18.
- İmzasız, “Hediyemiz”, Hıyâbân, nr. 3, (10 Mart 1327) s. 18
- İmzasız, “Karie ve Karilerimize”, Hıyâbân, nr. 1, (10 Şubat 1326), s. 18.
- İmzasız, “Karilerimizin Nazar-ı Dikkatine”, Hıyâbân, nr. 5, (7 Nisan 1327), s. 18.
- İmzasız, “Teşekkür”, Hıyâbân, nr. 2, (24 Şubat 1326), s. 18.
- Osman Fahri, “Hayat İçinde”, Hıyâbân, nr. 2, (24 Şubat 1326), s. 8-9.
- Rıfat Dâver, “Asar-ı Varidem/ Kalbim”, Hıyâbân, nr. 4, (24 Mart 1327), s. 14.

Muallim Naci'nin Mecmua-i Muallim'deki Eski Türk Edebiyatı ile İlgili Yazı ve Görüşleri

Geliş Tarihi:27.11.2014
Kabul Tarihi:12.06.2015

Lokman TAŞKESENLIOĞLU*

Öz

Tanzimat dönemi ile ortaya çıkan yenileşme düşüncesi ve düşünce çerçevesinde şekillenen tartışmaların odağındaki isimlerden biri de Muallim Naci'dir. Eski edebiyat anlayışını sürdürmek isteyenler, kendilerine bu yolda Muallim Naci'yi önder kabul etmişlerse de kendisi edebiyatın yenileşmesi gerektiğini savunmuştur. Muallim Naci'yi özel kılan tarafı da bu yenileşmenin nasıl gerçekleşmesi konusundaki düşünceleridir. Eski edebiyat anlayışının yok sayılmak istenmesine, tamamen reddedilmesine karşı çıkmış; batı anlayışının sadece taklit edilmesini de şiddetle eleştirmiştir. Bu doğrultudaki fikirlerini, kendi çıkardığı Mecmua-i Muallim dergisinde de ele almıştır.

Anahtar kelimeler: Muallim Naci, Mecmua-i Muallim, Eski Edebiyat, Divan Edebiyatı

Muallim Naci's Articles and Views About the Classic Literature in the Magazine of Mecmua-i Muallim

Abstract

One of the names on the Tanzimat period with emerging innovation thinking and focus of the debate is shaped in the conceptual framework Muallim Naci. Those who want to maintain the old literary understanding, they have agreed to call themselves leaders Muallim Naci himself this way, he advocated the innovation literature. Muallim Naci special that makes this side of innovation are thinking about how to make that happen. No understanding of ancient literature considered to be desired, totally opposed to the rejection; only the imitation of western understanding was also strongly criticized. Ideas in this direction are also discussed in Mecmua-i Muallim magazine of his own interests.

Keywords: Muallim Naci, Mecmua-i Muallim, Classic Literature, Divan Literature

* Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü. lokmantaskesenlioglu@gmail.com

Giriş

Türk edebiyatının Tanzimat'tan sonraki yenileşme döneminin meşhur şahsiyetlerinden biri olan Muallim Naci, kendi devrinde eski edebiyatı en iyi bilen, klasik tarza bağlı bir şahsiyet olmakla beraber yeni tarzda da oldukça başarılı manzumeler kaleme almış olan büyük bir şair; Türkçenin doğru bir şekilde kullanılması konusunda ciddi hassasiyet gösteren ve çevresini bu konuda uyaran, dile katkıları nedeniyle altın madalya ile taltif edilen büyük bir dilci; Tercüman-ı Hakikat, İmdadü'l-Midad, Saadet, Teavün-i Aklam, Mecmua-i Muallim, Mürüvvet gibi birçok yayın organında faal bir şekilde görev yapmış güçlü bir gazeteci; hem resmi hem de özel kurumlarda hocalık yapmış, “Muallim” sıfatını hak etmiş başarılı bir öğretmen; Arapça, Farsça ve Fransızcadan edebiyatımıza tercüme kazandıran bir çevirmen; bunlarla beraber kırk dört yıllık yaşamına daha pek çok marifet sığdırmış eşine az rastlanır bir Osmanlı entelektüelidir.

Mecmua-i Muallim ise Muallim Naci'nin 30 Eylül 1303 (hicri), 24 Muharrem 1305 (rumi) (12 Ekim 1887) - 3 Teşrin-i sâni 1304 (hicri), 10 Rebiülevvel 1306 (rumi) (15 Kasım 1888) tarihleri arasında çıkardığı bir yayındır. Toplam elli sekiz sayı yayımlanan dergi, kapanıncaya kadar Muallim Naci tarafından tek başına çıkarılmıştır. Derginin elli sekizinci sayıda son bulmasının ise sebebi bilinmemektedir (Tarakçı, 1994). Fakat son sayıdaki bazı yazıların devamının olduğunun bildirilmesi ve Muallim Naci'nin eksik kalan yazılarının devamını teşkil eden el yazısı ile yazdığı nüshaların ele geçirilmesi göz önünde bulundurulduğunda, kendisinin dergiyi çıkarmaya devam edeceğini planladığını söyleyebiliriz (Şafak, 2000).

Mecmua-i Muallim'de Naci

İlk sayıdan itibaren, bir kitap şeklinde okunup muhafaza edilmesi düşünülerek sayfa numaraları devam ettirilen derginin, bazı sayıların ikinci hatta üçüncü baskısı yapılması (tab-ı salis sayı: 1,2; tab-ı sani sayı: 3,5,6,7,8,9,10,11) ve bugün İstanbul, Bursa, Ankara, Eskişehir, Erzurum, İzmir gibi farklı şehirlerdeki çok sayıda kütüphane ve koleksiyonlarda nüshalarının bulunması nedeniyle (Duman, 2000) büyük ilgi gördüğü söylenebilir.

Düzenli biçimde her hafta dört sayfa yayımlanan dergide dikkati çeken ilk şey, ilk sayıda “Mukaddime” bölümünde “Mecmua-i Muallim sâye-i terakki vâye-i pâdişâhîde elinden geldiği kadar edebiyata hizmet edecektir. Mekâtib-i şâhânedede âcizâne verilen derslerin hulasalarıyla beraber sâir her türlü âsâr-ı edebiyeyi hâvi bulunacaktır.”(Muallim Naci, 1303: 1) ifadesiyle her türlü edebiyat ürünü bulunacağı bildirildiği halde, devrin diğer edebiyat dergilerinden farklı olarak birkaç istisna dışında tamamen eski edebiyat yazılarını ihtiva etmesidir. Yeni ve aktüel konularla ilgili hemen hiçbir şeyin yer

almadığı mecmuaya, bir eski edebiyat antolojisi de denilebilir. Dergide daha çok eski Türk edebiyatına dair makale, şiir ve iktibaslar mevcuttur. Dergide İsmâil Safâ, Ali Ulvi, Besim, İbrâhim Necâti, Mehmed Said, M. Selâhaddin gibi pek tanınmamış şair ve yazarların adına da rastlanmaktadır (Uçman, 1986).

Mecmua-i Muallim'in yayım hayatına girişi dolayısıyla 12 Teşrinievvel 1887 tarihli 843 numaralı Saâdet gazetesinin ilk sayfasında yaklaşık yarım sütun uzunluğunda bir yazı yayımlanarak okuyucu haberdar edilmiş, “*Gazetemiz hey'et-i tahrîriyye reisi Muallim Nâci Efendi Hazretleri mekâtib-i âliyyede tedrisiyle müştâgil oldukları edebiyat derslerinin istifadesini bir kat daha neşr ü ta'mîm etmek maksad-ı âlîhimmetânesiyle bu kerre bâlâdaki unvan tahtında bir mecmûa-i müfde neşrine ibtidâr ederek birinci nüshası ziver bahş-ı âlem-i matbuat olmuştur.*” denilerek bu yayının çıkış sebebinin benzerlerinden farklı mahiyette olduğu belirtilmiştir. Bu haber doğrultusunda, derginin daha ilk sayısından itibaren Muallim Naci'nin hocalık yaptığı Mekteb-i Hukuk ile Mekteb-i Sultani'de okuttuğu edebiyat derslerinin özetlerine geniş bir şekilde yer verildiği görülür. İlk sayıların ilgi görmesinin sebebi de büyük bir ihtimalle bu ders notlarıdır. İkinci sayıdaki “İhtar” başlıklı yazıda, “*İmtihan zamanlarının takarrübü cihetiyle bu nüshanın dersten ibaret olmasına lüzum görülmüştür*” ifadesi bunu doğrular niteliktedir (Uçman, 2003).

İlk sayıdan itibaren “*Mekteb-i Hukuk-ı Şahanede Verilen Derslerin Hulasası*” ve “*Mekteb-i Sultani Derslerinden*” başlıklarıyla “*lafz, harf, kelime, edevat, göre, bile, nice, çünkü, zira heyhad, kaşki, hep, hiç, dahi, ne ... ne, elif, vav, fesahat, sanki vb.*” dilbilgisi, edebiyat ve belagat konularıyla alakalı ders notları yayımlanmıştır. Konuların işleyişinde pek çok örnek de verilerek okuyucunun konuyu kavraması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu örnekler Fuzuli, Şeyh Galib, Nabi, Baki, Fehim-i Kadim, İzzet Molla, Nedim, Şeyhülislam Yahya, Nefi, Hakani, Neşati, Muhibbi gibi divan şirinin müstesna şairlerinden seçilmekle beraber Ziya Paşa, Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Şinasi, Abdülhak Hamid, Yusuf Kamil Paşa gibi dönemin çağdaş şahsiyetlerinden de alınmıştır. Bu konuların arasında hem okuyucunun ilgisini çekecek hem de ders notlarının akışındaki tekdüzeliği kıracak “İstitrâd” bölümleri de eklenmiştir.

Dergide beşinci sayıdan itibaren “*Şark ve garb üdebâ ve hükemâsının âsârında görülen manzum, mensur birçok sânihatın yine manzum, mensur tercümelerini havi mecmuadır*” (Muallim Naci, 1303: 20) açıklamasıyla belirtilen “Müstefiz” bölümü oluşturulmuş, burada Emir Hüseyin, Ebu Mansur Se'alibi, Hüseyin Kâşifi, Firdevsi, Gazali gibi doğu medeniyetinin önemli şair ve yazarların eserlerinden manzum ve mensur tercümelerle Voltaire, Fenelon, La Fontaine, Gilbert, Lamartine, Moliere, Corneille, Florian, Bernard de Saint

Pierre, Sokrat, Fisagoras, Eflatun, Aristo, Charles Foster, Zola ve Boileau gibi önemli Avrupalı bilim ve sanat adamlarının eserlerinden ve sözlerinden örneklerin tercümeleri yer alır. Hatta Emile Zola'nın Thérèse Raquin romanının bir kısmının tercümesini 36-58 sayıları arasında bu dergide tefrika etmiştir. Bu bölüm Muallim Naci'nin hem doğu hem de batı kültür ve edebiyatlarına ne kadar aşina olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Her iki anlayışta da değer verdiği ürünler ve fikirler olduğunun göstergesidir. Kendi edebiyat anlayışının da bu çerçevede şekillendirmiştir.

Muallim Naci, “*Eslâf-ı Şuarâ-i Osmaniye'den en meşhurlarının muhtasar terâcim-i ahvâliyle - şimdiki lisan-ı edebîmizde muvâfık bulunan - bazı eş'âr-ı müntehabasını hâvi mecmuadır.*” (Muallim Naci, 1303: 14) şeklinde belirttiği “Nümûne-i İntihâb” bölümünde ise divan şairlerini tanıtmış ve eserlerinden örnekler vermiştir. Bu yazı serisi, derginin anlayışını göstermesi açısından çok önemlidir. Naci'nin daha sonra Osmanlı Şairleri adıyla biraz daha genişleterek kitap halinde bir araya getireceği bu yazı serisinde sırasıyla şu şairlere yer verilmiştir: Şeyh Galib, Şeyhülislam Yahya, Bâkî, Usûlî, Sâbit, Yenişehirli Avni Bey, Neccarzade Rıza, Hoca Neş'et, Esrar Dede, Kethüdazâde Arif, Ahmed Fasîh, Beglikci İzzet, Hızırâgazade Sâid, Surûri, Sümbülzade Vehbi, Zâti, Ahmet Neyli, Hayali, Seyyid Vehbi, Hoca Fehim, Enderunlu Vasıf, Hakani, Fıtnat Hanım, Şeyhülislam Bahayî, Ragıp Paşa, Ebubekir Kâni, Naili-i Kadim, Nev'i, Cevri, Halim Giray ve Azmîzâde Mustafa Hâletî.

Ayrıca bu bölümde divan şairlerinin kısa hayat hikâyeleri ve eserlerinden örnekler vermiş, şairler ve şiir anlayışları hakkında kendi yorumlarını da belirtmiştir. Bu yorumlara bakıldığında Muallim Naci'nin genellikle eski edebiyatı övdüğü görülür:

“*Lisanımızda mesnevi tarzında yazılmış eş'âr-ı eslâfin en güzeli addolunabilir.*” (Hüsn ü Aşk için) (Muallim Naci, 1303: 14)

“*Gazeliyatından ibaret gibi olan eş'ârı ise bize o kadar latîf görünür ki belagat-perverân hiç birisi kendisine muadil tutmaya gönlümüz razı olmaz.*” (Şeyhülislam Yahya için) (Muallim Naci, 1303: 25)

“*Baki, en mühim şairlerimizden maduddur. Millete lisan muallimliği etmiştir.*” (Muallim Naci, 1303: 39)

“*İtikadında sabitti. Fahrü'l-Kani unvanıyla yad olursa layıktır.*” (Usuli için) (Muallim Naci, 1303: 43)

“*Herkesin bildiği bir sözü öyle zarîfane bir surette nazm eder ki okudukça safâyâb ve mütebessim olmamak kâbil olmaz.*” (Sâbit için) (Muallim Naci, 1303: 51)

“*Esrar'ın eş'ârı okudukça tabındaki rikkat hiss olunur. O tesir değme şairin sözünde bulunmaz.*” (Esrar Dede için) (Muallim Naci, 1303: 78)

“Leyla, Şeref gibi şairelerimize Zeyneb'i tercih etmek isteyenlere hak verebiliriz fakat bir melekü'ş-şairat tayin etmek lazım gelse biz Fıtnat'ı intihab etmek isteriz.” (Fıtnat Hanım için) (Muallim Naci, 1304: 189)

“Ragıp Paşa siyasetçe Vezir-i Hâkim namını almış olduğu gibi edebiyatça dahi Şair-i Hâkim unvanını kazanmıştır.” (Koca Ragıp Paşa için) (Muallim Naci, 1304: 193)

“Gazeliyatındaki taze taze tabirler; ince ince tasavvurlar; hususuyla yeni yeni zeminler erba-ı tabi meclub eder. İnsan o zeminleri görünce nazire söylemek hevesine düşer, fakat koca üstada yetişmek müşküldür. Şimdiye kadar kendisine peyrev olan şairlerden heyet-i mecmua-i âsâr itibarıyla müşarûn-ileyhe rekabet edecek dereceye varamamıştır.” (Naili-i Kadim için) (Muallim Naci, 1304: 217)

“Her vadide güzel şiir söylemek iktidarına haizdir. Hususuyla kı'ta söylemekte yegâne addolunabilir. Müşarûn-ileyh Osmanlı maarifperverlerinin ilelebed medar-ı mübahatı olacak nevadirdendir.” (Azmiyade Hâleti için) (Muallim Naci, 1304: 229)

Fakat bu beğeni, körü körüne bir hayranlık duygusuyla veya eski edebiyat anlayışının yeniden güçlenmesi için geliştirilmiş tarafı bir müdafaa düşüncesiyle oluşturulmamıştır. Belli özellikleri ile eserine aldığı bazı şairler için şiir adına herhangi bir katkı sağlayamadıklarını, şiirlerini beğenmediğini de açıkça belirtir:

“Surûri'nin hezliyatı çekilir belalardan değildir. Kendisi bu cihetle ne kadar şayan-ı muaheze görülse bir şey denilemez.” (Muallim Naci, 1303: 112)

“Nefi'nin fahriyeleri lezzetle okunur. Taba heyecan verir. Vehbi'nin fahriyeleri okunacak olsa soğukluktan başka bir şey hiss olunmaz. İnsanın bazen güleceği de gelebilir”. (Sümbülzade Vehbi için) (Muallim Naci, 1303: 119)

Dergide ayrıca Muallim Naci'nin bazı şiirleri de yayımlanmıştır. Bunlardan Fuzuli'nin bir gazeline nazire olarak yazdığı “Fuzuli'ye Peyrev Olabilir miyim?” şiirinde Fuzuli'nin şiir anlayışından etkilendiğini, onun izinden gitmeyi arzu ettiğini hissettirmekte, onun gazellerindeki buğulu sesi kendi şiirinden yankılatmaktadır:

“Lutfuna layık görüp öldürmedi canan beni
Şimdi her saat onunçün öldürür hicran beni

Gamzesi rüyada olsun eylesin kurban beni
Tanrı hakkıyçün uyut bir lahza ey efgan beni” (Muallim Naci, 1304: 143)

Muallim Naci'nin saf ve samimi söyleyişlerle dolu, şekil ve muhteva itibarıyla yeni tarz şiirin oluşmasına katkı sağlayan şiirleri olduğu gibi, kalem tecrübesiyle eski tarzda yazdığı gazelleri de vardır. Tercüman-ı Hakikat'te bu

gazelleri yayımlaması, divan edebiyatı geleneğine bağlı şairleri de hareke geçirmiş, kısa sürede gazetede oldukça fazla eski şiir örnekleri yayımlanmaya başlamıştır (Altunış, 2006). Hatta bu nedenle Muallim Naci eski edebiyata olan bu düşkünlüğü onun Tercüman-ı Hakikat'ten uzaklaştırılması dahi sebep olmuştur (Tansel, 1953). Daha sonraları bu tarzdaki yazılarına Mecmua-i Muallim'de devam etmiştir. Dönemin kaynaklarında dahi Muallim Naci'nin bu hayranlığından bahsedilmektedir (Şimşekler, 1999).

Muallim Naci sadece eski edebiyatı savunan, yeni tarzı tamamen eleştiren bir düşünceye sahip olmadığı gibi; yeni edebiyat anlayışlarını, gelenekleri terk ederek derhal ve koşulsuzca benimsemeyi de hoş görmeyen bir şahsiyettir. Bu düşüncelerini “Demdeme” gibi eleştiri türündeki eserlerinde ve Mecmua-i Muallim'de görmek mümkündür.

Naci edebiyatta yenileşmeden ziyade taklitçiliğe karşı çıkmıştır. Batılı zihniyetin milli ve manevi bir süzgeçten geçirilerek benimsenmesi gerekliliğini vurgular. *“Edebiyat-ı Garbiyye şayan-ı taklid olabilir, fakat mukallidin güzeli, çirkinden fark edecek nazar-ı milliden mahrum bulunması hiçbir vakitte caiz olamaz. Buna cevaz verilecek olursa taklidin muzır olmamasına imkân verilemez. Basîrin vazifesini darîr ifa edemez. Etmeye kalkışırsa yanılır, kendine benzeyenleri de yanılır; hem dâl hem mudil olur.”* (Muallim Naci, 1303: 80). Ona göre edebiyatımızı asra uygun bir şekilde geliştirebilmek için taklitten uzak durmak kaynaklara yönelmek gerekmektedir ki elimizde iki kaynak vardır: birisi eslâfın eserleri, diğeri garp edebiyatı mahsulleridir. Edebiyatçıların şarkî eserlerin arıtılmasına, çağa uygun olmayan kısımlarının çıkarılıp düzeltilmesine çabalaması; garbî eserlerin de titiz bir şekilde seçilmesine, lüzumlu olan düşüncelerin alınmasına dikkat etmesi gerekmektedir (Tarakçı 1994, 23).

Eski edebiyat şaheserlerini sanat değeri bakımından aşağı görmek isteyen ve bu düşünce çerçevesinde eski şiirlerde delil arayan yeni tarz edebiyatçıları da eleştirir: *“Bu sözleri yanlış anlamak, yahud hiç anlayamamak yeni mektebin müdavimleri için şeref addolunamaz. Teceddüden dem uruyorsunuz, eski âsârda hata bulalım derken hata ediyorsunuz. Teceddüd böyle mi olacak? Taklidine yeltenmekte olduğunuz Avrupa'da Rönesans bu yolda mı meydana gelmiş? Sizin hâl ü kâlinize baktıkça gerçekten taraftar-ı telakki olanların dezespere olacakları geliyor.”* (Muallim Naci, 1303: 68)

Mutlaka eskiyi yeniye tercih etmeyi muhakemesizlik olarak vasıflandıran Naci (Tarakçı 1994, 25), eski zihniyetin aynen kalmasına da karşıdır. *“Asıl maksat şimdiki edebiyat tarzını desteklemektir.”* (Muallim Naci, 2004) diyen Muallim Naci'ye göre bugün geçmişten, gelecek de bugünden daha iyi olmalıdır. Fakat her yeni fikrin terakki getirmeyeceğini, hatta tedenniye sebep olacağını bir kez daha vurgulayarak geçmiş, bugün ve yarın arasındaki

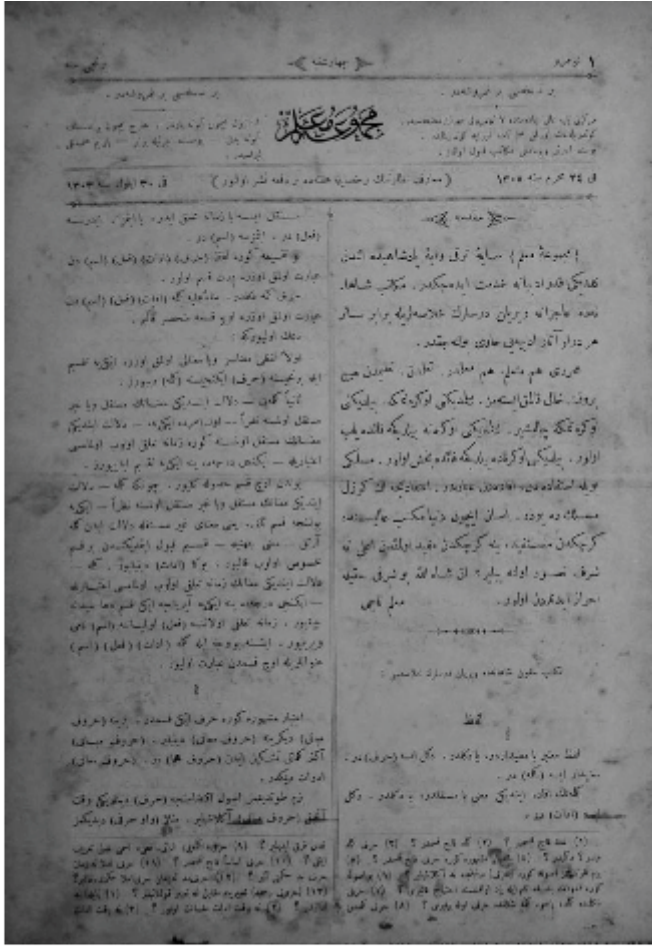
ilişkinin hiçbir zaman kopmaması gerektiğini belirtir: “İnsan bir halde devam eden mahlûklardan olmadığı cihetle ismen olduğu gibi fikren dahi tebeddül etmesi tabiidir. Ancak bazı sath-ı nazaran tarafından zannolunacağı üzere her fikri bir nişane-i terakki sanmak hatadır. Tebeddül oldur ki tedenniden haber verir. İşte burası ziyadesiyle şayan-ı dikkattir. Hiçbir akıl olamaz ki neydik, neyiz, ne olacağız noktalarını derpiş etmekten hâli kalmasın. Mazimizi, hâlimizi, istikbalimizi düşünmeliyiz. Hâlimizin mazimizden, istikbalimizin hâlimizden güzel olması için el birliği ile çalışmalıyız.” (Muallim Naci, 1303: 56)

Bu eşsiz bakış açısı nedeniyle Muallim Naci, aleyhinde pek çok söz söylenen, haklı ve haksız tenkit edilen, taraf tutarcasına övülen ya da düşmancasına eleştirilen ediplerin başında gelmektedir (İnal, 2000).

Sonuç

Yenileşme dönemi Türk edebiyatının tartışmalarla zenginleşen ilk dönemlerinin önemli isimlerinden olan Muallim Naci, divan edebiyatı şiir anlayışını sürdürmek isteyenler tarafından kendilerine önder kabul edilmiş ise de eski edebiyat anlayışını savunan diğer şairlerden farklı olarak yenileşmenin şart olduğunu dile getirmiş, fakat bu yenilik hareketlerinin eski gelenekten tamamen bağımsız olamayacağını, taklit ile yenilik kavramları arasındaki farkın benimsenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Eski edebiyat anlayışının yok sayılmak istenmesine, tamamen reddedilmesine karşı çıkmış; batı anlayışının sadece taklit edilmesini de şiddetle eleştirmiştir. Bu doğrultudaki fikirlerini, kendi çıkardığı Mecmua-i Muallim dergisinde de ele almıştır.

Mecmua-i Muallim, Muallim Naci'nin Mektebi Hukuk ve Mekteb-i Sultani'de verdiği derslerin notlarını içeren, aynı zamanda edebiyatın nasıl yenileşmesi gerektiği ile ilgili düşüncelerini ifade ettiği yayınıdır. Divan edebiyatı geleneği çerçevesinde şekillenen önemli şairlerin hayatlarını, şiir anlayışlarını açıkladıktan sonra eserlerinden önemli miktarda örnek de vermiştir. Genellikle divan şiirinin övülmesi ve hem doğu hem batı kültürü ürünlerinin tercümelerini içermesi Mecmua-i Muallim'in, Muallim Naci'nin eski-yeni arasındaki dengeyi nasıl kurduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Resim 1-“Mecmua-i Muallim” birinci sayısının ilk sayfası

Kaynaklar

- Altuniş, B. (2006). "Muallim Naci", Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi, Cilt 6. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları
- Çonoğlu, S. (1995). Mecmua-i Muallim. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Duman, H. (2000). Başlangıçtan Harf Devrimine Kadar Osmanlı-Türk Süreli Yayınlar ve Gazeteler Bibliyografyası ve Toplu Kataloğu 1828-1928. Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı
- İnal. M. K. (2000). Son Asır Türk Şairleri. Cilt 3. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları
- Muallim Naci, "Mukaddime", Mecmua-i Muallim, nr. 1 (1303), s. 1.
- Muallim Naci, "Müstefiz", Mecmua-i Muallim, nr. 5 (1303), s. 20.
- Muallim Naci, "Nümüne-i İntihâb", Mecmua-i Muallim, nr. 4 (1303), s. 14.
- Muallim Naci, "Nümüne-i İntihâb - Şeyh Mehmed Esad Galib", Mecmua-i Muallim, nr. 4 (1303), s. 14.
- Muallim Naci, "Nümüne-i İntihâb - Şeyhülislam Yahya Efendi", Mecmua-i Muallim, nr. 7 (1303), s. 25.
- Muallim Naci, "Nümüne-i İntihâb - Bâkî", Mecmua-i Muallim, nr. 10 (1303), s. 39.
- Muallim Naci, "Nümüne-i İntihâb - Usûlî", Mecmua-i Muallim, nr. 11 (1303), s. 43.
- Muallim Naci, "Nümüne-i İntihâb - Sâbit", Mecmua-i Muallim, nr. 13 (1303), s. 51.
- Muallim Naci, "Nümüne-i İntihâb - Mehmed Esrâr Dede", Mecmua-i Muallim, nr. 20 (1303), s. 78.
- Muallim Naci, "Nümüne-i İntihâb - Fıtnat", Mecmua-i Muallim, nr. 49 (1304), s. 189.
- Muallim Naci, "Nümüne-i İntihâb - Ragıp Mehmed Paşa", Mecmua-i Muallim, nr. 49 (1304), s. 193.
- Muallim Naci, "Nümüne-i İntihâb - Nâîli-i Kadim", Mecmua-i Muallim, nr. 55 (1304), s. 217.
- Muallim Naci, "Nümüne-i İntihâb - Azmizâde Mustafa Hâletî", Mecmua-i Muallim, nr. 58 (1304), s. 229.
- Muallim Naci, "Nümüne-i İntihâb - Surûrî", Mecmua-i Muallim, nr. 28 (1303), s. 112.
- Muallim Naci, "Nümüne-i İntihâb - Sünbülzade Vehbî", Mecmua-i Muallim, nr. 30 (1303), s. 119.
- Muallim Naci, "Fuzulî'ye Peyrev Olabilir miyim", Mecmua-i Muallim, nr. 36 (1304), s. 143.
- Muallim Naci, "Geçen Nüshalarda Münderiç Makalenin Mabadı", Mecmua-i Muallim, nr. 20 (1303), s. 80.
- Muallim Naci, "Geçen Nüshalarda Münderiç Makalenin Mabadı", Mecmua-i Muallim, nr. 17 (1303), s. 68.
- Muallim Naci, "Dokuzuncu, On İkinci Nüshalarda Münderiç Makalenin Mabadı", Mecmua-i Muallim, nr. 14 (1303), s. 56.
- Muallim Naci. (2004). Osmanlı Şairleri. İstanbul: Milli Eğitim Yayınları
- Şafak, Y. (2000). Mecmua-i Muallim'in Basılamayan Yazıları ve İrşadat-ı Gazali. Türkiye Araştırmaları Dergisi, 8, 131-168.
- Şimşekler, N. (1999). Muallim Nâci. Türkiye Araştırmaları Dergisi, 6, 273-301.
- Tansel, F. Abdullah. (1953). Muallim Naci ile Recâizade Ekrem Arasındaki Münakaşalar ve Bu Münakaşaların Sebep Olduğu Edebi Hadiseler. Türkiye Mecmuası, C. 10, 159-200.
- Tarakçı, C. (1994). Muallim Nâci Efendi Hayatı ve Eserlerinin Tedkiki. Samsun: Sönmez Ofset.
- Tarakçı, C. (1994). Muallim Nâci. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Uçman, A. (2003). "Mecmua-i Muallim", TDV İŐlam Ansiklopedisi, Cilt 28. İstanbul: TDV Yayınları

Uçman, A. (1986). "Mecmua-i Muallim", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Cilt 6. İstanbul: Dergâh Yayınları

Resimli Ay'da Bir Anket: “Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar?”

Geliş Tarihi:15.06.2015
Kabul Tarihi:12.08.2015

Emine Bilgehan TÜRK*

Öz

İnsanlık, kendisi için en büyük bilinmeyen olan yarını hep merak edip onun ardına takılmış, dün de kalmamak için de elinden gelen mücadeleyi vermiştir. Bu süreçte yazı insanlığın en önemli yardımcısı ve vazgeçilmezi olmuştur. Yazabilmek, çalışmakla birlikte özel bir yeteneği de gerektirdiğinden her devirde merak edilen bir durum olarak dikkatleri çekmiştir.

Bu çalışmada kısaca yazabilmek üzerine bir değerlendirme yapılmış, Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatı ve sosyal hayatının uzun soluklu sayılabilecek ve önemli tartışmaların, edebi faaliyetlerin yer aldığı dergisi olan Resimli Ay mecmuasında 1926'da düzenlenen “Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar” anketi üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Bu ankete cevap veren devrin önemli sanatçılarının yazı yazma alışkanlıklarıyla ilgili önemli verileri okuyucuyla paylaştığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Dergi, Resimli Ay, Yazı, Anket.

A Survey In 1st Resimli Ay:" How Do Our Authors And Scholars Write?"

Abstract

Mankind has always wondered and pursued the most unknown thing for himself, tomorrow and he has done its best not to be stucked in past. In this process, writing has become the most important and essential helper. To be able to write has drawn attention all the time as a wondered situation for it necessitates not only working but also a special gift.

In this study, a short assessment made on writing and a survey “Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar” (How does write our autors and scholars?) which was arranged in 1926 for the periodical Resimli Ay, which is the magazine accepted as long-termed of Republic Era Turkish literature and social life and including important discussions and literal activities, was assessed. It was seen that the significant data about writing habits of the important writers of the era who participated in the survey was shared with the readers.

Keywords: Journal, Resimli Ay, Article, Survey.

*: Yrd. Doç. Dr. Giresun Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

Giriş: Yazının Serüveni

Yazmak, insanoğlunun zamana karşı verdiği mücadelede en büyük yardımcısı olmuştur. İnsanlık tarihine başlangıç olarak yazının icadının esas alınması da bunun en önemli göstergelerinden biri olsa gerek. İnsanlık sahip olduklarının, düşündüklerinin unutulmaması kendisinden sonra da bilinip anılması için önce taş, sonra deriye, sonra da kâğıdı bulup kâğıda yazdı bütün duygularını, bildiklerini.

Sonra kalem farklı vesilelerle ele alınmaya başlandı. Önce tüm toplumu ilgilendiren olaylar için kullanılırken zamanla insanın kendine, kendi iç benine doğru bir yönelim gösterdi. Bazen muhatabını hiçbir zaman bulamayacak metinler için kullanıldı. Yayınlanmayan günlükler, sevgiliye gönderilmeyen mektuplar, hatıra defterleri zihnini bazen rahatlamak için kullandığı bir araç, bazen de kaybedilmek istenmeyen oyuncakları oldu. Zira yazmak derin bir oh çekip arkaya yaslanmaktı. İçindeki bütün sesleri susturup, dinlenmektir. Ya da Behçet Necatigil'in dediği "İki Başına Yürümek" (Necatigil, 2013, s. 344) in gideceği son karanlık sokak ya da kalabalık ve gürültülü cadde içinde dokununca "Solgun Bir Gül" (Necatigil, 2013, s. 306-307) olacak yalnızlıktır. "Çoğu zaman yazmaya karar vermek, yazabilmek bu yolda aşılacak en önemli merhaleydi.

Yazabilme kararının ardından gelen ikinci dönemeç ise sanatçının hangi türü seçip kendisini geliştireceğidir. Çoğu zaman suyun akıp yolunu bulması durumuyla karşılaşılsa da edebiyatta devrinin otoritesi sayılan sanatçıların genç sanatçılara bu konuda yol gösterdiği de anlatılır. Sevinç Çokum, Behçet Necatigil ile yazışmalarını şu şekilde anlatır. "Behçet Necatigil de bizim alt sokak komşumuzdu. Hocanın orada oturduğunu biliyorum, ama şuurlunda değilim tabii. Yine Nursel, "Şiirlerini neden Necatigil'e göstermiyorsun?" dedi. Ben "Olur mu hiç?" demeye kalmadan "Çok iyi bir insan, çok mütevazı", deyince Şiirleri gönderdim. Bana bir mektup gönderdi. "Bu şiirleri neden bana gönderdiniz?" İçinden bir iki tanesini beğenmiş, ama diğerlerini zayıf bulmuş. "Belki siz bir cevhersiniz ama bu cevheri ben de fark etmemiş olabilirim, ileride o cevher ortaya çıkarsa bundan da pişmanlık duymam." Üzüldüm tabii. Oturup bir cevap mektubu yazdım. Madde madde neden gönderdiğimi açıkladım. "1- Sevdiğim bir şairsiniz. 2- Beşiktaşlısınız. 3- Bizim alt sokağımızda oturuyorsunuz..." Cevap gelmedi. Daha sonra kendisine ilk kitabımı göndermişim. Mektup geldi: "İyi ki sizi şiirden vazgeçirdim, çünkü siz bir hikâyecisiniz." Çokum, S.(2014 Aralık). Nasıl Yazar Oldular? Nasıl Yazıyorlar? *Türk Edebiyatı*, 494, 57-58.

Hasan İzzettin Dinamo ise Nazım Hikmet'in Sabahattin Ali'yle nasıl tanıştıklarını ve onu hikâyeye nasıl yönlendirdiğini şöyle anlatır. "Sabiha Zekeriya ile çıkardığımız Yarım Ay dergisine her yandan yazılar, şiirler

geliyordu. Senden önce onun imzasıyla Almanya'dan birkaç şiir geldi. O da bizim gibi serbest nazımla yazmağa çalışıyordu ama, bu şiirler pek başarılı değildi. Yayımlayamadım. En sonra kendisi çıkageldi. Baktım oğlan bizden. Yeşil elmalıktan çıkıp kızarmış bayağı. O günlerde bana orman başlıklı bir de hikâye getirmişti. Büyük bir merakla okudum, baktım oğlan şairden çok hikâyeci. Güzel yazıyor. Sadri Ertem de hikâyeyi güzel buldu. O zaman Sabahattin'e dedim ki: “üstadım, sen bana kalırsa şiiri bir yana bırak da hikâyeciliğe başla. Sana bu kapıda önemli ekmek var. Ama, bu arada şiir de yazma demem. Şiir de yaz, kurtlarını dök ama ille ve lakin hikâyeciliği iş edin.”

Sabahattin Ali, bu sözümü tuttu. Ondan sonra gerçekten güzel hikâyeler yazmaya başladı. Şiiri geride kaldı.” (Dinamo, 1974, s.215)

Sanatçılardaki ortak yazma güdüsünün türde, temada, sanat görüşlerinde birbirinden farklılık arz etmesi en tabii sonuçtur. Fakat bu güdünün teknolojinin ilerlemesiyle, sanatçıları getirdiği ortak noktalardan biri de herhalde teknolojiye direnç göstermektir. Bilgisayarın parlak sayfası, kâğıt ve kalemin hıştırtısının, mürekkebin kokusunun verdiği hazzı uyandıramıyor sanatçılarda. Ya da “yazmak” denen büyüün oluşabilmesi için özel ve alışılan bir mekâna ihtiyaç duyuluyor.

Hilmi Yavuz, yazmak için kendisine ait mekânlara ihtiyaç duyduğunu söylüyor. “Bir kere her şeyden önce ben kendi evimde, odamda yazabiliyorum ancak. Çalışma odamda yazabiliyorum. Bir de yaz aylarında Bodrum'da kaldığım bir otel var, o otelin balkonunda yazabiliyorum.” Yavuz, H. (2014 Kasım). Nasıl Yazar Oldular? Nasıl Yazıyorlar? *Türk Edebiyatı*493, 52. Yavuz, yine kendi yazma edimi ve limon kolonyası arasındaki ilişkiyi şöyle anlatıyor. “Kendime ilişkin bir sorgulama, sorgulama doğru bir sözcük değil belki, 'saptayım' demek gerekir, benim limon kolonyasına olan tutkum! Yatağa girdiğimde ya da yazı yazarken isterim limon kolonyasını. Bir mendilin üzerine dökerim ve çoğu kez, yeni bir olgu bu, tinerci çocuklar gibi duyumsarım, koklayarak, kokuyu hazla içime çekerek uyumaya ya da yazmaya çalışırım. Limon kolonyasına bir zaafım mı var, yoksa uyumak ve yazmak'la 'koku' arasında, benim bilincimin alt katmanlarında oluşmuş eski bir bağlantı mı?” (Yavuz, 1998, s. 41) Bilgisayar ve daktiloyu ise yazı ve kendi karakteristik özelliklerini gösteremediği için sevmediğini söyler. “Bilgisayar ve daktiloyu sevmem. Çünkü harfler benim harflerim değildir; ben f'yi bazen 'çengelli' , bazen 'yuvarlak' yazarım; z'yi, bazen kuyruklu, bazen de düz... Harflerin bana nasıl göründükleridir beni ilgilendiren; - nasıl koktukları, onlara dokununca nasıl bir duyum verdikleri...” (Yavuz, 1998, s. 42)

Sevimli Ay'da Bir Anket

Türk yayını ve magazin tarihinde önemli bir yere sahip olan Resimli Ay

Mecmuası, Şubat 1924 - Aralık 1938 tarihleri arasında iki kere yayınına ara verip, Mart 1936'da asıl sahipleri olan Sabiha ve Zekeriya SERTEL çiftinin dergiyi bırakmasıyla el değiştirmiş olsa da bu uzun soluklu yayın hayatında edebiyatımız için önemli eserlerin tefrikasına, edebiyatımızın en bilinen polemiklerinden olan "Putları Yıkıyoruz" gibi edebi tartışmalara yer vermiş, ve devrin güncel sorunlarının ele alındığı önemli bir yayın organı olmuştur. Derginin dikkat çekici çalışmalarından biri de anketlerdir. Derginin önemli anketlerinden biri de "Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar"¹ başlıklı olanıdır. Bu anket, Haziran 1926 ve Kasım 1926 tarihleri arasında beş sayıda² yayınlanmıştır.³

Anket, "Kimi kâğıdının nevindeki küçük bir farktan müteessir olduğu için yazamaz, kimi masası çiçeklerle süslü, kimi de masanın üzeri tozlu olmadıkça yazamaz. Muharrirlerin hayatlarını yazan müdekkikler muharrirlerin bu yazı usulüne bilhassa ehemmiyet verir. Biyografilerine ilave ederler. "Sevimli Ay"da şimdiye kadar hiç kimsenin tetkike lüzum görmediği bu meseleyi tetkik bizim muharrirlerin nasıl yazı yazdıklarını tespit etmeyi münasip görmüştür. Her şairin her edibin kendine göre bir yeri ilhamı vardır. Kimi karanlıktan, kimi ziyadan ilham alır. Bundan başka her muharririn yazı yazarken kendine göre karakteristik hususiyetleri vardır. Her memleketin ediplerinin biyografilerini tetkik ederseniz muharrirlerin çok garip hususiyetlerine şahit olursunuz. "Sevimi Ay" bizim memleketteki muharrirlerin de yazı yazarken gösterdikleri hususiyetleri kaydetmek emeliyle edipler, şairler, muharrirler arasında bir anket tertip etmiştir. Aldığımız cevapları her nüshada karilerimize bildireceğiz." Şeklindeki giriş yazısı ile başlar. Bu çalışmada ankete verilen cevapları yayın sırasını değiştirmeden ele alacağız.

"Nasıl Yazarsınız?" anketine ilk olarak Süleyman Nazif'in verdiği cevapla başlanır. Süleyman Nazif, yazma hissinin doğmasıyla yazmaya başladığını, yazmak için kalabalık veyahut تنها bir ortam aramadığını, muayyen bir çalışma disiplinine sahip olmadığını böyle çalışanlara da gıpta etmediğini söyler. Yazılarının övülmesinin ya da yerilmesinin de kendisini

¹ Dergi, Mart 1926 ile Şubat 1927 tarihleri arasında Takrir-i Sükûn Kanunu" uyarınca Mehmet Zekeriya'nın Resimli Perşembe mecmuasında çıkan bir yazısı üzerine tutuklanarak Sinop'a sürgün edilmesi sebebiyle Sevimli Ay adıyla çıkarılmıştır. Sevimli Ay mecmuası, yazar kadrosu ve şekil özellikleri itibarıyla Resimli Ay'ın devamıdır. Tutuklu birinin dergi çıkarmaması sebebiyle derginin imtiyazını Nebzade Hamdi Bey üzerine alarak derginin yayın hayatının devamlılığını sağlamıştır.

² Sevimli Ay, S. 3, nr. 4 (Hz. 1926), s. 32-33

Sevimli Ay, S. 3, nr. 5 (Tm. 1926), s. 25-26/48

Sevimli Ay, S. 3, nr. 6 (Ağ. 1926), s. 14-15/46

Sevimli Ay, S. 3, nr. 7 (Ey. 1926), s. 25

Sevimli Ay, S. 3, nr. 9 (TS. 1926), s. 27

³ Mecmua'da büyük çoğunluğu aile hayatına yönelik sorular içeren farklı anketlere de yer verilmiştir. Bk. Türk, Emine Bilgehan, "Zekeriya Sertel'in Dergiciliği Üzerine Bir İnceleme" (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sos. Bil. Enst. Erzurum, 2005.

etkilemediğini belirtir. Yazmak konusundaki alışkanlığının kalem üzerine olduğunu şöyle ifade eder. “Kurşun ve bilhassa demir kalemlerle yazmaya bir türlü alışamadım. Kamış kalemi kendim Türk kalemtraşıyla açarım. Böyle kalem olmazsa kelimeler adeta kafamda isyan ederek kâğıt üstüne müşkilât ile dökülür. Bu esareten kurtulmak için çok çalışsam da muvaffak olmadım. Fransızca’yı bile Türk kalemiyle yazarım.” Süleyman Nazif. (1926 Haziran). Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? *Sevimli Ay*, 4, 32-33.

İkinci cevap Burhan Cahit [MORKAYA]'e aittir. Burhan Cahit, gazetecilik mesleği icabı zaman ve mekân gözetmeksizin bir yazma alışkanlığına sahip olduğunu zamanla bunun alışkanlığa dönüştüğünün hatta “Coşkun Gönül” romanını hemen hemen Ada Vapuru'nda dostlarıyla sohbet ederken yazdığını dile getirir. Yazabilmek için insana ve sese ihtiyaç duyduğunu şöyle ifade eder. “Ne gecelerin sükûnu, ne sabahların huzuru bana ilham vermiyor. Yazılarım da hayatım gibi gürültü içinde geçiyor.” Burhan Cahit. (1926 Haziran). Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? *Sevimli Ay*, 4, 32-33.

Ahmet Şükrü ise nükteli bir şekilde “Nasıl Yazarsınız?” sorusunun muhatabı olana kadar bu konuyu hiç düşünmediğini söyler. Cevap verebilmek için kalabalık ortamı da تنها ortamı da denediğini hatta her çeşit kalemi denediğini yine de bu şartlanmışlıkla yazamadığını anlatır.

Sorunun yöneltildiği tanınmış simalardan biri de Ahmet Rasim'dir. Ahmet Rasim yazabilmeyi mekândan çok zamanla değerlendirir. Uykudan sonra gece uyanmışsa iyi yazabildiğini, öğleden sonraları da çalışabildiğini fakat bunun gece kadar verimli olmadığını söyler. Gürültünün yaş ilerledikçe kendisini daha çok rahatsız ettiğini, yazmak için herhangi bir yatıştırıcı madde almadığını, okurken de yazarken de tütün içtiğini, çalışırken çayı kahveye tercih ettiğini söyler. Gazetecilik gereği yazdıklarını okumaya çoğu zaman fırsat bulamadığını fakat sevdiği bir konuyu çalışırken nasıl bir haz duyduğunu şöyle ifade eder. “Bazı geceler kendimce mutena addettiğim yazılar için sevine sevine uyanır, derhal masa başına geçerim. Saatlerce uğraşırım. Yorulmam, bıkmam. Adeta ağzım sulanır, neşelenirim, keyiflenirim. Bu hal bazen gündüz de vaki olur. Sokakta isem acele ile ikametgâhıma dönerim, derhal soyunur, masaya atılırım.” Ahmet Rasim. (1926 Haziran). Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? *Sevimli Ay*, 4, 32-33.

Tabii Ahmet Rasim için temiz kâğıt ve temiz hokka da yazabilmenin olmazsa olmazıdır.

İbnürrefik Ahmet Nuri de bu sorunun yöneltildiği isimlerden biri. O da yazmak için özel istekleri olmayanlardan biri. Ismarlama yazı yazamadığını, şayet neşeliyse herhangi bir çağrışıma dayalı olarak yazabildiğini yazarken de çok da sigara içtiğini söyler. Ahmet Nuri, kendisine yazma ilhamı veren

unsurlardan çok, yazma büyüsunü bozan şeyleri anlatır. "Fakat bizim çoluk çocuğun daha fena adetleri vardır. Ben odama kapanmış yazarken şırak kapıyı açarlar: "Sütçü para istiyor. Ekmekçinin hesabı doldu. Bu akşam ne odun var ne kömür." Dediler mi ne ilham kalır ne fikir ne mevzu... Şeytan kulağına kurşun eğer mahsulat-ı dimağiyeden dahi istihlak vergisi istemek için çat kapı tahsildarlar da gelmeye başlarsa..." İbnürrefik Ahmet Nuri. (1926 Temmuz). Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? *Sevimli Ay*, 5, 25.

Nasıl yazarsınız sorusuna Mehmet Emin ise, edebi bir üslupla, yazmaktan daha çok kendi yaşamını tanımlayan bir metinle cevap verir. "Ben hayatın bir elem ve matem yolcusuyum. Bu güne kadar önüme açılan kara dikenli yollardan, ayaklarımın altına kazılan keskin taşlı uçurumlardan başka bir şey görmedim. Gönül güneşlerinden bir küçük alev, arzın baharlarından taze çiçek toplayamadım. Karanlıklar benim kâinatımdır ki ben burada bir gece kuşu gibi yaşadım onun esrarlı yıldızlarından ilham melekleri gibi vahi aldım. Bunun için benim perdeleri yarı inik olan yazı odamda aydınlık değildir. Sakindir, gürültüsüzdür. Saltanatsızdır, ihtişamsızdır. Fakat eğriliği karışıklığı sevmediğim için düzgündür. Muzdarip beşeriyete ağlayan şairlerin göz yaşlarıyla yazılmış kitaplarım, bir yeni devrin yeni aşk ve rüyalarını getiren şiir perilerim, dünyanın hırs ve gururuna karşı keskin bir kılıç gibi kullanmak istediğim demir kalemim, kalp ve ruhumun kanlı parçaları gibi yırtık kağıtlar üzerine döktüğüm yetilerim, işte benim her şeyim!.." Yurdakul, M.E. (1926 Temmuz). Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? *Sevimli Ay*, 5, 25.

İbrahim Alaattin [GÖVSA] ise, ankete Sabiha Zekeriyâ'yı kırmamak için cevap verdiğini başka bir kişinin isteği olsa yoğunluk dolayısıyla özür dileyip reddedeceğini bildirerek başlar cevabına. İbrahim Alaattin, yoğun bir yazma mesaisi olduğu için daha önce hiç düşünmediği ya da yazmadığı bir konu olmadıkça evde eşinin, çocuklarının yanında, okulda rahatlıkla yazabildiğini söyler. Yeni bir konu olmadıkça yanında yapılan sohbeti dahi takip edebildiğini şu cümlelerle anlatır. "On iki yaşında kızım, sekiz yaşında oğlum, aramızda külfetsiz bir dostluk bulunduğu için, ben yazı yazarken dizlerime, omuzlarıma tırmanırlar suallerine cevap almak için yazımı elleriyle kendilerine çekmek isterler. Cıvıltılarından mütelezziz olmakla beraber ben işime devam ederim ve bu vaziyette hiç yorgunluk hissetmem. Fakat yazacağım şey umumî hatları itibariyle zihnimde tebellür etmemişse o zaman biraz sinirlenir ve beni rahat bırakmalarını söylerim." İbrahim Alaattin. (1926 Temmuz). Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? *Sevimli Ay*, 5, 26.

Üzerine daha evvel düşünmediği konularda ise sessizliğe ve yalnızlığa ihtiyaç belirtirken, küçük kâğıtlara yazmak zorunda kaldığında kendini dar bir alana sıkışmış hissettiğini belirtir.

Nasıl yazarsınız? Sorusunun yöneltildiği isimler arasında belki de en çok

tanınan isimlerinden biri olan Mehmet Rauf ise, ankete daha önce cevap veren yazarların belirttiği özel şartları aramadığını belirtirken kendi yazma alışkanlığını ve kendindeki gelişim seyrini şu şekilde ifade eder. “İlk zamanlarda bazı muharrirlerin iltizam ettikleri garaib perestliğe düşmeden fakat çok güçlkle yazarım. Herhangi bir mevzuyu tasvir ederken hemen daima cümleler yapılmış olarak tulû ettiğinden bunların sırasını temin ve tezyin beni çok yorardı. İstedğim ahengi temin etmek manayı derinleştirmek, üslubu canlandırmak için bu cümleleri defaetle gözden geçirir, kurcalar, ilaveler yapar, alt üst eder ve mükerreren okuyarak ancak uzun yorgunluktan sonra istediğim şekli verinceye kadar tekrar tekrar yazardım. Mesela “Siyah İnciler” deki küçük parçalar hep böyle yazılmıştır.

Hikâyelere gelince, daima güç başlarım ilk satırları hala yukarıda tarif ettiğim vechile yazmaktan kurtulamadım. Fakat bir kere başlayıp da eserin ruhuna girerek hararetlendim mi artık müşkilat kalmaz ve ancak bir iki tashihe muhtaç bırakacak bir suhulet peyda olur.

Bu son zamana kadar böyle idi. Fakat bilhassa bu sene yazdığım “Son Yıldız” romanında kâmilten değişti. Bir kere evvelden kâğıdın üstünde didinerek çekişerek yazıp bozarak, çizip çıkararak velhasıl kendi kendime bin müşkilatla harap olarak yazmakta iken birkaç ufak tecrübenin verdiği cesaret ve emniyetle ve elim bir hastalığın mecburiyetiyle söyleyip yazdırmak lazım geldi. “Son Yıldız”ın birinci tâbı müstesna, hepsini böyle yazdığım gibi, şimdi yeni başladığım “Kiralık Harabeler” ismindeki büyük bir İstanbul hayatı romanı için de yine böyle yapıyorum.

“Son Yıldız”ın birinci tâbını da evvelkiler gibi yine cümle cümle didinerek yazmıştım. Hâlbuki yazı esnasında gayrı kabil tahammül asabiyetlerime yorulmaz bir sabır ve melekâne bir tahammül göstererek bana yardım eder güçlklere rast gelmiyordum. Adeta, birine bir lakırdı anlatıyormuşum gibi, hatta ondan daha vuzuh ve suhuletle (çünkü mukalemem pek karmakarışıktır.) ancak bir iki tashihe muhtaç olacak bir selasetle yazdırıyorum. İşte “Harabeler” romanına da böyle başladık ve böyle devam ediyoruz.

Bu tarz ile evvelden daha muvaffak olduğumu zannediyordum. Çünkü bütün dostlarım ve okuyan herkes gibi ben de görüyorum ki “Son Yıldız” hatta “Eylül”den bile kuvvetli ve şahsiyetli bir eser, bir muharrirde zengin bir muhayyile kuvvetli bir mefkûre olduktan sonra yazmanın hiç ehemmiyeti olmaz.” Mehmet Rauf. (1926 Temmuz). Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? *Sevimli Ay*, 5, 26-48.

Sözlerini “. Yazı yazabilecek adam karanlıkta da yazar, , fırtınada da yazar, kasırgada da...” cümleleri ile tamamlar.

Ankete cevap veren isimlerden olan Yusuf Akçura ise kendisinin bu

konuyu daha evvel düşünmediğini, hatta kendini muharrir addedecek kadar yazmadığını, ilham denilen duyguyu da çok tanımadığını söyler. Yazmak durumunda kaldığında ise herhangi bir kalem çeşidi ya da özel bir ortama ihtiyaç duymadığını belirtir. Ankete yazdığı cevabın kusurlarının affını isterken de yazıyı meclisteyken yazdığını belirtir. Anket için istenen fotoğrafa da "Lütfen resmimi de istemişsiniz, elli yıllık tatsız hayat, suretimi meyvelerin en çirkini olan muşmulaya döndürdüğü için yeni resimlerimi evime sokmuyorum." Akçura, Y. (1926 Ağustos). Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? *Sevimli Ay*, 6, 26. şeklinde cevap verir.

Selim Sırrı [TARCAN] da bu ankete kadar nasıl yazdığını düşünmeyenler arasında. Nasıl yazdığını düşününce güldüğünü şöyle dile getirir. "Mizacımdaki garâbetin ancak o vakit farkına vardım. Kendim de güldüm. Senenin muayyen zamanlarında yazarım. Yaz sıcaklarında çok kere iki satırı bir araya getirmek için saatlerce düşündüğüm vâkidir. Kışın ise günde iki makale yazdığım olur. Ekseriye sabahları evimdeki kitap odamda yazarım. Geceleri yalnız okurum. Yazarken veya okurken gürültüden, kalabalıktan hiç müteessir olmam." Selim Sırrı. (Ağustos 1926). Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? *Sevimli Ay*, 6, 14. şeklinde cevap verir.

Selim Sırrı, önceleri yazdıklarını tekrardan okumadığını son zamanlarda ise tekrardan okuyup düzeltmeler yaptığını ifade eder.

Ankete çalışmalarında intizamı severim diye cevap veren Ercüment Ekrem, alışkanlıklarını maddeler halinde sıralayarak bu davranışını da göstermiş olur.

"1. İlhamımı hayat-ı hakikatten gezdikçe görüp tanıdığım insanlarla eşyadan alırım. Nazarlarım, herkesin ve her şeyin tuhaf, gülünç tarafını arar ve görür.

2. Yazılarımı alekser ucu çok sivriltilmiş kurşun kalemle yazarım. Diyebilirim ki fena yontulmuş bir kalem, üslubuma adeta fena bir tesir yapar. Mürekkeple yazacağım vakit Türk mürekkebi ve kamış kalem kullanırım. Bu hususta da muhafazakârım.

3. Yazarken yalnız olmak isterim. Mamafih iki üç kişinin konuştuıkları odada hatta kalabalık bir kıraathanede ve tavla gürültüleri arasında bir beni o derece cezp eder ki etrafımda bulunanlardan, olup bitenlerden tamamıyla tecerrüd ederim.

4. Çalışırken birkaç kahve ve pek çok sigara içmek âdetimdir. Hiç müsvedde yapmam. Mesaimde intizamı çok severim." Ercüment Ekrem, (1926 Ağustos). Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? *Sevimli Ay*, 6, 15. şeklinde cevap verir.

Halit Fahri, cevabına daha önce Ahmet Şükrü'nün de yazdığı bir fıkra ile başlar. Sakalı uzun bir adamın "Gece sakalınız yorganın altında mı uyursunuz

yoksa yorganın üstünde mi?” sorusuna cevap ararken uyuyamayıp sakalını kestirmesini anlatan fıkra gibi anketin de yazarları yazma üzerine düşündürdüğünü söyler. Kurşun kalemle şiir yazamadığını, bununla ancak piyes adapte edip mektup ve dilekçe müsveddesi yazabileceğini, sert ve kalın uçlu kalemle de yazamadığını, yazmak için “stilo” tercih ettiğini söyler. Halit Fahri, pek çok şiirinin ve piyeslerinin ilhamını karanlıktan aldığını belirtir. Baykuş piyesini nasıl yazmaya başladığını şöyle anlatır. “O tarihte Beşiktaş'ta valide çeşmesinde oturuyordum. Çok karanlık bir gece arkadaşım Hakkı Tahsin ile birlikte Şişli'ye çıkmak üzere yola düştük... Tam Maçka'nın karşısında iken solumuzdaki ağaçlıktan acı acı bir baykuş öttü. Gayri ihtiyari titredim. Nazarlarım Üsküdar ufuklarına ilişti. Bir anda nasıl oldu bilmiyorum, Üsküdar'ın ışıkları arasında Anadolu'nun harap ve bedbaht köylerini görür gibi oldum. Dudaklarımdan da şu mısra döküldü:

Sus, karanlıkta Baykuş öttü yine!

Görüyorsun ya, baykuşun çerçevesi Üsküdar ufuklarından ve ikinci perdedeki türbenin kandil o gece gözlerime çarpan ve zifiri karanlıkta uhrevi bir raşe ile titreyen ışıklarından doğdu. Baykuşun sesi de o anı ve hazin ilhamın ilk nağmesi oldu.” Ozansoy, H.F.(1926 Ağustos). Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? *Sevimli Ay*, 6, 15-46. şeklinde cevap verir.

“İlk Şair” adlı eserinin ilhamının çocukluğunda ninesinden dinlediği masallarda, “Sönen Kandiller” adlı piyesinin ilhamını ise gece uykusunda aldığını bildirerek uyanır uyanmaz

“Ne zaman düşünsem çocukluğumu
Gözümün önüne şu levha gelir.
Gittikçe genişler, büyür yükselir
Mazinin dumanlı bir gurubundan...
Gece... Bir donanma gecesi...bundan
Tam on beş yıl evvel yine bu bahçe...
Bu çamlar sanki bir yeşil ferace
Giyinmiş kadınlar gibi hülyalı...
Yalnız parmaklığın önü hayalı...
İşte oracıkta, o renk renk yanan,
Nihayet hepsi bir renge boyanan,
Kandiller sönerken sensiz, dumansız,

Bekleyen zavallı bir çocuk yalnız...” Ozansoy, H.F.(1926 Ağustos). Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? *Sevimli Ay*, 6, 15-46. mısralarını kaleme aldığını ve oyununu tamamladığını belirtir. Şiir yazarken geceyi ve sessizliği tercih ettiğini söylerken eserlerinin geleceğe kalıp kalmayacağı endişesinin de birçok sanatçı gibi kendisini düşündürdüğünü ifade eder.

Yalnızız romanının yazarı, yazmak için “Sessizlik ve yalnızlık şart.”

diyor ankete verdiği cevapta. Peyami Safa yazı hayatının ilk yıllarında kahvelerde, tiyatro localarında, konserlerde yazabildiğini, ilerleyen yıllarda ise sessizliğe ihtiyaç duyduğunu belirtiyor. Şimdiye kadar verilen cevaplar içinde kendine dair gözlemleri en fazla ayrıntıyla veren yazar o. Safa, yazmak için loş ve sessiz bir odaya, üstü boş ve büyük bir masaya, uçları yontulmuş kurşun kalemlere bir de sigaraya ihtiyaç duyduğunu yazıyor. Bir romancı, titizliğiyle kendini anlatıyor. "Bir elimde kalem, öteki elimde çenem hafifçe dizlerimi sallayarak düşünüyor, sonra eğiliyor, yazıyor, her cümle başında biraz duruyor ve yazdığımı beğenmezsem kâğıdı hemen parçalıyorum. İşte hiç değişmeyen bir itiyat: Yazdığım cümleyi silmek âdetim değildir. Ancak onu zihnimde iyice teşkil ettirdikten sonra yazarım, yazdıktan sonra beğenmezsem silmem, bütün sayfayı iptal ederek hepsini birden yazarım, müsveddelerim siliksizdir." Safa,P.(1926 Eylül). Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? *Sevimli Ay*, 7, 25. Sonra devam ediyor kendini anlatmaya: "Yazı kalemiyle hiç yazamam. Daima kurşun kalem ve iki numaralı faber! Mektep defterinden başka hiçbir kâğıda da yazamıyorum. Çünkü bunlarla hem ölçümü biliyorum, hem de çizgisiz kâğıtta, bir dalgınlığı kurban olarak satırları birbirlerine çelmeletmek tehlikesinden kurtuluyorum. Kâğıdın biraz buruşuk olmasına da tahammül edemem.

Çok sigara içerim.

Kurşun kalemini sıkı tutar, kâğıda çok bastırırım. Bu yüzden sağ elimin orta parmağının başında her türlü tedaviye itiraz eden daimi bir nasır, şahadet parmağımın solunda bir kalınlık ve başparmağımın iç tarafında bir deri pörsüntüsü vardır. Kalemin ucu iyi yontulmuş olmalıdır ve ikinci, üçüncü kalemlerde bir kazaya hazır olarak karşımda nöbet beklemelidirler. Çünkü bu kaza mutlaka vukua gelir! Hikâye kahramanlarından biri kızarsa, herhangi bir neve de müteheyyic olursa bu şiddetlerinin, öfkelerinin acısını benden çıkarırlar, kaleminin ucunu kırarlar. Teheyyüc deminde kalem yontmakla uğraşamam, derhal nöbetçi kalemlerden birine müracaat.

Yazarken farkında olmadan yüzümü, gözümü oynatıyorum, yumruklarımı sıkırım, parmaklarımla birçok hareketler yaparım. Hazin veya gülünç bulduğum yerlerde gözlerimin yaşadığını veya ağrımdan kısa şiddetli bir kahkaha fırladığını da ilave edeyim." Safa,P.(1926 Ağustos). Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? *Sevimli Ay*, 7, 25. Peyami Safa, yazdığı zamanlarda çok dalgın olduğunu bu sebeple sakarlıklar yaptığını, hatta yazı bittikten sonra da onun etkisinden saatlerce kurtulamadığını da ekler. İçinde ayıplanmak duygusu olmasa yazdığı dönemlere ait yaşadığı tuhaflikları da söyleyebileceğini ekleyerek cevabını sonlandırır.

Anketin son cevabı da Yusuf Ziya'ya aittir. Yusuf Ziya [ORTAÇ], kendisinin çok da orijinal olmadığını, bu sorunun Halit Fahri'ye sorulduğunda ilginç cevaplar alınabileceğini söyleyerek başlar yazısına. O da diğer birçok

yazar gibi derli toplu bir masa, kalemler ve temiz kâğıtlar istediğini belirtir. Daha çok yatarken düşündüğünü, sabahları erkenden yazdığını ekler. Sadece kapalı havaların kendisini olumsuz etkilediğini belirtir. Daha önceki cevaplarda hiç değinilmeyen özelliklerini de şöyle anlatır. “Yazı yazarken, ne aç olmalı, ne tok. Ekseriya, çok soğuk bir nükte veyahut çok zarif bir cümle yazdığım anda dudaklarımdan küçük bir kahkaha fırlar.

Bir de, sık sık aynaya bakarım. Ama şair Nedim'in:

Niçin sık sık bakarsın öyle mirat-ı mücellaya

Acep sen dahi hüsnüne hayran mısın kâfir!

dediği gibi, kendimi pek beğenmekten değil. Sadece bir itiyad. Yoksa dünyada ilham alacak başka yüz mü kalmadı?!” Yusuf Ziya.(1926 Teşrin-i Sani). Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? *Sevimli Ay*, 9, 27. Kendi iş anlayışını da “Gündüz iş, gece cümbüş!” Yusuf Ziya.(1926 Teşrin-i Sani). Muharrir ve Ediplerimiz Nasıl Yazarlar? *Sevimli Ay*, 9, 27. şeklinde özetleyerek cevabını bitirir.

Sonuç

1926 yılında *Sevimli Ay* mecmuasının düzenlemiş olduğu anket devrin tanınmış on dört isminin cevaplarından oluşur. Bu isimlerin yazma alışkanlıklarında birbirinden çok da farklı olmayan özelliklere sahip oldukları görülür. Yazarların gençliklerinde gürültü, ses ve kalabalığa karşı daha tahammüllü olduğu, ilerleyen yıllarda ise bu tahammülün tükenmeye başladığı ortak kabul edilecek özelliklerden biridir. Sanatçıların hemen hepsi düzgün uçlu kalemler ve temiz kâğıtları ihtiyaç olarak görürken, gecenin ilerleyen saatleri ya da günün ilk saatlerinde daha verimli çalışabildiklerini bildirirler. Sanatçılarda ortak kabul edilebilecek belki de en dikkate değer durum ise “yazma - yazabilme” üzerine daha evvel hiç düşünmedikleridir. Bu da gösterir ki yazmayı ilham gerektiren özel bir an olarak değerlendirip düşünmemişlerdir. Belki de anket okurlardan önce katılımcılarının yazar kimlikleriyle kendilerinin tanışmasına vesile olmuştur.

Kaynaklar

- Çokum, Sevinç, Nasıl Yazar Oldular? Nasıl Yazıyorlar? (Haz. Erhan Genç), Türk Edebiyatı, S. 494, Aralık 2014, s. 57-58.
- Dinamo, Hasan İzzettin, Musa'nın Mapusanesi, May yayınları. İst. 1974. s. 215.
- Necatigil, Behçet, Bütün Eserleri, "İki Başına Yürümek", YKY, İst. 2013. s. 344. Sevimli Ay, S. 3, nr. 4 (Hz. 1926), s. 32-33
- Sevimli Ay, S. 3, nr. 5 (Tm. 1926), s. 25-26/48
- Sevimli Ay, S. 3, nr. 6 (Ağ. 1926), s. 14-15/46
- Sevimli Ay, S. 3, nr. 7 (Ey. 1926), s. 25
- Sevimli Ay, S. 3, nr. 9 (TS. 1926), s. 27
- Türk, Emine Bilgehan, "Zekeriya Sertel'in Dergiciliği Üzerine Bir İnceleme" (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sos. Bil. Enst. Erzurum, 2005.
- Yavuz, Hilmi, Nasıl Yazar Oldular? Nasıl Yazarlar? (Haz. Erhan Genç), Türk Edebiyatı, S. 493, Kasım 2014, s. 52.
- Yavuz, Hilmi, Geçmiş Yaz Defterleri, Can Yay. İst. 1998. s. 41.

Şebab Mecmuası'nda Tevfik Fikret

Geliş Tarihi:12.08.2014
Kabul Tarihi:20.11.2014

Tuba AKSOY TARAKCI*

Öz

Bu çalışmanın konusu, Şebab mecmuası ve bu mecmuanın bünyesinde Tevfik Fikret hakkında yapılmış olan faaliyetlerdir. Şebab mecmuası; 23 Temmuz 1336(1920) ile Şubat 1337(1921) tarihleri arasında Arap harfleri ile yayınlanmış olan edebi bir mecmuadır. Derginin ömrü kısa olmasına rağmen bünyesinde önemli edebi faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bunlardan en önemlisi ise Ağustos 1920 tarihinde Tevfik Fikret adına çıkarılmış olan nüsha-ı fevkaladedir.

Çalışmamızda, sırası ile Şebab mecmuasının genel bir tanıtımı yapılacak, nüsha-ı fevkaladede yer alan Tevfik Fikret hakkındaki yazılar ve diğer sayılardaki aynı konulu yazılar incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Dergi, Şebab, Tevfik Fikret

Tevfik Fikret at Magazine of Şebab

Abstract

In this study, we examined magazine of Şebab and article about the Tevfik Fikret, which are published in the this magazines. The Şebab issued between 1920 and 1921 years. The lifetime of the important literary activities were carried out within the magazine despite being short. The most important of these is paramount August 1920 issued on behalf of Tevfik Fikret copy.

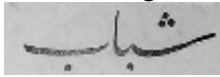
In our study, as will be a general introduction of the Shabaab magazines, copy-i Tevfik Fikret articles about the same subject and in the extraordinary number of other writings will be examined.

Keywords: Journal, Şebab, Tevfik Fikret

* Giresun Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Öğrencisi. e-posta: tuba_t.a_@hotmail.com

1. Giriş: Şebab Mecmuası'nın Genel Özellikleri

Kelime anlamı “gençlik” olan Şebab mecmuasının yayın hayatı, 23 Temmuz 1920¹ yılında başlamış olup 24 Şubat 1921'e kadar devam etmiştir. On beş günde bir yayınlanan mecmua, bu tarihler arasında toplam 24 sayı çıkarılmıştır. Dergi İstanbul Kader Matbaası tarafından basılmıştır. Derginin müessisleri; Ali Nejad ve İsmail Faik Beylerdir. Heyet-i Tahririye müdürlüğünü ise Selahattin Enis Bey üstlenmiştir. Derginin yayın hayatı boyunca matbaası ya da yönetim kadrosu değişmemiştir.

Derginin ön ve iç kapağının en üstünde Rika ile derginin adı olarak yazılıdır. İç kapakta başlığın sağ üst tarafında tarih, sol üst tarafında da mecmuanın numarası bulunur. Şebab'ın iç kapaklarında yer alan “edebi, ictimâ'i, felsefi haftalık mecmua” ibaresinden anladığımız üzere, dergi haftalık olarak yayınlanmıştır ve genel olarak edebiyata, sosyal hayata ve felsefeye dair yazılar içermektedir. Derginin fiyatı beşinci sayı hariç 10 kuruştur. Beşinci sayının fiyatı ise 20 kuruştur. Bunun nedeni ise 5. sayının nüsha-ı fevkalade olarak çıkarılmış olmasıdır. Nüshaların çoğunda; ön, iç ve arka olmak üzere toplam üç adet kapak bulunmaktadır. Ön kapaklarda, 16. Sayıya kadar bir kadın resmi, derginin adı ve numarası ile fiyatı yer almaktadır. 16. Sayıdan itibaren kadın resimlerinin yerini bazı kişilerin el çizimi resimleri almıştır. Bu değişikliğin sebebi derginin o sıralar sansüre uğraması olabilir. Ön kapakların arka sayfaları ise bazı kitapların reklamları için ayrılmıştır. İç kapakta ise başlık şeklinde derginin adı, başlığın hemen üst kısmında ise sayı numarası ve yayın tarihi yer almaktadır. İç kapakların bazılarında tanınmış yazar ve şairlerin fotoğrafları bulunmaktadır². Başlık altı yazısında ise yukarıda da belirttiğimiz “edebi, içtimai, felsefi haftalık mecmua” ibaresi yer almaktadır. Bu ibarenin altında ise naşiri, müessisleri, idarehanesi ve mektup adresi bulunmaktadır. Sayfanın ortasında ise “Erkan-ı Tahririyyemiz” ve “Asli Tahririyyemiz” başlıkları altında yazarkadrosu yer alır. En sonda ise “Bu Nüshada” başlığı altında o sayının genel içeriğinden bahsedilmektedir. Arka kapaklarda ise bilmece, yarışma metinleri ile müsabaka kuponları bulunmaktadır.

1. Şebab Mecmuasının Yayın Politikası

Şebab mecmuası, sanat merkezli bir yayın politikası izlemiştir. Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesi verdiği 1920'de Şebab mecmuası, adeta kan gölü içinde açan bir sanat çiçeği gibi meydana çıkmıştır. Yaşanan siyasi olaylardan tamamen bağımsız olarak, bu mecmua etrafında bir sanat vadisi

¹ Şebab mecmuasının yayın tarihleri hicri 1336-1337, miladi 1920-1921'dir. Bu çalışmada bundan sonraki tarihler miladi olarak kullanılacaktır.

² Ahmet Haşim'in 15. Sayı, Ahmet Rasim'in 16. Sayı, Rıza Tevfik'in 13. Sayı, Ahmet Hikmet'in 2. Sayı, Halid Ziya'nın 3. Sayı, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın 4. Sayı, Tevfik Fikret'in 5. Sayı, Yakup Kadri'nin 8. Sayılarda fotoğrafları yer almaktadır.

oluşturulmaya çalışılmıştır. Zira mecmuanın ilk yazısında Milli Edebiyatçılar ve Hececiler gibi eser verenler eleştirilmiştir. “*Şebab dediğin mecmua milli edebiyatçıların, hececilerin mübtedi elleri ile ve onların nefes edecekleri havayı hayat ile çıkacaksa zavallı müteşebbüsüne şimdiden arz-ı taziyet ederim.*” (Ali Nejad 1920: 3) . Öyle ki derginin adının Şebab yani gençlik olması şu şekilde açıklanır. “*‘Şebab’niçin ‘gençlik’ tercih olundu? – Mecmuanın Milli Edebiyatçılardan, Hececilerden uzak vaziyet-i cedide ile aruza yakın bulunduğunu göstermek için...*” (Ali Nejad 1920: 3)

Dergide şaşa ile yayın hayatına atılan ancak çok geçmeden adları bile unutulmuş olan mecmualar ve ticari amaçla üretilen eserler eleştirilmiş, Şebab'ın sanat anlayışının onlardan farklı olduğu vurgulanmıştır.

Ali Nejad Bey'in “Bir Hasbihal” isimli yazısında yer alan şu cümleler bu düşünceleri destekler niteliktedir. “*Şebab'ın meslek ve gayesi iki kelime ile izah olunabilir. Halkı tıflı şairlerin mahrum sanat yazılarından kurtarmak... ve bir zevk-i edebiye tattırmaktır. Çünkü sanatı pazar-ı ticarete çıkararak edip ve şair karikatürlerinin mahsulatı herkesin cümle-i asabiyesini tahriş edecek mahiyettedir. Şebabın ifa edeceği vazifeden birisi de bir mekteb-i idadinin ikinci sınıfından ihraç edilen ve bu cümle-i fikriyesiyle hiç sıkılmadan 'bu memlekette edebiyat yalnız bize münhasırdır' diyen bir ve bunun tevabi mahdud birkaç şahsın teşkil edeceği edebiyat-ı monopolünü kaldırmak ve hadika-yı sanatı baltalayan elleri parçalamaktır.*” (Ali Nejad 1920: 3)

Şebab mecmuası, maddiyattan ve sosyal konulardan uzak, sadece sanatın ele alındığı bir yayın anlayışına sahiptir. Milli edebiyatçılar ve Hececiler şiire sanat dışı öğeler soktukları için eleştirilmiş, dergide bu tarz sanat etkinliklerinden özellikle uzak durulmuştur.

Dergideki sanat yalnızca edebiyattan ibaret değildir. Resim sanatına da özel bir ilgi gösterilmiş açılan resim sergileri dergide duyurulmuştur. 10. Sayının iç kapağında “335 sergisi münasebetiyle” ibaresi ve bu ibarenin altında bir resim bulunmaktadır. Derginin 15. Sayısından sonra “Yeni Sahne” tiyatrosuna oldukça önem verildiği görülmektedir. Yeni Sahne'nin oyun ilanlarına, oyuncuların ve oyun karakterlerinin fotoğraflarına geniş yer verilmiştir. Derginin 11. sayıdan itibaren sık sık sansür yüzünden tatil edildiği görülmektedir. Hatta 21. Sayı sansür nedeniyle beş ay sonra yayınlanabilmiştir. Bu sansürlerin nedeni belirtilmemiştir.

Dergide az da olsa sanat dışı yazılara da yer verilmiştir. Bunlardan en ilgi çekici olanı S.(sin) Süha tarafından yayınlanan “İzdivaç İlanları” adlı bir köşenin bulunmasıdır. Bu köşenin amacı mektup yoluyla çiftleri tanıştırmayı evlendirmektir. Ayrıca derginin son sayfaları bilmecele ve ödüllü oyunlara ayrılmıştır.

3. Şebab Mecmuasının Yazar Kadrosu

Şebab mecmuasının yazar kadrosu “Erkan-ı Tahririmiz” ve “Asli Tahririmiz” olmak üzere ikiye ayrılmıştır. “Erkan-ı Tahririmiz” başlığı altında dönemin ünlü sanatçılarının “Asli Tahririmiz” başlığı altında ise dergide düzenli olarak yazıları çıkan isimler yer almaktadır.

Ali Nejad'ın dergiyi tanıtmaya mahiyetindeki yazısında yazar kadrosundan şöyle söz edilmiştir. “*Peki şebabın aile-i tahririyesi hakkında malumattar mısınız? – Evet Şebab temin ettiği mümtaz kalemlerle bihak iftihar edebilir. (...) Filozof Rıza Tevfik, Abdullah Cevdet, Ahmet Rasim, Mehmet Rauf, Hüseyin Siret, Ahmet Hikmet, Ahmet Haşim, Yakup Kadri, Yahya Kemal, Selehattin Enes, Hüseyin Bedrettin Beyler...*” (Ali Nejad 1920: 3)

Şebab'ın başlıca yazar kadrosunu şu şekildedir:

1.Erkan-ı Tahririye: Ahmet Hikmet, Ahmet Rasim, Ahmet Haşim, Abdullah Cevdet; Hüseyin Bedrettin, Hüseyin Siret, Rıza Tevfik, Mehmet Rauf, Yahya Kemal, Yakup Kadri

Bu yazardan; Abdullah Cevdet'in “Türksüz Türkiye” adlı bir makalesi, Ahmet Haşim'in “Merdivenler” şiiri, Ahmet Rasim'in “Yeni Cereyanlar Karşısında Şebab” başlıklı yazısı, Hüseyin Siret'in üç şiiri, Mehmet Rauf'un altı yazısı, Rıza Tevfik'in 11. Sayıdan 17. Sayıya kadar kesintisiz devam eden makale serisi ve bir şiiri, dergide yayınlanmıştır. Bunun yanında isimleri Erkan-ı Tahririye listesinde bulunmasına rağmen; Ahmet Hikmet, Hüseyin Bedrettin, Yahya Kemal ve Yakup Kadri'nin yazıları dergide yayınlanmamıştır. Daha sonra dergi heyetinin ricası üzerine Cenap Şahabettin de dergiye yazı göndermiştir. Bunlardan başka Kemalettin Kami, Yusuf Ziya gibi tanınmış isimlerin de yazılarına dergide rastlanmaktadır.

2.Asli Tahririmiz: Bu başlık altında yer alan yazar ve şairler derginin asıl yazar kadrosunu oluşturmaktadır. Bu isimlerin yazıları derginin hemen hemen her sayısında yayınlanmıştır. Derginin asli yazar kadrosu şu isimlerden oluşmaktadır: İbrahim Nami, İbrahim Hakkı, İsmail Faik, Ekrem Vecdet, Peyami Safa, Hamdi Nüzhet, Dal Oğlu Fuad Beyler, Zehra Fuad Hanım, Selehattin Enes, Ali Nejad, Ali Ulvi Beyler, İnyet Faik Hanım, Fatim Tevfik Bey.

Bu isimlerden Peyami Safa hariç hepsinin yazısı yayınlanmıştır. Peyami Safa'nın ise hiçbir yazısı dergide yer almamıştır. Bu isimlerden başka Salih Fuad, Fahrettin Osman, Nâberber, Hüseyin Zati, Filorinalı Nazım gibi birçok ismin de yazıları yayınlanmıştır. Derginin sayfaları okuyucuların yazı ve şiirlerine de açık olduğu için dergide şiiri yayınlanan birçok isim vardır.

Derginin Tevfik Fikret için çıkardığı nüsha-yı fevkaladede yazar kadrosunun oldukça genişlediği görülmektedir. Bu sayıda yazar sayısı kırkını üzerine çıkmıştır. Bu sayıda yazıları yayınlanmış olan başlıca isimler şunlardır.

Reşat Nuri, Rıza Tevfik, Kemalettin Kami, Cenap Şehabettin, Refik Halit, Ruşen Eşref, Ali Kami, Osman Nuri, Muzaffer Şehabettin, Münir Süleyman, Nurettin Semim, Selim Sırrı, Rıfat Necdet, İsmail Faik, Ahmet Yahya.

Dergideki müstearları da şu şekilde sıralayabiliriz: Nâberber, S(in) Süha, A(ayın) H. ,M(mim) Selahattin, M(mim) H., K(Kaf) S(Se), A(Ayın) Fahri, K (Kaf) ayrıca dergide bir çok imzasız yazı da bulunmaktadır.

4. Şebab Mecmuasında Tevfik Fikret

Şebab mecmuasında Tevfik Fikret ile ilgili yazıların yalnızca beşinci sayıda yer aldığı görülmektedir. Beşinci sayı Tevfik Fikret'in ölümünün beşinci yıldönümü münasebetiyle nüsha-yı fevkalade olarak çıkarılmıştır. Gerek derginin yayın kadrosu, gerekse hacmine ve şekil özelliklerine baktığımızda bu nüshaya oldukça özenildiğini görülmektedir. Derginin ön kapağında yer alan “*Bu nüshada! 70 muharrir ve meşâhirin makale şiirleri ile 20'den ziyade Fikret'e ait resimler ve bazı muharrirlerin fotoğrafları olduğu gibi kabından mâ'ada 48 sahife olarak zengin mündericati muhtevidir.*” ifadeleri, bu sayının dergi yönetiminin ne kadar önemsendiğini gösterir.

20 Ağustos 1920'de yayınlanan bu nüsha diğerlerinden farklı olarak 48 sayfa basılmış ve 20 kuruşa satılmıştır. Nüshanın iç kapağında Tevfik Fikret'in bir fotoğrafı ve onun altında Fikret'in bir dörtlüğü bulunmaktadır. Ayrıca ilerleyen sayfalarda Fikret'in ve Aşîyan'ın farklı fotoğrafları yer almaktadır. Bazı sayfalarda dipnot şeklinde Fikret'in hayatına dair notlar verilmiştir.

Nüshada bulunan yazıların çoğu, sanatçıların Fikret'in ölüm yıl dönümü nedeniyle kaleme aldıkları anma yazıları niteliğindedir. Şiirlerde de genel olarak Fikret'in yokluğundan duyulan acı dile getirilmiştir. Dergi, dönemin ünlü isimlerinden Fikret'in ölüm yıl dönümü sebebiyle yazı istemiştir. Bazı isimler de bu isteğe cevaben yazılarını göndermişlerdir. Nüshada Rıza Tevfik, Reşat Nuri, Kemalettin Kamu, Cenap Şahabettin, Refik Halit, Sami Paşazade Sezai gibi ünlü isimlerin, Fikret hakkındaki anıları ve düşünceleri de bulunmaktadır. Bu isimlerden bazılarının metinleri ve bu metinlerden kesitler şu şekildedir: **Rıza Tevfik**, “*Dediler ki ıssız kalan türbende/ Vahşi güller açmış!.. Görmeye geldim/ O ücra cennetin hâkine, bende/ Hasretle yüzümü sürmeye geldim.*” (Rıza Tevfik 1920: 98) **Ali Ekrem (Bolayır)** “*Genç öldü ruh-ı fikret'in bir misaline/ Bir tek hayal zarına olsun kavuşmadan/ Genç öldü, gitti, kalbini ebediyet-i vatan/ Tutmuş sıkardı, lakin o hakkın zevaline*” (Ali Ekrem 1920: 100-101), **Kemalettin Kami(Kamu)**, “*Heyhat!... Ey necip ölü, kim, hangi bir kalem/ Son sayha ad edipte rübabin cevabını/ Bizden kadirşinas mı kucakladığın adem*” (Kemalettin Kamu 1920: 102), **Tevfik Nevzat**, “*Çirk-i riyaya her zaman aşiftedir hayat/ Kurtulduk işte mezbeleden şimdi hoşça yat*”(Tevfik Nevzat 1920: 115), **Cenap Şehabettin**, “*Zavvallı Fikret işte*

gözümün önünde yaşıyor: Vasatın fevkinde bir kamet ve esmerin donunda bir renk...” (Cenap Şehabettin 1920: 115-116), **Hüseyin Bedreddin**, “*Tevfik Fikret edip sıfatıyla edebiyatımızın son zamanlardaki en yüksek merhalesini tespit etmiş, lisana, insal-i atiyeye devra devr ufuklar; payansız sahalar arasından bir şehir-rah itila açmıştır.*” (Hüseyin Bedreddin 1920: 116), **Hüseyin Tahsin**, “*...Fikret benim için bir kudret ve fakat ölümü ile açılan boşluğu takdirkâr refikayı mesaisi ile sâ'i olan ve pişdar olan sizlerle ...*” (Hüseyin Tahsin 1920: 117), **Reşad Nuri**, “*On dört yaşında iken mühim bir humma hastalığı geçirmiştım. Hastalığımın sonlarına doğru bana manasız bir ölüm korkusu geldi (...) dedim ki: 'Adam sende ölürsem ne olur. Fikret de bir gün ölecek değil mi?'*” (Reşad Nuri 1920: 122)

Bu özel sayıda yayınlanan tüm metinlerin künyeleri şu şekildedir:

- A. Ekrem, “Hicran Biter mi? Girye-yi Hicran Diner mi Hiç!”, (Şiir), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.98.
- Rıza Tevfik, “Hususi Bir Ziyaret” (Şiir), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.99.
- Hüseyin Rıfat, “Başlıksız” (Şiir), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.100.
- Salim Hatifi, “Ebedi Tevfik” (Şiir), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.100.
- Ali Ekrem, “Tevfik Fikret'in Ruh u Ceridarına” (Şiir), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.100-101.
- Kemalettin Kami, “Tevfik Fikret'in Büyük Ruhuna” (Şiir), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.102.
- Mustafa Sıtkı, “Fikret İçin” (Şiir), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.103-104.
- Mehmet Sıtkı, “Hayır Ve Şer” (Şiir), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.105-106.
- Muhyiddin Mekki, “Fikret” (Şiir), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.106.
- Nazım, “Ruh u Fikret'e” (Şiir), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.107.
- K.(Kaf) S. (Se), “Fikret'in Süiti (Aşiyanı)” (Şiir), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.107.
- İbrahim Edhem, “Ölümde Adet” (Mensur Şiir), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.109.
- Ebr el Fikret, “Tevfik Fikret” (Şiir), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.109.
- Ahmet Nurettin, “Fikret için” (Tevfik Fikret Hakkında), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.109.
- Ahmet Yahya, “Fikret ve Ölümü” (Tevfik Fikret Hakkında), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.110.
- İskender Fahrettin, “Meşum Ay” (Mensur Şiir), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.111.
- İsmail Saki, “Tevfik Fikret” (Mensur Şiir), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.111-112.
- A. Fahri, “Çifte Ölüler”, (Mensur Şiir), Şebâb, nr. 5, (20 Ağustos 1336), s.112.

- İsmail Faik, “Tevfik Fikret” (Mensur Şiir) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s.113-114.
- Tevfik Nevzat, “Fikret'in Ruhuna” (Şiir) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s.115.
- Cenap Şahabettin, “Tevfik Fikret” (Tevfik Fikret hakkında) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336), s.115-116.
- Hasan İlhami, “Vücut Fani Ruh Bakidir” (Tevfik Fikret hakkında) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s.117.
- Raif Necdet, “Fikret” (Tevfik Fikret hakkında) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s.119.
- Rıza Zade Şefik, “Fikret Ağlıyor” (Tevfik Fikret hakkında) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s.120-121.
- Rıfat Necdet “Fikret” (Tevfik Fikret hakkında) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s.122.
- Reşad Nuri, “Başlıksız” (Tevfik Fikret hakkında) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s.122.
- Refik Halid, “Tevfik Fikret” (Tevfik Fikret hakkında) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s.123-124.
- Ruşen Eşref, “Tevfik Fikret Ve Gençliği” (Tevfik Fikret hakkında) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s.124.
- Selim Sırrı, “Büyük Üstat Tevfik Fikret İçin” (Tevfik Fikret hakkında) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s.125.
- Salih Keramet, “Tevfik Fikret” (Tevfik Fikret hakkında) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s.128.
- Osman Nuri, “Tevfik Fikret Ve Haksız Muhalefetler” (Tevfik Fikret hakkında) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s.128.
- Ali Kâmi, “Tevfik Fikret İçin On Satır ” (Tevfik Fikret hakkında) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s.133.
- Muzaffer Şehabettin, “Büyük Fikret'e” (Tevfik Fikret hakkında) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s.133.
- İmzasız, “Fikret'in Mezarında” (şiir) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s. 139-140.
- Münir Süleyman, “Fikret'in Mezar Taşı” (Mensur Şiir) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s. 140.
- Nurettin Semin, “Tevfik Fikret” (Tevfik Fikret ve Aşiyanın yapılış süreci hakkında) , Şebâb, nr. 5 ,(20 Ağustos 1336) , s. 141-143.

Sonuç

Sanat ve edebiyat tarihi açısından önem teşkil eden Şebab, yalnızca sanat amacı güderek, Türk aydınının zorlu şartlara rağmen sanattan

kopmadığının bir göstergesi olmuştur. Dergide Servet-i Fünun dönemine ve o dönemim sanatçılarına özel bir sempati duyulduğu açıktır. Bu sempatiden en büyük payı da haklı olarak Tefvik Fikret almıştır.

Servet-i Fünun edebiyatının mihenk taşı sayılan Tefvik Fikret, şiirleri ile kendisinden sonra yetişen birçok şaire üstat olmuştur ve etkisi günümüzde de devam etmektedir. Bu sebeple Mecmuanın beşinci sayısı Fikret'in beşinci ölüm yıl dönümü münasebetiyle özel olarak yayınlanmıştır. Bu nüshada ünlü sanatçıyı üstat edinen sanatçılar, onun hakkında hissettiklerini dile getirmişlerdir.

Kaynaklar

- Ali Nejad, “Bir Hasbihal”, Şebab, c. 1, nr. 1 (23 Temmuz 1336/ 23 Temmuz 1920) s. 2-4.
- Rıza Tevfik, “Hususi bir ziyaret”, Şebab, c. 1, nr. 5 (20 Ağustos 1336/ 20 Ağustos 1920) s. 98.
- Ali Ekrem, “Tevfik Fikret’in Ruh-ı Cerihadarına”, Şebab, c. 1, nr. 5 (20 Ağustos 1336/ 20 Ağustos 1920) s. 100-101.
- Kemalettin Kamu, “Tevfik Fikret’in Büyük Ruhuna”, Şebab, c. 1, nr. 5 (20 Ağustos 1336/ 20 Ağustos 1920) s. 102.
- Tevfik Nevzat, “Fikret’in Ruhuna”, Şebab, c. 1, nr. 5 (20 Ağustos 1336/ 20 Ağustos 1920) s. 115.
- Cenap Şehabettin, “Tevfik Fikret İçin(Tasvir)”, Şebab, c. 1, nr. 5 (20 Ağustos 1336/ 20 Ağustos 1920) s. 115.
- Hüseyin Bedreddin, “Başlıksız”, Şebab, c. 1, nr. 5 (20 Ağustos 1336/ 20 Ağustos 1920) s. 116.
- Hüseyin Tahsin, “Başlıksız”, Şebab, c. 1, nr. 5 (20 Ağustos 1336/ 20 Ağustos 1920) s. 117.
- Reşad Nuri, “Başlıksız”, Şebab, c. 1, nr. 5 (20 Ağustos 1336/ 20 Ağustos 1920) s. 122.

Türk Yurdu Dergisinde 1914-1918 Yılları Arasında Yayımlanmış Şiirlerde Savaş İzleği

Geliş Tarihi:01.10.2014
Kabul Tarihi:02.03.2015

Hatice GÜNDOĞAN*

Öz

Sürekli yayımlar, sosyo-kültürel hayata dair sahnelerin yansıtıldığı gerçekçi bir aynadır. Bu dikkatle Birinci Dünya Savaşı'nı Türk Yurdu dergisinin aynasından okumaya çalıştık. 1914-1918 yılları arasında Türk Yurdu'nda yayımlanan şiirleri tespit ettikten sonra, bu şiirleri içerik bakımından inceledik. Birinci Dünya Savaşı'nın fikrî alt-yapısını, cephe ve cephe gerisine ait unsurları, Türk tarihi ile örtüşen savaş sahnelerini ve savaş psikolojisinin ön plana çıkardığı değerleri dört ana başlık altında tespit ettik. İncelememiz sonunda, savaşın acı yüzünü edebiyatın penceresinden bir kez daha gördük. Cephedeki askerin moralini yüksek tutmak, cephe gerisinde halkın savaş politikasına desteğini sağlamak gayesiyle sanatçıların da kalem silahıyla düşmana karşı mücadele verdiklerine tanık olduk.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Türk Yurdu, Dergi

The Theme of War İn Poems Published Between The Years 1914 And 1918 in Journal of Turk Yurdu (Turkish Land)

Abstract

Periodicals are a realistic reflection of the scene that mirrors the socio-cultural life. So we try to read the First World War from the mirror of magazine of Türk Yurdu. Firstly, we detected poetry published in the Türk Yurdu, than we had examined the content of these poems. We detected some information under the four title. These are intellectual infrastructure of first world war, front and rear of the elements, battle scenes concerned with Turkish history and value of the interests of the war psychology to the fore. We saw again bad face of war with literature scene end of the study.

Poets wrote these poems for keep up the morale of the soldiers on the front line and provide support to the people behind the facade of the war policy.

Keywords: First World War, Türk Yurdu, Journal

* Ahi Evran Üniversitesi, Türk Dili Okutmanı

Giriş

Birinci Dünya Savaşı Türk tarihinin dönüm noktalarından biridir. 4 yıllık süreçte Osmanlı İmparatorluğu daha fazla toprak kaybetmemek için büyük mücadele vermiş, buna rağmen savaş aleyhimize sonuçlanmıştır. Savaş gibi toplumsal bir olay elbette ki Türk sanatçısına ve onların eserlerine de yansımıştır. Savaş tarihimiz açısından birer belge olmasalar da bu edebî metinleri, tarihi tamamlayan unsurlar olarak görmek ve incelemekte yarar vardır.

Dünya literatüründe Birinci Dünya Savaşı'nı farklı kılan özelliklerden biri devletlerin bu edebî metinleri, propaganda faaliyeti olarak kullanmada takındığı bilinçli tavidir. Osmanlı İmparatorluğu'na göre daha sistemli olarak yürüttükleri propaganda faaliyetleri ile Fransızlar, Fransa'nın büyüklüğünü ve şerefini vurgulamakta; İngilizler ekonomik güçlerini ortaya koymakta, Almanlar da Alman ırkının üstünlüğünü ve yenilmezliğini ön plana çıkarmaktadır. Bir başka deyişle, bu dünya savaşında devletler, askerî teçhizatın yanı sıra propaganda silahını da kullanmışlardır.

Bildirimizde, Birinci Dünya Savaşı sırasında Türk halkının geçirdiği zor günlerin, edebiyat dünyasına yansıyan yönlerini tespit etmeye çalıştık. Amacımız, tarihin bu önemli sayfalarını, çatışma sesleri altında, yaralar sarılırken, şehitler defnedilirken yazılan eserlerde ve onların satır aralarında okumaktır. Şiir türünde inceleyeceğimiz bu konuyu, devrin siyasî ve sosyal bakımdan nabzının tutulduğu süreli yayınlarda aradık. Bu amaçla, Türk edebiyatının önemli bir edebiyat mahfili olan Türk Yurdu dergisini taradık.

Türk Yurdu dergisinde 1914-1918 yılları arasında yayımlanmış 163 şiirden yola çıkarak savaşın gölgesi altında edebiyatçılarımızın konuya ne kadar yaklaştığını, olaya ne kadar müdahil olduklarını, edebî metinlerin propaganda aleti olarak nasıl kullanıldığını görmek ve göstermek istedik. Nihai amacımız ise savaşın sosyo-kültürel hayata etkilerini yakalamaya çalışmak oldu.

Türk Yurdu Dergisi ve Savaş Yılları

Türk Yurdu, 30 Kasım 1911- 15 Temmuz 1918 arasında on beş günde bir, otuz iki sayfalık bir dergi olarak İstanbul'da yayımlanır. Yedi yıllık sürede 14 cilt ve 161 sayı çıkar. İlk sayılarda derginin yayımcısı ve imtiyaz sahibi Mehmet Emin Yurdakul'dur. 1911'de Mehmet Emin Bey'in vali olarak Erzurum'a atanmasıyla mesul müdürlük ve imtiyaz sahibi görevini Yusuf Akçura üstlenir. Onun da Balkan Savaşı'na katılması üzerine Erzurum'dan dönen Mehmet Emin Bey görevi halefinden devralır ve derginin 3. ve 4. ciltlerini çıkarır. 5.ciltten 12. cilde kadar dergi yine Yusuf Akçura yönetiminde yayın hayatına devam eder. 13. ve 14. ciltler ise Celal Sahir Bey'in nezaretinde hazırlanır. Dergi, I. Dünya

Savaşın yarattığı olumsuz şartlar nedeniyle 15 Temmuz 1918'te yayım hayatına ara verir. Millî Mücadele'nin ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla dergi, Ankara'da yeniden çıkarılır. Bu yeni dönem 15 Mart 1923'te basılan ilk sayı ile başlar ve 10 Nisan 1931'de Türk Ocağının kapatılmasına kadar 233 sayı devam eder. (Karaer: 2011, s. 46-47) Günümüzde de yayım hayatını sürdüren dergi Türk edebiyatının uzun soluklu süreli yayınlarından biridir.

Türk Yurdu dergisinde, 1914-1918 yılları arasında 51 şaire ait 163 şiir yayımlanmıştır. Türk Yurdu dergisinin eski harfli sayıları Tutubay Yayınları tarafından 17 cilt olarak Latin alfabesine çevrilmiştir. İncelenen şiirler bu serinin 3 ila 7. ciltlerinden alınmıştır. (Ed. Murat Şefkatli:1998) 1914-1918 yılları arasında Türk Yurdu dergisinde şiirleri yayımlanan sanatçılar ve şiir sayıları şöyledir:

	Sanatçı	Şiir Sayısı
1	Mehmet Emin Yurdakul	14
2	Feyzullah Sacid	6
3	Ömer Seyfettin	1
4	Hüseyinzade Ali	1
5	Abdullah Cevdet	1
6	Celal Sahir	13
7	Aka Gündüz	1
8	Hüseyin Zeki	1
9	La-edrî	1
1	Türk Yurdu	1
1	Enis Behiç	5
1	A. Hamid	1
	Kadızaâde İsmail Hakkı	1
1	Vedat Nedim Tör	4
1	Doğan	6
	Fazıl Ahmet Aykaç	5
	Sultan Reşad	1
	Fuad Hulusi	1
	Hakkı Süha Gezgin	6
	İzzet Ulvi (Aykurt)	2

	Yahya Saim (Ozanoğlu)	3
	Hasan Zeki	6
	E. Seyfi	2
	İbrahim Alaaddin Gövsa	3
	Ali Haydar Emir	1
	Salih Zeki Aktay	3
	Halid Fahri Ozansoy	5
	Yakuboğlu Işık	1
	Safvet Örfi	1
	Mustafa Tevfik	1
	Hüseyin Daniş	1
	Hakkı Baha	1
	Özkul	1
	Sabiha Nafiz	2
	A. Seyfettin	4
	İdris Sabih	4
	Rıza Tevfik Bölükbaşı	7
	Karatay	3
	Yusuf Ziya Ortaç	27
	Hıfzı Tevfik Gönensoy	1
	Ali Ekrem	1
	İspartalı Hakkı	2
	Remzi Oğuz Arık	1
	Faruk Nafiz Çamlıbel	1
	Şevki Bektöre	2
	K. Cenab Muhiddin	1
	İzzet Selami	1
4	Rasim Haşmet	1
	Şefik Kamil	1
	Halil Nihad Boztepe	1
	Ahmet Nazım	2
	Toplam	163

Şairler arasında şiir sayısı bakımından Mehmet Emin Yurdakul (14), Celal Sahir (13) ve Yusuf Ziya Ortaç (27)'in isimleri öne çıkmaktadır. Sabiha Nafiz de 2 şiiriyle bu listenin tek kadın şairidir. Erkân-ı Harbiye'nin Çanakkale'de muharebe alanlarını gezerek duygu ve düşüncelerini şiirlerine aktarmalarını istediği ve bu amaçla cepheye davet ettiği sanatçılardan yedi tanesinin şiirlerinin Türk Yurdu dergisinde yer aldığını görmekteyiz. Bu sanatçılar Enis Behiç Koryürek, Hakkı Süha Gezgin, Hıfzı Tevfik Gönensoy, Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin, Celal Sahir ve İbrahim Alâeddin Gövsa'dır.

Şiirler üzerinde yaptığımız muhteva analizi karşımıza şu alt başlıkları çıkardı:

A. Savaşın Fikrî Altyapısına Ait Unsurlar: Turancılık, Türklük Bilinci, İslamcılık, Türk-İslam Tarihine Atıf, Türk-Alman İttifakı, Padişaha Bağlılık

Turancılık

Bilindiği üzere Türk Yurdu dergisi Meşrutiyet Devri'nde Türkçülük akımının en etkili ifade edildiği yayın organıdır. Derginin muhteva analizi Türkçülük düşüncesinin boyutlarını ispatlar düzeydedir. Türk Yurdu dergisinde yayımlanan yazılarda ve şiirlerde öncelikle Osmanlı sınırları içinde ve dışındaki Türklerin birlikteliği öne çıkarılmakta, ortak bir Türk dünyası kavramına ağırlık verilmektedir. Söz konusu eğilim, kendini tarih görüşünde de göstermekte, Türkçüler İslâm ve Osmanlı öncesi Türk tarihine, Orta Asya'ya yönelmektedirler. Herkesin anlayabileceği sade bir dil yaratma Türkçülerin diğer amaçlarından biridir. Halk kültürünün kaynaklarının araştırılması milliyetçiliğe zemin oluşturulması açısından Türkçüler tarafından önemsenmiştir.

Mehmet Emin Yurdakul, Türk Yurdu dergisinde Turancılık fikrinin en büyük savunucularından biridir. Mehmet Emin Yurdakul'un özellikle Türk tarihine atıfta bulunduğu şiirlerinde Turancılık fikrinin sıklıkla işlendiğini görmekteyiz. Şairin düşünce dünyasında Turan fikri bir ideal olarak büyük yer tutar. Yurdakul, hiçbir zaman gençlik heveslerine kapılmadığını, vatan aşkının doldurduğu gönlünü Turan rüyalarıyla okşadığını *Selam Sana* (Yurdakul, Şubat 1915, s. 45) şiirinin şu mısralarında belirtmektedir.

Bugün Keşiş Dağları'ndan
Yeni Turan doğuyordu;
Garp ufkunda yalbirdayan
Baht yıldızı sönüyordu;
Dünya şarka dönüyordu;
Gün geceyi boğuyordu. (Yurdakul, Nisan 1914, s. 285)

Mehmet Emin Yurdakul'un arzusu yalnız Anadolu'da yaşayan Türklerle sınırlı değildir. Yurdakul şiirinde, Orta Asya'daki bütün Türk toplumlarının özgür olmalarını temenni eder.

“Ey gaziler!” türküsü çağırarak gidiyor,
Mazlum, mahkûm Turan'ın necatını istiyor;
Ve diyor ki; ırkımız kölelikten kurtulsun,
Özbek, Tatar, Fin, Kumuk hürriyetle can bulsun.

Şiirin devamında Anadolu halkını “*kurtarıcı Türkler*” olarak nitelendiren Mehmet Emin Yurdakul'a göre Birinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkılması yalnız Osmanlı'nın değil “*yirmi esir millet(in)*” kaderini değiştirecektir. Çünkü Türk milleti düştüğü günden beri bütün Asya geri kalmıştır. En büyük temennisi *diriltici kuvvet* olarak gördüğü Anadolu Türklerinin sayesinde, Kafkaslardan Ural-Altay'a, Tanrı Dağları'na kadar yetmiş milyon Türk'ün hürriyet naraları atmasıdır.

Dilerim ki ordumuz Kafkaslarda yükselsin;
Ovaların önünden: “zafer” diye ses gelsin,
Uralların altında
Vahşi, mağrur leşlere adaletin bağırsın;
Altayların sırtında
Yetmiş milyon, hürriyet sevinciyle bağırsın;
Bir de o gün ilâhi söyleyerek gidelim
Yüce Tanrı dağında sana secde edelim.

Türklük bilinci

Özkul adlı şairin 16 Nisan 1914 tarihinde yayımlanan şiiri gençlerde Türklük bilincini oluşturmaya yöneliktir. Şiirin üslup özellikleri bize Özkul adının Mehmet Emin Yurdakul'a ait bir mahlas olabileceği izlenimini doğurdu. Derginin aynı sayısında hatta iki sayfa öncesinde Mehmet Emin Yurdakul'a ait bir şiir olduğu için, şair belki bu şiirini başka bir isimle yayımlamak istemiş olabilir.

Türk Adı (Yurdakul: Nisan 1914, s.255) adlı şiir Türk gencine seslenir.

Senin adın bir mühredir: Fırtınalar onda taşar,
Dinlesen bir, sanki bütün coşkun deniz onda yaşar!
Duyduk işte derinlerden coşup gelen o sesleri:
Onlar senin tarihinin beş bin yıllık nefesleri.

Türk-İslam Tarihine Atf

Selam Sana (Yurdakul: 30 Nisan 1914, s.285) şiiri ile Mehmet Emin Yurdakul, Anadolu halkının Türk-İslam kimliğini ön plana çıkarır. Süleyman Şah, Ertuğrul, Gazi Orhan, Tuğrul Alp, Kara Teke, Akça Koca, Adil Dursun

Fakih gibi Türk ve İslam tarihinin önemli şahsiyetlerine telmih yaparak savaşmaktan yorgun düşen Türk halkının moral gücünü arttırmaya çalışır.

Mehmet Emin Yurdakul,(Temmuz 1917), *Hân'ın Sazına* başlıklı şiirinde Kazan Hanlığının 1552'de Ruslar tarafından işgal edilmesini anlatmaktadır. "Tatar Kardeşlerime" diye ithaf ettiği şiirinde Yurdakul, Türk tarihinin bu gelişmesini mitolojik öğelerden de yararlanarak dile getirir. (s.146) Sazından Rusların Kazan Türklerine yaptığı zulmü yanık bir dille anlatmasını, son hanın okuduğu şiiri dinletmesini, kaç evin yıkıldığını, kaç Tatar'ın öldüğünü söylemesini ister. Devamında hanın ak kuş olup Süd gölüne uçtuğunu söyleyen şair turnalarla hana haber gönderir. Handan, gelip milletini kölelikten kurtarmasını, İdil tahtını yeniden kurmasını ister.

Türk Yurdu dergisinin Türkçü şairleri tarihin şanlı sayfalarına gitmek istediklerinde Cengiz Han'a yönelirler. Feyzullah Sacid *Cengiz Han* (Yurdakul: Ağustos 1914, s.383) başlıklı şiirini bir konferansta dinlediği şu sözlerle okuruna sunar: "öteden beri "büyük, kebir" mefharatlı unvanlarını kazanan fâtihterin mümtaz seciyeleri geniş ülkeler zaptetmek ve bunun için de çok muharebeler edip çok kan dökmek..."

Hakkı Baha'nın *Zafer* (Yurdakul: Mart 1914, s.200) şiiri de Cengiz Han'a ithaf edilmiştir. Hakkı Baha'nın şiiri Feyzullah Sacid'den daha önce yayımlanır. Bu şiirde de benzer ifadelerin kullanılması dikkat çekicidir.

Cihanlar çiğnedik mazide, gökler târumâr ettik,
Bugün yâdımla mağrurdur kabilenden gelen erler,
Zafer katil bir aleti zulmeder elbet muzafferler.

Ömer Seyfettin'in *Mehmed Emin* başlıklı şiirinde Yurdakul'un Türk dili ve Türkçülük hareketi ile ilgili olarak yapmış olduğu çalışmalar takdir edilir. (Ömer Seyfettin: Mart 1915, s.82) Şiirde, Türklüğün unutulduğu, büyük Turan fikrinin *karanlıkta şuursuz bir taş* gibi uyuduğu, lisan-sanat ve zevkin yok olduğu bir dönemde Mehmet Emin Yurdakul'un güneş gibi doğduğu belirtilir. Türk halkını *Arap, Acem afyoncularının* elinden kurtardığı, adını altın harflerle Türk tarihine yazdığı söylenir. Ömer Seyfettin'in Mehmet Emin Yurdakul'da ön plana çıkardığı özellikleri tarih bilinci, Türkçe yazmaya verdiği önem ve genç şairlere önderlik edişidir. Bu açılarından heykeli dikilecek bir insan olarak da nitelendirilir.

İslamcılık

Türk Ocağı'nın idare heyeti Suriye, Filistin ve Hicaz'ı ziyaret eder. İstanbul heyeti içerisinde Celal Sahir Erozan da bulunmaktadır. Şairin, Türk ve Arap kardeşliğini terennüm eden *Kardeşlik Türküsü* adlı şiiri Türk Yurdu dergisinin Ocak 1917 tarihinde çıkan sayısında yayımlanır. (Erozan: Ocak 1917, s.315) Bir Türk milliyetçisinin Arap unsuruna karşı duygularını dile

getiren şiir bu bilgileri içeren bir dipnotla birlikte verilir. Şiirde Türk'ün ve Arap'ın iki kardeş oldukları, Osmanlı'yı oluşturan iki unsur oldukları belirtilmektedir. Türk'ün ve Arap'ın arasına fitne atanların sonunun yakın olduğuna dair bir inanç da vurgulanır.

Bütün hudutlarda bugün
Akan kanlar karışıyor;
Türk ve Arap vatan için
Can vermekte yarışıyor.
Hain düşman, anla ve ürk
Osmanlıdır Arap ve Türk.

Şiirin başka bir yerinde de Arap toplumuyla birlikte bir gelecek fikri devam etmektedir. *Çalışalım, Arap genci! /Bizim yarının sevinci...*

Türk-Alman İttifakı

Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında girer. Bu mutabakat üzerine Osmanlı, Almanya'nın Rusya'ya savaş ilan etmesinden bir gün sonra, 2 Ağustos 1914 günü Almanya ile bir ittifak antlaşması imzalar. Feyzullah Sacid'in şiirlerinde bu ittifaka istinaden Almanya'ya duyulan güven vurgulanmıştır.

Uyup hükm-i ezele
Verdikse biz ele ele

Sen batının Türk'üsün ben doğunun Alman'ı
Etmek gerek bahtiyar, bu bahtı yok cihanı...

Dizeleriyle, Türk ile Alman'ın el ele vererek dünyaya mutluluk getireceklerini dile getiren Feyzullah Sacid'de, büyük bir Alman hayranlığı ve onlara karşı sonsuz güven vardır. Türk'ü Alman, Alman'ı da Türk görece kadar Almanseverdir. Yine aynı şaire ait *Bendeki İman*(Feyzullah Sacid: Kasım 1915, s. 267) şiirinde Allah'ın Alman milletinin yumruğuyla kana susamışları ezdirdiği, vahşileri doğrattığı, pis kanları akıttığı belirtilir. Almanların "*hakikat öz kılıcını gazûb reş'alarla parlatan demir bir bilek*" olduğu vurgulanır. Şiirin birinci bendinde, başlıkla uyumlu olarak Allah'ın kudretine iman söz konusu olup ikinci bentten itibaren bu kudretin adeta Alman cisminde tezahür ettiğini görmekteyiz.

Bence Sen şiiri Feyzullah Sacid'in Türk-Alman ittifakını ön plana çıkarmasından ziyade Alman milletine yazdığı bir kasîde niteliğindedir. (Feyzullah Sacid, Kasım 1915, s.267) Savaşın vahşetini gözler önüne seren şu mısralarda bile Alman ırkını nasıl masumlaştırıldığına ve yüceltildiğine de şahit olmaktadır.

Öldürürken de insansın, okşuyorken de insan
Gazabınla, şefkatinle –ey yaman kavim, ey Alman!
Bir manevî arslansın sen, sen manevî bir arslan!

Sen düşünür öldürürsün, senin kahrın cezadır;

Vahşilikse bu... insanlık derim ben ki, sezâdır!

Alman kralının İstanbul'u ziyareti münasebetiyle Celal Sahir'in kaleme aldığı *Büyük Kayzere* başlıklı şiirin temelinde yine Türk-Alman ittifakı yatmaktadır. (Feyzullah Sacid, Kasım 1917, s.257) Şair, Alman kralı *son asrın en kahraman hükümdarı* diye seslenir. Kayzer, *üç yüz milyon Müslümanın, seksen milyon Türk'ün dostu* olarak nitelendirilir. Askerler silahlarıyla, yazarlar *doğruluğun dili olan kalemleriyle*, şairlerimiz *nağmelerle*, padişah *gülümseyen gözleriyle* kayzeri selamlamaktadır. Şiirde, bütün İslam âleminin halifesi, Türk hakanı, cedlerinin kılıcına deniz ve yerin boyun eğdiği padişah kayzeri “*Safa geldin, ey büyük dost imparator!*” diyerek karşılar. Bu dostluğun kuvvetinden istikbalin doğacağına olan inanç vurgulanır.

Vedat Nedim Tör, (Ekim 1915), *Ruslar Kaçarken!*.. şiirinde Alman kumandan Hindenburg'un Rus ordusu karşısında kazandığı zaferi dile getirir. Hindenburg, 66 yaşında kazandığı bu zaferin ardından ülkenin ilgi odağı olmuş ve ulusal kahraman ilan edilmiştir.(s.247)

Padişaha bağlılık

Feyzullah Sacid'in (Mart 1916) *Hakana Duaba* başlıklı şiirinde vurgulanan temalardan biri padişaha bağlılıktır. Şiirde padişah; Osmanlı ilinin sultanı, Turan'ın müstakbel hakanı, Yavuz'un Oğuz'un evladı, tarihin lekesiz oğlu olarak nitelendirilmektedir.(s.347) Her bir dörtlük padişahın varlığını ve devamını simgeleyen “yaşasın” sözüyle bitmektedir:

...

Yüce gök gibi yer yüzünü

Kaplaya kaplaya yaşasın!

...

Milletin ruhunu, özünü

Kanında duyarak yaşasın!

...

Her Türk'ün “yaşasın!” sözünü

Duyarak yaşasın, yaşasın!

sözleriyle birlikte şair, Osmanlı'nın padişahla birlikte sonsuza kadar yaşamasını temenni eder.

B. Savaşlar: Sarıkamış Harekâtı, Çanakkale Savaşı

Sarıkamış Harekâtı

22 Aralık 1914'te, I. Dünya Savaşı sırasında, Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya arasında Sarıkamış'ta gerçekleşen ve Osmanlı İmparatorluğu için büyük kayıplarla sonuçlanan Sarıkamış Harekâtı, Türk Yurdu dergisinde bu dönemde

işlenen temalardan biridir.

Mehmet Emin Yurdakul, (Şubat 1915) Sarıkamış Harekâtı'nın hemen ardından kaleme aldığı *Ey İğnem Dik* şiirinde Sarıkamış Harekâtı'na katılan askerlerimizin düşmandan ziyade doğaya karşı verdiği mücadeleyi şöyle ifade eder:

Bu yüzbinler, kim bilir hangi dağlar üstünde,
Hangi buzlu taşların çığlarının önünde?

Ah o zalim bellerde

Kar savuran tipiler bakan gözü kör eder;

O geçitsiz illerde

Islık çalan rüzgârlar çeneleri kilitler;

Fırtınalar haindir, ciğerlere ok vurup;

Gökler, yerler kalbsizdir, çıplakları dondurur. (s.45)

İlerleyen dizelerde Sarıkamış Harekâtı'nda yitirilen doksan bin Türk askeri için üzüntüsünü dile getiren Mehmet Emin Yurdakul, şehitlerimizin göğüslerindeki imanla vatanlarına kurban olduklarını ifade eder.

Çanakkale Savaşı

Bu bölümde yer alan şiirlerin büyük bir kısmı, Erkan-ı Harbiye'nin Çanakkale Savaşı'nı yerinde gözlemlemeleri için cepheye davet ettiği şairlerin şiirlerinden oluşmaktadır. 1915 yılının Haziran ayında aralarında Tefvik Fikret'in de bulunduğu otuz kadar sanatçı bu daveti alır. Fakat on sekizi davete icabet eder. Bir kişi ise (Müfid Ratib) Keşan'da buldukları gece hastalanıp İstanbul'a dönmek zorunda kalır. Uzunköprü ve Keşan yolundan Bolayır'a ulaşan, buradan Gelibolu'ya geçen heyet, Arıburnu ve Seddülbahir cephelerini gezer. Yarbay rütbesiyle Cesarettepe'deki firkanın kumandanlığını yapan Mustafa Kemal ile Ali Canip Yöntem ve Mehmet Emin Yurdakul'un telefon aracılığıyla irtibat kurmaları sağlanır. Zira Cesarettepe'ye giden yol ateş altında bulunmaktadır. Edebî heyet alınan bütün tedbirlere rağmen siperleri gruplar halinde gezerken zaman zaman tehlikeli anlar da yaşamıştır. (Ayvazoğlu: 2014, s.12.)

Çanakkale gazileri için Türk Ocağı'nda yapılan müsamerede millî şair Mehmet Emin (Haziran 1915), Bey'in henüz hiçbir yerde neşrolunmadığı belirtilen *Çanakkale Gazileri* adlı 144 beyitlik şiirinin *İstanbul'u Tahattur ve Ecdâda Hitap* bölümleri (S.134), Türk Yurdu dergisinin 3 Haziran 1915 tarihli 84. sayısında yer alır.

Mehmet Emin Yurdakul, birçok şiirinde olduğu gibi *İstanbul'u Tahattur* şiirinde de Anadolu coğrafyasından başlayıp Orta Asya'ya doğru yönelen bir bakış açısıyla İstanbul'un değerini ortaya koymaya çalışır. Yedi tepesinden Marmara'ya akseden cami ve saray silüetleri İstanbul'un Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihinde altın harflerle yazılmış bir sayfa olduğunun

göstergesidir. Millî şair için İstanbul'un elden gitmesi demek arka planında Türklüğe ve Müslümanlığa ait birçok değer in de yitmesi, yok olması demektir.

Şiirin *Ecdâda Hitap* bölümünde ise maddî ve manevî değerleri ile birlikte ülkenin ecdattan kendilerine emanet olduğu belirtilmektedir. Bu emanetlere sahip çıkmak için heyecanlanmayan ruhları ise “aşk bilmeyen, duygusuz, sefil kalpler” olarak nitelendirir ve o kalplerin “kurda kuşa lokma olması, toprak olması” müstahaktır. Mehmet Emin Yurdakul şiirin devamında düşmanın bizden almak istediği her toprak parçasının haşre kadar Türk ve Müslüman kalması için şehit veya gazi olmaktan çekinmeyeceklerinin sözünü verir.

Çanakkale Savaşı, 1915 yılının Şubat ila Aralık aylarında gerçekleşir. Feyzullah Sacid (Temmuz 1915) *Çanakkale* başlıklı şiirini, savaşın devam ettiği bir zamanda 13 Haziran 1915 (31 Mayıs 1331)'te Erzurum'da yazar. İki bölümden oluşan bu uzun şiir günceli aktarması bakımından önemlidir. Şiirde, yıllardır Balkan ve Arabistan'da savaşmaktan yorgun olmasına rağmen Osmanlı'nın Çanakkale Savaşı'nda bir fırlayış ya da patlayış gösterdiği ifade edilir. “Sönmüş bir ruh” olarak değerlendirilen Osmanlı, Çanakkale Savaşı'nda gösterdiği başarıyla lavlar püsküren yanardağa dönüşmüştür.

Türk ezilmiş, Türk bitmiştir diyenler,
Türk'ü öldü sandılar,
O yalancı felakete kandılar
Ve darbeyi yediler!

...

Çanakkale şahittir ki eğildi
Çiğnenmezdi, Türk bir gölge değildi... (s.181)

Çanakkale'de deniz zaferinin kazanılmasının ardından 13 Haziran 1915'te yazdığı şiirde Feyzullah Sacid, Türk'ün beş bin yıllık geçmişine vurgu yaparak Yanya ve Balkan'larda uğranılan hezimetin Çanakkale'de akıbetimiz olmadığını, Çanakkale'nin Türk tarihinin dönüm noktalarından biri olduğunu vurgulamıştır. Düşmanın, dünyanın çeşitli ülkelerinden “yüzleri vicdan(ları) gibi bin çeşit” insanlar getirip Osmanlı ile savaştığı da belirtilmiştir. Hakk'ın kılıcını çeken ve takdire boyun eğen Türk insanı, mavi denizleri kana bulayan düşmanlarını geldikleri dalgalarla geri göndermeyi bilmiştir.

Feyzullah Sacid'in (Mart 1914) *Zafer Önünde* adlı şiiri de hem yazılış hem de yayımlanış tarihi Çanakkale Savaşı'nın yapıldığı 1915 yılına rastlar. Şiir üç bölümden oluşmakta ve bölümler sırasıyla Bendeki İman, Bence Sen ve Millî Benliğim başlıklarını taşımaktadır. (s.301)

Yusuf Ziya Ortaç (Ocak 1916), 'a ait *Zafer Beldesi* adlı şiir, Çanakkale Zaferi'nin ardından yazılmış şiirlerden biridir. Şair, savaşın buhranlı ortamını bir kâbus atmosferinde dile getirir. Şair rüyasında *sağı solu uçurum olan kızıl*

bir yolda ayakları kan içinde yürümektedir. Karanlıklar içinden gelen bir ses kendisine şöyle seslenir:

Ey Turan'ın öz evladı! Şu ilâhî ufka bak,
Nasıl zafer neşesiyle çırpınıyor al bayrak!(s.317)

Gökyüzünde ay yıldızlı bayrağını gören şair hayretle nerede olduğunu sorar. Sorusuna dağlar taşlardan cevap gelir:

Ey kahraman ruhlu ordu! Bu gördüğün herkesi
Huzurunda diz çöktüren Türk'ün “zafer beldesi”!

Çanakkale Savaşı'nı konu alan şiirlerden biri de Türk Yurdu dergisi edebî heyetinin mahsulü olarak yayımlanır. *Çanakkale Güllelenirken* (Türk Yurdu: Nisan 1915, s.91) başlıklı şiir mart ayının sonlarında yazılmış ve derginin 1 Nisan 1915 tarihli basımında yer almıştır. Dolayısıyla savaşın en sıcak zamanlarındaki duygu ve düşüncüyü bizlere aksettirmektedir. Şiir Avrupa'da ülkeleri için düşmanlarla mücadele eden kahramanları anarak başlar. Jeanne d'Arc, Napolyon, Wellington, François gibi bir zamanlar kendi ülkelerinin bağımsızlığı için canla başla savaşmış olan isimlerin aynı duyguları başka milletlere yaşattıklarını ifade eder. Yüzyıl Savaşları boyunca İngiltere'ye karşı ülkesi Fransa'yı savunan Jeanne d'arc İngilizler tarafından diri diri yakıldığında henüz on dokuz yaşındadır. Oysa günümüzde bu iki ülke Osmanlı'yı parçalamak için ittifak etmişlerdir. “*Katillerin milletinle el ele!..*” mısraıyla anlatılan bir zamanların mazlumlarının şimdi zalim olmasının altında yatan zafiyet onların hırslarıdır. Şiirin sonunda beş bin yıllık ırkın oğullarının düşmanla başa çıkacağına duyulan inanç vurgulanmıştır.

Çanakkale Savaşını konu alan şiirlerden bir diğeri de Enis Behiç Koryürek'in (Eylül 1915) *Çanakkale Şehitliğinde* şiiridir. Şiirin yazılış tarihi, Çanakkale Savaşı'nın yapıldığı döneme rastlamaktadır. Şiir, bir şehitlik ziyareti sahnesine ait duyguları aktarmaktadır. Şiirin en dikkat çeken yeri sonradan yaptırılan Çanakkale Şehitlik abidesini, şairin 19 Ağustos 1915'te hayal etmiş olmasıdır.

Sizler ki bilinmez isimleriniz,
Bu taşsız mezarlar değil yeriniz.
“Türklüğün Tarihi” türbeniz sizin;
Kandili “hilal”dir bu türbenizin. (s.227)

Yine aynı şiire ait şu mısralar da, şairin cephede kanla yazılan destanı dile getirirken yaşadığı aciziyeti dile getirmektedir:

Düşündüm, sizleri anlatabilen
Bir ilhama sahip olmak isterdim
San'at incileri sahtedir, sizden
Şi'rime bir avuç toprak istedim.
Bu toprak titreyen elimi yaktı;
Ve beni kalbimle yalnız bıraktı.

Utandım bu aciz şairliğimden.

Vedat Nedim Tör, (Eylül 1915), yazılış tarihini bakımından Çanakkale Savaşına tekabül eden *Bugün ve Yarın* şiirini Türk askerine ithaf eder. Balkan Savaşı ardından yüzümüze sürülen kara rengi “*al kanıyla şan rengine boyayan*” (S.211) Türk askeri sayesinde milletimizin yüzünün güldüğü, gurur ve sevinç içinde olduğu belirtilmiştir.

Köye Dönüş şiiri Vedat Nedim Tör'ün aynı sayıda çıkan diğer bir şiiridir. Bu şiirde şair tahkiyeli bir anlatımı tercih etmiştir. Şiirde yaz mevsiminin oldukça sıcak bir gününde köyüne dönen Ahmet Çavuş'u ninesi karşılar. Ninesinin Ahmet Çavuş'a ilk sorusu savaşın nasıl sonuçlandığıdır.

Çanakkale'ye giden edebî heyet içerisinde yer alıp Çanakkale'den ilhamla yazdığı şiirlerini müstakil bir eser haline getiren tek şair İbrahim Alâeddin Gövsa'dır. Kitabının mukaddimesinde yer alan savaş betimlemeleri ile şiirlerinde anlattığı manzaralar birbiri ile oldukça örtüşmektedir. Türk tarihinin en büyük ölüm-kalım mücadelelerinden biri olan Çanakkale Savaşı'nı mukaddimesinde şöyle ifade eder:

“*Düşmana en ziyade yaklaşan siperlere girerek mükemmel ve faik hücum vasıtalarına karşı ne müşkül ve ne elim şerait içinde harbedildiğini, demir ve ateşe karşı azim ve imanla yapılan müdafaanın azametini gördüm. Şehirler kadar şehit mezarlıkları, ordular kadar gömülmemiş cesetler bende unutulmaz acılar bıraktı. Harbin ne fecî ve ulvî bir çılğınlık olduğuna şahit oldum.*” (Gövsa,: 1989, s. 12) Bu satırlar İbrahim Alâeddin Gövsa'nın Türk Yurdu dergisinde yayımlanan şu mısralarını daha anlamlı kılmaktadır:

Kandan çiçek açmış genç bedenleri
Solgun emel gibi hep çemenleri
Andıkça uzakta bekleyenleri

Kalbimi bir derin elem dağlıyor.(Gövsa: 1917, s.121)

Şehitlik başlıklı şiirden alınan bu mısraları yine Gövsa(1917),ya ait bir başka şiir olan *Gurub*(s.121) takip eder. Şair, Çanakkale'de geçirdikleri bir günün bitimini anlattığı mısralarda “*lacivert dağların üstünde (ki) güneş*” in “*hasret veren ufka gömülüp gitti*” ği, top seslerinin sona erdiği, birçok “*mavi ümit*”in “*matem renklerinde*” eridiği ifade edilmektedir.

C. Cephe ve Cephe Gerisi: Vatan Tasviri ve Sanatçı Duyarlılığı, Savaş Hazırlıkları, Cepheye Asker Alımı, Savaşa Tahammül, Yetimler-Dullar-Şehit Anaları, Barış Günlerine Duyulan Özlem

Vatan Tasviri ve Sanatçı Duyarlılığı

Savaş yıllarında ülkemizin içinde bulunduğu durum ve bu durum karşısındaki sanatçı duyarlılığı, savaşın insanlığa ve sanata olumsuz etkilerini

görmek adına önemlidir. Mehmet Emin Yurdakul, (Haziran 1918), *Dua* başlıklı şiirinde vatani “bir matem yeri” olarak değerlendirir. (s.189) Savaşla birlikte vatan bütün neşesini, rengini, yaşama sevincini kaybetmiştir. Şerefli burçların üstünde karamsar günlerin habercisi olan baykuşlar vardır. Vatanın bütün köşkleri, camileri yastadır, bahçeleri sesiz, havuzları parıltısızdır. Şadırvanlar çağlayan mabetlerinde kumrular yoktur. Birçok gelin ağlamaktan alîl olmuş, gözleri karanlık mezarların rengi ile dolmuştur. Evler, açlık ve hastalık ile mücadele içindedir. Genç kızların duvakları yırtılmış, şairlerin sazları kırılmış.

Onun bütün köşkleri, camileri bugün yasta,
Güvercinler dem çeken bahçeleri şarıltsız,
Çerâğânlar akseden havuzları parıltsız.

Zira onun vatani şerirlerin ellerinde
Şadırvanlar çağlayan mabedinde kumrular yok,
Yeşil hurma gölgeli sularında ahular yok.

Baykuşlar var şerefli burçlarının üzerinde,
Ovaları İsrail devrindeki çöller gibi,
Anaların evlatlar kaybettiği mahşer gibi.

Zira onun boşalmış, viran olmuş toprakları,
Burada birçok gelinler ağlamaktan alîl olmuş,
Bu gözlere karanlık mezarların rengi dolmuş...

Issız kalmış açlıkla, hastalıkla ocakları,
Duvakları yırtmışlar kara giyen bâkîleri,
Sazlarını kırmışlar destan çalan şairleri.

Uzun zamandır gür ve erkekçe bir seda ile Türkçülüğü savunan Mehmet Emin Yurdakul'un bu kadar umutsuz olduğu şiirleri çok azdır. Ardi arkası kesilmeyen savaşlar, Türk halkının pençesine düştüğü yoksulluk, yetim çocuklar, sevdiğini kaybeden kadınlar, yürekleri kan ağlayan analar şairi ümitsizliğe düşürmüş hayata ve vatana bu kadar karanlık bir pencereden bakmasına sebep olmuştur.

Rıza Tevfik (Bölükbaşı)'in (7 Ocak 1914), *Harap Mabedler* adlı şiiri “Harap Mabedler muharriri Halide Hanıma” şeklinde bir üst yazıyla Türk Yurdu okurlarına sunulmuştur. (s.25) Şiir, İstanbul'da Mihrimah Sultan Cami'ni ziyaret eden şairin caminin halini gördükten sonraki duygularını ifade etmektedir. Daha sınırlı bir mekânı ele almış olsa da şiir, bir nevî vatan tasviri olarak değerlendirilebilir. Şiirin yazılış tarihi bilinmemekle birlikte yayımlanış

tarihi 1914'tür. Dolayısıyla İstanbul henüz işgal görmemiştir. Şaire bu şiiri yazdıran halet-i ruhiye Balkan Savaşı'nın ardından ülkenin içinde bulunduğu durum, moral bozukluğu ve geleceğe ait umutların yitmesidir.

Tarihin önemli anlarına tanıklık eden sanatçıların, bu anları ölümsüz kılmak gibi bir vazifeleri vardır. Bu noktada Mehmet Emin Yurdakul'un Birinci Dünya Savaşı zamanında yazdığı şiirlerinde şairlerin yapması gerekenlere değiniler vardır. Daha 1913 yılında yazdığı ve yine Türk Yurdu dergisinde yayımladığı *Bırak Beni Haykırayım* (Yurdakul: Ekim 1913, s.35) şiirinde bunalım dönemlerinde hürriyet ve istiklâle olan aşkı haykırarak milleti bilinçlendirecek olanların sanatçıları olduğunu şöyle vurgular:

Bırak beni haykırayım, susarsam sen matem et;
Unutma ki şâirleri haykırmayan bir millet,
Sevenleri toprak olmuş öksüz çocuk gibidir!

Yurdakul'un 1918 (Haziran 1918), yılında yazdığı bir şiirde ise sanatçıların içinde buldukları karamsar durumun onların üretkenliğini de etkilediği *destan çalan şairlerin sazlarının kırıldığı* (s.189) ifadesiyle verilmektedir. Aynı şiirin devamında ise tarihin çoğunlukla savaş sahnelerine tanıklık etmiş bir şair olarak üzüntüsünü dile getirir ve kendisini *kılıç kalkan şairi* olarak tanımlar. Uzun zamandır ülkenin acılarının dinmediğini ve kendilerinin de bu acılardan başka bir şey yazamadıklarından şikâyet eder.

Benim yeni bir nağme duyulmuyor rübabımdan,
Belki ben de bir elem diyarında bestekârım,
Yaşadığım bir asrın feryadıdır makamlarım.

Mehmet Emin Yurdakul şiirinde kendisinin yalnız olmadığını, diğer şairlerin de gözünde buruk bir vatan silueti, dudaklarında *kırık kanat birer figan* olduğunu söyler. Hepsi de ancak matem şiirleri yazmakta, yaratanlarından bir mucize beklemekte ve adalet istemekteler. Yurdakul, bütün şairlerin hürriyet şiirleri yazmaları gerektiğini "*Ey şairler yükseltin destanımı hürriyetin / Hülyanızın sizlerde yarattığı bir cennetin!*" mısralarıyla dile getirir.

Şair ve Rüzgâr şiirinde Yusuf Ziya Ortaç (Aralık 1915, s. 297) benzer bir hissiyatla şairlerin susmaması gerektiğini şu mısralarla dile getirir:

Şair, yaz!
Elindeki altın saz
Vatan için güle güle o ölen,
Türk'ün büyük ve ilâhî benliğine gömülen
Yiğitlere kafiyeden türbe yapsın.
Ve bu canlı ölümlere düşmanları bile tapsın!

Bu mısralarda şaire seslenen rüzgârdır. Rüzgâr, şiirde şaire hem ilham hem de haber verendir. Bu yüzden Ortaç rüzgârı "*muhbir*" olarak nitelendirir.

Cephe

Yusuf Ziya Ortaç'ın *Nöbetçi ve Yıldız*, Yusuf Ziya Ortaç'ın *Asker Mektupları I*, Ispartalı Hakkı'nın *Mehmetçik Gece Nöbetinde*, Enis Behiç Koryürek'in *Süvariler*, Hakkı Süha Gezgin'in *Nöbetçi ve Yıldızlar* şiirleri cepheye dair manzaralar içeren şiirlerdir. Şiirlerin genel özellikleri Mehmetçiği siperde, çoğunlukla gece nöbetinde ve aklından ya köyünü ya anasını-babasını çoğunlukla da sevdiğini geçirirken aktarmasıdır. Mehmetçiği bu hülyaya daldıran, rüzgârın getirdiği memleket havası yahut karanlık gökyüzünde ışıltılı parlayan bir yıldızdır.

Yusuf Ziya Ortaç (Aralık 1915) 'ın *Nöbetçi ve Yıldız* (s.287) adlı şiiri Çanakkale'de siperde nöbet bekleyen askerin hikâyesini anlatan bir manzumedir. Ortaç, şiirine oldukça kasvetli bir tabiat tasviri ile başlar:

Sükûn indi karanlıkla yorgun denize,
Ufuklarda uğuldayan rüzgâr uyudu.
Ay gecenin elinde bir sedef yelpaze,
Ölgün sular gök halkının rüyalı yurdu...

Gecenin karanlığı sessizlikle birleşince gökyüzünde parlayan yıldız ve siperde nöbet bekleyen asker belirginleşir. Askerin gözünde sevgilisinin hasretini gören yıldız ona yavuklusundan haberler verir. Geride kalan kız da sevdiğinin hasretiyle hazin hazin ağlamaktadır. Beş aydır sevdiğinden haber alamayan kız “*Bir selamcık götür benden budur niyazım/ Ayşe'sini unutmayın... Ancak o lazım!*” diyerek yıldızı sevdiğinden haber almaya göndermiştir. Siperde nöbet bekleyen asker sevdiğine tekrar kavuşmak ümidiyle vakur ve cesur bir duruş sergilerken düşman kurşunuyla vurulur ve şehit olur. Az önce kendisine sevdiğinden haber getiren yıldız da “*arkasında hafif beyaz bir yol*” bırakarak karanlıklar içinde kaybolup söner.

Cephede savaşan askerler geride bıraktıklarıyla gönül bağlarını koparmazlar. Asker mektupları bu bağın en somut göstergesidir. Ortaç'ın (Mart 1917), 13 Şubat 1332'de yazdığı şiiri *Asker Mektupları I* (s.31) lirik anlatım tarzının dergideki örneklerinden biridir. Şiir sevdiğine sıhhat haberi yazmaya vakit bulamayan bir askerin ağzından aktarılmaktadır. Sevdiği aklına düştüğü bir vakit gözleri dolan asker mektup yazmak ister. İki satır yazmadan hücum borusu çalar ve mektup yarıda kalır. Aradan bir süre geçer ve asker, mektubuna kaldığı yerden devam eder. Mektupta sonradan yazılan kısım, ilk yazdıklarına göre daha karışık ve düzensizdir. Çünkü sağ kolunu savaşırken kaybetmiş ve artık sol kolunu kullanmaktadır. “*Fakat asla üzülme / Çünkü sol kol kalbime / Sağdan daha çok yakın!*...” sözleriyle asker sevdiğini de teselli eder.

İstiklâl Marşı şairimiz Mehmet Akif ile mektuplaşmaları sebebiyle tanıdığımız Ispartalı Hakkı (Aralık 1915) da *Mehmetçik Gece Nöbetinde* adlı şiirinde sevgili hasretini dramatik bir tarzda ele almıştır.(s.277) Asker, gece

nöbetinde burnuna gelen hoş kokuyu köyünün yaylasının havası olarak hayal eder. Aynı zamanda uzaklardan gelen boğuk ses de yine kendi bağlarının kumrusuna aittir. Karanlıkta, bulutların arasından solgun bir yıldız nöbetçi askere nazlı nazlı bir şeyler söylemektedir. Sevdiği kız da aynı gece yarısı uykusundan uyanmış, gökyüzüne bakarak askerde olan sevdiğini hayal etmekte, gülümsemektedir. Asker, kumrudan köyüne haber götürmesini, elinde tüfekle gözünü kırpmadan vatan beklediğini, düşmanı yurttan çıkarmadan köyüne dönmeyeceğini söylemesini ister. Asker, yıldız ile sevdiğine de haber gönderir. Askere gelirken sevdiğinin kendisine verdiği mendili İngiliz'in Fransız'ın kanına batırarak kınalayıp döneceğini, ancak o günün kendilerine düğün-bayram günü olacağını söylemesini ister.

Enis Behiç Koryürek'in (Haziran 1915) „*Süvariler*“ şiiri Türk askerini yüreklendirmeye yönelik bir şiirdir. Türk askerinin kahramanlıklarından bahsederken realizmden uzaktır. Ortada yaklaşık bir asırdır sürekli savaşan, sürekli toprak kaybeden ordu varken, “*Şimşek gibi kılıç çalan, Yorulmayan bu ordu / Hep muzaffer /Cenk eder.*” (S.138) mısraları gerçeklerle örtüşmemektedir. Şiirin yazılış tarihi olan 1 Mayıs 1331 göz önünde bulundurulduğunda askerimizin en çok morale ihtiyacı olduğu dönem karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla Enis Behiç'in şiirini cephedeki askere moral desteğinde bulunmak için yazdığı fikri çıkarılabilir.

Hakkı Süha Gezin'e ait *Nöbetçi ve Yıldızlar* (Nisan 1917, s. 58) başlıklı şiiri de Çanakkale'ye ait gözlemleri içermektedir.

Cephe Gerisinde Savaş Hazırlıkları

Mehmet Emin Yurdakul(Şubat 1915) , *Ey İğnem Dik* şiirinde, Türk kadınının cephe gerisinde verdiği mücadeleyi ele alır. Zafer kazanana kadar askerine hizmet etmeye ant içen *Türkân yüzlü güzeller, şiirlerle ruhlarda büyük aşklar yakacak, bağırlarda kanayan yaralara bakacak, büyük Turan'a ya sırmalı bir sancak yahut kendine kanlı kefen yapacaktır.* İfadelerde görüldüğü üzere, Türk milleti kadını ve erkeği ile omuz omuza zafer için emek vermektedir. “*Kılıçların yanında iğneler de parıldar*”(s.45) sözlerinde top yekûn bir mücadeleden bahsedilmektedir.

Ey iğnem dik! Askere

Giyecekler yetiştir;

Sınırdaki erlere

Hizmet aziz bir iştir.

Ey iğnem, dik! Elimde teyellenen şu gömlek

Bir kahraman genç Türk'ün vücudunu örtecek.

Şiirde altı kez tekrarlanan bu ifadede görüyoruz ki “iğne” askerin kılıcıyla eşdeğer bir öneme sahiptir. Aynı bent iki kez de “*Ey iğnem, dik! Biçtiğim ay yıldızlı bayrak / Bütün Turan iline gölgesini yayacak!...*” ifadesiyle

son bulur.

Savaşa Tahammül

Aka Gündüz(Nisan 1914), 'ün Türk Yurdu dergisinde 1914-1918 yılları arasında yayımlanmış tek şiiri olan *Teselli* başlıklı şiir, cephe gerisinde evlatları şahadet şerbeti için analara ithaf edilmiştir. Şiirin bütününde analar umutsuzluğa kapılmamaları için telkin edilmektedir. Askerlerimizin şehit oldukları günü aslında onların düğün günü olduğu, meleklerle birlikte cennete gittikleri ifade edilmektedir. Aka Gündüz, şehit analarına genel olarak hitap ederken şiirin bir bölümünde şehitlerin isimlerini de zikrederek analarıyla konuşur. Bu bölümler şiire ayrı bir samimiyet kazandırmıştır.

Fakat ağlıyorsun, ihtiyar kadın!?
Fethi'nin anası değil mi adın?
Bak, oğlun gülerek can feda etti,
Vatana bir büyük şan ihda etti.
Onun anasısın, onun goncası,
Ağlanır mı böyle, düğün gecesi?.. (S.237)

Sadık'ın, Nuri'nin anası da şairin “*asla ağlamayın*” diye seslendiği diğer acılı şehit analarıdır. Şaire göre ağlaması gerekenler onlar değil, aziz vatani düşman eline bırakıp Rumeli'ye kaçanlardır. Şair ağlaması gerekenleri anlatırken “*mabedi, mescidi, yurdu, ocağı düşmana bir pula sattıklarından, bir eski çuvaldan yurdu esirgediklerinden*” bahsetmektedir.

Yetimler, Dullar, Şehit Anaları

Savaşın en acı yüzü geride birçok yetim, dul ve gözü yaşlı anne bırakmasıdır. 1. Dünya Savaşı nedeniyle cephede savaşanların çocukları ile kaybedilen topraklardan Anadolu'ya göç eden ailelerin kimsesiz ve yoksul kalan çocuklarına bakmak amacıyla kurulmuş bir müessesedir. İstanbul Himaye-i Etfâl Cemiyeti çalışmalarını yürütürken, derneğin kurucularının bir kısmı Milli Mücadele'ye katılmak üzere Ankara'ya gidince TBMM hükümetinin kurulduğu ve yeni devletin inşa edildiği dönemde Ankara'da yeni bir Himaye-i Etfal Cemiyeti kuruldu. Yeni cemiyetin kurulması, özellikle Kurtuluş Savaşı sırasında öksüz ve yetim kalan çocukların korunması, yetiştirilmesi amacıyla Millet Meclisi'nin bazı üyelerinin girişimiyle gerçekleşir.

Bayezid'deki Türk Ocağında Aralık 1916'da hâsılatı Esirgeme Derneğinin kimsesiz kızlarına verilmek üzere bir müsamere tertip edilir. Ocağın konferans salonunu dolduran hanımlar Yusuf Ziya Ortaç'ın(Ocak 1917), *Esirgeme Derneğine* başlıklı şiirini bizzat şairin ağzından dinleyen kadınlar gözyaşlarına boğulur. Şair Rumeli'den gelen kimsesiz çocuklara “*Ey yurdumun boynu bükük yuvasızları, / Ey hicranlı hemşireler, şehit kızları!*” (s.299) diyerek seslenir. İstanbul'un onların gözyaşlarını silen merhametli bir

anne eli gibi şehit çocuklarına kucak açması Ortaç'ı gururlandırmıştır.

Barış Günlerine Duyulan Özlem

Mehmet Emin Yurdakul(Nisan 1914), *Benim Rüyam* adlı şiirde barış günlerini rüya bağlamında dile getirir. İçinde buldukları zor günlerin sonunda zaferi umut ettiğini ve umudunun hiçbir zaman solmayacağını belirtir.(S.253) Beş bin yıllık Türk tarihine vurgu yaparken millî saz motifini de kullanan şair, şiirini Hamdullah Suphi Bey'e ithaf eder.

Celal Sahir(Ağustos 1915), *Ordunun Duası* adlı şiiri Temmuz 1915'te yazar. Şair, ay-yıldızlı bayrağın gölgesinin bu topraklardan hiç eksilmemesi için dua eder(s.191). O dönemlerde esir olan bütün Turan ordularının (Altın Ordu) otağını Kut dağına kurmasını ve vaktiyle üç kıtaya yayılmış Osmanlı'nın gücünü tekrar kazanmasını da Tanrı'dan ister.

Yusuf Ziya Ortaç'ın (Nisan 1917) *Zafer Perisi* adlı şiirinde zaferin kazanılacağına duyulan inanç başında gümüş tolgası, elinde tunç kalkarıyla, ufuklardan sabaha karşı gelen yeşil gözlü bir civanın getirdiği *ay-yıldızlı kırmızı bayrakta* somutlaşmıştır. Bayrağı getiren kişi, şiirde zafer perisi olarak tanımlanmaktadır.(s.71)

D. Kavramlar / Değerler

Savaşın en acı yüzünü gösterdiği bu zor günlerde sanatçıların bazı değerleri ön plana çıkarmaya çalıştıklarını görmekteyiz. Mehmet Emin Yurdakul, şiirlerinde ısrarla “Türk ruhu” dediği bir kavramı vurgulamaktadır. Şairin, Çanakkale Savaşı için yazdığı şiirin *Ecdâda Hitap* bölümünde, kendilerine atalarından miras kalan bu “Türk ruhu” şöyle ifade edilir:

Bugün bizim kanımızda, canımızda siz varsınız;

O kahraman ruhunuzla gözümüzde parlarsınız.

Bize en vahşî devirlerin

Zulümlerin karşısında tüyümüzü titretmedik,

Âteşlerin, demirlerin

Dehşetleri huzurunda Türk ruhunu kaybetmedik;

Mehmet Emin Yurdakul sahip olmakla gurur duyduğu bu “Türk ruhu”nun özelliklerini şiirinde şöyle sıralamaktadır: Türk ruhu; korkusuzdur, özgür tabiatlıdır, inançlıdır, geleneksel bir yapıya sahiptir, özüne sadıktır, hamiyet sahibidir, emanete hıyanet etmez, vatani için canını vermekten çekinmez.

Aynı kavram Feyzullah Sacid'in(Temmuz 1915), *Çanakkale* başlıklı şiirinde de yer almaktadır. Şiirde, Türklerin beş bin yıllık tarihinden bahisle “*elmas kadar lekesiz, Kevserlerden de temiz*” olan Türk ruhunu özellikle son yüz yıldır hainlikle, kahpelikle, fitnelikle karalamak ve karartmak isteyen düşmanların varlığı dile getirilmiştir.(s.181)

Feyzullah Sacid'in (Nisan 1917), *Kızılırmak* şiirinde de Türk ruhu kavramı geçmektedir.(S.72) Şiirde Kızılırmak'ın Türk ruhu gibi coştuğu belirtilmektedir. Ömer Seyfettin'in (Ağustos 1914) Mehmet Emin Yurdakul için yazdığı şiirinde de lisanın, sanatın, zekin yok edilmek istenmesi, Türk ruhuna sapanan bir ok olarak nitelendirilir.(S.383)

İntikam duygusu, Mehmet Emin Yurdakul'un (Ekim 1916) şiirlerinde ele alınan duygulardan biridir. Doksan Üç Harbi olarak bilinen Osmanlı-Rus Savaşı'ndan Osmanlı İmparatorluğu ağır yenilgiyle çıkar. Bu yenilginin intikamını almak için bir gece rüyasına giren “*gözlerinde yangınlar, saçlarında kızıl kanlar*” olan bir peri, şaire altın bir tas içinde “*intikam aşkının kevserini*” içirir. (S.299)

Hürriyet, bu dönemde yazılmış şiirlerde gördüğümüz kavramlardan biridir. Bu kavramın Yeni Türk edebiyatındaki serüveni Tanzimat sanatçılarına dayanır. Namık Kemal oldukça gür ve kararlı bir sesle hürriyete ne kadar ihtiyaçları olduğunu bu kavrama yazdığı kaside ile dile getirmişti. Mehmet Emin Yurdakul(Haziran 1918), ise Türkçülük penceresinden bakarak hürriyetin Türk ırkının bir yaratılış özelliği olduğunu birçok kez vurgular. Hürriyeti bir peri istiaresiyle dile getirir:

Ben kulun da hürriyet perinin mecnunuyum,
Esrar ki okudum bu Leyla'nın gözlerinde,
Hitabını dinledim bu meleğin sözlerinde.

Senin ölmez aşkını, füsununu onda buldum,
Bir sanatkâr ruhuyla ilham duydum bu güzelden,
Susamışlar kalbiyle bir tas aldım bu nur elden.(S.189)

Savaşa gönüllü olarak katılma, Türk kültüründe her zaman takdir görmüş bir erdemdir. Yusuf Ziya Ortaç'ın (Ekim 1917), *Bir Gönüllünün Sözleri* başlıklı şiirinde bu erdem, bir Türk evladının ağzından tahkiye edilmiştir. Gazetelerden Osmanlı İmparatorluğu'nun yedi düvele savaş açtığını duyan genç, anasını-babasını Allah'a emanet edip düşmanla savaşmaya gider. Dedesinden dinlediği cenk hikâyeleriyle büyüyen bu genç, düşmana Türk'ün gücünü bir daha göstermek için gözünü kırpmadan cepheye koşar. Şairin savaşı katılacak olan askerler moral gücü vermek, göğüslerini kabartmak ve şanlı Türk tarihine dikkatlerini çekmek istediği şu dizelerde ön plana çıkmaktadır.

Hey gidi hey, bir narayla tozdan bulut yaratan,
Kahramanlık derneğinde yiğitlikle ün alan!
Turanlının Yavuz nesli tükenmedi çok şükür
Bir damla Türk bir kocaman deniz gibi köpürür!(s.237)

Şiirin devamında kahraman Türk evladı gönüllü olarak gittiği savaştan geri dönmeme ihtimaline karşı yakınlarından helallik isteyerek memleketinden

ayrılır.

Celal Sahir'in *Gönüllü Türküsü* adlı şiiri cepheye giden askerin geride bıraktıklarını lirik bir dille anlatmaktadır. Şiirin ilk mısraı savaşa gönüllü giden delikanlının sevdiğine seslenişidir: *Arkamdan ağlama, yaprak gözlü yar!* Vatan sevgisi, gönül bağından üstün gelen Mehmetçik düşmanın kurşunu karşısında aciz kalmayı kendisine yakıştıramaz. Sevdiği ile vatani arasında kalır, hiçbirinden vazgeçememiştir.

Sonuç

Türk Yurdu dergisinde 1914-1918 yılları arasında yayımlanan 163 şiirde, “savaş” farklı açılardan Türk şiirine konu olmuştur. Cephe ve cephe gerisinde Türk halkının verdiği büyük mücadele, edebiyatın penceresinden anlatılmaya çalışılmıştır. Bu temalar doğrultusunda, Türk Yurdu dergisinin resmî tarihle örtüşen bir tarih seyri takip ettiği gözlenmiştir.

İncelediğimiz şiirlerin, cephedeki askerin moralini yüksek tutmak, cephe gerisinde halkın savaş politikasına desteğini sağlamak gayesinde olduğu söylenebilir. Bu şiirler birer propaganda metni olarak okunduğunda Osmanlı'nın geleneksel yaklaşımla tebaasındaki halklara ve diğer Türk topluluklarına adalet ve düzen vaat ettiği görülmüştür. Gönüllü askerlik hususunun bir erdem olarak ön plana çıkarılmasıyla, Türk Yurdu dergisinin ordunun gücünü artırmaya çalıştığı da tespit edilmiştir.

Bu dönemde Osmanlı aydınının kurtuluş reçeteleri olarak planladığı İslamcılık ve Turancılık, Türk Yurdu dergisinde de işlenmiştir. Türk Yurdu dergisinde savunulan Türkçülüğün, "Türk" unsuruna dayalı bir sosyal ve siyasî kimliğe vurgu yaptığı söylenebilir.

İncelediğimiz şiirlerde “meşhur cihan cengi, cihan harbi” gibi isimlerle anılan Birinci Dünya Savaşı, 1914-1918 yılları arasında Türk Yurdu dergisinde yayımlanan şiirlerde acı, yokluk, isyan ve intikam duyguları ile temayüz etmektedir. Özellikle Çanakkale Savaşı'nı konu alan şiirlerde, şairler Mehmetçiğin kanyla-canyla yaptığı savunmanın büyüklüğünü anlatmakta zorlandıklarını her fırsatta dile getirmişlerdir.

Kaynaklar

- Ayvazoğlu, Beşir. (Ekim 2014). “Edebi Heyet, Çanakkale’de”, *Türk Edebiyatı*, S. 492, s. 12.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik .(7 Ocak 1914- 25 Kânûn-ı Evvel 1330). Harap Mabeler, *Türk Yurdu*, Yıl:4, S. 74, s. 25.
- Erozan, Celal Sahir. (12 Ağustos 1915- 30 Temmuz 1331). Ordunun Duası, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 89, s. 191.
- Erozan, Celal Sahir . (18 Ocak 1917- 5 Kânûn-i Sâni 1332). Kardeşlik Türküsü, *Türk Yurdu*, Yıl: 5, S. 126, s. 315.
- Erozan, Celal Sahir. (8 Kasım 1917- 8 Teşrin-i Sâni 1333). Büyük Kayzere, *Türk Yurdu*, Yıl:6, S. 147, s. 257.
- Feyzullah Sacid. (27 Mayıs 1914- 15 Mayıs 1330). Zafer Önünde, *Türk Yurdu*, Yıl:3, S. 67, s. 301.
- Feyzullah Sacid. (6 Ağustos 1914- 24 Temmuz 1330). Cengiz Han, *Türk Yurdu*, Yıl: 3, S. 71, s. 383.
- Feyzullah Sacid. (9 Mart 1915- 25 Şubat 1331). Hakana Dua, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 104, s. 347.
- Feyzullah Sacid. (18 Kasım 1915- 12 Teşrin-i Sâni 1331). Bence Sen, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 96, s. 267.
- Feyzullah Sacid. (29 Temmuz 1915- 16 Temmuz 1331). Çanakkale, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 88, s. 181.
- Feyzullah Sacid. (26 Nisan 1917- 26 Nisan 1333). Kızılırmak, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 133, s. 72.
- Gövsâ, İbrahim Alâeddin. (1989). Çanakkale İzleri – Anafartalar'ın Müebbet Kahramanına-, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- Gövsâ, İbrahim Alâeddin. (21 Haziran 1917- 21 Haziran 1333). Şehitlik, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 137, s. 121.
- Gövsâ, İbrahim Alâeddin. (21 Haziran 1917- 21 Haziran 1333). Gurub, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 137, s. 121.
- Gündüz, Aka. (2 Nisan 1914- 3 Nisan 1330). Teselli, *Türk Yurdu*, Yıl:3, S. 62, s. 237.
- Hakkı Baha. (5 Mart 1914- 20 Şubat 1329). Zafer, *Türk Yurdu*, Yıl: 3, S. 60, s. 200.
- İspartalı Hakkı. (2 Aralık 1915- 19 Teşrin-i Sâni 1331). Mehmetçik Gece Nöbetinde, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 97, s. 277.
- Karaer, İbrahim. (Ocak 2011). “Başlangıçtan Günümüze Türk Yurdu Dergisi Sahibi, Mes'ul Müdürleri, Genel Yayın Müdürleri ve Dergi Yönetiminde Görev Alanlar (1911-2010)”, *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt: 31, Sayı: 281, s.45-58.
- Koryürek, Enis Behiç. (3 Haziran 1915- 21 Mayıs 1331). Süvariler, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 84, s. 138.
- Koryürek, Enis Behiç. (23 Eylül 1915- 10 Eylül 1331). Çanakkale Şehitliğinde, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 92, s. 227.
- Ortaç, Yusuf Ziya. (16 Aralık 1915- 3 Kânûn-ı Evvel 1331). Nöbetçi ve Yıldız, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 98, s. 287.
- Ortaç, Yusuf Ziya. (27 Ocak 1916- 14 Kânûn-i Sâni 1331). Zafer Beldesi, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 101, s. 317.
- Ortaç, Yusuf Ziya. (4 Ocak 1917- 22 Kânûn-i Evvel 1332). Esirgeme Derneğine, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 125, s. 299.
- Ortaç, Yusuf Ziya. (15 Mart 1917- 1 Mart 1333). Asker Mektupları I, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 130, s. 31.
- Ortaç, Yusuf Ziya. (26 Nisan 1917- 26 Nisan 1333). Zafer Perisi, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 133, s. 71.
- Ortaç, Yusuf Ziya. (7 Ekim 1915- 24 Eylül 1331). Bir Gönüllünün Sözleri, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 93, s. 237.
- Ömer Seyfettin. (18 Mart 1915- 5 Mart 1331). Mehmed Emin, *Türk Yurdu*, Yıl: 4, S. 79, s. 82.
- Özkuş. (16 Nisan 1914- 17 Nisan 1330). Türk Adı, *Türk Yurdu*, Yıl: 3, S. 63, s. 255.
- Tör, Vedat Nedim. (9 Eylül 1915- 27 Ağustos 1331). Bugün ve Yarın, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 91, s. 211.
- Tör, Vedat Nedim. (21 Ekim 1915- 8 Teşrin-i Sâni 1331). Ruslar Kaçarken!..., *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 94, s. 247.
- Türk Yurdu. (1 Nisan 1915- 19 Mart 1331). Çanakkale Güllelenirken, *Türk Yurdu*, Yıl:4, S. 80, s. 91.

- Türk Yurdu. (1998). Ed. Murat Şefkatli, Tutubay Yayınları, Ankara, C 1-17.
- Yurdakul, Mehmet Emin. (16 Ekim 1913- 13 Teşrin-i Evvel 1329). Bırak Beni Haykırayım, *Türk Yurdu*, Yıl:3, S. 50, s. 35.
- Yurdakul, Mehmet Emin. (4 Şubat 1915- 22 Kânûn-i Sâni 1330). Ey İğnem Dik, *Türk Yurdu*, Yıl:4, S. 76, s. 45.
- Yurdakul, Mehmet Emin. (16 Nisan 1914- 17 Nisan 1330). Benim Rüyam, *Türk Yurdu*, Yıl:3, S. 63, s. 253.
- Yurdakul, Mehmet Emin. (30 Nisan 1914- 17 Nisan 1330). Selam Sana, *Türk Yurdu*, Yıl: 3, S. 65, s. 285.
- Yurdakul, Mehmet Emin. (3 Haziran 1915- 21 Mayıs 1331). Çanakkale Gazileri, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 84, s. 134.
- Yurdakul, Mehmet Emin. (30 Temmuz 1917- 17 Nisan 1332). Hanın Sazına, *Türk Yurdu*, Yıl: 6, S. 127, s. 146.
- Yurdakul, Mehmet Emin. (26 Ekim 1916- 13 Teşrin-i Evvel 1332). İntikam Perisi, *Türk Yurdu*, Yıl:4, S. 120, s. 229.
- Yurdakul, Mehmet Emin .(15 Haziran 1918- 15 Haziran 1334). Dua, *Türk Yurdu*, Yıl:7, S. 158, s. 189.

Türkiye'de Folklor Dergiciliğinden Bir Kesit: “Anadolu Folkloru” Dergisi

Geliş Tarihi:15.10.2014
Kabul Tarihi:22.11.2014

Mehmet Çevik*

Öz

Türkiye'de folklordan söz eden ilk yazı Ziya Gökalp tarafından 1913'te Halka Doğru dergisinde yayımlanır. 1914'te Fuat Köprülü ve Rıza Tevfik de birer yazı yayımlar. Bu ilk yazıların ardından farklı gazete ve dergilerde folklorla ilgili yazılar çıkmaya başlar. Bununla birlikte, içeriğinin tamamı folklorla ilgili yazılardan oluşan bir süreli yayının çıkarılması ancak 1928'de gerçekleşir. Bu yayın, Türk Halk Bilgisi Derneği tarafından çıkarılan *Halk Bilgisi Mecmuası* adlı dergidir. Sadece tek sayı yayımlanan *Halk Bilgisi Mecmuası*, Türkiye'deki ilk folklor dergisidir. Bu dergiden sonra, farklı dönemlerde çok sayıda folklor dergisi yayımlanmıştır. Bu dergilerin bir kısmı yayın hayatına hâlâ devam etmekteyken bir kısmı da artık kapanmış durumdadır. Bu çerçevede, yayın hayatını noktalamış dergilerden biri de *Anadolu Folkloru*'dur. 1985-1995 yılları arasında, iki dönem hâlinde toplam 24 sayı (3 cilt) çıkmış bir dergi olan *Anadolu Folkloru*, başta halk dansları olmak üzere, folklorun çeşitli alanlarıyla ilgili yazılar içeren bir dergidir. Bu çalışmada, Türk folklor dergiciliğinin bir dönemi hakkında önemli ipuçları veren *Anadolu Folkloru* dergisi ele alınmış ve derginin indeksi oluşturulmuştur. İndeks, araştırmacılara kolaylık sağlamak adına, “kronoloji” ve “konu”yu esas alan iki ayrı başlık hâlinde oluşturulmuştur. İndeksten elde edilen veriler ışığında da *Anadolu Folkloru*'nun Türk folklor dergiciliğindeki yeri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Folkloru, dergi, dergicilik, halk bilimi, indeks

*Yrd. Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Öğretim Üyesi. mehmetcevik80@hotmail.com

A Section from Journal Publishing of Folklore in Turkey: Journal of *Anadolu Folkloru*

Abstract

In Turkey, the first article that talked about folklore was published in the journal of *Halka Doğru* by Ziya Gökalp in 1913. In 1914, Fuat Köprülü and Rıza Tevfik each published an article. After these first articles, the articles related to folklore began to be published in various newspapers and journals. However, a periodical the whole of which consists of the articles related to folklore first came to publication in 1928. It was a journal called *Halk Bilgisi Haberleri* published by Turkish Folklore Society. *Halk Bilgisi Haberleri*, published just in one issue, is the first folklore journal in Turkey. After this journal, many journals of folklore were published at various times. Whereas some of these journals still continue to be published now, some of them were closed. In this sense, one of the journals that finished its publication is the *Anadolu Folkloru* (Anatolian Folklore). *Anadolu Folkloru*, which is a journal that published 24 issues (3 volumes) between the years 1985-1995 in the two periods, contained various fields of folklore, foremost folk dances. In this study, the journal of *Anadolu Folkloru* giving important clues about a period of journal publishing of Turkish folklore is dealt with and the index of journal is given. For the convenience of researchers, the index was created in the two separate titles which are based on “chronology” and “subject”. In the light of the data obtained from the index, the situation of journal of *Anadolu Folkloru* in the journal publishing of Turkish folklore is discussed.

Keywords: *Anadolu Folkloru*, journal, journal publishing, folklore, index

Giriş

Dünyada bilimsel anlamda folklor çalışmaları 19. yüzyılın ilk yarısında başlamış olmasına rağmen Türkiye'de, folklorun müstakil bir bilim disiplini olduğu ancak 1900'lü yılların başlarında keşfedilir (Yıldırım, 1998: 52). Bu çerçevede folklordan söz eden ilk yazı, Ziya Gökalp tarafından yazılan ve *Halk Doğru* dergisinin 23 Temmuz 1913 tarihli sayısında çıkmış olan “*Halk Medeniyeti-I, Başlangıç*” adlı makaledir. Bu yazıdan yaklaşık altı ay sonra *İkdam* gazetesinin 6 Şubat 1914 tarihli sayısında, Fuat Köprülü'nün kaleme aldığı “*Yeni Bir İlim: Halkiyat 'Folk-Lore'*” başlıklı yazı yayımlanır. Köprülü'nün bu yazısı, Türkiye'de folklordan söz eden ikinci yazı olmasının yanı sıra başlığında “folklor” sözcüğü bulunduran ilk yazı olması bakımından da önemlidir. Folklorla ilgili üçüncü yazı ise Rıza Tevfik tarafından yazılır. 5 Mart 1914 tarihli Peyam gazetesinin edebiyat ekinde çıkan bu yazı da “*Folklor-Folklore*” başlığını taşımaktadır.

Ziya Gökalp, Fuat Köprülü ve Rıza Tevfik, yayımladıkları bu yazılarla Türkiye'de folkloru bilimsel bir disiplin olarak ele alan çalışmaların öncüleri olmuşlardır. O dönemden itibaren folklor eksenli yazılar, başta bilimsel ya da popüler nitelikli kültür, sanat, edebiyat ve çeşitli araştırma dergileri olmak üzere birçok süreli yayında yer almıştır. Benzer nitelikli yayınlar bugün de devam etmektedir (Tan, 2000: 78). Ancak Türkiye'de süreli yayın faaliyetlerinin başlaması her ne kadar Tanzimat dönemine kadar uzansa (Türk, 2010: 44) ve folkloru konu alan ilk yazıların yayımlanması 1913-14 yıllarında gerçekleşse de başlı başına folklor konulu yazılardan oluşan bir süreli yayının çıkarılması 1928 yılını bulur. Bu çerçevede, Türk folklor çalışmaları tarihinde amacı ve yazılarının tamamı folklor adanmış olan ilk dergi, 1927'de “Anadolu Halk Bilgisi Derneği” adıyla kurulup 1928'de adını “Türk Halk Bilgisi Derneği”¹ şeklinde değiştiren Türkiye'nin ilk folklor derneğinin çıkardığı Halk Bilgisi Mecmuası'dır (Örnek, 1977: 100-101; Çobanoğlu, 2009: 1010-1011).

Halk Bilgisi Mecmuası'nın tek sayılık yayın hayatından sonra, bu derginin yerine yine Türk Halk Bilgisi Derneği tarafından çıkarılmaya başlanan Halk Bilgisi Haberleri, 19. sayısından sonra verilen yaklaşık iki yıllık aranın ardından, Eminönü Halkevi tarafından 124. sayısına kadar çıkarılır². Bu dergi, çıkarılmaya başlandığı dönemden 1940'lı yıllara kadar Türkiye'nin tek folklor dergisi olma özelliğini taşır. 1940'lardan itibaren yayın hayatları farklı olan birçok folklor dergisi çıkarılmaya başlanır. Bu çerçevede Türkiye'de halk bilimi araştırmalarının gelişimini inceleyip devrelere ayıran Dursun Yıldırım (1998: 65) da 1939-1966 arasını “Dergici Devre” olarak adlandırır.

¹ Türk Halk Bilgisi Derneği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Tan, 2006.

² 1928'de tek sayı çıktıktan sonra kapanan Halk Bilgisi Mecmuası ve 1929'dan itibaren bu derginin yerine çıkarılmaya başlanan Halk Bilgisi Haberleri dergileri hakkında ayrıntılı bilgi ve kaynakça için bkz.: Turan, 2005 ve Turan Karabulut, 2013.

Öncülüğünü Folklor Postası ve Türk Folklor Araştırmaları dergilerinin yaptığı Dergici Devre'yle birlikte ve bu devreden sonraki dönemlerde birçok folklor dergisi yayın hayatına katılır (Baykurt, 1985; Tan, 2000: 78-82). Bu dergilerin bir kısmı belirli bir süre çıkıp yayın hayatını sonlandırırken, bir kısmı ise bugün de yayımlanmaya devam etmektedir. Bu çerçevede, 1985'te başlayan yayın hayatını 1995'te sonlandırarak Türk folklor tarihindeki yerini alan dergilerden biri de, Anadolu Folklor Vakfı'nın 24 sayı çıkarmış olduğu Anadolu Folkloru dergisidir.

Anadolu Folkloru'nun Yayın Serüveni

Anadolu Folkloru dergisi, 2 Ekim 1981'de Ankara'da kurulup bugün de faaliyetlerini sürdürmekte olan Anadolu Folklor Vakfı tarafından 1985-1995 arasında 24 sayı olarak çıkarılır. Derginin, ilk sayısından son sayısına kadar sahipliğini ve sorumlu yazı işleri yönetmenliğini, vakfın genel başkanı Rüştü Akar; genel danışmanlığını ise Şerif Baykurt üstlenir. Dergi, Mayıs-Haziran 1985 tarihli ilk sayısının birinci sayfasındaki “Anadolu Folkloru” imzalı “Yayına Başlarken” adlı yazıyla şu şekilde tanıtılır:

Anadolu Folkloru dergisi, ulusal kültürümüzün temellerini oluşturan ve onu besleyip geliştiren halk bilgileri ve sanatlarının tüm konuları üzerindeki çalışmalara sayfalarını açık bulunduracaktır.

Ulusal güçlerin temelinde, toplum bireylerinin birbirlerine olan bağlılıklarında kültürün ne denli büyük bir kuvvet olduğu artık herkes tarafından bilinen gerçekler arasında yer almıştır.

Beş yıldan beri yurt ve ulus kültürüne katkıda bulunma çabası içinde olan Anadolu Folklor Vakfı bu görüşün bilinci içindedir. Vakfın bir kültür hizmeti olarak yayınladığı bu dergi de aynı amaçlar doğrultusunda ve halk oyunlarından el sanatlarına kadar varan folklorun tüm konularını içine alarak yürüme gayreti içinde bulunacaktır. (Anadolu Folkloru, 1985: 1)

Hem bu tanıtma yazısındaki kararlılık hem de kurumsallaşmasını tamamlamış bir vakfın yayın organı olması dolayısıyla, ilk sayıdan itibaren derginin istikrarlı ve uzun bir yayın hayatının olacağı düşünülmektedir. Bu düşünceyi, derginin, finans sorununun olmadığı izlenimini uyandıran -kapak ve iç sayfalarda renkli görsellerin de kullanıldığı- kâğıt ve baskı kalitesi de pekiştirmektedir. Nitekim derginin ilk bakışta dikkat çeken temel özelliği, tamamen renkli bir yayın olmasıdır. Ancak iki ayda bir 32 sayfa olarak

yayımlanan Anadolu Folkloru, Eylül-Ekim 1985 tarihli 3. sayısından sonra, herhangi bir açıklama yapmaksızın yayımına ara verir. Bu süreçten sonra Anadolu Folklor Vakfı, 1988'de vakfın faaliyetleri eksenli müstakil bir katalog ve bir sayı numarası vermeden Anadolu Folkloru dergisinin bir Özel Sayı'sını yayımlar.

Anadolu Folkloru'nun, 4. sayıyla tekrar yayın hayatına dönmesi, yaklaşık beş yıllık aradan sonra 1990'da gerçekleşir. Bu sayının 1. sayfasındaki “Yeniden Çıkarırken” başlıklı yazıda derginin geçmişi, mevcut durumu ve geleceği şöyle değerlendirilir:

Anadolu Folkloru Dergisi yeniden yayın hayatına başlıyor.

Çok çeşitli nedenlerle yayımına (3.) sayısından sonra bir süre ara veren Anadolu Folkloru Dergisi'nin yeniden çıkarılmasına bu kez önemi azımsanmayacak nedenlerle Anadolu Folklor Vakfı'nca yeniden karar verildi.

Halkbilim ve halk kültürü ağırlıklı olarak yayınlanacak olan dergi, yalnız ait olduğu Vakfın görüş ve çalışmalarını yansıtmayacak, son yıllarda boş kaldığı görülen süreli halkbilim yayın alanını da doldurmağa gayret edecek ve doğal olarak sayfalarını konu ile ilgilenen tüm yazarlara açık bulunduracaktır.

Konuya gönül vererek çalışan pek çok aydınımızın kamuya duyurmak, söylemek ve açıklamak istediği önemli folklor sorunlarının bulunduğu gerçeğinden hareketle, yurdun her yanından gelecek yazılara da verilecek olan dergi üç aylık olarak yayımlanacaktır. (Anadolu Folkloru, 1990: 1)

İlk üç sayısı iki ayda bir yayımlanan Anadolu Folkloru, Ocak-Şubat-Mart 1990 tarihli dördüncü sayısından itibaren, belirtildiği gibi üç ayda bir yayımlanır. Ancak 32 olan sayfa sayısı, derginin son sayısına kadar değişmez. Bununla birlikte, ilk 7 sayıda 1-32 şeklinde ilerleyen sayfa numaralandırma sistemi, birinci cildin sonunu oluşturan 8. sayıdan itibaren değişir. 8. sayı, önceki sayılar dikkate alınarak 347 sayfa numarasıyla başlar. Bu numaralandırma sistemi, derginin yayın hayatının sonlandığı 24. sayıya kadar devam eder ve üçüncü cildin de sonu olan 24. sayı 916 sayfa numarası ile biter.

1985'teki ilk üç sayısından sonra ara verip 1990'da tekrar yayına başlayan Anadolu Folkloru, 23. sayıya kadar üç aylık periyoduna bağlı kalarak düzenli bir şekilde çıkar. Derginin ikinci dönemi diyebileceğimiz bu süreçteki

istikrar, dergi adına umut verici görünür. Ancak dergi, Temmuz-Ağustos-Eylül 1994 tarihli 23. sayısından sonra kısa bir ara verir. Altı ay süren bu aranın ardından, Nisan-Mayıs-Haziran 1995 tarihiyle derginin 24. sayısı çıkar. Bu sayının ilk sayfasındaki “Dergimiz 9 Yaşında” başlıklı yazıda, “Mali olanaklar sağlanabildiği sürece Anadolu Folkloru dergisi yaşamını sürdürmek kararlılığındadır.” (Anadolu Folkloru, 1995: 877) açıklaması yapılırsa da 24. sayı, derginin son sayısı olur.

Anadolu Folkloru'nun 7 ve 19. sayıları Özel Sayı olarak çıkar. Bunların dışında 1988 ve 1990'da çıkarılmış ancak herhangi bir sayı numarası verilmemiş iki Özel Sayı daha bulunmaktadır. Resmî olarak 24 sayı çıkmış olan Anadolu Folkloru, sayı numarası verilmeyen bu özel sayılar da hesaba katılırsa, aslında 26 sayı yayımlanmış bir folklor dergisi durumundadır. Ayrıca 3 ciltten oluşan derginin 1 ve 2. ciltlerinde Anadolu Folklor Vakfı'nın faaliyetleri, halk dansları ve halk müziği konularında Türkçe-İngilizce bilgiler veren birer katalog da bulunmaktadır. Vakıf, derginin kapanmasından sonra bugüne kadar uzanan süreçte, öncekilere benzer nitelikte kataloglar yayımlamaya devam etmektedir.

Anadolu Folkloru Dergisinin İndeksi

Dergi indekslerinde yazılar genellikle kronoloji, yazar adı, yazı adı veya konularına göre gruplandırılarak sıralanırlar. Bu çerçevede, Anadolu Folkloru dergisinin indeksi de -daha işlevsel olacağını düşündüğümüz için- kronoloji ve konu esas alınarak aşağıdaki gibi oluşturulmuştur. Yaptığımız kronolojik indekste tüm yazılara birer numara verilmiştir. Konu indeksinde ise, yazıların adını tekrar yazmak yerine, yazılara kronolojik indekste verilen numaralar kullanılmıştır.

İndeks hazırlanırken, yazar adları dışında herhangi bir yazım yanlışı ya da dizgi hatası düzeltilmemiş, yazı adlarında ve künyelerde zaman zaman karşılaşılabilen küçük dizgi hataları aslına sadık kalınarak aktarılmıştır. Yazar adlarıyla ilgili dizgi hatalarının düzeltilmesi ise sayıların “İçindekiler” bölümü, cilt sonlarındaki indeksleri ve yazıların üstünde yer alan adlar karşılaştırılarak gerçekleştirilmiştir.

Kronolojik İndeks

Yıl: 1, Sayı: 1, Mayıs-Haziran 1985

1. Anadolu Folkloru. *Yayına Başlarken*. s. 1.
2. Rüştü Akar. *Anadolu Folklor Vakfı Genel Başkanı Rüştü Akar'ın Konuşması*. s. 2-3.
3. Kâmil Toygar. *Türk Folkloruyla İlgili Bazı Gözlemler*. s. 4-6.
4. Şerif Baykurt. *Türkiye'de Folklor Dergiciliği*. s. 7-11.

5. Nail Tan. *Türk Folkloruyla İlgili Çalışmalara Kısa Bir Bakış*. s. 12-13.
6. Suat Okay. *70'li Yıllarda Önemli İki Halk Dansları Olayı*. s. 14-15.
7. Bülent Alaner. *Halk Müziğinin Ulusal Kültür İçerisindeki Yeri ve Önemi*. s. 16-20.
8. Pervin Çetintaş. *El Sanatlarımız*. s. 21-23.
9. Anadolu Folklor Vakfı. *Anadolu Folklor Vakfı'nın Kuruluşundan Günümüze Kadar Yaptığı Çalışmalar*. s. 24-32.
10. Anadolu Folklor Vakfı Özel. *Kültür ve Turizm Bakanlığınca Ankara, İstanbul, İzmir İllerinde Faaliyet Gösteren Folklor Konulu Kuruluşlar Arasında Seçmeler*. (arka kapak içi)

Yıl: 1, Sayı: 2, Temmuz-Ağustos 1985

11. Anadolu Folkloru. *Folklor Açık-Hava Müzeleri*. s. 1.
12. Rüştü Akar. *Türk Folklorunda (100) Dolar*. s. 2-3.
13. Mevlüt Özhan. *Geleneksel Tiyatronun Çağdaş Tiyatroya Etkileri Neler Olabilir?*. s. 4-5.
14. Mustafa Turan. *Kars'ta Gelin Götürme*. s. 6-7.
15. Ayten Demir. *Köylerimizde Kış Hazırlığı ve Orijinal Yerli Yemeklerin Hazırlanması*. s. 8-10.
16. Kâni Kanal. *Kıbrıs Halk Dansları*. s. 11-14.
17. Bülent Alaner. *Halk Müziğinin Ulusal Kültür İçerisindeki Yeri ve Önemi*. s. 15-18.
18. Pervin Çetintaş. *El Sanatlarımız*. s. 19-21.
19. Anadolu Folkloru. *Edip Akbayram'la Yapılan Söyleşi*. s. 22-24.
20. Anadolu Folkloru. *Bağlamada Zeybek Yöresi Tavrı*. s. 25, 32.
21. Anadolu Folkloru. *II. Geleneksel Tiyatro Festivali*. s. 26.
22. Anadolu Folkloru. *Anadolu Folklor Vakfı'nın Kuruluşundan Günümüze Kadar Yaptığı Çalışmalar*. s. 27-31.
23. Anadolu Folkloru. *Bize Gelen Yayınlar-Folklor Dergileri*. s. 32.

Yıl: 1, Sayı: 3, Eylül-Ekim 1985

24. Ş.B. *Notasyondan Önce Film*. s. 1-2.
25. Kâmil Toygar. *Türkiye'de Folklorik Anıtlar-Seyrani Heykeli*. s. 2-3.
26. Yaşar Doruk. *Laurence Picken'in "Türk Halk Çalgıları" Adlı Kitabı Üzerine*. s. 4-9, 32.
27. Hayrettin İvgin. *Aşık Veysel'i "Veysel" Yapan Sebepler*. s. 10-14.
28. Bülent Alaner. *Ölümünün 25. Yıldönümünde Mahmut Ragıp Gazimihal*. s. 15-20.
29. Ayten Demir. *Köylerimizde Kış Hazırlığı ve Orijinal Yerli Yemeklerin Hazırlanması-II*. s. 21-23.

30. Halil Atılgan. *İncirgediği ve İncirgediğinde Değişik Verme Geleneği*. s. 24-25, 31.
31. AFV. *Anadolu Folklor Vakfı'nın Kuruluşundan Günümüze Kadar Yaptığı Çalışmalar*. s. 26-32.
32. *Bize Gelen Yayınlar-Folklor ve Ulusal Kültür Dergileri*. s. 32.

Yıl: 2, Sayı: Özel Sayı [1], Cilt: 1, 1988.

33. Bu sayı, 24-28 Ağustos 1988 tarihlerinde gerçekleştirilen Antalya Uluslararası Halk Dansları ve Müzik Festivali'ne ayrılmış bir özel sayıdır. İngilizce-Türkçe hazırlanmış olan bu sayıda söz konusu festival ve katılımcı gruplar hakkında bilgiler aktarılmaktadır. Derginin, 3 yıl aradan sonra yayımlanan bu sayısına herhangi bir sayı numarası verilmemiştir.

Yıl: 2, Sayı: 4, Ocak-Şubat-Mart 1990.

34. Anadolu Folkloru. *Yeniden Çıkarken*. s. 1.
35. Rüştü Akar. *Türk Folkloru Çalışmalarının Dış Ülkelere Açılmasındaki Sorunlar*. s. 2-8.
36. A. Bülent Alaner. *Yunus Emre'nin Bestelenmiş Şiirleri-I*. s. 9-16.
37. Nail Tan. *Şoförler Edebiyatı*. s. 17-19.
38. Halil Atılgan. *Çukurova Köylerinde Bilmece Sorma-Cevaplama Geleneği ve Derlenmiş Bilmeceler*. s. 20-22.
39. AFV. *Anadolu Folklor Vakfı'nın Yıllık Çalışmaları*. s. 23-28, 32.
40. *Haberler*. s. 29.
41. Hüseyin Çiçek. *Halk Kültürü Kuruluşlarımızın Sorunları*. s. 31-32.

Yıl: 2, Sayı: 5, Cilt: 1, Nisan-Mayıs-Haziran 1990.

42. Anadolu Folkloru. *Türk Folklor Müzesi*. s. 1.
43. *Türk Halk Oyunlarının Öğretiminde Karşılaşılan Problemler Sempozyumu*. s. 2-3.
44. Mevlüt Özhan. *Anadolu'da Yeni Yıl Karşılama*. s. 4-7.
45. Mustafa Turan. *Gelin ve Yılan Öyküsü*. s. 8-9.
46. A. Bülent Alaner. *Yunus Emre'nin Bestelenmiş Şiirleri-II*. s. 10-15.
47. Yrd. Doç. Dr. Sait Evliyaoğlu. *Türk Halkbiliminde Sünnet Düğünlerinin Yeri ve Önemi*. s. 16-17.
48. Refik H. Soykut (Ahi Soykut). *Yunus Araştırmalarına Yeni Bir Yaklaşım*. s. 18-24.
49. AFV. *Anadolu Folklor Vakfı'nın Yıllık Çalışmaları*. s. 25-29.
50. *Haberler*. s. 31.
51. *Kırşehirli Halk Ozanı Rahmetli Muharrem Ertaş'ın Son Şiiri* (şiir). s.

32.

52. *Yayınlanmakta Olan Folklorla İlgili Dergiler*: s. 32.

Yıl: 2, Sayı: 6, Cilt: 1, Haziran-Temmuz-Ağustos 1990.

53. *Ben Bilirim*. s. 1.

54. *Antalya Uluslararası II. Halk Dansları ve Müziği Festivali*. s. 2-3.

55. Zümrüt Nahya. *Geleneksel Mevsimlik Bayramlarımızdan Hıdrellez*. s. 4-6.

56. Şerif Baykurt. *Ninnilerimiz*. s. 7-11.

57. A. Esat Bozyiğit. *Arzuhalci*. s. 12-14.

58. Yusuf Ziya Ortaç. *Arzuhalci* (şiir). s. 14.

59. Ekber Yeşilyurt. *On Bin Yıl Öncesinden Bugüne Türk Halkoyunları*. s. 15-16.

60. Abdullah Balak. *Şanlıurfa Halk Oyunları*. s. 17-21.

61. Bülent Alaner. *Yunus Emre'nin Bestelenmiş Şiirleri-III*. s. 22-26.

62. Tahir Karagöz. *Sevelim Sevilelim* (şiir). s. 26.

63. AFV. *Anadolu Folklor Vakfı'nın Yıllık Çalışmaları*. s. 27-32.

64. *Yayınlanmakta Olan Folklor'la İlgili Dergiler*: s. 32.

Yıl: 2, Sayı: 7 / Özel Sayı [2], Cilt: 1, 1990.

65. Bu sayı, 24-28 Ağustos 1990 tarihlerinde gerçekleştirilen Antalya Uluslararası II. Halk Dansları ve Müzik Festivali'ne ayrılmış bir özel sayıdır. Türkçe tüm metinlerin İngilizce çevirileri de verilmiş olan bu sayıda bazı yazılar sadece İngilizce kaleme alınmıştır. Bu çerçevede Antalya Valisi Erol Tezcan, Antalya Belediye Başkanı Av. Hasan Subaşı ve Anadolu Folklor Vakfı Genel Başkanı Rüştü Akar'ın festivalle ilgili kısa değerlendirme yazılarından sonra festivalin düzenleme komitesi, jüri üyeleri, amacı, içeriği ve çeşitli ülkelerden festivale katılan gruplar hakkında bilgiler verilmiştir.

Yıl: 2, Sayı: Özel Sayı [3], Cilt: 1, 1990.

66. 30 Ağustos-1 Eylül 1990 tarihlerinde gerçekleştirilen Zonguldak Uluslararası I. Karaelmas Şenliği'ne ayrılmış bir özel sayı olan bu sayı, içerik ve yöntem olarak bir önceki özel sayı örnek alınarak hazırlanmıştır. Ancak bir önceki özel sayı, aynı zamanda derginin 7. sayısı olarak yayımlanmışken, bu özel sayıya herhangi bir numara verilmemiş ve derginin 8. sayısı bu özel sayıdan sonra, normal periyodunda çıkarılmıştır.

Yıl: 2, Sayı: 8, Cilt: 1, Ekim-Kasım-Aralık 1990.

67. Anadolu Folkloru. *Balkan Halk Dansları da Değişiyor mu?*. s. 1.
68. A. F. *Folklor Derleme Gereği ve Geleneksel Türk Müziğinin Çok Seslendirilmesi Üzerine Muammer Sun'la Söyleşi*. s. 348-356.
69. Rüştü Akar. *Türk Halk Oyunları ve Temel Sorunlarına Bir Bakış*. s. 357-361.
70. *Antalya Uluslararası II. Halk Dansları ve Müzik Festivali*. s. 362-363.
71. *Zonguldak Uluslararası I. Karaelmas Şenliği*. s. 363.
72. A. F. *Türk Halk Müziği Üzerine Mehmet Özbek'le Söyleşi*. s. 364-368.
73. *Anadolu Folklor Vakfı'nın Yıllık Çalışmaları*. s. 369-373.
74. *1990 Yılı Yurt Dışı Faaliyetlerimiz*. s. 374-375.
75. *Anadolu Folkloru İçindekiler* (1. cildi oluşturan 8 sayı, 1 katalog ve 2 özel sayının yazar adlarına göre indeksi). s. 376-378.

Yıl: 3, Sayı: 9, Cilt: 2, Ocak-Şubat-Mart 1991.

76. *Ahmet Adnan Saygun Ödülü*. s. 379.
77. Halil Atılğan. *Bozlakların Müzik Yapısı*. s. 380-386.
78. Mustafa Turan. *Kars Yöresel Halkoyunları*. s. 388-391.
79. Hayrettin İvgin. *Aşık Baba Ceyhuni ve Hakkında Bilinenler/Bilinmeyenler*. s. 392-397.
80. Bünyamin Şahin. *Palleci (Bakırcı) Dili*. s. 399-400.
81. Ekber Yeşilyurt. *Azerbaycan Türkleri Giyim Kuşam Tarihinden*. s. 401-403.
82. Ahmet Çakır. *Türk Folkloru'nun Sevdalısı Mazlum Nusret Kılıçkiran'ı Kaybettik*. s. 405.
83. *Haberler*. s. 408.
84. *Saz Şairleri Söz ve Müzik Yarışması*. s. 409.
85. *Bize Gelen Kitaplar*. s. 410.
86. *Yayınlanmakta Olan Folklor Dergileri*. s. 410.

Yıl: 3, Sayı: 10, Cilt: 2, Nisan-Mayıs-Haziran 1991.

87. Anadolu Folkloru. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi*. s. 411.
88. Nail Tan. *Yunus Emre'nin Duası*. s. 412-413.
89. Hayrettin İvgin. *Yunus'un Ölüm Anlayışı*. s. 414-415.
90. *Halk Şairleri Arası "Yunus Emre" Şiir Yarışması Sonuçlandı*. s. 416.
91. Ozan Yusuf Polatoğlu. *Yunus Emre'm Böyle Dedi* (şiir). s. 416.
92. Aşık Gülhani. *Yollar İncinmemiş* (şiir). s. 417.
93. Aşık Müslüm Sümbül. *Yunus* (şiir). s. 417.
94. Muammer Sun. *Sevgiyi Söyleyen Dil Yunus Emre* (nota). s. 419-420.
95. Aşık Öksüz Mehmet. *Sevgiyi Söyleyen Dil Yunus'tur* (şiir). s. 421.
96. Aşık Nurşah (Durşer Mert). *Sevgi Yunus'tur* (şiir). s. 421.

97. Aşık İsmeti. *Geçer* (şiir). s. 422.
98. Rüştü Akar. *Atlı Cirit Oyunu*. s. 423-425.
99. A. Esat Bozyiğit. *Veysel ve Kuşlar*. s. 426-429.
100. Mustafa Turan. *Kars'ta Yöresel Giysiler*. s. 430-435.
101. *Haberler*. s. 436-440.
102. *Balkan Ülkeleri 1. Sanat ve Kültür Festivali*. s. 441-442.
103. *Bize Gelen Dergiler*. s. 442.
104. *Bize Gelen Kitaplar*. s. 442.

Yıl: 3, Sayı: 11, Cilt: 2, Temmuz-Ağustos-Eylül 1991.

105. Anadolu Folkloru. *Düşündürücü Bir Folklor Olayı*. s. 443.
106. Yrd. Doç. Dr. İsmail Öztürk. *Yenikent ve Vranofça Köyleri Türklerinde Evlenme Geleneklerinde Benzerlikler*. s. 444-451.
107. Mevlüt Özhan. *Kırşehir Abdallarında Sosyal Yaşam*. s. 452-455.
108. Rüştü Akar. *Türk Mehteri*. s. 456-459.
109. Ahmet Çakır. *Folklorcunun Barışa Katkısı*. s. 460-463.
110. Hamit Çine. *Cumhuriyet Üniversitesi ve Muzaffer Sarısözen'i Anma Günleri*. s. 464-465.
111. Ekber Yeşilyurt. *Halkın Onulmaz Derdi Nazar*. s. 466-467.
112. F. Zehra Torun. *Kırşehir'de Misafirlik Geleneği*. s. 468-471.

Yıl: 3, Sayı: 12, Cilt: 2, Ekim-Kasım-Aralık 1991.

113. Anadolu Folkloru. *Halk Oyunu Yarışmaları*. s. 475.
114. Prof. Dr. Metin And. *Çengiler-Köçekler Curcunabazlar*. s. 476-481.
115. Şerif Baykurt. *Kırklareli'de Halk Dansları Araştırmalarının 50. Yılı*. s. 482-490.
116. Yrd. Doç. Dr. İsmail Öztürk. *Geleneksel El Sanatlarımızdan Çorap*. s. 491-494.
117. Musa Seyirci. *Antalya Evlerinde Folklorik Unsurlar*. s. 495-498.
118. Ahmet Doğan. *Müşak Baba'nın Şiirlerinde Atasözleri ve Deyimler*. s. 499-501.
119. Refik Soykut. *Ahilikde Kul Yunus* (şiir). s. 501.
120. *Haberler*. s. 501-504.

Yıl: 4, Sayı: 13, Cilt: 2, Ocak-Şubat-Mart 1992.

121. Anadolu Folkloru. *Halk Danslarımız Yanlış Yolda İlerliyor*. s. 507.
122. Mevlüt Özhan. *5. Geleneksel Türk Tiyatro Festivali'nin Düşündürdükleri*. s. 508-512.
123. Halil Atılğan. *Kıyas Diye Bir Derya'ya Düştüm*. s. 513-518.
124. Sabahattin Türkoğlu. *Dijon ve Biz*. s. 519-522.

125. A. Esat Bozyiğit. *Kırşehir Köy Yer Adları Üzerine*. s. 523-529.
126. İ.T.Ü. *Türk Halk Musikisi Devlet Konservatuvarı Müdürü Doç. Dr. Fikret Değerli ile Türk Halk Oyunları Üzerine Söyleşi*. s. 530-532.
127. Adli Ayter. *Âzerbaycan Makam Destgahları*. s. 533-535.
128. *Haberler*. s. 536-537.
129. *Bize Gelen Kitaplar*. s. 537.

Yıl: 4, Sayı: 14, Cilt: 2, Nisan-Mayıs-Haziran 1992.

130. Anadolu Folkloru. *Halk Dansları Kurumlarımızın Ekonomik Problemleri*. s. 539.
131. Musa Seyirci. *İdol Ana Tanrıçalı Kilim*. s. 540-542.
132. Şerif Baykurt. *Kırklareli Halk Giyim-Kuşamı Araştırmaları Üzerine Notlar*. s. 543-546.
133. Muammer Uludemir. *Eskişehir Semahları*. s. 547-551.
134. Rüştü Akar. *Türk Folklor Müzesi*. s. 552-554.
135. Nafiz Şengül. *Halk Oyunlarında Sahne Teknikleri*. s. 555-557.
136. O. Nuri Poyrazoğlu. *Türkmen Kocası Çukurovalı Poyraz Ali Çavuş'la Bir Söyleşi*. s. 558-560.
137. Erkan Doğan. *Anadolu Tutkusu (şiir)*. s. 560.
138. Mustafa Turan. *Kars'ta Cirit ve At Üzerine*. s. 561-562.
139. Ahmet Çakır. *Halk Oyunları Uzmanlarına Çağrı*. s. 563-564.
140. Dr. N. Serpil Altuntek. *Van Saray İlçesinde Evlilik Geleneği Normlar, Yaptırımlar*. s. 565-567.
141. Kâmil Toygar. *Atatürk ve Karagöz*. s. 568-569.
142. *Haberler*. s. 570.

Yıl: 4, Sayı: 15, Cilt: 2, Temmuz-Ağustos-Eylül 1992.

143. Anadolu Folkloru. *Vakfımızın Altın Yılı*. s. 571.
144. Rüştü Akar. *Anadolu Folklor Vakfımızın Halk Dansları Topuluğu Dijon Dünya Folklor Olimpiyatında Geleneksel (Otantik) Dalda Birinci Oldu*. s. 572-575.
145. *Sayın Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Kabulleri*. s. 576-577.
146. *TBMM Başkanı Sayın Hüsamettin Cindoruk'un Kabulü Strasında Yaptığı Konuşma*. s. 578.
147. *Sayın Başbakanımız Süleyman Demirel'in Anadolu Folklor Vakfı'nı Kabulleri*. s. 579-581.
148. *Devlet Bakanı Sayın Ekrem Ceyhun'un Vakfımız Grubunu 1 Ekim 1992 Günü Kabulü Strasında Yaptığı Konuşma*. s. 582.
149. Anadolu Folklor Vakfı Yönetim Kurulu. *Anadolu Folklor Vakfı Türk Halk Kültürüne Hizmet Ödülleri Gerekçesi*. s. 583.

150. Ahmet Çakır. *Biyoğrafiler*. s. 583-588.
 151. Musa Seyirci. *Antalya Halk Kültürüne Genel Bakış*. s. 589-599.
 152. Öznur Aydın. *Helvacı Kilimleri*. s. 600-603.
 153. *Anadolu Folklor Vakfı'nın Dijon Başarısı Yabancı ve Yerli Basında*. s. 604-607.

Yıl: 4, Sayı: 16, Cilt: 2, Ekim-Kasım-Aralık 1992.

154. Anadolu Folkloru. *Dergimiz Tam Dört Yılı Tamamladı*. s. 611.
 155. Doç. Dr. Attilâ Erden. *Müzecilik ve Ankara Müzeleri*. s. 612-619.
 156. Halil Atılğan. *Kayseri Türkülerinin Müzik Yapısı ve Kayseri Tavrı*. s. 620-627.
 157. Sabahattin Türkoğlu. *Giyim Tarihi Araştırmaları Üzerine*. s. 628-630.
 158. Melih Duygulu. *Emirdağ'da Söylenen Ölüm İlahileri*. s. 631-635.
 159. Erol Sanıbelli-Elvan Anmaç. *Ödemiş Müzesi ve Burgu Ulu Camiinde Bulunan Halıların Müzecilik ve Sanatsal Açından İncelenmesi*. s. 636-638.
 160. *Haberler*. s. 639.
 161. *Anadolu Folkloru İçindekiler* (2. cildi oluşturan 8 sayının yazar adlarına göre indeksi). s. 640-641.
 162. *II. Cildin İçindeki Haberler*. s. 642.

Yıl: 4, Sayı: 17, Cilt: 3, Ocak-Şubat-Mart 1993.

163. Anadolu Folkloru. *Koreografların Sorumluluğu*. s. 643.
 164. İsmail Öztürk. *Nazar-Nazarlık ve İzmir'de Gözboncuğu Üretimi*. s. 644-651.
 165. Muammer Uludemir. *Türk Halk Müziğinde Dizelerin Sözdüzümü Yapısı*. s. 652-657.
 166. Yard. Doç. Şerife Sezgin. *Ödemiş İpek Dokumaları*. s. 658-663.
 167. *Beden Terbiyesi ve Gençlik Spor Genel Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı Şube Müdürü Sn. Erol Hacıbekiroğlu ile Halk Oyunları Yarışmaları Üzerine Röportaj*. s. 664-674.

Yıl: 4, Sayı: 18, Cilt: 3, Nisan-Mayıs-Haziran 1993.

168. Anadolu Folkloru. *Halk Danslarında Otantizm ve Stilizasyon*. s. 675.
 169. Öznur Aydın. *Ödemiş İğne Oyaları*. s. 676-680.
 170. Mevlüt Özhan. *Karagöz Kırklareli'nde*. s. 681-682.
 171. Musa Seyirci. *Akdeniz Uygarlıkları Üzerine*. s. 683-685.
 172. Süreyya Işıldar. *Amerikan Halk Şarkı ve Türkülerinin Türk Halk*

Türküleri ile Karşılaştırılması ve Bir Değerlendirme. s. 686-693.

173. Muammer Uludemir. *Türkülerin Tartımını Belirlemede Sözdüzümü II.* s. 694-695.
174. Melih Duygulu. *Halk Müziği Derlemelerinde Psikolojik Metod.* s. 697-702.
175. Anadolu Folkloru. *Kültür Bakanlığı ve Vehbi Koç Vakfı İşbirliği ile Düzenlenen Halk Dansları Yarışması Üzerine Değerlendirmeler.* s. 703-706.

Yıl: 4, Sayı: 19, Özel Sayı [4], Cilt: 3, 1993.

176. Bu sayı, 24-28 Ağustos 1993 tarihlerinde gerçekleştirilen 3. Uluslararası Antalya Halk Dansları ve Şarkıları Festivali'ne ayrılmış bir özel sayıdır. Sayı, içerik ve yöntem olarak, önceki özel sayılar gibi İngilizce-Türkçe hazırlanmış olup söz konusu festivalle ilgili ayrıntılı bilgiler ve değerlendirmeler içermektedir.

Yıl: 4, Sayı: 20, Cilt: 3, Ekim-Kasım-Aralık 1993.

177. Anadolu Folkloru. *Radyo-Televizyon Yayınları ve Türk Halk Kültürü.* s. 749.
178. Şerif Baykurt. *Halk El Sanatları Yalnız Ekonomik Bir Sorun Olarak Ele Alınmamalıdır.* s. 750-752.
179. Mevlüt Özhan. *Kültür Animasyonu.* s. 753-764.
180. Musa Seyirci. "*Şabaş*" *Sözcüğü Üzerine.* s. 765.
181. Ahmet Çakır. *Bergama Yöresinden Beş Halk Oyunu.* s. 766-771.
182. Halil Atılğan. *Kıyas Bilmeceleri.* s. 772-774.
183. Anadolu Folkloru. *Kültür Bakanlığı Devlet Amatör Halk Dansları Topluluğu Kuruluşu ile İlgili Düşünceler.* s. 775-777.
184. *Haberler.* s. 778-780.

Yıl: 5, Sayı: 21, Cilt: 3, Ocak-Şubat-Mart 1994.

185. Anadolu Folkloru. *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânında Millî Kültürümüz.* s. 781.
186. Esat Uluumay. *Vazgeçilmez Tutku: Takı (Geleneksel Türk Halk Takıları).* s. 782-785.
187. Hayrettin İvgin. *Ramazanların Kültür ve Sanatımız Üzerinde Etkileri.* s. 786-787.
188. Musa Seyirci. *Barış'ın Ozanı Aşık Nesimi Çimen'in Ardından.* s. 788-789.
189. Ahmet Çakır. *Zeybek Oyunları.* s. 790-793.
190. Halil Atılğan. *Gönül Defterine Bir Sayfa Aç Yaz Oraya Antakya.* s.

794-799.

191. Anadolu Folklor Vakfı Türk Halk Kültürüne Hizmet Ödülleri-III. s. 800-808.
192. Anadolu Folkloru. Milli Eğitim Bakanlığı Okulıçi Beden Eğitimi Spor ve İzcilik Dairesi Halk Oyunları Çalışmaları ve Yarışma Esasları Üzerine. s. 809-812.

Yıl: 5, Sayı: 22, Cilt: 3, Nisan-Mayıs-Haziran 1994.

193. Anadolu Folkloru. Folklor Federasyonuna Doğru. s. 813.
194. Sabahattin Türkoğlu. Halk Dansları ve Sanat. s. 814-816.
195. Esat Uluumay. Orada Bir Köy Var Yakında!-Türkiye'de İlk Köy Etnografya Müzesi Bursa Cumalı Kızık Köyünde Açıldı-. s. 817-820.
196. Asker Kartarı. Erzurum Halk Oyunları Örneğinde Kültürel Değerlerin Benzeşimi Üzerine Bir Model Denemesi. s. 821-828.
197. Zümrüt Nahya. Kültürel Değerler ve Türk Ailesi. s. 829-830.
198. Mevlüt Özhan. Karanbol Oyunu. s. 831-832.
199. Muammer Uludemir. Halk Dilindeki İlahiler (4 Dörtlük Tartımlı). s. 833-836.
200. Halil Atılğan. Antakya'da Avşar Düğünleri (Antakya Günlüğü II). s. 837-842.
201. Yener Altuntaş. Halk Oyunları Kıyafetlerinde Nereye. s. 843-844.

Yıl: 5, Sayı: 23, Cilt: 3, Temmuz-Ağustos-Eylül 1994.

202. Anadolu Folkloru. Yüzümüzün Akı Folklorcu Gençlerimizin Konut Fonu Sorunu. s. 845.
203. Esat Uluumay. Türk Halk Sanat ve Zenaatlarının Doyumsuz Dünyasına Girmek İstiyorsanız "Araştırmacı Koleksiyoner" Olun!. s. 846-848.
204. Sabahattin Türkoğlu. Halk Giysileri Müzesi. s. 849-852.
205. Hayrettin İvgin. İki Türkmen Şairi: Mahdumkulu Feragi ve Yunus Emre. s. 853-857.
206. Şerif Baykurt. Bir Folklorcumun Not Defterinden Trakya Gezileri. s. 858-861.
207. Muammer Uludemir. Genci Abdal'ın Nefeslerinden. s. 862-868.
208. Mevlüt Özhan. Çoğdur (Çodor) Toyu. s. 869-870.
209. Halil Atılğan. Antakya'da Unutulmuş Bir Halk Sazı: Argun (Antakya Günlüğü III). s. 871-875.
210. Asker Kartarı. Alman Halkbilimcileri Yabancı Düşmanlığına Karşı Çıkıyor. s. 876.

Yıl: 5, Sayı: 24, Cilt: 3, Nisan-Mayıs-Haziran 1995.

211. Anadolu Folkloru. *Dergimiz 9 Yaşında*. s. 877.
212. Şerif Baykurt. *Antalya Kültüründe Yörük Oyunları ve Dansları*. s. 878-884.
213. Musa Seyirci. *I. Söbüce Yaylası Yörük Şenliği*. s. 885-887.
214. Salih Turhan. *Azerbaycan Halk Türküleri (Mahnıları) ile İlgili Tesbit ve Düşünceler*. s. 888-895.
215. Aziz Kılıç. *Tokat Halk Oyunları*. s. 896-899.
216. Hüseyin Çiçek. *Vakfımızın Dijondan Getirdiği İkinci Altın Madalya*. s. 900-901.
217. Ayten Kaplan. *Hoşgörü'de Sanat'ın Gücü*. s. 902.
218. *Anadolu Folkloru İçindekiler* (3. cildi oluşturan 8 sayının yazar soyadlarına göre indeksi). s. 914-916.

Konu İndeksi

- Anadolu Folklor Vakfı: 2, 22, 31, 39, 63, 73, 74, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 153, 191, 216.
Anadolu Folkloru dergisi: 1, 9, 10, 34, 49, 75, 154, 161, 162, 211, 218.
Âşıklık geleneği: 25, 27, 51, 79, 84, 99, 123, 188, 207.
Bilmece: 38, 182.
Çeşitli gelenekler: 30, 44, 47, 57, 98, 112, 138, 158, 198.
Din, halk inançları ve efsane: 45, 55, 111, 133, 164, 187.
El sanatları: 8, 18, 116, 131, 152, 166, 169, 178, 186, 203.
Evlenme ve düğün: 14, 106, 140, 200.
Giyim kuşam: 81, 100, 132, 157.
Haberler: 40, 50, 83, 101, 120, 128, 142, 160, 184.
Halk bilimi (genel): 3, 4, 5, 35, 82, 87, 102, 105, 109, 151, 177, 185, 197, 210.
Halk dansları: 6, 12, 16, 24, 33, 43, 53, 54, 59, 60, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 78, 113, 114, 115, 121, 124, 130, 135, 139, 163, 168, 175, 176, 181, 183, 189, 192, 194, 196, 201, 202, 212, 215.
Halk dili: 80, 125, 180.
Halk mutfağı: 15, 29.
Halk müziği: 7, 17, 20, 26, 28, 76, 77, 110, 127, 156, 165, 172, 173, 174, 199, 209, 214.
Halk tiyatrosu: 13, 21, 122, 141, 170.
Müzecilik ve müzeler: 11, 42, 134, 155, 159, 195, 204.
Ninni: 56.
Söyleşi: 19, 68, 72, 126, 136, 167.
Şiir: 58, 62, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 119, 137.
Yayın tanıtma: 23, 32, 52, 64, 85, 86, 103, 104, 129.

Yunus Emre: 36, 46, 48, 61, 88, 89, 90, 94, 205.

Diğer konular: 37, 41, 107, 108, 117, 118, 150, 171, 179, 190, 193, 206, 208, 213, 217.

Sonuç

Anadolu Folkloru, sayfalarında folklorun tüm alanlarıyla ilgili çalışmalara yer verme iddiasıyla yayın hayatına başlamış bir dergidir. Bu durum, derginin 1. ve 4. sayılarının ilk sayfalarında yer alan ve kısa birer manifesto niteliği taşıyan “Yayına Başlarken” ve “Yeniden Çıkarken” başlıklı yazılarda (Anadolu Folkloru, 1985 ve 1990) da açık açık ifade edilmektedir. Ancak derginin yukarıda verilen kronolojik ve konu indeksleri incelendiğinde, en başta belirlenen bu hedefe maalesef tam olarak ulaşamadığı görülmektedir.

Derginin konu indeksi de açıkça ortaya koymaktadır ki, Anadolu Folkloru'nda en çok halk danslarıyla ilgili yazılar yer almaktadır. Bunu, dergiyi çıkaran Anadolu Folklor Vakfı'yla ilgili yazılar takip etmektedir ki aslında bu yazıların da önemli bir kısmı vakfın asli etkinlik alanı olan halk danslarına değinmektedir. Folklorun barınmadan ekonomiye, edebiyattan sanata, halk hekimliğinden halk meteorolojisine kadar uzanan kadrosundaki³ genişlik göz önünde bulundurulduğunda, bir folklor dergisi olma iddiasındaki Anadolu Folkloru'nun, merkezini halk danslarının oluşturduğu dar bir alanda kaldığı söylenebilir. Dergi için bir eksiklik gibi görünen bu durumun, aslında belli başlı üç sebepten kaynaklandığı düşünülebilir:

1. Derginin yayın hayatının 24. sayıyla son bulması.
2. Dergiyi çıkaran Anadolu Folklor Vakfı'nın halk dansları merkezli faaliyetler yürüten bir kuruluş olması.
3. Genel olarak folklorla ilgili süreli yayınların azlığı yanında, özel olarak halk danslarıyla ilgili yayın azlığının daha belirgin olması.

Derginin her ne kadar yayın hayatı kısa sayılabilecek bir düzeyde olsa da, yazılarının önemli bir kısmının halk danslarını konu ediniyor olmasında ikinci ve üçüncü sebebin daha belirleyici olduğu söylenebilir. Nitekim Anadolu Folklor Vakfı, bünyesinde bugün de faaliyet gösteren halk dansları ekipleri aracılığıyla dünya çapında birincilikler ve altın madalyalar kazanmış uluslararası bir kuruluş olma niteliğine sahiptir. Bu bakımdan, böyle bir vakfın yayın organı olan bir dergide, konuyla ilgili yayınların zaten az olmasından kaynaklanan büyük boşluk da dikkate alınarak, halk danslarına dair yazıların ön plana çıkarılması oldukça normal görünmektedir.

Anadolu Folkloru dergisinin indeksleri incelendiğinde dikkat çeken noktalardan biri de yazarlarla ilgili istatistik değerlerdir. Bu çerçevede, dergide

³ Folklorun kadrolarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Örnek, 1977: 17-20; Çobanoğlu, 1999: 32-35; Ekici, 2013: 93-97.

“A.F.”, “Anadolu Folkloru” ve “Anadolu Folklor Vakfı” imzalarıyla çıkan yazılar; duyuru, tanıtma, söyleşi ya da haber niteliğindeki imzasız yazılar ve şiirler dışarıda bırakıldığında toplam 126 yazı bulunmaktadır. Biri hariç tamamı tek yazarlı olan bu yazılar da toplam 49 yazar tarafından kaleme alınmıştır. Mevcut 126 yazıdan yarısından fazlası ise (66 yazı) Halil Atılgan (9 yazı), Rüştü Akar, Şerif Baykurt ve Mevlüt Özhan (8'er yazı), Musa Seyirci (7 yazı), Ahmet Çakır (6 yazı), Hayrettin İvgin, Mustafa Turan ve Muammer Uludemir (5'er yazı)'den oluşan dokuz yazarın imzasını taşımaktadır. Öyle ki derginin hemen her sayısında bu dokuz yazardan birkaçının yazısı mutlaka bulunmaktadır. Bu durum, derginin sınırlı bir yazar kadrosuyla çıkarıldığı izlenimi uyandırmasına rağmen hemen her sayıda bu kadroya yeni isimlerin katıldığı da gözlenmektedir. Nitekim derginin tüm sayılarına bakıldığında sadece bir yazısı yayımlanmış 23 yazar olduğu da görülmektedir.

Tüm bu tespit ve değerlendirmelerden hareketle sonuç olarak, 1985-1995 arasında iki dönem hâlinde 24 sayı yayımlanmış olan Anadolu Folkloru dergisinin, çıkarıldığı yıllar için Türk folkloru ama özellikle de Türk halk dansları araştırmalarına önemli bir katkı sunduğu, bugün içinse yine özellikle halk dansları açısından önemli bir kaynak olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu bağlamda, son olarak, derginin başta halk dansları olmak üzere halk kültürünün çeşitli alanlarıyla ilgili önemli bir renkli fotoğraf arşivi niteliğinde olduğunun da altını çizmek gerekir.

Kaynaklar

- Anadolu Folkloru. (1985). “Yayına Başlarken”. *Anadolu Folkloru*, S. 1, s. 1, Mayıs-Haziran 1985.
- Anadolu Folkloru. (1990). “Yeniden Çıkarken”. *Anadolu Folkloru*, S. 4, s. 1, Ocak-Şubat-Mart 1990.
- Anadolu Folkloru. (1995). “Dergimiz 9 Yaşında”. *Anadolu Folkloru*, S. 24, s. 877, Nisan-Mayıs-Haziran 1995.
- Baykurt, Ş. (1985). “Türkiye’de Folklor Dergiciliği”. *Anadolu Folkloru*, S. 1, s. 7-11, Mayıs-Haziran 1985.
- Çobanoğlu, Ö. (1999). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2009). “Atatürk Dönemi Türk Halkbilimi Çalışmaları Tarihçesi Üzerine Genel Bir Değerlendirme”. *Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü-Atatürk Dönemi (1920-1938)*, Ankara: AKM Yayınları, C. 3, s. 1001-1016.
- Ekici, M. (2013). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Örnek, S. V. (1977). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tan, N. (2000). *Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler*. İstanbul: y.y.
- Tan, N. (2006). *Kuruluşunun 80. Yılı Dolayısıyla Türk Halk Bilgisi Derneği*. Ankara: y.y.
- Turan Karabulut, A. (2013). “Türk Halk Bilgisi Derneği Tarafından Yayımlanan Halk Bilgisi Haberleri Dergisi Hakkında Kısa Bir Değerlendirme”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, S. 50, s. 143-149.
- Turan, A. (2005). “Halk Bilgisi Haberleri Dergisi (İndeks ve Seçme Yazılar)”. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Türk, H. (2010). “Süreli Yayınların Yeniden Gündeme Gelmesi ve Aksu Dergisi”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 3, s. 43-59.
- Yıldırım, D. (1998). *Türk Bitiği-Araştırma/İnceleme Yazıları*. Ankara: Akçağ Yayınları

Musavver Emel Mecmuasındaki Şiirler Üzerine Bir İnceleme

Geliş Tarihi:10.10.2014
Kabul Tarihi:15.11.2014

Hilal ÖZKAYA*

Öz

Edebî ve fikrî faaliyetlerin doğup büyüdüğü; kamuoyu oluşturduğu yer olan gazete ve dergiler gibi süreli yayınlar, toplumların yaşantıları hakkında ayrıntılı bilgiler sunmanın yanı sıra sonraki nesiller için de önemli kaynaklardır. Bu yayınlar, Türk sosyal ve edebî hayatına Tanzimat'la girmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ise Osmanlı'da süreli yayın faaliyetleri hızla çoğalmaya başlamıştır. Bu yayınlardan biri de İzmir'de sekiz sayı çıkan “haftalık”, “ilmî, edebî, siyasi” bir mecmua olan Musavver Emel'dir. Türkiye'nin ilk sosyalist parti kurucularından olan Hâmid Suphi'nin idaresindeki dergi, kısa soluklu olmakla birlikte döneminin ilmî, edebî ve siyasi faaliyetlerini başarılı bir şekilde yansıtmaya açısından önemlidir. Bu çalışmada Musavver Emel mecmuasında yer alan şiirlerin künyeleri verilerek, şiirlerden hareketle mecmuanın edebî anlayışı incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler:Dergi, II. Meşrutiyet, Musavver Emel, Şiir.

A Study On Poetry In The Musavver Emel Magazines

Abstract

Newspapers and magazine ,in which literal and ideal activities was born and public opinion is formed, are important resources for future generations, besides they provides detailed information about the life of society. These publication entered the Turkish social and literary life with Tanzimat period. **The number of publications has been increased after the second constitutionalism in the Ottoman Empire. One of these magazines was Musavver Emel published as 8 volumes in İzmir. This journal was published by Hâmid Suphi who was the founder of the first socialist party in Turkey.** In this study, we will be studied understanding of the literary movement of the poetry magazines will be studied by giving imprint of poetry in the Musavver Emel.

Keywords: Magazine, II. Constitutional Monarchy, Musavver Emel, Poetry.

* Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi.

Giriş: Musavver Emel¹

Bir toplumun edebî faaliyetlerini, sosyal ve siyasal olaylarını, bilimsel ve kültürel gelişmelerini kısacası tüm hayatını öğrenmek için o toplumun yazın tarihine bakmak gerekir. Yazın tarihinin önemli kaynaklarından biri de süreli yayınlardır. Gazete ve dergiler gibi süreli yayınlar, yayımlandıkları dönemlerde yaşananların en güçlü tanıklarındandır.

Türkiye'de Şinasi'den bu yana varlığını sürdüren dergi ve gazetelerde Tanzimat devrinden bugüne kadar yaşanmış bütün edebî faaliyetleri görmek mümkündür. Bazı dergiler sadece bir edebî topluluğun ya da anlayışın merkezi olmuş², bazıları ise kapılarını farklı edebî anlayışlara açık tutmuş, pek çok edebî tartışma ve görüşleri beslemiş devrinin aynası olmuştur. Bu dergilerde Türk edebiyatında yaşanan güncel olayların yanı sıra dünyanın çeşitli yerlerindeki gelişmeler de takip edilerek çeviriler aracılığıyla okuyucuya ulaştırılmış, yeni ve farklı edebî anlayışların doğmasına zemin hazırlanmıştır.

Tanzimat devrinin ardından yaşanan otuz üç yıllık bir istibdat karanlığının ardından Osmanlı aydını için yıllarca süren demokrasi çabaları meyvesini vermiş, II. Meşrutiyet'in ilanı bütün yurttaki coşkuyla karşılanmıştır. Meşrutiyetin ikinci kez ilanından etkilenen en önemli organlardan biri de basın-yayın olmuştur. Bu etkinin başlıca sebebiyse dönemin padişahının o zamana kadar bu alanda yaptığı kısıtlamalardır:

“Sultan II. Abdülhamit, yazılı eserlerin halk üzerindeki tesirini çok iyi bilen bir hükümdardı. Daha şehzadeligi sırasında yayınlanan mecmuaları dikkatle takib eder, bunların yazarlarıyla sık sık görüşürdü. Osmanlı aleyhinde tavırları bulunan yabancı gazeteleri de kitapçıların vasıtasıyla getirtip okurdu. Dolayısıyla tahta çıktığı zaman süreli yayınlar konusunda oldukça malûmatlı bulunuyordu.

Bazı yayınların ülkeye verdiği zararların bilincinde olmakla birlikte Sultan, padişahlığının ilk yıllarında matbuat özgürlüğüne dokunmadı. Zamanla dış tehditlerin artması Sultan II. Abdülhamit'i mutlak otoriteyi hâkim kılmaya sevk etti. Bunun neticesi olarak da Osmanlı basın yayınında yaklaşık 33 yıl sürecek ve “Devr-i İstibdad” diye nitelendirilecek bir sansür devri başladı. Dâhiliye Nezâreti'ne bağlı bulunan matbuat müdüriyeti direk olarak saraydan emir almaya ve sarayın uygun gördüğü yazıları sansürden geçirmeye başladı. (Türk, 2008: 58).

Otuz üç yılın biriktirdikleri Meşrutiyetin ilanı ile birlikte süreli yayın sahasında bir patlamaya yol açmıştır. “II. Meşrutiyet'in ilanından 1927 yılına kadar 1531 tane yayın imtiyazı alınmıştır. İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde ise

¹Bu çalışma, Giresun Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde hazırlanan Hilal Özkaya, “Musavver Emel Mecmuası (inceleme ve Edebiyatla İlgili Metinler)”, 2014 adlı Bitirme Çalışması'ndan yararlanılarak hazırlanmıştır.

²Servet-i Fünûn topluluğunun Servet-i Fünûn mecmuası, Garipçilerin Yaprak dergisi, Hisarcıların Hisar dergisi, Dergâhçıların Dergâh dergisi, vs. bunlardan bazılarıdır

1250 yayın imtiyazı alınmıştır.”(Gazel ve Ortak, 2006, s.228).Bu yayın patlaması öyle bir dereceye gelmiştir ki ülkede kâğıt bulmakta sıkıntılar çekilmiştir. “Edebiyat tarihlerinde her ne kadar Meşrûtiyet basımı ile ilgili olarak “birkaç sayı, başarısız örnekler, kalitesiz...” gibi ifâdeler yer almaktaysa da bu doğru olmakla berâber buna eklenecek çok şey vardır. Dikkat edilirse Meşrûtiyet dönemi, bizde bir aydınlanma dönemi ışığının yandığı devirdir. Bunun en büyük sebebini biz, hür düşünceye ve yayın faaliyetlerine bağlıyoruz.” (Türk, 2008: 57)

Meşrutiyetle birlikte, İstanbul başta olmak üzere ülkenin farklı yerlerinde, farklı fikirleri yaymak için yayınlar yapılmıştır. “Yine bu sırada merkezi İstanbul'da bulunan Demokrat fırkasının reisi Hamit Suphi Bey partisinin fikirlerini Feryat gazetesi ile İzmir'de yaymaya başladı.1908'den önce çıkarılan ESBUU İZMİR gazetesi bilahare İŞTİRAK adı ile neşredildi. Hamit Suphi MUSAVVER EMEL, Bezmi Nusret de MUSAVVER MAHASİN gazetelerini çıkardılar. Aynı tarihte Rüştü Bey siyasi ve günlük ANADOLU gazetesini çıkarmağa başladı. (<http://kisi.deu.edu.tr/emin.elmaci/izmir.html>).

Hamit Suphi yönetiminde yayın hayatına başlayan Musavver Emel mecmuası, 23 Ağustos 1325 (5 Eylül 1909) 'te İzmir'de yayın hayatına başlamıştır. Musavver Emel'in, yayın tarihine bakıldığında II. Meşrutiyet'in ilanından (10 Temmuz 1324) hemen hemen bir yıl sonra çıkarılmaya başlandığı görülür. Bu zamanda aradan bir de 31 Mart Vakası geçmiştir. Mecmuada bu siyasi olayların izlerine rastlamak mümkündür. Sekiz³ sayı olarak yayımlanan Musavver Emel mecmuası kapağında her ne kadar 'haftalık'⁴ ibaresi yer alsada on, on beş günlük aralıklarla yayımlanmış, dört aydan fazla bir süre yayım hayatı içinde varlığını sürdürmüştür. Yedinci sayısının 26 Teşrin-i Sani 1325 (9 Aralık 1909)'te çıktığı bilinen mecmuanın, son sayısı olduğu düşünülen sekizinci sayısının, sayfaları eksik olduğundan kapanış tarihi ve sebebi bilinmemektedir.

Musavver Emel'in ilk sayısında yer alan “Maarifperver Karilerimize” başlıklı ilk yazıda derginin çıkış amacı şöyle belirtilir:

“Bir memlekette müessesât-ı maarif ne kadar tezâyüd ederse o memleket o derece terakki eder. Şimdiye kadar vilayetimizde edebî, ilmî bir gazetenin adem-i mevcudiyeti cidden büyük bir eksiklik idi; işte biz, bu noksanı telafi etmek için çalışacağız.

³ Bu çalışmada Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nde yer alan mecmuadan yararlanılmıştır. Buradan alınan derginin 7. sayısından sonra ön ve arka kapağı olmayan “11,12,13” numaralı üç sayfa yer almaktadır. Bu sayfaların 8. sayıya ait olduğu düşünülmekle birlikte bu sayının yayın tarihi ve içeriğiyle (yer alan üç sayfa hariç) ilgili bilgi bulunmamaktadır. Hasan Duman Kataloğunda da derginin 8 sayı olduğu belirtilmektedir. Fakat şu an bu sayıyla ilgili künye bilgileri elimizde bulunmamaktadır. Bk. (Duman, 2000: 609)

⁴ Nazım Hikmet Polat, 'Taşra Süreli Yayınları' adlı altında verdiği listede İzmir'de çıkarılan 'Musavver Emel, (1908-1909)' ve 'Haftalık Musavver Emel, (1909)' adlı iki dergiden söz eder. Bu çalışmada incelenen mecmuanın orijinalinde 'haftalık' ibaresi yer aldığından, elimizdeki derginin, Polat'ın listesindeki 'Haftalık Musavver Emel' olduğu anlaşılmaktadır. Bk. (Polat, 2002: 18)

Yevmî refikamızın her günkü havadisleriyle yorulacak olan dimağ-ı kari'ini ara sıra dinlendirmek ve onlara her intişarında edebî, siyasî, birer ziyafet vermek için (Emel)i tesis ettik. Emelimiz sarf-ı terakki ve tealî-i vatandır.

(...)

(...)Her hafta (Emel'de ilmî, fennî, siyasî, edebî, makaleler, manzum, mensur şiirler, küçük hikâyeler, bilmeceler ve kabında da usûl-i idare ve memurin-i vilayet hakkında bazı mülâhazatı havi haftalık mektuplar bulunacaktır. (...)

(...)Çocuklarının okuyup terakki etmesini arzu eden pederler şüphesiz sevgili Emel'e hemen abone olacaklardır. Çünkü Emel onlar içinde müfidmebhaslar bulunduracaktır. Memleketimiz böyle bir gazeteye malik olmakla cidden iftîhâr etmelidir. Emel size hizmet etmeği vaat ediyor, sizde ona hizmet ediniz.. (...)Emel karilerine havadis-i medeniyeye verecek, ahval-i siyâsiyeden de her hafta muntazaman bahsedecektir.” (İmzasız, 1325: 2)

Osmanlı devletinin Türkler tarafından kurulan ilk sosyalist partisi olma özelliği taşıyan Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın⁵ kurucularından olan Hâmid Suphi'nin çıkardığı Musavver Emel'de sosyalist düşüncenin günümüze göre çok keskin bir şekilde yer almadığı görülür. Zira bu zamanlar sosyalist fikirlerin ülkede yeni yeni doğmaya başladığı zamanlardır. Bununla birlikte derginin her sayısının ilk sayfasında yer alan 'Haftalık Notlar' bölümünde yayınlanan siyasî yazılarda memurların görevini yerine getirmemesi, belediye teşkilatının düzenlenmesi gibi konularda yazılar yazılmış, memurlarla ilgili eleştirilerde bulunulmuştur:

“Millet vergiyi rahat yaşamak, taarruzdan masun kalmak için verdiği halde niçin elân bunları temin edemeyen polis müdürleri, defter-i hakani müdürleri vesaire istihdam ediliyor!? Yeter artık yeter; [...] tenperverler; iktidarsızlar hiç olmazsa şimdiden sonra yememelidir.” (İmzasız, 1325: 34)

Bunu da derginin topluma daha yararlı olma misyonunun sonucu olarak değerlendirmek yerinde olur. Topluma faydalı olmayı, hizmet etmeyi kendine görev edinen 'Musavver Emel', her sayısında belediye teşkilâtının düzeltilmesine yönelik yazılar yazacağını duyurur. Aynı zamanda güncel siyaset hakkında haberler yayımlar. Ancak altıncı sayıda, vali Mahmud Muhtar Paşa'nın belediye teşkilatı ile ilgili yazı yasağı şöyle dile getirilir:

⁵ “II. Meşrutiyet döneminde İstanbul'da kurulan siyasal parti. Türkler tarafından kurulan ilk sosyalist partidir. Osmanlı topraklarında yaşayan Bulgar, Rum ve Ermeniler arasında yaygın olan sosyalist düşünceler Meşrutiyetin İlanı'ndan (1908) sonra Türk aydınları arasında da gelişme olanağı buldu. Şubat 1910'da İştirak dergisini yayınlamaya başlayan Hüseyin Hilmi'nin girişimleri sonunda Eylül 1910'da Osmanlı Sosyalist Fırkası kuruldu. Partinin kuruluş ve yönetiminde Baha Tevfik, Sosyalist gazetesi sahibi Namık Hasan, Hamit Suphi ve İnsaniyet gazetesi sahibi İbnüttahir İsmail Faik de görev aldı. İştirak'ın kapatılma olasılığına karşı İnsaniyet ve Medeniyet adlı yaygın organları için de ruhsat alan Osmanlı Sosyalist Fırkası bilinen anlamda bir sosyalist parti değildi; yaygın organlarında sosyalist kuramla ilgili yazılardan çok, muhalefetteki Prens Sabahaddin'in bireysel girişimciliği savunan tezlerine yakın yazılar yer alıyordu.”

Bk. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Osmanli%C4%B1_Sosyalist_F%C4%B1rkas%C4%B1)

“1325 senesinde Mahmud Muhtar Beyefendi Aydın vilayetinde vali iken tedkik edilmeksizin hiç bir havadisın matbuata verilmemesini ve gazeteler memurîn hakkında bir şey yazdıkları takdirde hemen ifade-i dava etmelerini emir buyurdular.

Acaba bu meselede hangi taraf ziyanlı çıkar.....” (İmzasız, 1325: 82)

Bu yasağın ardından dergi iki sayı daha (bilinen 7. ve sadece 3 sayfası bulunan 8. Sayı) yayınlanır. Bu sebeple, bilinmeyen derginin kapanma sebebinin belki de bu yayın yasağı olduğu düşünülebilmekle beraber bununla ilgili kesin bir bilgi yoktur.

Bu siyasi fikirler üzerinden yayınlarını sürdüren dergi, aynı zamanda 'ilmî ve edebî' olma özelliğini de faaliyetlerinde göstermiştir.

Edebi açıdan bakıldığında *Musavver Emel*, meşrutiyetin bir meyvesi olduğundan, mecmuada yer alan eserler de daha çok Servet-i Fünûn dönemine ait sanat anlayışının özelliklerini taşır. Dergide yer alan edebî tenkit yazıları bu noktada önemlidir. Baha Tevfik'in bir başka yerde yayınladığı 'Tedkikât-ı Edebiye' adlı makalesinde Hâlid Ziya'yı başarılı bir yazar olarak görmez ve eleştirir. Bunun üzerine de Ömer Lütfi, *Musavver Emel*'de 'Tedkikât-ı Edebiyeye Karşı' başlıklı makalesini yayınlar ve tartışmaya başka isimler de katılır. Hâlid Ziya üzerinden kimi yazarlar Servet-i Fünûn nesli taraftarlığı yaparken kimileri de onların sanatını küçük görüp aşağılar.

Edebi faaliyetler konu başlıklarına göre; şiiirler, mensur şiiirler hikâyeler, tercümeleler, edebî yazılar, siyasi ve sosyal yazılar, fennî ve felsefî yazılar, tiyatro ve bilmeceleler şeklinde sınıflandırılabilir. Verilenleler içinde mecmuada önemli bir yer tutan ürünlelerin başında şiiirleler ve mensur şiiirleler gelir.

Musavver Emel'de Şiiir

Bu çalışmanın da konusunu oluşturan şiiirleler ve mensur şiiirleler, dönemin özelliklelerini en iyi yansıtan ürünlelerdendir.

Musavver Emel mecmuasında en çok yayımlanan edebî tür şiiir ve mensur şiiirlelerdir. Mecmuada 15 adet şiiir, 17 adet mensur şiiir bulunmaktadır. Mecmuada şiiirleleri yer alan şiiirleler ve şiiir sayılarına ait bilgilerle şöyleleler:A(yın) Naci:1, Ahmet Cemil:1,Celal Sahir:1, Ethem Hidâyet:1,Hakkı Tarık:1,İsmail Safa:1, Mehmet Rıfat:1, Mehmet Sadi:1,Mustafa Kemal:1, Süha Nejad:5, Tahsin Nâhid:1.

Mensur şiiirlelere ait şiiir ve şiiir sayılarına ise şöyleleler:Ahmet Cevdet:1, Ahmet Nurettin:4, Fehmi Razi:2, Hâmid Suphi:3, İlyas Mâcit:2, Muammer Câhid:1, Mustafa Fevzi:1, Raif Necdet:1, Hakkı Tarık:1, Hakkı Nâkîd:1.

Mecmuada yer alan şiiirlelerin künyeleleri ise şu şekildedir:

Musavver Emel, nr.1, (23 Ağustos 1325).

İsmail Safa: “Ahlâf”, s. 4./Mehmet Rıfat:“Çarşı-yı Kühen”, s. 4-5./Hâmid Suphi:“Fakir Evleleri”, (Mensur Şiiir), s. 8-9./Muammer

Câhid:“Kollar”, (Mensur Şiir), s. 9.

Musavver Emel, nr. 2, (17 Eylül 1325).

Süha Nejad:“Âşiyân-ı Tehî”, s. 20./Süha Nejad:“İlham-ı Tabiat”, s. 23./Hâmid Suphi:“Elemler”, (Mensur Şiir), s. 20./Fehmi Razi:“Şeffaf Karanlıklar”, (Mensur Şiir), s. 22./Ahmet Nurettin: “Rûbab-ı Şikeste”⁶, (Mensur Şiir), s. 27.

Musavver Emel, nr. 3, (1 Teşrin-i Evvel 1325).

Hakkı Tarık:“Tahassüsât-ı Garabetten”, s. 36./Süha Nejad:“Söyleniş”, s. 36./Süha Nejad:“Manolya”, s. 39./Celal Sahir:“Vefasızlıklarım”, s. 40./Ahmet Nurettin: “Bir Çehre”, (Mensur Şiir), s. 41.

Musavver Emel, nr. 4, (19 Teşrin-i Evvel 1325).

Süha Nejad:“Kalemde”, s. 52./Ahmet Cemil:“İftitâh”, s. 52./Ahmet Nurettin:“Bir Şey Olsun”, (Mensur Şiir), s. 53.

Musavver Emel, nr. 5, (2 Teşrin-i Sani 1325).

Tahsin Nâhid:“Akşam Ricâsı”, s. 68./Hâmid Suphi:“Kabristanda”, (Mensur Şiir), s. 68./Mustafa Fevzi:“Vaadlerin”, (Mensur Şiir), s. 69./Ahmet Cevdet:“BirLeyl-i Sükûn”, (Mensur Şiir), s. 74-75.

Musavver Emel, nr. 6, (16 Teşrin-i Sani 1325).

Mustafa Kemal:“Rûz-ı Kasım”, s. 84./İlyas Mâcit:“Jönler”, (Mensur Şiir), s. 84-85./Ahmet Nurettin: “Giryelerim”, (Mensur Şiir), s. 86./Fehmi Razi:“Hicran Yazıları”, (Mensur Şiir), s. 85-86.

Musavver Emel, nr. 7, (26 Teşrin-i Sani 1325).

Mehmet Sadi:“Ona”, s. 100./Ethem Hidâyet:“Bir Gece”, s. 100./İlyas Mâcit:“Onun Sesi”, (Mensur Şiir), s. 100-101./Raif Necdet:“Kadıköy Vapurunda”, (Mensur Şiir), s. 101-102.

Musavver Emel, nr. 8

A(yın) Naci:“Leyl ü Hâl”/Hakkı Tarık: “Hazân” (Mensur Şiir), s. 12./Hakkı Nâkîd: “Bulutlar” (Mensur Şiir), 12.

Mecmuada yer alan manzum ve mensur şiirler konularına göre ise şu şekilde ayrılabilir:

Aşk ve Bireysel İstırap Konulu Şiirler

Manzum Şiirler:Süha Nejad:“Âşiyân-ı Tehî”, “Söyleniş”, “Manolya”/“İlham-ı Tabiat”/Hakkı Tarık:“Tahassüsât-ı Garabetten”/Celal Sahir:“Vefasızlıklarım”/Ahmet Cemil:“İftitâh”/Tahsin Nâhid:“Akşam Ricâsı”/Mustafa Kemal⁷:“Rûz-

⁶ Tevfik Fikret'in aynı adlı şiirinden ilham alınarak yazılan şiir asıl Rûbab-ı Şikeste -müllefine- yani Tevfik Fikret'e ithaf olunmuştur.

⁷ Mecmuada şairin, Mustafa Kemal Atatürk olup olmadığıyla ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. 'Sinop:31 Teşrin-i Evvel 1320' (13 Kasım 1904) tarihli şiir 'Bezmi Nusret' adına ithaf edilir. Buradaki Bezmi Nusret'in o yıllarda aktif olarak yazar ve siyaset adamı olan Bezmi Nusret (Kaygusuz) olduğu tahmin edilmektedir. Atatürk'ün de öğrencilik yıllarına rastlayan bu tarihlerde şiirle uğraştığı bilindiğinden zayıf da olsa bu şairin Atatürk olma ihtimali vardır.

1 Kasım”/Mehmet Sadi:“Ona”/Ethem Hidâyet:“Bir Gece” /A(yın) Naci:“Leyl ü Hâl”

Mensur Şiirler:Ahmet Nurettin:“Bir Şey Olsun”,“Bir Çehre”,“Giryelerim”,“Rübâb-ı Şikeste”/Hâmid Suphi:“Elemler”/Muammer Câhid:“Kollar”/Fehmi Razi:“Şeffaf Karanlıklar”,“Hicran Yazıları”/İlyas Mâcit:“Onun Sesi”/Mustafa Fevzi:“Vaadlerin”/Ahmet Cevdet:“Bir Leyl-i Sâkin”/Hakkı Tarık:“Hazân”/Hakkı Nâkîd:“Bulutlar”.

Sosyal Hayat Konulu Şiirler

Manzum Şiirler: İsmail Safa:“Ahlâf”/Mehmet Rıfat:“Çarşı-yı Kühen”.

Mensur Şiirler:Hâmid Suphi: “Fakir Evleri”, “Kabristanda”/Raif Necdet:“Kadıköy Vapurunda”.

Siyaset Konulu Şiirler

Manzum Şiirler: Süha Nejad:“Kalemde”.

Mensur Şiirler: İlyas Mâcit:“Jönler”.

Şiirlerden Örnekler

Meşrutiyetin ilan edilmesiyle birlikte her tarafta coşkulu kutlamalar yapılsa da geçmişte yaşanılanların etkisi, kasvetli havası bir süre daha şiirlerde ve diğer edebî türlerde etkisini devam ettirmiştir.Söz sanatlarının ağırlıkta olduğu, Arapça ve Farsça kelimelerin sıklıkla kullanıldığı, uzun tamlamaların yer aldığı şiirler yazılmaya devam etmiştir. Zira bu kapalı dil karşısındaki ilk öncü hareket bundan iki yıl sonra (11 Nisan 1911'de) Ömer Seyfettin'in Genç Kalemler Dergisinde yayımladığı, bir manifesto niteliğinde olan *Yeni Lisan* makalesi olacaktır (Sazyek, 2012).

Aşk ve Bireysel İstirap

Musavver Emel'de yer alan şiirlerin çoğu aşk içeriklidir. Servet-i Fünûn etkisinin hissedildiği bu şiirlerde, melal, gece, karanlık, siyah, sis, bulut gibi sözcükler sıkça kullanılmıştır. Şiirlerde daha çok bireysel duygular dile getirilmiş, âşığın sevgili yüzünden içine düştüğü ıstıraplar ön plana çıkmıştır. Bunlara örnek olarak Mehmet Sadi'nin *Ona* başlıklı şiiri gösterilebilir.

“Siyah kanatları altında bir siyah gecenin

Başım elimde saatlerce sâmit ve mebhût

Hayal-i aşkı hatırladım, hazin hazin.

Deniz sahile söylerken ıstırab-alud

(...)

Hayal-i aşkı hatırladıkça şimdi, fakat

Bütün nasib-i hayatım nigâh-ı ye'simde

Ufûl edip gidiyor, tıpkı bir elem-dide

Çocuk bekâ-yı yetimiyle ağlıyor... heyhât!” (Mehmet Sâdi, 1325: 100)

Şiir, aruz ölçüsünün “me fâ i lün/ fe i lâ tün/ me fâ i lün/ fe i lün (fa' lün)”

kalıbıyla ve dördlük nazım birimiyle yazılmıştır. Şaire, '*Siyah kanatları altında bir siyah gecenin*', sevgilisini hatırlamıştır. Onunla geçirdiği zamanları tahayyül etmiş ve bu hülyalar şaire '*nasib-i hayatım nigâh-ı ye'simde / Ufûl edip gidiyor, tıpkı bir elem-dide*' dedirtmiştir.

Bu tarz şiirlere Cenap Şahabettin ve Tevfik Fikret'te⁸ de sıklıkla rastlamak mümkündür.

*“Kalbimde bir sıkıntı benim vardı bir gece
Ruhum garik-i ye's idi bir ta'ab-ı târ ile
Peşimde handezen idi güyâ ümidimin
Bir zıll-i lerzedârı... Ufuklardagirye -çîn
(...)*

*Ruhum geçen dakikalar iğtirâbında
-Bir hiss-i mâtemî ile- nevmîd, ve bî- safa,
Meyus münfail heyecanlarla sızladı.”* (Ethem Hidâyet, 1325: 100)

Ethem Hidâyet'in *Bir Gece* şiiri aruzun “mef û lü / fâ i lâ tü / me fâ î lü / fâ i lün” kalıbıyla, ilk mısralar dördlük diğerleri üçlük biriminde yazılmıştır. Bu şiirde de ümitsizlik içindeki bir kalp anlatılır. Karanlık bir gecede yeis içinde olan '*Birhiss-i mâtemî ile- nevmîd, ve bî- safa/ Meyus münfail heyecanlarla*' sızlayan bir ruh vardır.

Ahmet Nurettin, *Bir Şey Olsun* başlıklı mensur şiirinde, “*Bir şey, bir şey ki kalbimin bütün parçalanmış emellerini, şebabımın sararmış, paslanmış ümitlerini, ruhumun deli ve çılgın feryatlarını, bütün feryat, mezbuhânelerini sevdirecek, uyutacak bir şey olsun; (...)*” (Ahmet Nurettin, 1325: 53) diyerek bir ruhun isteklerini sayar. Şair uzunca bir listeden sonra bu istekleri karşılayacak olan şeyi kendisi söyler: '*O şey ki: bütün rayihası, bütün terâveti, bütün şiiriyetiyle bir çiçek, ismetiyle bir kadın olsun.*' (Ahmet Nurettin, 1325: 53).

“Senin yalan olan vaadlerinin iğfalleriyle şimdi ruhumun ne kadar hasta olduğunu bilemezsin..” (Ahmet Fevzi, 1325: 69) diyen Ahmet Fevzi ise *Vaadlerin*'de (Mensur şiir) yine bir sevgiliden şikâyetçidir. Verdiği sözleri yerine getirmeyen sevgili, şairi hasta etmiş, yaşlandırmış, hayata küstürmüştür.

Hakkı Tarık ise mensur şiirinde önce uzun bir semâ tasviri yapar. Daha sonra '*Bu hazandır ve biz bir zulmet-i leyâlin hafif, fırâri tesirleriyle meşbu oluruz. Lakin bir gün bu hazan-engiz nağmelerin ferdası kalplerimizi ahenkdâr zenzemelerle avutur ve unutulur; hazan hep istenilmez hiç...*

Ah, ey hazan! Seni ben isterim. Ben senin müştakımın, ben senin meshurunum, zira bütün ruhumun, bütün benliğimin seninle ne garip bir lezzet

⁸ Tevfik Fikret'in hayatında onun sanatını da etkileyen çeşitli merhaleler oluşmuştur. “Servet-i Fünûn devrinde şiirlerinin muhtevasını genellikle kendi ıztırap, sıkıntı hayal ve özdeyişleriyle dolduran Fikret, onların şekil ve üslûbuna da büyük önem verir. Fikret'i ilham şairi Abdülhak Hâmid'den ayıran hususiyetlerden birisi duygu ve hayallerin sabırla ve sanatkârane bir şekilde işlenmesidir.(...) Fikret, birçok şiirde bir sanatkâr veya insan olarak kendi ruhunu tasvir etmeğe çalışmıştır.” Bk. (Kaplan, 2006: 99).

murafakatı vardır.' (Hakkı Tarık, 1325: 12) diyerek kimsenin sevmediği hazanı nasıl sevdiğini söyler. Hazan insana hüznü hatırlatan bir mevsimdir. Sonbahardan böylesine bir tat alan şairin ruh tablosunu da böylelikle anlamak mümkündür. Burada kendi hüznleriyle, sıkıntılarıyla, ruh bunalımlarıyla mutlu, bütün bunları benimsemiş bir insan tablosuyla karşılaşılır.

Ahmet Nurettin'in Rübâb-ı Şikeste'si 'Müellifine' ithaf⁹ edilmiş bir mensur şiirdir. Şair, şiirinin başında '*Ey rübâb inle; ruhum gibi inle.*' diyerek rübaba seslenir. Şairin ruhunun burada da ıstıraplar içinde kıvrandığı anlaşılır. Bu ıstıraplı ruh ve rübâb arasında bir bağ kurulmuştur:

"Ey Rübâb inle ah için söyle senin pür-nem ü pür-hande emvâc-ı bâkirinin sine-i mahremiyetinde mest ü meshûf-ı saadet ağlayayım ağlayayım, bütün ıstıraplarımı, perişanlıklarımı, bî-sûd emanetlerimi, meshûf aşklarımı, rabatasız iştiyaklarımı senin sine-i şiir ü pâkinde ağlaya ağlaya unutayım. Ey rübâb ruhum gibi inle ve söyle." (Ahmet Nurettin, 1325: 27)

Görüldüğü gibi şiirlerden aşk, sevgiliden şikâyet, ıstıraplar, ruh sıkıntıları ağırlıklı olarak işlenen konulardır. Bunlar Servet-i Fünûn şiirinde de çokça işlendiği için Musavver Emel mecmuası şairlerinin de bu sanat anlayışı etkisi altında kaldığı söylenebilir. Bununla birlikte özellikle II. Abdülhamit döneminin, sanatçı içinde açtığı derin yaraların bu karamsarlıkta önemli bir rolünün olduğunu da belirtmek gerekir. Devrin sanatçıların geneline görülen umutsuzluk, karamsarlık ve bedbinlik Musavver Emel'e de yansımıştır.

Sosyal Hayat

Mecmuada az da olsa dönemin sosyal hayatına dair izlere rastlamak mümkündür. Bu şiirlerde şairlerin insan ve mekân tasvirlerinin yanında mekâna bağlı olarak yer yer ruh hallerini de ortaya koymaya çalıştıkları görülmektedir. Bunlarla birlikte gelecek nesille ilgili endişeler de şiirlere konu olmuştur:

"Onlar kimi erken kimi geç gelmesi memûl;

Onlar ki bu gün bizce hüviyetleri meçhul,

Meçhul ebedîyen." (İsmail Safa, 1325: 4.)

Diyan şairin onlar diye söz ettiği insanlar gelecek nesildir. Bugünde yaşayan şair ve diğer insanlar, gelecekte nasıl insanların, nasıl bir neslin dünyada hüküm süreceğini bilmemektedir. Elbette o gelecek nesil de kendileri gibi dünyada misafir olacaklardır. Bununla birlikte o nesil, şimdiki mutlakla yadırgayacak, şimdi yaşanan hayat onlara yabancı gelecektir. Bu gerçeği şair şu

⁹ Musavver Emel'de şairler şiirlerini çoğunlukla birilerine ithaf etmişlerdir. Mecmuada yer alan 32 şiirden 15 tanesi birilerine ithaftır. Kollar, 'F..ye'; Aşiyân-ı Tehi, 'Ona'; Şeffaf Karanlıklar, 'Bezmi Nusret Bey'e'; İlâm-ı Tabiat, 'Solgun Neşideler Müellifine'; Rübâb-ı Şikeste, 'Müellifine'; Tahassüsât-ı Garabetten, 'Biraderim Mehmet Asım'a'; Söyleniş, 'Kardeşim Haydar'a'; Manolya, 'Sadi Bey'e'; Vefasızlıklarım 'Hüseyin Cahid'e'; Kalemde 'Aydınlı Midhat Bey'e'; İftitah, 'Kardeşim Hâmid Suphi'ye'; Rûz-ı Kasım, 'Bezmi Nusret Bey'e'; Jönler, 'Hakkı Tarık'a'; Giryelerim, 'Hâmid Suphi'ye'; Onun Sesi, 'Memduh Mâcid'e' ithaf edilmiş şiirlerdir.

dizelerle ifade eder:

“Bizden daha çok anlayacak arzı semâyı,
Elbette beğenmez olacak biz kudemâyı”(İsmail Safa, 1325: 4.)

Sanatçının gelecek hakkında fikir yürütmesinin psikolojik nedenlerinden biri de devrinden şikâyet etmesi ve daha sağlıklı bir dünya kurgulama çabası olarak değerlendirilebilir. Musavver Emel'de görülen bu anlayışın temelini de yine Batı'dan hareketle Servet-i Fünûn dönemi sanatçılarına mal etmek yerinde olur. Öyle ki gerek Servet-i Fünûn dönemi gerekse II. Meşrutiyet sonrası sanatçıları sosyal yaşantıdan hepten uzak olarak görmek ve göstermek, verilecek genel yargılar için eksik sonuçlara neden olacaktır.

Sosyal hayatın işlendiği mensur şiirlere örnek olarak Hâmid Suphi'nin şiiri gösterilebilir:

“İçlerinde daima bir reng-i siyah-ı matem uçan fakir evlerinde
beşeriyetin nevhat-ı sefaletini besteleyen öyle bir sükûn-ı melal vardır ki alçak
tavanlı odalarının pejmürde perdelerinden, perişan eşyasından, bütün
mevcudiyet peridesinden bir şikâyet-i elem süzülür. Ve onlarda çabuk sararmış,
solmuş öyle genç kızlar vardır ki sönük gözlerinde parlayan hüznlerle onlar
bire nene tavrıyla gece gündüz makinelerinin, kasnaklarının başlarından
çalışırlar.(...)”(Hâmid, Suphi, 1325: 8-9.)

Şair, şiirinde hüznü, kasvetli fakir bir ev tasviri yapmaktadır. Eski eşyaların bulunduğu evde, eşyaların hali insanların fiziksel görünüşlerine ve ruhsal hallerine yansımıştır. Bu *Fakir Evleri*'nde şair en fazla genç kızların haline üzülmektedir. Şair o duygularını şiirin devamındaki şu dizelerle ifade etmiştir:

“(...)Ben onların her şeyden ziyade küçük kardeşlerinin elbiselerini
yamayan, daima bir dul kadın gibi, bir nene gibi çalışmaya mahkum olan o
solgun, sarı simalı kıza beng-i ufuledenşebablarına ağlayan sönük, fersiz
gözleri için şahsiyetimi ezen bir hiss-i amîk ile daima ağlarım..”(Hâmid Suphi,
1325: 8-9.)

Tanzimat sonrasında Türk edebiyatında görülen tablo altı şiir anlayışına uyan bir örnek olarak bu metinde de saflığın, masumluğun sembolleri kendini göstermektedir.

Siyaset

II. Meşrutiyet'in gölgesinde meydana gelen yayın faaliyetlerinde siyasî içerikli yazıların da yer alması kaçınılmaz bir durumdur. Musavver Emel'de de bu faaliyetlerin yansımaları olmuştur. Mecmuada yer alan siyasî içerikli farklı türden yazılar içinde iki tanesi şiir türünde verilmiştir.

Bunlardan bir tanesi İlyas Mâcid tarafından “-Hakkı Tarık'a-” ithaf edilen *Jönler* başlıklı şiirdir. “Bu tozlu bir hâile ile buhranlı bir veba idi.”

diyerek şiire başlayan şair, istibdat'ı bir hastalık olarak tasavvur eder. Yıldız Sarayı'nın baskıları, oyunlar ve ölümler... “*Ve birden çiçeklerin rüyası kadar beyaz bir bârân-ı nîlî-i tesliyet bütün yabancı sanılan unsurlara*” kucak açtı ve:

“-Geliniz, dedi; hepiniz: Müslim, Rûm, Ermeni, Yahudi, hepiniz geliniz mesûd olunuz...”

O zaman otuz üç senelik hasad-ı istibdâdın kahkaha-i muğfiline bir şiir-i itidal içinde hep birden tükürmüş olan bütün bir millet, kendilerine hürriyet ve istiklal veren bu muhterem On Temmuz'a, bu ilk ve son müekkile-i inkılâba ellerinde mağrur ve müsterih titreşen nurdan demetleri fırlattılar. Ve bütün sesleriyle yüksek ve bî-karâr haykırdılar:

-Yaşasın, Jönler...” (İlyas Mâcid, 1325: 84-85)

İstibdat da o dönem şiirlerine çokça konu olmuş siyasi olaylardandır. Musavver Emel'de *‘İstibdât Tahassusatından’* başlığı altında yer alan *Kalemde* şiiri bunlardan yalnızca bir tanesidir:

*“Nasıl teneffüre değmez bakın bu süfliyet
Ne kader-i izzet ü vicdan ne fikr-i hürriyet
Riyalı, kirli, soğuk bir hayat-ı caliyet
Kalem deyip de bu çirkâb-ı levse saplanarak
Olup gidenlere mahlûle muntazır olarak
Sönen o lema-yı efkâr-ı nevtulua yazık”* (Sühâ Nejat, 1325: 52)

Sonuç

Musavver Emel mecmuası Meşrutiyet'in ilanından yaklaşık bir yıl sonra yayın hayatına girmiş edebî, siyasî ve ilmî bir mecmua olarak varlığını sürdürmüştür. Mecmuada hikâyeler, haftalık güncel olayların yer aldığı haberler ve yorumlar, edebî yazılar ve ilmî makaleler gibi çeşitli türlerin yer aldığı görülür. Bunların yanı sıra manzum ve mensur şiirler de mecmuada önemli yer tutar.

İlk sosyalist parti kurucularından Hâmid Suphi'nin yayınladığı dergi, yeni filizlenmeye başlayan sosyalist faaliyetlerini daha çok düzyazılar üzerinden sürdürür. Bugünkü anlamda 'toplumcu şiir' diyebileceğimiz bir şiire ya da herhangi bir ideolojik yazıya rastlanılmaz.

Mecmuanın şiir faaliyetleri incelendiğinde genellikle bireyselliğin ön plana çıktığı görülür. Karanlık, sisli gecelerde sıkıntılı, bunalımlı, aşk sancılıyla kıvrananların şiirlerine çok sayıda rastlamak mümkündür. Bunun sebebiyse, otuz üç yıl süren istibdadın edebiyata yansması olan Servet-i Fünûn topluluğunun temsilciliğini yaptığı sanat anlayışının etkisine bağlanabilir. Meşrutiyet ilân edilse de o karanlık devrin etkileri edebî eserlerde bir süre varlığını sürdürmüştür. Aşk ve bireyselliğin öne çıktığı şiirler dışında az da sosyal hayatın ve siyasetin işlendiği şiirlere rastlamak mümkündür.

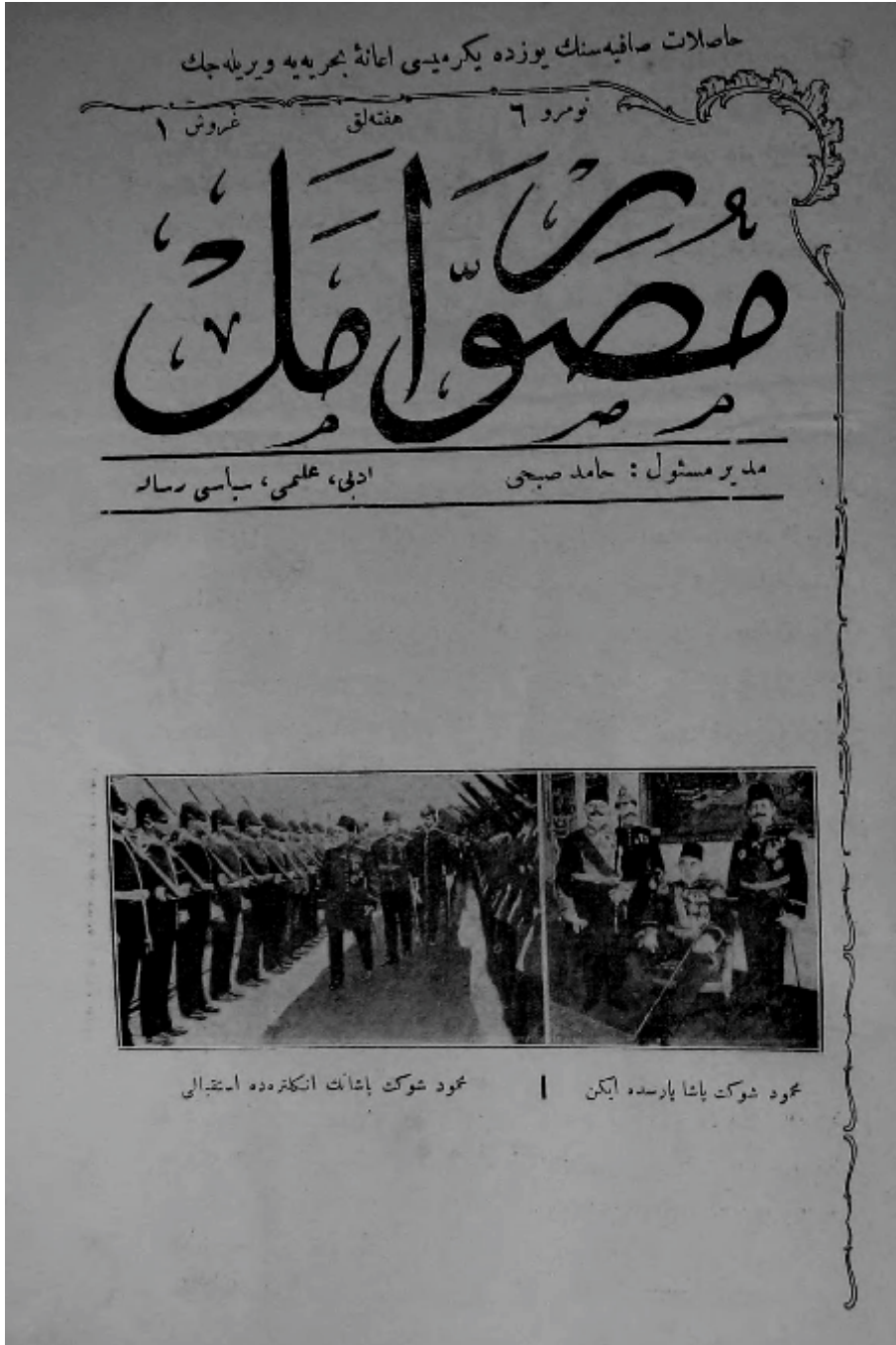
Kaynaklar

- Ahmet Nurettin. (1325). “**Bir Şey Olsun**”, Musavver Emel, Numara: 4, Sayfa: 53.
- Ahmet Nurettin. (1325). “**Rübab-ı Şikeste**”, Musavver Emel, Numara: 2, Sayfa: 27.
- Duman, Hasan. (2000). **Osmanlı Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)**, Özkan Matbaacılık, Ankara.
- Ethem Hidâyet. (1325). “**Bir Gece**”, Musavver Emel, Numara: 7, Sayfa: 100.
- Gazel, Ahmet Ali ve Ortak, Şaban. (2006). **İkinci Meşrutiyet'ten 1927 Yılına Kadar Yayın İmtiyazı Alan Gazete ve Mecmualar (1908-1927) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.7, S.1, s. 228.**
- Hakkı Tarık. (?). “**Hazân**”, Musavver Emel, Numara: 8, Sayfa: 12
- Hâmid Subhi. (1325). “**Fakir Evleri**”, Musavver Emel, Numara: 1, Sayfa: 8-9.
- İlyas Mâcit. (1325). “**Jönler**”, Musavver Emel, Numara: 6, Sayfa: 84-85.
- İmasız, (1325). “**Maarifperver Karilerimize**”, Musavver Emel, Numara: 1, Sayfa: 2.
- İmzasız, (1325). “**Haftalık Notlar**”, Musavver Emel, Numara: 3, Sayfa: 34.
- İmzasız, (1325). “**Haftalık Notlar**”, Musavver Emel, Numara: 6, Sayfa: 82.
- İsmail Safa. (1325). “**Ahlâf**”, Musavver Emel, Numara: 1, Sayfa: 4.
- Kaplan, Mehmet. (2006). **Tevfik Fikret: İstanbul, Dergâh Yayınları**
- Mehmet Sadi. (1325). “**Ona**”, Musavver Emel, Numara: 7, Sayfa: 100.
- Mustafa Fevzi. (1325). “**Vaadlerin**”, Musavver Emel, Numara: 5, Sayfa: 69.
- Polat, Nazım Hikmet. (2002, Güz). **Türkiye'de Yerel Basının Gelişimine Kısa Bir Bakış. Tübar S.12, s. 18.**
- Sazyek, Hakan. (2012). **Türk Edebiyatının İlk Avangart Hareketi: “Yeni Lisan”. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.24, s. 113-136.**
- Türk, Hatem. (2008). **10 Temmuz Meşrutiyet Bayramı**, Salkımsöğüt, Erzurum.
- Özkaya, Hilal. (2014) **Musavver Emel Mecmuası (İnceleme ve Edebiyatla İlgili Metinler)**, Giresun Üniversitesi, FEF. TDE. Basılmamış Lisans Tezi, Giresun.
- Sanal Kaynaklar**
- <http://kisi.deu.edu.tr/emin.elmaci/izmir.html>. (02.11.2014).
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Osmanl%C4%B1_Sosyalist_F%C4%B1rkas%C4%B1
(02.11.2014)

Ekler:

Fotoğraf: “İzmir menâzırından: Kızıılçullu Çayı ve Kemer”, Musavver Emel, nr. 4, (19 Teşrin-i Evvel 1325), s. 49

Fotoğraf: “Mahmut Şevket Paşa Paris'te iken”, Musavver Emel, nr. 6, (16 Teşrin-i Sani 1325), s. 81.

Türkiye Edebiyat Mecmuası Üzerine Bir İnceleme*

Geliş Tarihi:18.09.2014
Kabul Tarihi:20.11.2015

Çakır ZENGİN**

Öz

Bu çalışmada, *Türkiye Edebiyat Mecmuası* tanıtılarak mecmuada yayınlanmış metinlerin incelenmesi sonucu çıkarımlarda bulunulmuştur. Ayrıca derginin şekil özellikleri, yayın politikası, yazar kadrosu ve edebi faaliyetleri üzerinde durulmuştur. *Türkiye Edebiyat Mecmuası*, Rumî 1 Eylül 1339'dan 22 Nisan 1341 (Miladî 1923-1925)'e kadar faaliyet göstermiş ilmi, edebî, içtimaî, resimli bir mecmuadır. Mecmua, Cumhuriyetin ilânından bir ay önce neşredilmeye başlanmıştır. Dergi, ilk yıl yedi sayı yayınlanmış, ikinci yıl ise sadece bir sayı çıkarılmıştır. Derginin Cumhuriyet ideolojisi yanlısı bir yayın yaptığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Dergi, Türkiye Edebiyat Mecmuası, Cumhuriyet

The Study An On Türkiye Edebiyat Mecmuası

Abstract

This study about the magazines of Türkiye Edebiyat. Firstly, articles were examined. The results of this examination of the texts were made inferences. On the other hand focused on magazine's shape features, editorial policy, staff of writers and literary activities. Magazine of Türkiye Edebiyat issued from 1 September 1339 to 22 April 1341. (In Gregorian calendar 1923-1925) The magazin dealt with science, literature, social, pictures. It's life of broadcast started a month before the republic. The magazine issued seven copy in first year, but it issued only one copy in the second year. Magazines of Türkiye Edebiyat, made pro broadcast about the republican ideology.

Keywords: Magazine, Magazine of Türkiye Edebiyat, Republican

* Bu çalışma, Giresun Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde hazırlanan Çakır Zengin, "Türkiye Edebiyat Mecmuası (inceleme)" Giresun Üniversitesi FEF, TDE, 2014, adlı Bitirme Çalışması'ndan yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi.

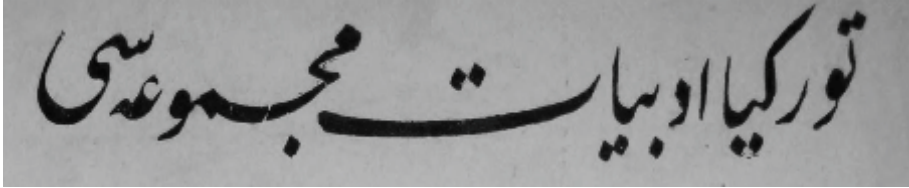
Giriş

Mecmualar edebi, ilmi, içtimaî ve siyasî tarihimiz açısından büyük öneme sahiptir. Mecmualar bizim sadece edebî yazın hayatımıza ışık tutmaz; aynı zamanda insanı içine alan her türlü vakaya da ışık tutmaktadır.

Sürelî yayınların sosyal hayatımıza katılıp gelişmesi siyasetteki ilk ihtilâl olan Tanzimat ile gerçekleşmiştir. Tanzimat'ın akabinde I. ve II. Meşrutiyet'in ilânı, sürelî yayınların artması ve gelişmesine olanak sağlamıştır. Tanzimat ile başlayan batılılaşma ile birlikte fikir ve basın özgürlüğü Türk sürelî yayın tarihi için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Mecmualar artık sadece bir edebiyat ve fen aracı değil, fikir ve ilim taşıyıcısı olma vazifesi üstlenmiştir.

Türkiye Edebiyat Mecmuası da yeni şekillenmekte olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin siyasî, içtimaî ve edebî politikalarının tanıtım ve sözcülüğünü yapmıştır.

Türkiye Edebiyat Mecmuası'nın Genel Özellikleri

Türkiye Edebiyat Mecmuası Atatürk önderliğinde kazanılan milli mücadelenin ardından 1923'te çıkarılan ilmî, edebî, içtimaî, resimli bir mecmuadır. 1923 Eylül ayında ilk sayısını çıkaran mecmuanın içinde edebi metinlerle birlikte ilmi ve tarihi birçok metin mevcuttur.

Türkiye Edebiyat Mecmuası'nın amacı, Türkiye'nin folklor edebiyatını oluşturmak, Türk tiyatrosunu geliştirmek, tarihimizde yaşamış değerli kişiler ve sanatçıları yaşatmak, ilmî ve sosyal anlamda okuyucuyu bilgilendirmek, Atatürk'e duyulan şükranları atfetmek, harpten ve zaferden bahsetmektir. Bununla birlikte yeni şekillenmekte olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin siyasî ve sosyal temellerine hizmet eden mecmua, halka yeni devletin inkılâplarını da tanıtmıştır. Dergi son sayılarına doğru daha çok Avrupa tiyatrosu ve operasını tanıtmaya yoğunlaşmıştır. Mecmuada eseri yayınlanan sanatçılar Türkiye'nin önde gelen fikir ve sanat insanlarıdır.

Türkiye Edebiyat Mecmuası'nın nüshalarının İstanbul Belediye Kütüphanesi'nde 1. 2. ve 3. sayıları; Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 1. ve 6. sayıları arasındaki nüshaları bulunmaktadır. İzmir Millî Kütüphane'de yalnızca birinci yılın 2. 3. ve 4. sayıları mevcuttur. Mecmuanın Sinop Halk Kütüphanesi'nde bulunan sayılarıysa birinci yıl, 1. 2.

ve 3. sayılarıdır. Milli Kütüphane'de birinci yıl sayılarının tamamı vardır. Mecmuanın bütün sayıları yalnızca Hakkı Tarık Us kütüphanesinde bulunmaktadır.

“On beş günde bir neşrolunur; ilim ve edebiyata hadim musavver mecmua” (İstanbul,1923-25) Toplam 8 sayı çıktı. Mesul Müdürü: Dava vekili Orhan Mithat, ilk çıkışında 7 sayı yayımlanır. İkinci çıkışında yeniden 1. sayıdan başlar. Bu defa müdür Hüsamettin Sacit'tir. Böylece 1 nüsha daha çıkan dergi kapanır. Tiyatroya ağırlık veren Mecmua Darülbedayi'de oynanan piyeslerin tefrikasını verir. Yusuf Ziya'nın manzum tiyatro eseri burada yayımlanır(Msl. Eski Nişanlı). Fuat Köprülü'nün “Üçüncü Selim ve Şeyh Galip” adındaki incelemesi birinci sayıda çıkar. Halid Ziya'nın dilde yenilik hakkındaki görüşleri neşredilir.(Msl. Lisanda Tahavvül) dergide adı görülen yazarlar şunlardır: Ahmet Refik (Altınay),Fuat Köprülü, Hüsamattin Sacit, Halid Ziya (Uşaklıgil), Mehmet Rauf, Aka Gündüz, Halide Nusret (Zorlutuna), F. Celalettin (Göktulga),Celal Sahir(Erozan),ERCÜMEND EKREM (Talu), Musatafa Şekip (Tunç), Ali Canip Yöntem, Yusuf Ziya (Ortaç), Suat Derviş, Vedat Örfi, Selahattin Enis (Atabeyoğu), Selami İzzet (Sedes), Müfide Ferit (Tek)” (Dergâh,1998: 438)

Şekil Özellikleri

Mecmua seksen bir sayfa, iki sütundan oluşur. İlk zamanlar on beş günde bir yayımlanan mecmua daha sonra ayda bir neşrolmuştur. Türkiye Edebiyat Mecmuası fotoğraf yönünden çok zengindir. Mecmuanın ilk sayısının ön kapağında Mustafa Kemal Atatürk'ün “Gazi Müşir Mustafa Kemal Paşa” adıyla fotoğrafı mevcuttur.

Mecmuada o dönemlerin önemli yabancı operet, artist ve aktrislerinin fotoğrafları da bulunmaktadır. Dergide bulunan fotoğrafların büyük çoğunluğu kadın sanatçılara aittir. Bunun sebebi yayın politikasından da anlaşılacağı üzere “kadının sanatta ve ilimde de yeri olduğunu, bunlarla da uğraşabileceğini gösterebilmek” tir.

Mecmuada yazar, şair, operet ve artistlerin fotoğraflarının yanında yayımlanan yazının içeriğine göre de fotoğraf ve çizimler eklenmiştir. Mecmuada o dönemin önemli isimlerine ait romanların tavsiye yazıları her sayının sonunda genellikle bulunmaktadır. Mecmuanın son kısmında bulunan reklâm yazıları ve adresler genellikle Fransızca yazılmıştır. Mecmuanın ismi her sayıda bir ön kapak fotoğrafının üzerinde rika yazı şekliyle yazılmıştır. Her sayıda arka kapak fotoğrafı bulunmamaktadır.

Mecmuanın ikinci yıl müdürlüğünü de üstlenen Hüsamettin Sacit en fazla eseri yayımlanan kişidir. Ondan sonra en fazla eseri yayımlanan Halide Nusret'tir. Mecmuanın son sayfasında -bazı sayılar hariç- mecmuanın yazarları ve yazarların eserleri listelenmiştir.

Yayın Politikası

Ayda bir neşrolan mecmua edebi faaliyetlerinin yanı sıra halka yeni devletin politikalarını, amaçlarını da anlatmaya çalışmıştır.

Türkiye Edebiyat Mecmuası'nda yayınlanan yazılardan hareketle mecmuanın yayın politikası hakkında bazı çıkarımlarda bulunduk. Mecmuanın ilk sayısının ön kapağında Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğrafı ile dergi zaten kendini tanıtır. Dergi özellikle Atatürk politikalarını, ilke ve inkılâplarını tanıtmaya özen göstermiştir: Saltanatın ve halifeliğin kaldırılması, Ankara'nın neden başkent olması gerektiği, kılık kıyafette yenilik... gibi yeni devletin birçok inkılâp ve politikası mecmua sayesinde halka tanıtılmıştır. Bunun yanında halka doğru yönelme, milli folklor oluşturma çalışmaları da bu mecmuada dikkat çeken bir diğer çalışmadır.

Mecmuanın önemli yayın faaliyetlerinden bir diğeri de “tiyatro” dur. Mecmuada Darülbeyde'de oynanan piyesler tefrika edilir ve dünyanın önemli tiyatro, operet, dans sanatçıları mecmuada fotoğrafları neşredilerek tanıtılır. Türk tiyatrosunun önemli ismi Bedia Muvahhit de mecmuanın değerlilerindedir. Halide Nusret ve Müfide Ferit'in eserlerini de yayınlayan mecmua bu muharrirelerinin fotoğraflarını da neşrederek onları tanıtır. Bu noktalara dikkat etmemizin nedeni mecmuanın “kadına” verdiği değerdir. Kadın, artık saklı harem dairesinden çıkarak mecmualarda yazı yazan, tiyatro oynayan, düşünen ve bunu anlatabilen sosyal bir varlık halini almıştır. Mecmuada en fazla yazısı yayınlanan Hüsamettin Sacit'in yedinci sayıda bulunan “*Türk Kadınlığının İtilası*” adlı yazısında şöyle der: “*İtikadımca memleketimizin türküsü kadınlarımızın tekâmül ve tealisi ile kabildir. Bu hakikate binaen Cumhuriyet kanunları asil Türk kadınının asırlardan beri gasbedilmiş haklarını iade etmelidir. Türk kadını vatanperverliği, namus-ı hamiyet ve fedakârlığı ile bütün kıymetlerini ispat etmiştir.*” (Hüsamettin Sacit, 1340: 1) Mecmuanın göze çarpan politikalarından biri de Türk kadınının sosyal hayattaki yerini göstermek. Sosyal hayatta silik kalan kadının devletin her türlü kademesinde memur olma kabiliyetine sahip olduğuna inandırmaktır.

Türkiye Edebiyat Mecmuası kadına değer veren, Atatürk ve onun silah arkadaşlarına ehemmiyet veren bir mecmuadır. Yayınlanan yazılardan hareketle mecmuanın yoğunlaştığı noktalar: Türk kadını, kadının tiyatrodaki yeri, Atatürk ilke ve inkılâpları, harp ve zafer, Ankara'nın başkent olması, Anadolu insanı ve milli folklor...

Folklor çalışmalarına teşvik etmeye çalışan mecmuada örneğin Selim Sırrı'nın derlediği “*Sarı Zeybek Türküsü*” yayınlanmıştır. Bunun yanında Celal Sahir'in kaleme aldığı bir “*Türkü*” daha mecmuada yayınlanmıştır:

“*Türkü*

*Sesinde bülbülün billur ahengi
Başında gecenin siyah çelengi,
Yüzünde seherin gülpenbe rengi...
Tabiat hüsnünü sende seyrededer.
Yaradan gönlüne vermesin keder.
Solmasın yüzünün sevimli gülü,
Susmasın sesinin nazlı bülbülü,
Rüzgâr incitmesin siyah kâkülü...
Tabiat hüsnünü sende seyrededer.
Yaradan gönlüne vermesin keder.”*(Celal Sahir, 1339: 1)

Anadolu'ya ve Anadolu insanına önem veren mecmuada Bedii Anadolu adlı metinde de İsmail Hakkı şöyle demektedir: “*Anadolu baştanbaşa bir harabedir!*” diyenlere inanmayınız; zirâ taş ve kalemle işlenmiş yerleri çoktur...” (İsmail Hakkı, 1339:2) Bu söz ile Anadolu'nun İstanbul'dan görüldüğü gibi olmadığını, Anadolu'nun içinde yatan bedii unsurları olduğunu belirtir. Aynı yazıda bu bediiyatın işlenmesi ve gün yüzüne çıkarılması gerektiği de vurgulanır: “*Hülâsa; “Bedii Anadolu” meçhul, malûm olan kısımlarının da ilmi nâ-tamam! Şu halde bu Anadolu'ya yeni baştan keşfedercesine aramak bulmak lazım... Bunun için de evvelâ Anadolu'nun bedii unsurlarını tespit etmeliyiz: Bu unsurların başlıcası: Dinî ve lâ-dinî kısımlar ile Türk hatları, Türk eşya-yı tezyiniyesi, Türk eşyası, Türk Edebiyatı, Türk musikisi, Türk raksları, Türk ayinleri... dir.”* (İsmail Hakkı, 1339:3) İsmail Hakkı Anadolu'yu tanımak ve tanıtmak için bir nevi çağrı yapar. Anadolu halkı Türk kültür ve benliğini asırlar boyunca taşıdığı halde Osmanlı için Anadolu taşra idi; fakat artık Anadolu, Türkiye Cumhuriyeti'nin ana toprağıdır. Ankara da Türkiye topraklarının, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin başkentidir.

Türkiye Edebiyat Mecmuası genel politikası, Türkiye Cumhuriyeti'nin her yönden geliştirmeye yöneliktir. Mecmua ilmî, edebi, içtimaî metinleriyle yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin önemli bir yayın organı olmuştur.

Yazar Kadrosu

Türkiye Edebiyat Mecmuası'nda Fuat Köprülü, Halide Nusret, Aka Gündüz gibi Türkiye'nin önde gelen yazar ve şairleri edebi ürünler vermiştir. Dergide toplam otuz yazarın yazısı yayınlanmıştır.

Derginin müdürlüğünü de yapan Hüsamettin Sacit bazen H.S. ve H.Sacit imzalarıyla da metinlerini yayınlamıştır. Türk Edebiyatı'nın önemli isimlerinden biri olan Hüseyin Nihal ise bazen Nihal imzasını kullanmıştır.

Dergide Ahmet Emin'in sosyal konulu sadece bir yazısı mevcuttur. Ahmet Refik'in İki sohbeti yayınlanmıştır. Aka Gündüz'ün Akşamseddin'i anlattığı biyografik yazısı derginin ilk sayısında yayınlanmıştır. Ali Canip'in

Değirmen adında bir şiiri ile şair Leyla Hanım'ı anlattığı biyografik yazısı mevcuttur. Celâl Sahir'in beş tane şiiri yayınlanmıştır. Emine Seniha, Ercüment Ekrem ve F. Celaleddin'in birer tane hikâye metni mevcuttur. Hüseyin Nihal'in iki şiiri ve Hakkı Naşir'in bir tane şiiri, Hüsamettin Sacit'in on üç tane yazısı yayımlanmıştır. Halid Fahri'nin iki şiir ve bir sohbet metni vardır. Halid Ziya'nın bir tane dil ile ilgili yazısı mevcuttur. Halide Nusret'in altı şiiri, altı hikâyesi vardır. Hüsamettin Sacit'in iki hikâyesi, iki şiiri, beş tane sohbeti, bir tane tefrika romanı ve İstiklâl harbi ve zaferini anlattığı iki tane yazısı mevcuttur. İsmail Hakkı'nın Anadolu'yu, Atatürk inkılâplarını ve sanatla ilgili üç tane musahebesi yayınlanmıştır. Köprülü'nün üçüncü Selim ve döneminde yaşayan Galata Mevlevîhane'si şeyhi Şeyh Galib'i anlattığı bir yazısı yayınlanmıştır. Mehmet Rauf'un bir tane edebi hatırası yayınlanmıştır. Mehmet Emin'in Bizans'ı anlattığı bir yazısı mevcuttur. Mustafa Şekip'in Halkçılıkla ilgili bir yazısı vardır. Müfide Ferid'in ve Nasuhi İsmet'in birer tane hikâyesi yayınlanmıştır. Mecmuanın birinci yıl müdürlüğünü de yapan Orhan Mithat'ın Atatürk'e yazdığı bir yazısı ile iktisâdi inkılâplar için açıklayıcı bir yazısı mevcuttur. Ratıp Tahir'in mizahî bir yazısı, Selahattin Enis'in bir hikâye, bir anı ve bir tane de musahebesi mevcuttur. Selami İzzet'in üç tane hikâyesi yayınlanmıştır. Türk Halkiyatı'nın gelişmesine büyük katkıları olan Selim Sırrı'nın da bir tane halk ilmine dair yazısı mevcuttur. Suat Derviş'in aynı adla iki tane hikâyesi yayınlanmıştır. Bu hikâyelerin mabad oldukları hakkında bir belirtme yapılmamıştır. Şeref Nazım'ın bir şiiri, Vedat Örfi'nin bir tane hikâyesi yayınlanmıştır. Yusuf Ziya'nın bir şiiri, Sadabad ve Çırağan'ı anlatan bir sohbeti yayınlanmıştır.

Bunların yanında dergide 37 tane fotoğraf vardır. Bu Fotoğrafların 33 tanesi şahıslara ait dört tanesi mekân fotoğrafı, beş tane de çizilmiş resim vardır.

Edebî Faaliyetler

Şiirler

Türkiye Edebiyat Mecmuası'nın sekiz sayılı kısa ömründe toplam 20 tane şiir yayınlanmıştır. Mecmuada en fazla şiir Halide Nusret'e aittir: Altı şiiri yayınlanmıştır ve ikinci olarak da beş şiiri yayınlanan Celâl Sahir gelmektedir. Bunun yanında Türk Edebiyatı'nın önemli şairlerinden Halit Fahri ve Hüseyin Nihal'in de mecmuada şiirleri yayınlanmıştır.

Mecmuada yayınlanmış şiirlerin temaları genellikle aşk, ayrılık, özlemdir. Mecmuada türkü ve anneye yazılmış birer şiir de mevcuttur: Yani az da olsa farklı temalarda şiirler de bulunmaktadır.

Mecmuanın şairleri: H. Nihal, Halide Nusret, Halit Fahri, Hakkı Naşir, Yusuf Ziya, Hüsamettin Sacit, Celal Sahir, Ali Canip, Şeref Nazım'dır.

Hikâyeler

Mecmuada toplam 20 hikâye neşrolmuştur. Bu hikâyelerin konuları aşk,

batıl düşünceler ve genellikle kadındır. Mecmuada Halide Nusret ve Müfide Ferit'in yazmış olduğu hikâyelerin konusu kadınların sosyal hayattaki sıkıntı ve ızdıraplarıdır. Mecmuanın birinci yıl üçüncü sayısında Müfide Ferit'in "Mebruke" adlı hikâyesinde Arap bir dadının yaşadıklarını ırk, renk ve cinsiyet bağlamlarında, sosyo-psikolojik çözümlenmeleriyle realist bir şekilde tahkiye etmiştir. Hikâye'nin baş kahramanı Mebruke'nin siyahî ve hizmetçi olması bazı haksızlıklara uğramasına sebep olunca Allah'a şöyle yakarır: "Allah'ım sana ne söyleyeyim?...Neden herkesi bir halk etmedin? Niçin kimi beyaz olur kimi siyah? Kimi güzel kimi çirkin? Kimi hanım kimi hizmetçi? Kimi satılır, kimi satın alır?.." (Müfide Ferit, 1339: 4) Burada Müfide Ferit hem ırk eşitliği hem de kişi eşitliğine değinmiştir.

Mecmuada hikâyesi yayınlanan yazarlar şunlardır: F.Celaledin, Ercüment Ekrem, Emine Seniha, Suad Derviş, Müfide Ferid, Selami İzzet, Hüsametdin Sacit, Vedat Örfi, Nasuhi İsmet, Selahaddin Enis'tir.

Tiyatro ve Roman Tefrikaları

Türkiye Edebiyat Mecmuası'nın tiyatro ve romana verdiği önem, sayfalarca yayınlanan roman ve özellikle tiyatro tefrikalarından anlaşılmaktadır. Mecmuanın yazın hayatının kısa sürmesi bu tefrikaların yarıda kalmasına sebep olmuştur.

Mecmuadaki roman tefrikaları Hüsametdin Sacit'e aittir. Tefrika ikinci sayıda "Hacı Efendinin Kızları" adıyla, üçüncü sayıda "Güzeller" adıyla yayınlanmıştır. Fakat diğer sayılarda H. Sacit'in tefrikası devam etmemiştir.

Mecmuanın tiyatroya verdiği önem 1923 tarihine göre hayli fazladır. Tiyatroyu edebiyatta ve sosyo-kültürel hayatta yerleşik hale getirmek için mecmuanın uğraşı dikkat çekicidir. Bu uğraşı da üstlenen kişi Türk Tiyatrosunun kurucularından, Darülbedayi muharriri Bedia Muvahhit'tir. Mecmuada yayınlanan tiyatro metinleri "İstanbul Havası" adıyla tefrika edilmiştir fakat bu metinler imzasızdır. Mecmuadaki tiyatrolar 5. , 6. , ve 7. sayılarda yayınlanmıştır.

Sohbetler

Mecmuada 15 tane sohbet metni mevcuttur. Sohbetlerin konuları genellikle ilmî, siyasî, kültürel, edebî, içtimaî konulardadır. Özellikle kadına sosyal bir kimlik kazandırmak amacıyla yazılmış metinlerdir.

Sohbet metinleri bulunan yazarlar: Hüsametdin Sacit, Halit Fahri, İsmail Hakkı, Orhan Mithat, Yusuf Ziya, Ahmet Refik, Halit Ziya Uşaklıgil'dir. Bu yazarlardan da en çok sohbet metnini Hüsametdin Sacit yazmıştır: Beş tane sohbeti neşrolmuştur.

Fotoğraflar

Mecmua fotoğraf yönüyle zengindir. *Türkiye Edebiyat Mecmuası*'nda derginin yazarlarının, şairlerinin, yerli ve yabancı tiyatro oyuncularının

fotoğrafları neşredilmiştir. Mecmuada 37 tane fotoğraf mevcuttur. Bu fotoğrafların da 33 tanesi şahsa aittir. Geriye kalan 4'ü de mekân fotoğrafıdır. Mecmuada 5 tane de çizim resim mevcuttur.

Mektuplar

Mektup türü, tarihi bir vesika görevi gördüğü için edebiyat tarihçiliğinde önemli bir işleve sahiptir. *Türkiye Edebiyat Mecmuası*nda 2 tane mektup yayınlanmıştır. Bu mektuplardan biri Hüsamettin Sacit'in Atatürk'e "*Harp ve Zafer*" adıyla yazdığı mektuptur. Orhan Mithat'ın da yine Atatürk'e bir tane şükran mektubu mecmuada mevcuttur.

Konularına Göre Tasnifler Edebî ve Tarihî Metinler

Mecmuada edebiyatla, tarihle; edebî ve tarihî kişiliklerle ilgili pek çok yazı neşredilmiştir. Bu yazılar farklı türlerle okuyucuya sunulmuştur. Kimi sohbet metni olarak karşımıza çıkar kimi de deneme, kimi de makale olarak. Toplam edebî ve tarihî yazı sayısı 10 tanedir. Edebî ve tarihi yazıları yayınlanan yazarlar: Ahmet Refik, Mehmet Emin, Yusuf Ziya, Halit Ziya(Uşşak zade), Mehmet Rauf'tur.

Atatürk ve Mütareke ile İlgili Metinler

Türkiye Edebiyat Mecmuası Atatürk'e ve onun Türkiye Cumhuriyeti'ni kurma yolundaki çabalarına şahittir ve bu yolda onun yanında olan bir mecmuadır. Mecmuanın Atatürk'e duyduğu derin sevgiyi ilk sayısındaki fotoğrafıyla görürüz. Mecmuada Atatürk ve Milli Mücadele ile ilgili dört tane yazı mevcuttur. Bunların ikisi belirttiğimiz üzere şükran mektuplarıdır. Diğerleri de Hüsamettin Sacit'in "*Harp ve Zafer*" başlığıyla yayınladığı yazın dizisidir.

Ankara'nın Başkent Oluşu, Anadolu ve Halkiyat ile İlgili Metinler

Türkiye Edebiyat Mecmuası Anadolu bir mecmuadır. Bütün milli değerlere saygı duymuş ve bu yolda yazılar neşretmiştir. Halkiyat çalışmaları mecmuada yayınlanmıştır. İsmail Hakkı, Selim Sırrı, ve Mustafa Şekip'in bu konularda birer tane yazıları mecmuada yayınlanmıştır. "*Halkçılık istiklâlden istihsâle giden bir cemiyetin temayülüdür. Bu sebepten hakikati halkçı enmuzeci istiklâlini istihsâlde¹ arayan ve cehdi seven kimsedir.*"(Mustafa Şekip, 1339: 2)

Ankara bildiğimiz üzere resmi olarak 13 Ekim 1923'te başkent kabul edilmişti. Mecmuanın yayın hayatına başlayışı da tam bu sıralardır. Ankara'nın coğrafi ve jeopolitik önemini anlatmak için mecmua 2. ve 3. sayılarında ilmi metinler yayınlamıştır.

¹ Buradaki istihsâlen umumî manâda alınmıştır. Maddî ve fikrî bütün istihsâllere şamildir.(Mecmuanın dipnotudur.)

Sonuç

Mecmuaların sosyo-kültürel hayatımızdaki yeri ve önemi büyüktür. Bu mecmualar araştırılabildiği ve Latin harflerine aktarılabildiği ölçüde edebiyata katkı sağlar. Bu sebeple mecmuaları günümüzle buluşturmak yapılacak en önemli çalışmalardandır.

Türkiye Edebiyat Mecmuası Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin en zor dönemlerine şahitlik etmiş bir dergidir. Sekiz sayılık kısa yayın hayatında Türk Edebiyatı'nın önemli şair, yazar ve fikir adamlarının düşüncelerine ev sahipliği yapmıştır. Dergide yayınlanan hikâye, şiir ve roman tefrikası gibi edebi yazılarla birlikte yayınlanan makale ve sohbet metinleri de içerikleri hasebiyle büyük öneme sahiptir.

Bu mecmua, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin kuruluşuna tanıklık etmiş ve yapılan ıslah ve düzenlemelerden halkı haberdar etmiştir. Atatürk'ün milletin refahı ve istikbali için hazırladığı ilke ve inkılâpları halka doğru aktarmak, *Türkiye Edebiyat Mecmuası*'nın gerçekleştirdiği önemli faaliyetlerdendir.

Türkiye Edebiyat Mecmuası, Türk tiyatrosunun oluşum ve gelişimine büyük katkı sağlamıştır, tiyatrodaki kadına sahne ve rol verilmiştir. Kadının toplumda çalışabilir, düşünebilir, fikirlerini tatbik edebilir bir varlık olduğunu benimsetmeye çalışmıştır. Mecmua yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin siyasî, ekonomik ve kültürel hayatı için çalışmış hep bu yönde yazılar yayınlamıştır.

Türkiye Edebiyat Mecmuası Birinci Sayı Ön Kapak Fotoğrafi

Kaynaklar

- Celâl Sahir: “*Türkü*” (Şiir), **Türkiye Edebiyat Mecmuası**, Yıl:1, Sayı:1, (1 Eylül 1339), s. 11.
- DUMAN, Hasan (2000), Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828- 1928) Enformasyon Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara.
- Hüsameddin Sacit: “*Türk Kadınlığının İtilâsı*” (Sohbet), **Türkiye Edebiyat Mecmuası**, Yıl. 1, S. 7, (15 Temmuz 1340), s. 1.
- İsmail Hakkı: “*Bedii Anadolu*” (Sohbet) **Türkiye Edebiyat Mecmuası**, Yıl. 1, S. 2, (27 Teşrin-i Evvel 1339), s. 2-3.
- Mustafa Şekip: “*Halk Adamı*” (sohbet), **Türkiye Edebiyat Mecmuası**, Y. 1, S. 2, (27 Teşrin-i Evvel 1339), s. 1-2.
- Müfide Ferit: “*Mebruke*” (Hikâye), **Türkiye Edebiyat Mecmuası**, Y. 1, S. 3, (5 Kanun-i Evvel. 1339), s. 4.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (1998), Devirler/İsimler/Eserler/Terimler, Cilt: 8, Dergâh, s. 438. İstanbul.
- ZENGİN, Çakır (2014) Türkiye Edebiyat Mecmuası (İnceleme), Üniversitesi FEF, TDE. Giresun.
- <http://www.dergiler.ankara.edu.tr>

Ufk-1 Âti Mecmuası Üzerinde Bir İnceleme*

Geliş Tarihi:23.10.2014
Kabul Tarihi:12.12.2015

Neslihan BODUR**

Öz

Tanzimat'la Türk kültür hayatına giren süreli yayınlar, İstibdat dönemiyle darbe olarak yavaşlamış fakat ardından II. Meşrutiyet'in ilanı ile büyük bir hız alarak yoluna devam etmiştir. II. Meşrutiyet sonrasında aydınlar coşkuyla kaleme sarılmış ve yaygın hayatında patlama yaşanmıştır. Bu yayınlar içinde konu edeceğimiz Ufk-1 Âti mecmuası ise meşrutiyetten üç yıl sonra Konya'da çıkmış, “siyasetten maada edebi, fenni, felsefi, kültürel” konulardan bahseden on iki sayılı bir edebiyat mecmuasıdır. Daha çok Milli Edebiyat sanat anlayışını taşıyan dergide bu doğrultuda yazılar ve şiirler yazılmıştır. Bu yazıda Ufk-1 Âti mecmuası değişik açılardan incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: II. Meşrutiyet, Dergi, Ufk-1 Âti, Şiir.

A Study On Magazine of Ufk-1 Âti

Abstract

In turkish literature, magazines began to appear with Tanzimat. But they slowed down after the İstibdat. However, publishing activities started with second constitutionalism again. Turkish Intellectuals issued a lot of magazines within second constitutionalism so publication activities have made great progress. One of these magazines is Ufk-1 Âti. It issued three years after the second constitutionalism. Ufk-1 Âti dealt with literature, science, culture and philosophy but it was never interested in politics. We examined magazines of Ufk-1 Âti in different ways in this study.

Keywords: Second Constitutionalism, Magazines, Poem, Ufk-1 Âti.

* Bu yazı, Giresun Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde hazırlanan, Neslihan Bodur, Ufk-1 Âti Mecmuası, (inceleme), 2014 adlı bitirme çalışmasından hareketle hazırlanmıştır.

** Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

Giriş

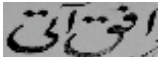
Türkiye belli dönemlerde sosyal ve siyasi sahada kırılma noktaları yaşamıştır. Bu kırılmaların en çok yaşandığı dönem ise 19. Yüzyıl olmuştur. Bu dönem Osmanlı devleti yüzünü batıya dönmüş ve oradaki gelişmeleri sıklıkla takip etmiştir. Bu dönemde batıdan getirilen yeniliklerden bir tanesi süreli yayınlardır.

Tanzimat'la birlikte Türk kültür hayatında görülen süreli yayınlar, 23 Temmuz 1908'de Meşrutiyet'in yeniden ilan edilmesiyle yazın dünyasındaki daha etkili yerini almıştır. Otuz üç yıllık İstibdat devrinin yıkılmasıyla basın hayatındaki özgürlük ortamından yararlanan süreli yayınlar, hemen her alanda ülkede birikmiş olan fikir canlılığını yaymak için büyük bir renkle ortaya çıkmışlardır.

İçerisinde siyasetten magazine, ziraattan felsefeye pek çok konu barındıran süreli yayınlar başta edebiyat tarihçiliği olmak üzere pek çok bilim dalına kaynaklık etmektedir. Bunun yanı sıra Tanzimat'tan bu yana gelişerek gelen süreli yayınlar, bize, yazıldıkları döneme ait sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik pek çok konu hakkında bilgi vererek kültür aktarımını sağlar. Bir döneme ışık tutan bu yayınlar geçmişle gelecek arasında köprü vazifesi görerek kültür taşıyıcılığını sağlayan büyük bir mirastır.

Bu çalışmada, Ufk-ı Âti mecmuasının genel özellikleri, şekil özellikleri, yayın politikası ve yazar kadrosu verildikten sonra seçilmiş birkaç şiir örneği üzerinden derginin sanat görüşlerine bakılacaktır.

Ufk-ı Âti Mecmuasının Genel Özellikleri

Ufk-ı Âti , 17 Mart 1327 (30 Mart 1911) ile 4 Eylül 1327 (17 Eylül 1911) tarihleri arasında yayınlanmış on iki sayılık bir mecmuadır. Tarihten anlaşılacağı üzere, dergi II. Meşrutiyetten üç yıl sonra çıkmıştır. Yoğun istibdat devrinin ardından II. Meşrutiyet ilan edilince halk sevinç naraları atarak neredeyse eli kalem tutan herkes özgürce yazmaya başlamıştır. Ancak bir yıl geçmesine rağmen beklenen yeniliklerin gerçekleştirilmemesi, aydınları hayal kırıklığına uğratmıştır. Bu sebepten dolayı zamanla bir içe yöneliş başlamış ve daha bireysel konulara dönülmüştür. İşte Ufk-ı Âti mecmuası da bu heves kırıklığının yaşandığı dönemde çıkarılmıştır.

Mecmua 7 ay boyunca yayın hayatını sürdürmüştür. İlk 10 sayı on beş günde bir, son iki sayı ise aylık olarak yayınlanmıştır. Kelime anlamı “gelecek ufuklar” olan Ufk-ı Âti mecmuası siyasetten başka her şeyden bahsetmiş, edebi, felsefi, fenni, ahlaki, tarihi bir mecmuadır. Şüphesiz edebiyat pek çok bilim ve sanat dalı ile iç içedir ve hepsinden beslenmiş ya da kaynaklık etmiştir. Fakat belli dönemlerde sanatçılar siyasetten uzak durmaya özellikle dikkat

etmişlerdir. Ufk-1 Âti mecmuası da çıkarıldığı dönemden önceki İstibdat Devri'nin etkisiyle ve ardından gelen İttihat ve Terakki yönetiminden hoşnut olmamaları nedeniyle sanatlarına siyaseti sokmamayı tercih etmişlerdir.

Mecmuanın iç kapağın da bulunan “Genç Kalemler'in makes-i efkârı” ibaresinden de anlaşıldığı üzere Genç Kalemler'in sanat ve edebiyatta benimsemiş olduğu sade dil hareketini kendilerine yol edinmeye çalışmışlardır. Sanat, kültür ve edebiyat yönü ağır basan mecmua mütevazı bir dergidir. Hayatın içinden olayları acısıyla, tatlısıyla sunmaya çalışmıştır. Dönemin siyasetinden uzak, daha çok sanat ve edebiyatla ilgilenen dergi şiire ve edebi yazılara yoğunluk vermiştir.

Ufk-1 Âti Konya'da Maşrık-1 İrfan matbaasında basılarak yayımlanmıştır. Mecmuanın Konya'da yayınlanması ayrıca dikkate şayandır. Basın ve yayın hayatının genellikle merkezi İstanbul ve çevresi iken Anadolu'dan yükselen bu ses incelenmeye değerdir. O dönemde Konya'da bulunan basın yayın hayatına bakacak olursak Ufk-1 Âti'nin matbaası ile aynı ismi taşıyan bir gazete çıktığına görmekteyiz. Bu gazete İttihat ve Terakki'nin karşısında yer alarak yayın hayatında bulunmuştur. “*II. Meşrutiyet dönemi Konya gazetelerinden biri olan Maşrık-1 İrfan, yayın hayatına İslah-ı Medâris-i İslâmiye bünyesinde başlar. II. Meşrutiyet sonrası kendini yenileyen medrese, bir de gazete yayınlama ihtiyacı duymuştur. Medresenin kurucu müderrislerinden Nakşibendiliğin Hâlidîye kolu şeyhi Zeynelabidin Efendi'nin siyasî çizgisi, Maşrık-1 İrfan'ın yayın politikasını da tayin eder. Gazete, medrese temelinde oluşan İttihat ve Terakki muhalefetinin önce Ahali Fırkası, sonra da Hürriyet ve İtilâf nezdinde sözcülüğünü üstlenmiştir.*”

Konya'daki genel tutum devletin başındakilere muhaliftir. Ufk-1 Âti'nin de siyasetten hiç bahsetmemesindeki nedenin bu olması muhtemeldir.

Mecmuanın 12. Sayısının son sayfasında bütün nüshalarının temin edilebileceği adrese yer verilmiştir.

“*Risalemizin on iki numaradan ibaret olan birinci cildi toptan olarak Konya'da kitapçı Torasyan Efendi dükkânında ve matbaa-ı ittisâlde Konya Kütüphanesi sahibi Mehmet Tevfik Efendi Kütüphanesinde (9) kuruş fiyatla satılmaktadır. Birinciden itibaren tamam olarak on takım kalmıştır.*” (Ufk-1 Âti, 1327: 1)

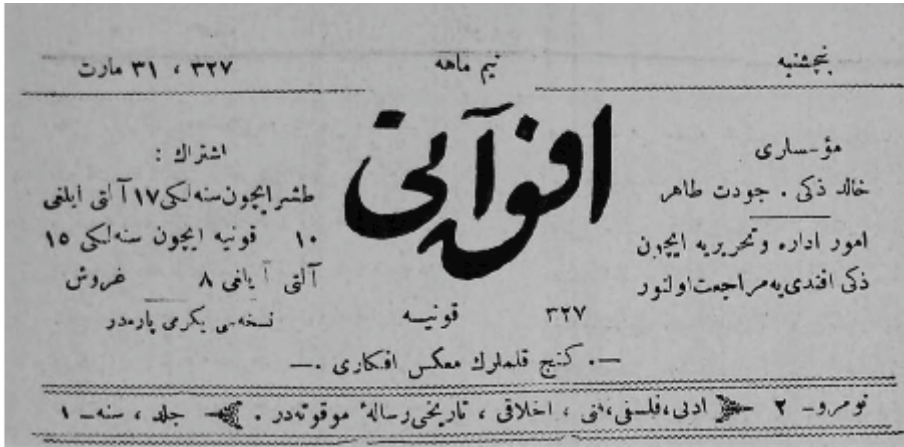
Mecmuanın Şekil Özellikleri

Mecmuanın her sayısında iç ve dış olmak üzere iki adet kapak bulunmaktadır. 1. ve 2. sayıların dış kapağında büyük punto ve el yazısı ile Ufk-1 Âti yazmaktadır. İsmi altında derginin yayınlandığı tarih, tarihin hemen altında nîm-i mâha (yarım ay) kelimesi yer alır. Onun sağ alt kısmında numara, sol alt kısmında sene ve cilt bunların altında ise mündericât bulunmaktadır.

3. - 4. sayıların dış kapağında ise Ufk-1 Âti yazısının sağında müessisleri, solunda Halit Zeki, Cevdet Tahir, altında ise Konya yazmaktadır. Onun altında sağ köşeden sola doğru numara, cilt, çıkartıldığı gün ve tarih bulunmaktadır. Onun altında mündericât yer almaktadır.

5. sayısında Ufk-1 Âti yazısını yanında iştirak başlığı altında “Konya için seneliği (10) altı aylığı (8) kuruştur. Taşra için seneliği (17) altı aylığı on kuruştur” açıklaması yer alır. Onun altında pencşenbe ifadesi, bu ifadenin altında ise sağdan sola doğru numara, tarih, 10 para ifadesi bulunur. Mündericât ve en altında diğer sayılardan farklı olarak Konya Matbaası yazısı vardır ama dış kapağın yanındaki sayfanın en altında ise Maşrık-1 İrfan Matbaası yazar bu da bizi şüpheye götürür. Sanıyoruz ki derginin çıkmış olduğu matbaa Konya Matbaası adıyla da bilinmektedir.

6.-12. Sayılar arasında farklılık bulunmamakla birlikte Ufk-1 Âti yazısının altında iştirak açıklamasını yaparak derginin en altında Maşrık-1 İrfan Matbaası yazar.

Mecmuanın iç kapağında başlık klişesinin sağ üst kısmında pencşenbe, üstünde nîm-i mâha, sol üst köşesinde yayımlandığı tarih yazar. Başlığın sağ tarafında müessisleri: Halit Zeki, Cevdet Tahir, Umur u İdare-i tahririye için Zeki Efendi'ye müracaat olunur. Sol tarafında iştirak: Taşra için seneliği (17) altı aylığı on kuruştur Konya için seneliği 16, aylığı 8 kuruştur, nüshası 20 paradır ifadesi yer alır. Başlığın altında Konya ve tarih, tarihin altında “Genç Kalemler'in makes-i efkârı” ibaresi yer alır. Onun altında sağdan sola doğru numara, “edebi, felsefi, fenni, ahlaki, tarihi, risale-i mevkutedir” ifadesi, cilt, sene yer alır. 6. Sayıdan itibaren derginin yazı işlerine Fuat Rıza ve Naci Fikret'te dâhil olur ve Heyet-i Tahririye başlığı altında bunlarında ismi geçmektedir.

Mecmuanın her nüshası 9 ile 16 sayfa arasındadır. Genel itibari ile dış

kapaklarda dergi hakkındaki yazılar, hatırlatmalar, teşekkür yazıları, bilmeceler yer alırken iç kapakta edebi ve sosyal yazılar yer alır.

Yayın Politikası

Ufk-ı Âti mecmuası, 17 Mart 1327 (30 Mart 1911) ile 4 Eylül 1327 (17 Eylül 1911) tarihleri arasında yayınlanmış on iki sayılık bir mecmuadır. Yayın tarihinden anlaşıldığı üzere mecmua Genç Kalemler (1910-1912) dergisinden yaklaşık bir yıl sonra yayın hayatına girmiştir. Mecmuanın her sayısının iç kapağında bulunan “Genç Kalemler’in makes-i efkâridir” (Genç Kalemler’in fikirlerinin yansıması) klişesinden anladığımıza göre kendilerine Genç Kalemler dergisini öncü seçmiş ve onun izinden gitmeyi amaç edinmişlerdir. Genç Kalemler, yazın tarihimiz açısından çok önemli bir yere sahiptir çünkü o bir devrin edebiyatını, Milli Edebiyatı, başlatan mecmuadır. Milli edebiyat çevresinde yazarlarımız sosyal konulardan bahsederek halkı bilinçlendirmeye çalışmışlardır. Ufk-ı Âti her ne kadar Genç Kalemler’in yansımalarını taşıdığı ifadesini barındırsa da onu neşreden şair ve yazarların edebiyata Fecr-i Âti kanalı ile girmiş oldukları göz önünde tutulmalıdır. Mecmuada sanatçılar her ne kadar sade dil kullanmaya özen gösterse de yine o bol tamlamalı Arapça ve Farsça kelimeler kullanmaktan geri durmamıştır. Şüphesi bu durum pek yadırganmamalıdır çünkü yüzlerce yıl kullandığın bir dilden bir anda tamamen kopmak mümkün değildir.

Mecmuanın ilk yazısı onun önsözü niteliğindedir ve bu yazı derginin izleyeceği yolu açıkça bize göstermektedir. “*Risalemiz, genç, cevval, münevver dimağlardan feveran eden seyyale-i şiir ve hakikatin bir makes-i tab şeması olacaktır. Milletimizin ve alel-husus Ufk-ı Âti ve istikbalimizi barika-yı irfan ve zekalarıyla perver ü hayat edecek olan şebâb mütefekkirimizin kalemlerine bir seyr-i çâlâkî-i cesaret vermek. İşte mesleğimizin, maksadımızın hülasa-i biriyası... !*” (Ufk-ı Âti, 1327: İç Kapak) Bu yazıdan anladığımız üzere mecmuanın amacı genç beyinlerin, parıltılı hakikatin ışığında akıcı şiirler meydana getirmelerini sağlamaktır. Her şeyden önce amaçlarının milletin genç zekâlarına yazma konusunda cesaret vermek olduğunu ifade etmişlerdir. Nitekim bu amaçlarını gerçekleştirdiklerini gören Mahmut Fakir dergide “*Ufk-ı Âti Muharrirlerine*” (M.F, 1327: İç Kapak) isimli yazısını yazarak bu yazıda onları takdire şayan bulduğunu söylemiştir.

Mecmua dönemin siyasetinden uzak kalmış, daha çok sanat ve edebiyatla ilgilenmiş şiire ve edebi yazılara yoğunluk vermiştir. Ayrıca küçük hacmine rağmen başka yerlerde çıkan mecmualara da destek olarak onların adını anmış ve okuyucularına önermiştir. “Köylü” başlıklı yazısında biz buna açık olarak tanıklık ederiz;

“İstanbul’da bu namda musavver eğlenceli üsbûî bir gazete mevku

intişara çıkmıştır. Devam-ı muvaffakiyetini temenni eder ve karilerimize tavsiyeyi vecibe-i ad ederiz.” (Ufk-1 Âti, 1327, s. Dış kapak) hakkında ilanlar yayınlanmıştır. “Fransızca Tatil Dersleri” (Ufk-1 Âti, 1327: Dış Kapak) adlı yazıda bunu görmekteyiz.

Mecmuada dil ve üslup açısından pek tutarlılık yoktur. Ne kadar sade ve akıcı bir dil ile yazmaya çalışsalar da yer yer yoğun olarak Arapça ve Farsça kelimeler, tamlamalar kullanmışlardır.

Yazar Kadrosu

Ufk-1 Âti kısıtlı ve tanınmamış bir yazar kadrosuna sahiptir. Bunun nedeni mecmuanın İstanbul'dan uzak bir Anadolu şehrinde çıkarılışı ve yayın hayatının kısa olması olabilir. Pek çok yazar ve şair edebi hayatına ilk başladıklarında bir dergi etrafında toplanarak yazılarını dergilerde neşretmişlerdir. Ufk-1 Âti şairleri de böyledir onların çoğunun bir kitabı bile yoktur belki ama bu güzel dergiyi meydana getirmiş ve yazılarına burada can vermişlerdir.

Yazılarıyla Ufk-1 Âti mecmuasını ortaya koyan bu yazarlar edebiyat dünyasına Fecr-i Âti topluluğunun ışığında eserler meydana getirerek girmiştir. Daha sonra Genç Kalemler'in görüşlerini benimseyerek bu yolda ilerlemeye çalışmış fakat yine de geçmişin etkisini üzerlerinden silememişlerdir.

Mecmuanın yazı işlerini ilk sayılarda Halit Zeki ve Cevdet Tahir yürütürken daha sonra Fuad Rıza ve Naci Fikret de bu göreve katılmıştır. Yazı işlerinde olmamakla dergide yazıları yayınlanmış başlıca isimler şunlardır:

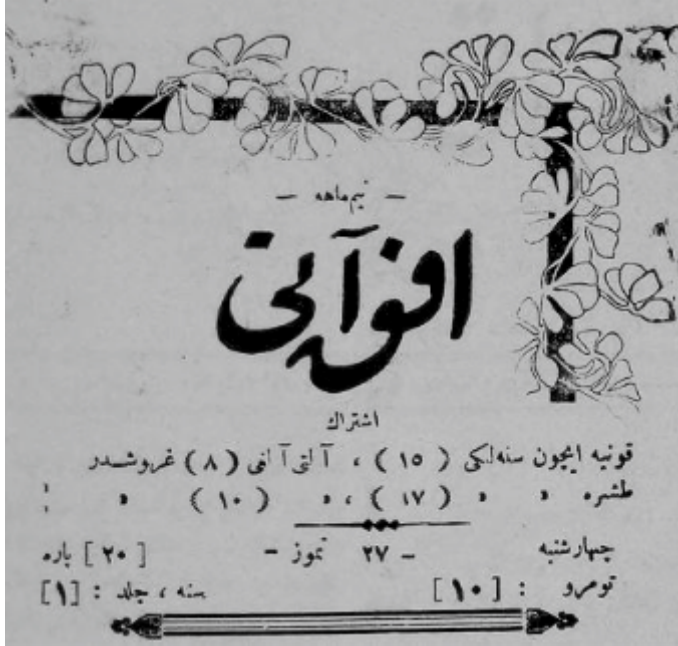
Abdülmecit, Cevat Vecdi, H.(Ha) Z.(Ze), Hulki Amil, İsmet Nazib, M. F. , M. H.(Ha), Mahmut Fakir, Mehmet Behçet, Mehmet Muhlis, Muzaffer Hamid, Necdet Niyazi, N. F., Rifat Celal, Seydişehirli: Zeki, Solak M. , Süleyman İsmet, Tahir Paşa, Tevfik Cevdet, Zeynel Besim'dir.

Dergide bazı yazıların altında bulunan müstear isimler tahminimizce aynı dergi içinde yazan diğer yazarların isminin baş harfleridir. Bu nedenle H.(Ha) Z.(Ze)'nin Halit Zeki, N. F.'nin Naci Fikret, M. H.(Ha)'nın Muzaffer Hamid, M. F.'nin ise Mahmut Fakir olduğuna kanaat etmekteyiz.

Mecmuada Abdülmecit'in; 1 hikâyesi, Cevat Vecdi'nin; 1 şiiri, Cevdet Tahir'in 6 mensur şiiri, 6 edebi yazısı, 2 hikâyesi, 5 şiiri, 1 anı yazısı bulunmaktadır. Fikret Vahdi'nin; 1 hikâyesi, 1 mensur şiiri, Fuad Rıza'nın; 2 sosyal yazısı, 2 şiiri, 1 mektup yazısı, 2 mensur şiiri, 4 edebi yazısı, 1 hikâyesi mevcuttur.

Halit Zeki'nin; 2 şiiri, 2 mensur şiiri, 6 hikâyesi, 1 edebi yazısı, Hamdi Bey'in, dergi hakkında bir yazısı, Hulki Amil'in; 1 bilmececi, 1 mensur şiiri, İsmet Nazib'in; 1 hatırası, Mahmud Fakir; dergi hakkında bir yazısı, 2 tarih yazısı; Muzaffer Hamid'in; 6 şiiri, 2 mensur şiiri, 2 edebi yazısı bulunmaktadır.

Mehmet Behçet'in; 1 mensur şiiri, Mehmet Muhlis'in; 1 hikâyesi, 1 edebi yazısı, 1 çeviri yazısı, Naci Fikret'in; 1 mektup yazısı, 5 edebi yazısı, 3 şiiri, 1 dergi hakkında yazısı, 3 hikâyesi, Necdet Niyazi'nin; 1 mensur şiiri, Rifat Celal'in; 5 şiiri, Solak M.'nin; dergi hakkında bir yazısı, Süleyman İsmet'in; 2 şiiri, Tahir Paşa'nın; 1 şiiri, Ufk-i Âti imzalı, dergi hakkında yazı, 1 teşekkür yazısı, Seydişehirli Zeki'nin; 1 mensur şiiri, Tevfik Cevdet'in; 1 mensur şiiri, Zeynel Besim'in; 1 şiiri yer almaktadır.

1. Şiirler:

Ufk-ı Âti sanat ve kültür yönü ağır basan bir mecmuadır. Mecmuada en çok bulunan edebi tür şiirdir. Mecmuada toplam 29 adet şiir vardır. En çok şiir yazan Muzaffer Hamid'in 6 şiiri bulunmaktadır. Bu şiirlerin dördü M. H.(Ha), ikisi Muzaffer Hamid imzalıdır.

Şiirler genellikle şairlerin annelerine, babalarına, dedelerine, kardeşlerine ve bazen meslektaşlarına ithaf edilmiştir. Şiirler arasında tamlamalı başlıklarla beyit şeklinde yazılanlarla birlikte sade Türkçe ile başlıklandırılmış, dörtlük halinde yazılanlar da mevcuttur. Ufk-ı Âti dergisi baştanbaşa melal duygusu ile doludur, denilebilir. Gerek şiirlerde gerek mensur şiirlerde hep bir ümitsizlik, karamsarlık duygusu vardır. Ölüm, yalnızlık, kimsesizlik, gam, keder, ayrılık, hastalık, hayal kırıklığı, hayal - hakikat çatışması gibi konulara yer vermiştir.

Bu tarzdaki şiirlerine Cevat Vecdi'nin "Ümit-i Âfil" örnek verilebilir.

(Batan Ümitler) anlamını gelen şiir, içlerinde buldukları sıkıntılı hali gösterir;

Ümit-i Âfil

*Sakin, velvelesiz akşamın
Ufuk mateminde; nur-ı güneşin*

*Çırpınırken envar-ı girizan
Sanki altun kelebekle rîzân*

*Ziyalar, nurlar, şiirler saçarak
Süzülür zulmet-i leyli yarararak (Cevad Vecdi, 1327: 6)*

Mecmuadan alınan bu şiir, dergi çevresindeki şairlerin içinde buldukları durumu göstermektedir. Onlar şiirde belirtildiği gibi yorgun duygularla bu dergiyi çıkarmışlardır. Onların geçmişleri kırmızı kalem çizikleri ile dolu İstibdâd Devri idi. Bu nedenle biraz üzgün, hastalıklı ve yorgundur. Fakat bütün yaşanalar onları yıldırمامış yeniden aydınlık, güzel günlerin geleceğine inanarak geleceğe umutla bakmış ve bunu da Şanlı Âti şiirlerinde açıkça aksettirmişlerdir. Onlar bu milletin yeni düzenini kuracağına olan inançlarını bu şiirle dile getirmişlerdir.

ŞANLI ÂTİ

*Âti o bütün milletin âmâl-i surûru
Tanzim edecek millet onu, ıyd-ı gururu*

*Âni o avâm arzuların melce-i şânı
Milletlere, akvâma birer hatt-ı meâli*

*Ey şems-i dirahşan cihan, ihtar-ı sâti
Ey nurlu kamer, ey kocaman pür nev-i tâli*

*Ey kubbe-i füseha-yı felek, âlim lâ-mevt
Ey müşrik şan ve şerefey nâle-i maksûd*

*Ey süslü cihan ey debdebeli medeniyet
Sâye gede senin kaldı ne vahşet, bedevîyyet*

*Ey şaşaa-i revnak gülgûn ciyâdet
Ey meşcer sal-dide ayâ şâh nezaret*

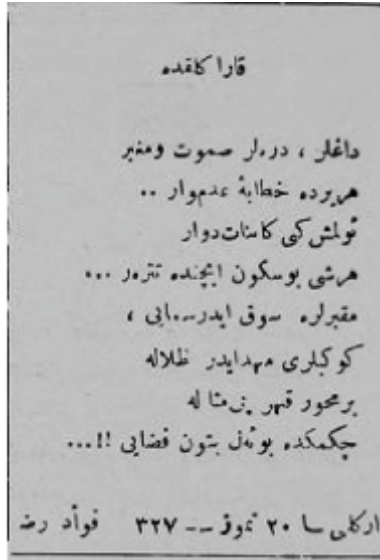
Ey cû-yı zelâl ey ufacık mevce-i enver

Ey şanlı sema ey kerev günbed-i ahzar

*Ey sahne-i ahenk-i sürûr şule-i nâhîd
Nâhîd fakat hurşit gibi yıldız gibi câvid*

*Ey necm-i hayat, necm-i mükerrem, necm-i felek
Ey cebhe-i pâkîze-i ismet şanlı melek*

*Tekbîl edecek eller ki şabân-ı cihan
Takdis edecek şaşaa ki şule-i cûşan (Muzaffer Hamid, 1327: 6)*

2. Mensur şiirler

Ufk-ı Âti mensur şiir yönünden zengin olmakla birlikte mensur şiirin yer almadığı sayı yoktur. Mensur şiirler, aşk, bahar, ölüm konuludur. Çoğunda bir istek, arzu dile getirilmiştir. Onlar sonbaharın hüznünden acılarından kurtulup ilkbaharın neşesine, mutluluklarına kavuşmak istemişlerdir.

Kendilerinde bulunan bedbaht durumu tabiata yükleyerek, tabiattaki nesnelere, bu duyguları canlandırarak anlatmışlardır;

“Nihayet bir şey söylemek istiyor gibi kalktın. Dudaklarında tebessümle karışık bir şeyler dolaşıyordu. Ve çiçekleri, menekşeleri göstererek bakınız... diyordun: nasıl solmuş çehresiyle ağlıyor... Zavallı çiçekler! Sizin de bedbahtlar, biçare insanlar gibi matemlerini,

elemeleriniz mi var? Şuracıkta öten kuşlar size mersiyeler, matem neşidelerimizi ithaf ediyorlar?,

İşte benim kalbim şu solmuş çiçek gibidir; ümitlerim, arzularım henüz inkişafetmeden solmuş bir gonca gibi... ” (Tevfik Cevdet, 1327: 9)

Mecmuada toplamda 17 adet mensur şiir bulunmaktadır. Yazarlarımız arasındaki dağılışı şöyledir: Fikret Vahdi'nin, Hulki Amil'in, M. H.(Ha)'nın, Necdet Niyazi'nin, Seydişehirli Zeki'nin, Tevfik Cevdet'in bir, Fuad Rıza'nın, Halit Zeki'nin, Muzaffer Hamit iki, Cevdet Tahir'in ise 6 tane mensur şiiri yer alır.

3.Hikâyeler

Hikâye türü edebiyatımızda önemli bir yer arz eder. Ufk-ı Âti mecmuası da bu türe önem vererek hemen hemen her sayıda bir hikâyeye yer vermiştir.

Mecmuadaki hikâyelerde aşk ve hayata dair konular bulunmaktadır. Naci Fikret'in “Heyca-yı Hayat” (1327, s. 3-4) adlı hikâyesinde hayatın her anında mücadele eden insan, Halit Zeki'nin “Sessiz Feryatlar” (1327, s. 3-5) adlı hikâyesinde ise gam, keder içinde kalmış sıkıntılı insan anlatılmaktadır. Ufk-ı Âti muharrirlerinin hikâyelerde dil ve üslupları biraz ağırlaşmış, pek çok Arapça ve Farsça kelimeler kullanmışlardır. Hikâyeler birkaç sayı devam ederek tefrika halinde yayınlanmıştır.

En çok hikâye yazar Halit Zeki olmakla birlikte 6 hikâyesi bulunur. Fikret Vahdi'nin, Fuad Rıza'nın, Mehmet Muhlis'in Cevdet Tahir'in Abdülmecit'in bir, Naci Fikret'in ise 3 hikâyesi bulunmaktadır. Bununla birlikte bir de yazarı olmayan hikâye mevcuttur. Böylelikle dergimizde toplam 14 hikâye mevcuttur.

4. Edebi Metinler

Kültür, sanat ve edebiyat ağırlıklı olan Ufk-ı Âti edebi metinlere çok önem vermiştir. Mecmuada 18 adet edebi metin bulunmakla birlikte şiirlerden sonra en fazla yer tutan türdür. Bu metinler sanat, felsefe, tabiat ve insan konuludur.

Cevdet Tahir'in “Hakikat - Hayal” (1327: 1-3) adlı yazısı bize Servet-i Fünun edebiyatını hatırlatmıştır. Bu yazıda hakikat ve hayal kelimelerinin anlam bakımından zaman içerisinde farklı anıldıklarını ve kavram boyutunda aralarındaki sıkı ilişki dile getirilmiştir. “*O zaman ki fikir-i hayal alüdesi bu gün bir hakikat olarak göze çarpar. Demek ki her zaman fikir hayalde bir hakikat mündemicdir.*”

Bunun yanı sıra mecmuanın ikinci yazısı olan Sanat-ı Tahrir (M. H.(Hâ) 1327: 1)'de Servet-i Fünun edebiyatçılarını ismi anılarak onlar gibi bu devirde kimlerin olabileceği ifade edilerek kıyas yapılmıştır. *“Halit Ziya, Tevfik Fikret, Cenap Şehabeddin gibi müstesna simaları hariç tutalım. Acaba edebiyatımızda üslub mümtazıyla, fikirleriyle, sanatıyla kesb-i temiz, etmiş, lisanımızda bir teceddüd hakiki bir inkılab-ı husûlini temin imiş.! Muhalled asarıyla nasıl hazır ve âtiyi kendilerine minnettar edecek bir fevkaladelik göstermiş kimileri bulabileceğiz; değil bulmak belki pek az simaların bu şerefi kazanmış istidadını haiz olduklarını kütüphaneye-i edebiyatımızı taharrî ettiğimiz zaman ma-teessüf anlayacağız da edebiyatımızda olan boşluğu imla edecek dehalara olan ihtiyacımızın derecesini takdir edeceğiz.”* İşte bu metinler Ufk-ı Âti yazarlarının Servet-i Fünun topluluğu ile olan etkileşimlerini ortaya koymuştur.

Mecmuadaki bazı edebi metinler daha önceki sayılarda çıkmış ya da farklı mecmualarda çıkmış olan yazı ve yazarlara tenkitte bulunmak amacıyla kaleme alınmıştır. Örnek vermek gerekirse Cevdet Tahir'in *“(Neriman) Münasebetiyle”* (1327: 3-4) adlı yazısı, İmzasız *“Babalık Refikamıza”* (1327: Dış Kapak) adlı yazı sonra Naci Fikret'in *“Musahabe”* (1327: 7-8) adlı yazısı birer tenkit yazılarıdır.

Bunun haricinde Fuad Rıza'nın *“Şiir ve Şair”* (1327: İç kapak- 2) adlı metinde şiir ile şair arasındaki bağ anlatmıştır.

Edebi metinlerde çok anlamlı konulara değinilmiş ve her sayıda mutlaka bir tane bu tarz yazıya yer verilmiştir. Mecmuda Naci Fikret'in 5, Fuad Rıza'nın 4, M. H(Ha).nın, Cevdet Tahir'in, Halit Zeki'nin iki, Mehmet Muhlis'in ve İmzasız bir tane edebi metin mevcuttur.

5. Tarihi ve Sosyal metinler

Mecmuada Mahmut Fakir tarafından yazılmış olan bir tane tarihi metin bulunmakla birlikte farklı sayılarda iki kısım olarak tefrika edilmiştir. *“Tarihi Osmaniye'den Bir Yaprak”* (1327: 11-12) başlıklı bu yazıda İstanbul'un fethi konu edilmiştir.

Yine içerisinde bir tane sosyal yazı bulunan mecmuada Fuad Rıza'nın yazmış olduğu *“Aileler Tarz Teşkili”* (1327: İç kapak - 2) adlı sosyal içerikli yazı yer almıştır. Aile kurumu hakkında bize bilgiler veren bu yazı farklı sayılarda iki bölüm olarak neşredilmiştir.

6. Teşekkür Metinleri

Ufk-ı Âti çok seviyeli, mütevazı küçük bir mecmuadır. Toplamda

on iki sayı çıkmış olmakla her sayısında onları destekleyen okuyucularına, abonmanlarına, arkadaşlarına, dostlarına dergilerinde yazan yazarlarına teşekkür etme gereği duymuştur.

“İntişarımızın muhâlasatla ilan edilen rüfekâ-yı kirâma samimiyetle teşekkürler ederiz.” (Ufk- Âti,1327: İç kapak)

Toplamda 8 adet bulunan dergideki bu teşekkürlerin beşi imzasız, ikisi Ufk-ı Âti imzalıdır.

Sonuç

Sanat ve edebiyat tarihi açısından önemli bir yere sahip olan süreli yayınlar, geçmişle gelecek arasında kültür aktarımını sağlayan bir hazinedir. İncelemiş olduğumuz Ufk-ı Âti, 17 Mart 1327 (30 Mart 1911) ile 4 Eylül 1327 (17 Eylül 1911) tarihleri arasında Meşrutiyetten üç yıl sonra çıkmış ve yayınlanmış olduğu dönemdeki sanat anlayışını bizlere yansıtmıştır. Meşrutiyetten sonra içinde buldukları özgürlük havasının çabuk değişmesi ile siyasetten uzak kalmayı tercih ederek daha çok sanat ve edebiyatla ilgilenmiştir. Bu nedenle bünyesinde daha çok şiir, hikâye, edebi ve sosyal yazılar barındırmıştır.

Toplamda on iki sayı çıkan Ufk-ı Âti'nin önemli özelliklerinden biri de Konya'da çıkmış olmasıdır. Onlar bir Anadolu şehrinden edebiyatın nabzını tutmaya çalışmışlardır. Kendilerine 1910 yılında çıkmış olan “Genç Kalemler”i örnek aldıklarını ve “Genç Kalemler'in makes-i efkârı” olduklarını ifade etmişlerdir. Fakat buna rağmen mecmua üzerinde yaptığımız çalışmalar sonucunda Genç Kalemler'i takip etmenin yanında edebiyat sahasına ilk girdikleri topluluk olan Fecr-i Âti'nin etkisini de üzerlerinden atamamışlardır.

Kaynaklar

- Cevad Vecdi. (1327, Haziran). Ümit-i Âfil, Ufk-i Âti, c. 1 nu. 7, s. 6.
Cevdet Tahir. (1327 Nisan). (Neriman) Münasebetiyle Ufk-i Âti, c. 1, nu. 6, s. 3-4.
Cevdet Tahir. (1327 Ağustos). Hakikat–Hayal, Ufk-i Âti, c. 1 nu. 11, s. İç Kapak 3.
DUMAN, Hasan. (2000), Osmanlı – Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928), Ankara.
Fuad Rıza. (1327 Haziran). Şiir ve Şair Ufk-i Âti, c.1 nu.7, s. İç Kapak 2.
Fuad Rıza. (1327 Mart) Aileler Tarz Teşkili, Ufk-i Âti, c.1, nu.2, s. İç Kapak 2.
Halit Zeki. (1327 Mart). Sessiz Feryatlar, Ufk-i Âti, c. 1, nu. 2, s. 3-5.
İmzasız. (1327 Temmuz). Babalık Refikamıza Ufk-i Âti, c. 1 nu. 9, s. Dış Kapak
İmzasız. (1327, Eylül). “Başlıksız”, Ufk-i Âti, c.1, nu. 12, s. 1.
İmzasız. (1327, Mart). Meslek, Ufk-i Âti, c.1 nu.1,s.İç kapak.
İmzasız. (1327, Mayıs). Köylü, Ufk-i Âti, c. 1 nu.5,s.Dış kapak.
İmzasız. (1327, Temmuz). Fransızca Tatil Dersleri, Ufk-i Âti, c.1 nu.9,s.Dış kapak.
M. H.(Hâ): (17 Mart 1327). Sanat-ı Tahrir, Ufk-i Âti, c.1, nu.1, s.İ.K.-3.
Mahmut Fakir. (1327 Mart) Tarihi Osmaniye'den Bir Yaprak, Ufk-i Âti, c.1, nu.2, s.11-12.
Muzaffer Hamid. (1327, Ağustos). Şanlı Âti, Ufk-i Âti, c.1 nu.11,s.6.
Naci Fikret. (1327 Temmuz). Musahabe Ufk-i Âti, c.1 nu.10, s.7-8
Naci Fikret.(1327 Mart). Heycâ-yı Hayat, Ufk-i Âti, c. 1, nu.1, s. 3-4.
Tevfik Cevdet. (1327 Nisan). Aşkларım, Ufk-i Âti, c.1, nu.3, s.9.
Ufk-i Âti. (1327 Mart). Teşekkür-i Mahsus, Ufk-i Âti, c.1, nu.2, s. İç Kapak.

II. Meşrutiyet Döneminde Bir Magazin Dergisi: Musavver Muhit*

Geliş Tarihi:10.08.2014
Kabul Tarihi:15.11.2014

Hatem TÜRK**

Öz

Türkiye'de 1908'de yeniden ilan edilen Meşrutiyet'ten sonra yoğun bir basın yayın faaliyetleri görülmüştür. Bu yayınlar çeşitlilik gösterir. Sanattan spora, siyasetten magazine dek pek çok alanda derginin ortaya çıktığı bu dönemin önemli magazin dergilerinden biri de Musavver Muhit'tir. 39 sayıdan oluşan dergi, kısa süren yayın hayatına rağmen Türk kültür ve edebiyatına önemli katkılar sağlamıştır. Batı kültürüne yakın durmuş gelişmeleri okuyucularıyla paylaşma ve kendini geliştirme konusunda iddialı olmuştur. Dönemin siyasi, askeri, edebî, kültürel gelişmeleri ve tartışmalarının içinde olmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yakın bir yayın politikası izlemiş ve Sultan II. Abdülhamit hakkında kara propaganda yapmıştır. Bu yazıda Musavver Muhit dergisi farklı açılardan söz konusu edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dergi, Musavver Muhit, II. Meşrûtiyet, Magazin

II. Constitutional Era A Magazine Journal: Musavver Muhit

Abstract

Intense media activities was seen after the second monarchy in Turkey. These publications show diversity. One of this journals was Musavver Muhit. In this period had a lot of magazines about the arts, politic and magazin. Musavver muhit consists of 39 copy. It has important contributions for Turkish literature, although the life of less. It stopped close to the Western culture has been ambitious developments to share with the readers and self-improvement. It has been in the discussions about the political, military, literary, and cultural developments. Musavver Muhit followed a closer policy to union of İttihat and Terakki. In this study magazines of Musavver Muhit will be examined from different angle.

Keywords: Journal, Musavver Muhit, II. Constitutional Monarchy, Magazine

* Bu yazı, Hatem Türk, Musavver Muhit (İnceleme ve Edebiyatla İlgili Metinler) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2002. adlı tezdeki bilgiler geliştirilerek hazırlanmıştır.

** Yrd. Doç. Dr. Giresun Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
e-posta: hatemturk@hotmail.com

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nun son çağı 19. yüzyılın özelliklerinden biri, yeni bir insan ve düşünce yapısının doğduğu dönem olmasıdır. Bu yüzyılda Türk milleti, bir taraftan yaşlanmış ve yıpranmış olan Osmanlı Devleti'ni ikmal ederken diğer yandan yine onun hamurundan yeni bir devlet vücuda getirme hazırlığındadır. Dünya genelinde imparatorluk devlet anlayışının bitip millî devletlerin ortaya çıktığı bu yüzyılda, Osmanlı'yı içeriden ve dışarıdan zorlayan ekonomik, siyasal, kültürel ve askerî pek çok etken vardır. Bir yandan küçülmeleri yaşayan devlet, diğer taraftan da yine pek çok alanda tutunma mücadelesi vermektedir. Bütün bunların içinde Osmanlı entelektüelinin, aydınlık geleceğin Avrupa ile entegrasyonda görüldüğüne olan inancı devam ederken üzerine düşeni yapma adına kültürel açılımları da hep bu yönden ilhamla yapmıştır. Hayatın diğer alanlarındaki gibi kültür ve sanat alanlarında da Batı tarzı gelişmeler, doğallıkla süreli yayınlarda hemen görülmekte ve geniş kitlelerle buluşmaktadır. Bu da 19. yüzyılın önemli olgularından biri olan kamuoyu oluşturma ve kitleleri daha çabuk harekete geçirme anlayışına önemli bir katkı olmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin baskıları sonucunda 1908'de Türkiye'de ilan edilen II. Meşrutiyet sürecinde de süreli yayınların önemli bir rolü olmuştur. Söz konusu edilecek olan Musavver Muhit Mecmuası, II. Meşrutiyet'in ilânını takip eden süreçte ortaya çıkan yayınların içinde en özgün olanlardan biridir.

Musavver Muhit

Musavver Muhit, Türkiye'de Meşrutiyet'in II. kez ilânından yaklaşık iki ay sonra, 23 Teşrin-i Evvel 1324 (5 Kasım 1908), Perşembe yayın dünyasına girmiştir. Meşrutiyet Dönemi'nin siyasi, sosyolojik ve edebî ortamını yansıtan dergilerden biri olan Musavver Muhit, yayın hayatına iddialı bir şekilde başlamıştır. Derginin çıkmaya başladığı tarihlerde memleket, yayın patlamasına şahit olmuştur. Türk tarihinde benzerine az rastlanır bir şekilde süreli yayın bolluğunun yaşandığı bu dönemde ülkede, kısa süreli de olsa, bir özgürlük ortamı doğmuştur. Bu özgür ortamdan istifade eden Türk aydını, süreli yayınlarda istibdat devrindeki susturulmuşluğunun hesabını Padişah ve eski idareye sormaktadır.

11 Temmuz 1324 (24 Temmuz 1908)'teki devrin çoğu yayın organında bulunan meşrutiyetin yeniden ilânı haberini açıklayan telgrafnâmeden sonra ülkede bir bayram havası esmeye başlamıştır. Bedii Nuri'nin Musavver Muhit'teki “İlk Yevm-i Hürriyetimiz” (Bedi Nuri 1909: 434-437) başlıklı yazısından alınan aşağıdaki örnek paragraf, devir aydınlarının genel görüşünü yansıtır: “*Artık Osmanlılığı teşkil eden akvâmdan bazısının bir an evvel nâil-i hürriyet olmak emeliyle vukua gelen isyanları görülmeyecek... Kitle-i Osmânîyi teşkil eden bu akvam hep bir hiss-i 'uhuvvet' ile yekdiğerine*

ebediyyen mürtebid bulunacaklar...” Musavver Muhit'teki Hamdullah Suphi'nin Meşrutiyet'in ilân günü ile ilgili yazısından bir cümlesi ise şöyledir:

“*O günün verdiği ihtisâsâtın en belîğ timsâlini bir Ermeni rahibinin toprakları öperek gösterdiği aşk-ı vatanperverîde bulabilirsiniz.*” (Hamdullah Suphi 1909: 406-407)

Mecmuanın Şekil Özellikleri

Musavver Muhit, yayın hayatına 23 Teşrin-i Evvel 1324 (5 Kasım 1908), Perşembe günü girer. Haftalık yayımlanan derginin başlık klişesinde harekeli olarak eski yazıyla ve büyük puntolarla “Musavver Muhit” yazılıdır. Başlık klişesinin hemen altında “siyâsi, edebî, felsefî, ictimâî mecmua” ifadesi vardır. Başlık klişesinin sağ üst tarafında tarih, sol üst tarafında da mecmuanın numarası bulunur. Mecmuanın ön dış kapağında ayrıca Fransızca olarak Latin harfleriyle “MOUHÏT, Illustration Hebdomadaire, Directeur et Redacteur en chef: FÂİK SABRÎ BEY” yazılıdır. Kapaktaki fiyat da Fransızcadır: “Prix: 2 Piastres” Fransızca olarak ayrıca derginin sayfalarındaki birçok resim, karikatür ve fotoğrafların alt yazıları yazılmıştır. Mecmuanın ön dış kapağındaki bilgiler değişmekle birlikte ayrıca müdür, sermuharrir, idarehane adresi, haftalık olduğunu bildiren “Her Pençşenbe” ve “Musavver Muhit mevcut haftalık gazetelerin en nefisi ve en mükemmelidir” ibaresi onun da altında bu hafta hangi hediye verildiğini bildiren cümle vardır.

Muhit'in her sayısının ön dış kapağında ya fotoğraf ya da resim vardır. Birinci sayının kapak fotoğrafı Ahmet Rızâ Bey'in Paris'teki odasından çektiği fotoğraftır. İlk fotoğraf Musavver Muhit'in İttihat ve Terakki taraftarı bir yayın izleyeceğini düşündürebilir. Diğer sayıların kapakları ise genellikle tablo olmakla beraber bazen değişik kişilere ait fotoğraflar, manzara resimleri ve 31 Mart Vakası ile ilgili resimlerdir.

Derginin iç kapağında önce yönetici kadrosu hakkında bilgi vermek gerekirse: Derginin müdürlüğünü Resimli Kitap müessislerinden Ubeydullah Esad, Sermuharrirliğini ise Fâik Sabri üstlenmektedir. Fakat 39 sayı devam edecek derginin idâri heyetinde değişiklikler olacaktır.

Derginin 7. ayısına kadar “Müessisleri Fâik Sabri, Ubeydullah Esad” denilirken müdür Ubeydullah Esad, sermuharrir Fâik Sabri'dir. 8. sayıdan 23. sayıya kadar hem müdür hem de ser muharrir Fâik Sabri'dir. 23'den 32. sayıya kadar müdür Fâik Sabri, sermuharrir Safvet Nezihî'dir. 33. sayıdan itibaren ise müdürlük Fâik Sabri'de, sermuharrirlik ise Celal Sâhir'de kalır. Derginin müdüriyet-i edebiyesinde de bir tutarlılığın olduğu söylenemez. 5. sayıya kadar belli olmayan bu kadro, 5. sayıda İzzet Melih, Ahmet Hâşim, Fâik Sabri; 8. sayıda ise İzzet Melih, Ahmet Hâşim olmuştur. 10. sayının iç kapak B'sinde “Muavinîn-i Tahririyesi: Memleketimizin vücutlarıyla iftihar ettiği meşâhîr-i

muharrirînininden mürekkepdır” denilmektedir.

Derginin ön dış kapağının yanında iç kapak B ve bazen iç kapak A kısmı vardır. İç kapakların sayfa sayılarına bazen ilave edilip bazen edilmediği görülür.

İlk defa 4. sayıda bulunan ve sonraki sayılarda zaman zaman bulunacak olan iç kapak A'da, mündericat, resimlerimiz, abone şerâiti, abonelerimize hediyelerimiz vs. gibi her zaman tutarlı olmayan bölümler vardır. İç kapak B'de ise şu bilgiler vardır:

Ortada dış kapaktaki klişeden biraz küçük punto ile “Musavver Muhit”; bu yazının üzerinde tarih, altında Latin alfabeleri ile Fransızca “MOUHÏT, Illustration Hebdomadaire” ve onun da altında “Müessisleri: Fâik Sabri - Ubeydullah Esad” yazılmaktadır. Bu yazıların sağ tarafında çerçeve içinde küçük puntolarla; sermuharriri, idârehânesi, şerâit-i iştirâ (İstanbul için) bölümleri; sol tarafta da yine çerçeve içinde müdür, şerâit-i iştirâ (Vilâyet ve memâlik-i ecnebiye için) Fransızca olarak müdür, idârehane adresi ve fiyatı ile ilgili bilgiler vardır. Bu bilgilerin altında sağdan sola, “numara”, “Her Hafta Pençşenbe Günleri Neşr Olunur Siyâsi, Edebî, İlmî, Felsefî, Resimli Gazetedir” ibaresi ve “cilt” bölümleri vardır. Bunun dışında iç kapak B sayfalarında genellikle fotoğraf bulunmakta, bazen de resim bulunmaktadır. Kapaktaki bilgilerde değişmeler gözlenmektedir.

Derginin I. cildi 23. sayıya kadar sürmüş daha sonra 23/1, 24/2... şeklinde devam etmiştir. I. ciltteki sayılar 16. sayfadan oluşup ayrıca ön dış kapak, iç kapak B bazen de olsa iç kapak A ve arka kapak şeklinde çıkmıştır ama zaman zaman iç kapakların da sayfaya dâhil edildiği görülür. Musavver Muhit, 23. sayıdan 29'a kadar 32 sayfa, daha sonraları da karışık olarak çıkmıştır. Yalnız 36-37. sayılar birlikte ve fevkalâde (özel) sayı şeklinde çıktığından 60 sayfadır.

Dergi, 23 Teşrin-i Evvel 1324 (12 Ağustos 1909)'ten 30 Temmuz 1325(5 Kasım 1908)'e kadar iki cilt halinde 39 sayı devam eder. “Her hafta pençşenbe günleri neşr olunur” ibaresi yer almakla beraber bu periyodik

taahhüde tam olarak uyulmaz. 9. sayıdan sonra 10. sayı, 25 Kanûn-ı Evvel'in perşembesinde (7 Ocak 1909) kurban bayramı dolayısıyla çıkmayıp 1 Kânun-ı Sâni'de çıkmıştır. Aynı durum 23. sayı için de geçerlidir fakat bu sefer bir hafta geç çıkmasının sebebi 31 Mart Vakası'dır. Ülkedeki karışıklık en yoğun günlerini yaşarken 24. sayı 16 Nisan 1325 Perşembe (29 Nisan 1909) değil, 18 Nisan 1325 (2 Mayıs 1909) günü çıkar. Ama yine de derginin üzerinde "Perşembe" yazılıdır. 36-37. sayı ise Meşrûtiyet bayramının 10 Temmuz Cuma'ya tesâdüf etmesi sebebi ile bu gün çıkmıştır. Takip eden hafta çıkmayan dergi, 23 Temmuz 1325 (2 Mayıs 1909) günü 38. sayı ve bir hafta sonra 30 Temmuz Perşembe 1325 (12 Ağustos 1909)'de 39. sayı ile son bulur. Derginin neden kapandığı hakkında bir malumat bulunmamaktadır. Yalnız Musavver Muhit'in son sayılarında okuyuculara hitâben yeniden abone olmaları, abonelik ücretini hemen ödemeleri gerektiği ile ilgili ilânlar artmıştır. Ayrıca Musavver Muhit'in müvezzilerine de abonelik bedellerini acil olarak idârehâneye göndermeleri söylenmektedir. Bunlar da derginin maddi sıkıntılar içerisinde olduğunu göstermektedir.

Derginin fiyatı: 1 ve 2. sayılarda 50 para, diğer sayılar da 2 kuruştur. Derginin ilânlarından anlaşıldığına göre iddialarından birisi de ucuz olmaktadır. Yalnız 36-37. sayı beraber ve hacimli çıktığından fiyatı da 5 kuruş olmuştur. Birinci cildin sonunda, bu cildin koleksiyonunun 44 kuruşa satıldığı ilânı vardır.

Abone şartları ise; 1. ve 2. sayılarda Vilâyât-ı Şahânedede seneliği 80, altı aylığı 45 kuruş; Der saadette seneliği 60, altı aylığı 30 kuruş; Memâlik-i Ecnebiyede seneliği 18, altı aylığı 9 franktır.

3. sayıdan itibaren zam gelir ve bundan sonra böyle devam eder: "Vilâyât-ı Şahânedede senelik 120, altı aylık 60 kuruş; Dersaadette senelik 108, altı aylık 54 kuruş, Memâlik-i Ecnebiyyede senelik 26, altı aylık 14 frank olur.

Derginin idârehâne adresi önceleri "Yeni Postahane Arkası, Eski Zaptiye Sokağında 2 numaralı Daire-i Mahsûsa / Dersaadet" iken 11 Şubat 1324'teki 17. sayıdan itibaren adres değişikliği olur. Yeni adres, "Bâb-ı Âli Caddesi İkdâm Dairesi Kurbunda Daire-i Mahsûsa / Dersaadet" tir.

Derginin basıldığı matbaada da bir değişkenlik söz konusudur: 1. sayı Karabet Matbaası; 2. sayı Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası; 3, 4, 5, 6. sayı Selânik Matbaası; 23, 24. sayılar Matbaa-i Hayriye, 25-34. sayılar Karabet Matbaası; 35. sayı Selânik Matbaası; 36-37, 38 ve 39. sayılar da yine Karabet Matbaası'nda basılmıştır.

Musavver Muhit'in 1. cildi, 2'ye nazaran daha büyük boyda 32,5 - 24,5 cm. ebatlarında üç sütun şeklinde çıkmış; ikinci cilt ise 27, 5- 19, 5 cm. ebatlarında iki sütun şeklinde çıkmıştır. I. ciltte kullanılan kâğıt beyaz renkli kaliteli olmakla beraber ikinci ciltte zaman zaman kalitesiz sarı renkteki

kâğıtların kullanıldığı görülür.

Türk basınında ilk defa renkli resim Musavver Muhit'te kullanılmıştır. Derginin 3. sayının ön dış kapağındaki “Veliâht-ı Saltanat Devletlü Necâbetlü Reşad Edendi Hazretleri”nin fotoğraf çerçevesinde mavi desen kullanılmıştır. 4. sayıda da “Ressam-ı Şehir Mösyö Zonaro”nun fotoğraf çerçevesinde kırmızı desen kullanılmıştır. Numara 5'in dış kapağında yer alan “Meydan Kahvehanesi” adlı resimde ise ilk defa resmin içinde renk kullanıldığı görülür. Bu resimdeki bordo fes ve bazı kıyafetler renkli tab edilmiştir. Derginin 6 ve 7. sayıları da kapak çerçevesi renkli iken 8. sayıdan sonra da çerçeve ile beraber başlık ve ön dış kapaktaki bir cümle de renkli çıkar. Derginin 1. cildinde ancak birkaç kapak fotoğrafı renkli iken çoğunda kapaktaki çerçeve ve başlık klişesi renklidir. 2. ciltte ise renkli kapak vardır ve renk tonu biraz daha artmıştır.

Musavver Muhit'in arka kapağında ise zaman zaman değişiklikler görülmekle beraber genellikle, “Bilmece ve Suallerimiz”, “Bilmece Halli” gibi bölümler, İlanlar, az da olsa reklam ve hemen her sayıda “Bilmece Halline Mahsus Kupon” bulunmaktadır.

Yazar Kadrosu

23 Teşrin-i Evvel 1324 (5 Kasım 1908)'den 30 Temmuz 1325(12 Ağustos 1909)'e kadar yayın hayatını devam ettiren Musavver Muhit'te devrin en meşhur sanatkârlarının yazıları bulunmaktadır. Her ne kadar 39 sayı gibi küçük bir hacimde olsa da II. Meşrûtiyet Dönemi süreli yayınlar serüvenine baktığımızda bu sayının çağdaşlarına nazaran çok da az olmadığına şahit olunur. Daha sonra Fecr-i Âti edebiyatının oluşumunu sağlayacak, Millî Edebiyât'ın gelişmesinde rol olacak ve müstakil hâllerde karşımıza çıkacak yüzün üzerinde imza, Musavver Muhit mecmuasının sayfalarında bulunmaktadır.

Musavver Muhit'te öncelikle bazı müstearlardan söz etmek gerekir Nüşhalarda, Kulağı Delik, Görür Göz, Siz Bilirsiniz, Muhib-i Kalem, A(yın) Tal'at, A. H. N. Lastik Top, Münekkit-i Hâdisat, Valde, Ziyâ gibi müstear adlar yer almaktadır. Muhib-i Kalem İzzet Melih, Ziyâ ise Safveti Ziyâ'dır. Mecmuanın en önemli yazarlarından olduğu belli olan ve “Mazbutat” bölümlerini yazan “Kulağı Delik” ve “Münekkid-i Hâdisat” takma adlı yazarın Fâik Sabri olduğu tahmin edilmektedir. Zira Fâik Sabri gibi Adalar doğumlu olan bu imzanın yazıları hem mecmuanın sözcülüğünü yapmakta hem de derginin asıl gayesi olan aktüel konuları yazmaktadır. Yine aynı bölümlerde mecmuanın içeriği ile ilgili haber niteliğindeki yazılar vardır.

Dergideki “Büyük Başlar” başlığı altında 23 yabancı devlet adamı ve sanatkâr ironik bir üslûpla tanıtılmıştır. Karikatürlerle verilen bu yazılarda gerçek imzanın kime ait olduğu belli değildir.

Dergide en çok yazarların bazılarının isimleri ve yazı adetleri şu şekildedir: A(yın) Talat 7 makale; Ahmet Hâşim 6 şiir, 2 monolog, 1 anket; Ahmet Midhat, 1 anket; Ahmet Râsim, 2 tefrika roman; Hâlide Edib, 1 tefrika roman, 1 tenkid, 1 makale; İzzet Melih, 6 yazı, Fâik Sabri, 8 yazı; Recaiâde Mahmud Ekrem 1 anket; Celal Sâhir 5 manzume; Hakkı Behic 5 yazı; İlyas Mâcid 7'si mensur şiir 8 yazı; Yakup Kadri 1 anket; Refik Hâlid 1 mensur şiir, 1 hikâye; Mehmet Fuad 1 manzume; Râif Necdet 9 yazı bunlardan 3'ü mensur şiir, 1'i hikâye; Mahmud Nedim, “Bizde Edebiyat” isimli son dönem edebiyatımız ile ilgili olarak oldukça uzun bir tarih, değerlendirme yazısı; Osman Nuri, 9 ilmi makale; Fâik Âli, 3 manzume; Rıza Dâniş, 6 manzume; Safvet Nezihî 13 yazı; Tahsin Nâhid 15 manzume, 1 anket; Hamdullah Subhi, 7 manzume, 1 hatırat, 1 monolog, 1 anket; Selim Sırrı, 5 makale; Abdülhak Hâmid, 2 manzume; Hâlid Ziyâ 4 hatırat, 1 tarihi makale; Mehmet Baha, 4 hikâye; Mehmet Râuf, 1 manzume, 1 hikâye, 1 anket, ilmi, edebî, siyâsî 8 makale; Mehmet Rüştü, 1 hikâye, 2 askeri makale tercümesi; Mehmet Sâdi, 9 manzume, 1 mensur şiir; Memduh Necdet 11 manzume, 1 psikolojik makale; Müfid Râtib, 1 anket, 3 tiyatro tenkidi; Mehmet Emin 7 manzume, 1 mensur şiir.

Bunların dışında mecmuada irili ufaklı yazıları ile pek çok yazar vardır. Fakat yaklaşık bir yıl süren yayın hayatı boyunca mecmuanın belli bir yazar kadrosu oluşturduğunu söylemek zordur.

Yayın Politikası

24 Temmuz 1324 (6 Ağustos 1908), Türk basın tarihi için önemlidir. Zira bu tarihte basın hürriyeti sağlanmıştır. Bu tarihten sonra sayısı tespit edilemeyecek kadar yoğunlukta bir gazete ve dergi patlamasına şahit olunur. Belki 33 yıllık bir zorunlu içe kapanıklığın bu tarihten sonra patlama hali gibi sosyolojik bir durum, belki de siyâsî tarihin doğal bir sonucu olan arayış / yeni ideoloji bulma zorunluluğu yüzünden olacak ki bu dönemde her türden gazete ve dergi bu derece yoğunlukta çıkmıştır. Musavver Muhit, Resimli Kitap idarecileri tarafından çıkarılmış bir dergidir. Resimli Kitap, Türk fikir ve sanat hayatına büyük iddialarla başlamış, çoğu sayfaları yüz sayfanın üzerinde aylık bir mecmuadır. Toplam 51 sayı çıkmıştır. “*Edebî, siyâsî, fenni felsefî ve ictimâî mecmuâ-i musavvere*” olan Resimli Kitap, devrinin en popüler yayınlarından. Musavver Muhit'ten bir ay önce yayına başlayan Resimli Kitap, Musavver Muhit'in daha geniş ve zengin hâlidir, denilebilir.

Musavver Muhit'in birinci sayısından itibaren ilişik kesilene kadar Resimli Kitap'ın satış koşulları mündericatu, tevzii yerleri ile ilgili ilânlar vardır. Birinci cildin birinci sayısının arka kapağındaki ilân sürekli yer almaktadır: “*Şehr-i mecmûa-i musavvere, Resimli Kitap, 100 sahife-100*

resim- en meşhur imzalar altında 30 makâle meşâhir-i üdebâ ve muharrirînimizin hemen ekserisinin muavenet-i tahrîriyesini temin etmiş olan (Resimli Kitap) her ayın on beşinde 100 sahife ve 100 resimi muhtevî olduğu hâlde neşrolunur... Bir nüshâsının fiyatı 5 kuruştur seneliği 80, altı aylığı 45 kuruştur. Abonelere müteaddid hediyeleri vardır. (Resimli Kitap) siyâsî, edebî, felsefî, ictimâî yegâne resimli mecmuadır.” (İmzasız 1909: A.K)

Musavver Muhit'in 16. sayısına kadar süren bu birliktelikten sonra Resimli Kitap'la ilgili Muhit'in 20 ve 21 numaralı nüshalarında şu ilan vardır:

“İdârehânemizin “Resimli Kitap” ile münâsebeti kalmamıştır. Şimdiki hâlde neşriyatımız “Musavver Muhit” ile “Resimli Roman” dan ibâret olup yakında mektep talebelerine mahsus olmak üzere gayet müfid ve nâfi' ve eğlenceli mebâhisi lem'-i hâvi olarak “Küçük Mektepli” nâmında haftalık bir mecmuamız daha mevkî-i intişâra vaz' olunacaktır.” (İmzasız, 1909: AK) Muhit'in 16. nüshasına kadar ilânlar birlikteyken 17. sayıda tevzî yerleri ile ilgili ilânda Resimli Kitap'ın adı bulunmaz.

Bu tarihten sonra Musavver Muhit için daha önce Resimli Kitap neyse Resimli Roman da o olacak ve sürekli onunla ilgili ilânlar yayınlanacaktır.

Musavver Muhit idarecileri tempolu bir şekilde çalışmaktadır. Bu, Musavver Muhit'in devrinde önemsenen bir dergi olduğunu gösterir. Dördüncü sayıdaki bir ilânda derginin aynı gün ikinci baskıyı yaptığı, halkın bu rağbeti karşısında derginin kendini daha geliştireceği ifade edilmektedir. (İmzasız 1908: 50) Ayrıca 39 numaralı nüshanın “Piyango” bölümünde 38 ve 39 numaralı nüshanın 10 bin adet basıldığı anlaşılmaktadır:

“Geçen haftaki gibi bu haftaki nüshamızın esnâ-yı tab'ında da tab' olunan on bin nüshâdan beş bininin mündericâtı meyânına:... ” (İmzasız, 1909: 472)

Musavver Muhit'in ilk sayısında “Küçük Bir Mukaddime” başlığı altında yazılan ön söz niteliğindeki on iki satırlık kısa bildiri yazısında Musavver Muhit'in yayın politikası hakkında küçük ipuçları edinilmektedir. Daha birinci cümlede Resimli Kitap'tan söz edilmektedir:

“(Resimli Kitap)ımızın nâil olduğu rağbet ve teveccühten cesaret alarak ona peyrev olmak üzere şu (Musavver Muhit)in neşrine başlıyoruz. (Resimli Kitap) Fransızların magazinleri tarzında aylık bir mecmua olduğu gibi (Musavver Muhit)te İllüstrasyonları şeklinde haftalık bir gazete olacak ve hâdisât-ı siyâsiye ve ilmiye ve edebiyeyi günü gününe takip ile en yeni havadisi resimli olarak karilerine bildirecektir.” (İmzasız, 1908: 2)

Görüldüğü gibi Musavver Muhit, Resimli Kitap'ın alt organı olarak yayına başlamıştır.

Yazının bir sonraki cümlesinde Musavver Muhit'in Fransızların ünlü magazin dergisi İllustration'a benzemek iddiasında olduğu anlaşılmaktadır.

Musavver Muhit'te Resimli Kitap gibi yayına büyük iddialarla başlamıştır. Birçok sayısında görülen ilânlarda Muhit'in en iyisi olmak arzusunda ve iddiasında olduğu hatta Avrupa dergileri ile boy ölçüşebilecek seviyede olduğu iddiasına şahit olunur.

Musavver Muhit, magazin tarafı ağır basan bir dergidir. Onda ilk göze çarpan özelliklerden biri fotoğraf ve resimleridir. Daha ilk sayısında 13 fotoğraf 3 tefrika resmi ve 2 de karikatür vardır. İlerleyen sayılarında zamanın dergilerine nazaran oldukça fazla sayıda fotoğraf, resim ve karikatürü barındırmaktadır. Zaman zaman büyük boyda ilave fotoğraf ve resimler de veren Musavver Muhit'in bir özelliği de Türkiye'de, amatörce de olsa ilk defa renkli resimler yayınlanmış olmasıdır. Musavver Muhit'teki fotoğrafların çoğu sivil ve askeri erkâna aittir. Ama Musavver Muhit, Fenerbahçe futbol takımından, II. Meşrûtiyet'in ilân serüvenine, 31 Mart Vakası'nın en sıcak fotoğraflarına, II. Meşrûtiyet'in mebuslarına, Bakü'deki Müslüman Mektebi talebe ve öğretmenlerinden İtalya'daki meşhur Messina depremine, en son teknolojik gelişmelerden ülkemizin yeni tanıştığı ürün fotoğraflarına, Cenevre fotoğraflarından Avrupa'nın peyzaj yerlerinin resimlerine, yabancı politikacı ve sanat adamlarına, 31 Mart âsîlerinin îdam anlarından Girit adası ile ilgili fotoğraflara kadar fotoğraf ve resimleri yayınlamıştır. Örnek olarak, Musavver Muhit'in 2. cilt, 24 numaralı nüshasında 25 fotoğraf, 5 resim, 8 de karikatür bulunmaktadır. Mecmuanın genelinde olduğu gibi bunlar da genellikle siyâsîdir. Muhit'in fotoğraf memuru Kenan Bey olmakla beraber, gerek yerli ve yabancı basından gerekse ülkedeki ecnebî fotoğrafçılardan resimler alınmıştır. Mecmuaya promosyon katkısı da bulunan devrin meşhur fotoğrafçısı Apollon (Musavver Muhit sayfalarında sürekli reklamı çıkan Apollon'dan “Abonelerimize Hediyelerimiz” bölümünde okuyuculara hediye olarak iki fotoğraf çekirtme imkanı vardır.) başta olmak üzere Foto Aigle ve Foto Phebus, mecmuayı renklendiren fotoğraf ustaları olmuşlardır.

Musavver Muhit, edebiyat ve aktüalite ağırlıklı bir yayındır. Fakat bu dönem dergiciliğinin bir özelliği olarak onda hemen her türden konuya rastlamak mümkündür. Bunlara birinci örnek olarak spor gösterilebilir. Mecmuada spor, oldukça ciddiye alınır. Ülkede modern anlamda spora katkıları bilinen ve kendisini Avrupa'da yetiştirmiş olan Selim Sırrı, bu konuda en çok uğraşan kişi olmuştur. Onun ilk defa yaptırdığı ve müdürü olduğu Rızapaşa Yokuşu'ndaki spor okulu, “Terbiye-i Bedeniye Mektebi”nin ilânları ve tanıtımı Musavver Muhit'in çoğu sayısında vardır. Ayrıca Selim Sırrı, sporun yararları, Avrupa'da spor, bizde geleneksel spor ve altıncı spor konferansı ile ilgili Musavver Muhit'e 5 makale yazmıştır. Sporun ülkemizdeki en önemli kişilerinden olduğu bilinen Selim Sırrı'nın c. 1, nr. 11, s. 172'de eskrim yaparken bir fotoğrafı bulunmaktadır. Musavver Muhit'e sporla ilgili olarak bir

makale de Ömer Lütfi yazmıştır. Muhit'te aktüel spor olayları da yerini almıştır. Fenerbahçe'de yapılan bisiklet yarışları, güreş müsabakalarının fotoğrafları, ayrıca yeni yeni gelişmekte olan futbol kulüplerinin fotoğraf ve faaliyetleri bulunmaktadır. Bunlara bir örnek olarak c. 1, nr. 9, s. 144'deki Üsküdar Lem'a-i Hürriyet kulübünün fotoğrafı gösterilebilir.

Dergi, 31 Mart Vakası ile ilgili yayınlamış olduğu yazılarda eski devri ve II. Abdülhamit'i aşırıya varan aşağılamalarından de görüleceği gibi İttihat ve Terakki Cemiyeti taraftarlığı yapmaktadır. Tam da yayın hayatının ortalarına tesâdüf eden 31 Mart Vakası'nda İttihatçıların her biri, başta Ahmet Rızâ Bey olmak üzere kahramanlaştırılmış, hatta ilânlarla bu olayda “şehit” edilen İttihatçı askerlerin yayımlanmak üzere fotoğrafları okuyuculardan istenmiş ve yayımlanmıştır. Derginin 36 - 37 numaralı nüshâsı “II. Meşrutiyet Özel Sayısı” gibidir. Meşrutiyet, ikinci kez ilânından sonra Türkiye'deki hemen bütün yayın organları gibi Musavver Muhit'in gündeminden de hiç düşmemiştir. Vatan, millet kavramları ile ilgili şiirler, hikâyeler kaleme alınmış, oldukça ilginç hâtıralar yazılmıştır. II. Abdülhamit karşıtlığı son derece açıktır. Dergideki 25, 26, 27, 28, 29, 30. sayılarda padişahı küçümseyen, onu ve devrini kötüleyen karikatürler yer almıştır. II. Abdülhamit'in yolsuzlukları, halkın sırtından edindiği milyonlarca liralık servetin listesini derginin haberler kısmında okumak mümkündür. Bu durumu aşağıdaki örnekler ispatlar: “*Abdülhamit'in Yıldız'daki müzesinde üzeri pırlanta ve yakut ve ahcâr-ı nâdire ile murassa ve gayetle nâdide bir kılınç bulunduğu müstahberdir. Yıldızda icrâ kılınan taharriyat neticesinde üç yüz elli bin lira raddesinde bir meblağ zuhur etmiş ve meblağ-ı mezkûr berâ-yı hıfz-ı dâire-i askerîye veznesine îsâl kılınmıştır.*” (İmzasız, 1909: 67) ve “*Hakan-ı mahlu'un ecnebî bankalarına tevdi' ettiği nukûdun mecmû-ı sahîhi bir milyon seksen bin lira olduğu tahakkuk etmiştir.*” (İmzasız, 1909: 189)

Bu devir basını ve aydın insan zümresinde moda şeklinde görülen Sultan Abdülhamit'e lanetler yağdırma ve alay etme, Musavver Muhit'in sayfalarında de çok sık olarak kendini göstermektedir. Eski sultanın şekil özelliklerinden özel hayatına, güvenlik tedbirlerine kadar onunla alay eden birçok yazı ve karikatür Musavver Muhit'in sayfalarında vardır.

Dergi, Hareket Ordusu'nun İstanbul'a girişinden sonra adım adım onun takibini yapmış, olaylar tamamen bitinceye kadar İstanbul ve vilâyetlerdeki gelişmeleri ayrıntıları ile fotoğraf ve resim destekli olarak vermiştir. Özellikle II. ciltte gerek yurt içi gerekse yurt dışındaki güncel olaylar sıkı bir şekilde takip edilmiştir.

Derginin 36-37 numaralı birlikte çıkan özel sayı hüviyetindeki nüshâsında müdür-i edebî Celal Sahir'in devrin önemli siyâsetçi ve sanatkârına yaptığı anketi vardır. Bu sayı II. Meşrutiyet'in ilânına tesâdüf ettiği için “geçen

yıl bu güne dair düşünceler” sorulur. Bu ankete; Abdi Tefik, Ahmet Hâşim, Ahmet Samim, Ali Fahri, Ahmet Refik, Fâzıl Ahmet, Bedi Nuri, İzzet Melih, Fâik Sabri, Recaizâde Mahmut Ekrem, Jülide Sâhir, Yâkub Kadri, Râif Necdet, Şehzâde Mecid Efendi, Mehmet Câvid, Müfid Râtib, Ahmet Hikmet, Şehâbeddin Süleyman, Tahsin Nâhid, Burhâneddin, Hamdullah Subhi, Hüseyin Câhid, Ahmet Midhat Efendi gibi, önemli simâlar değişik türdeki yazıları ile katılmışlardır.

Musavver Muhit'in sayfalarında yabancı edebiyatlara karşı hissedilir bir alâkanın olduğu görülmektedir. Fransız, Alman, İngiliz ve Rus edebiyatlardan tercüme ve bu edebiyatlarla ilgili yazılar derginin hemen her sayısında vardır. Japon ve Amerikan sosyal hayatıyla ilgili yazılar bulunmakla

beraber bu dillerin edebiyatları dikkat çekmemiştir. Dergide Batılı sanatkârlara karşı aşırıya varan bir ilgi görülmektedir. Örneğin derginin sürekli yazarlarından olan Râif Necdet 15 numaralı nüshadaki Fransız sanatçı “Catulle Mendes” hakkındaki monografi yazısında art arda ölen Fransız sanatçılar ve “Catulle Mendes” için “Kardeşim ölse ancak bu kadar üzüldüm” (Raif Necdet, 1909: 227-228) demektedir. Yine yabancı devlet adamları ve sanatçılarla ilgili dergide “Büyük Başlar” sütunu bulunmakta, her seferinde “Görür Göz” imzasıyla değişik bir kişi anlatılmaktadır. Muhit'te bu şekilde otuz iki yabancı siyâsetçi ve sanatkâr hakkında yazı vardır.

Musavver Muhit dergisi, okuyucuyu kendine daha fazla çekebilmek için olsa gerek hediyeler ve bilmeceler bölümüne önem vermiş, okuyucuyla bire bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Derginin hemen her sayısında “Bilmece ve Müsabakalarımız” ve ayrıca “Abonelerimize Hediyelerimiz” bölümü vardır. Bu bölümlerde okuyuculara kolonya, atkı, Apollon Fotoğrafçısından fotoğraf çekilme imkânı, abonelik, vb. gibi hediyeler verilmiştir.

Musavver Muhit'in yayına başladığı ilk sayılarında vaat ettiği konulardan biri edebî ve siyâsi konferanslardır. Fakat dergide iki kere yapılması ilân edilen bu programlardan yalnız birincisi yapılmış ve küçük aksaklıklarla beraber rağbet bulmuştur. Musavver Muhit'te sıkça ilânı bulunan ikinci konferans, ülkenin içinden kurtulamadığı siyasi karışıklık yüzünden bir türlü yapılamamıştır. Tepebaşı Tiyatrosu'nda yapılan birinci konferans da ülkemizde kendi alanında bir ilerlemeye işaretler. Bu gösteride konferanslar verilmiş, piyesler oynanmıştır. Devrin en ünlü sanatkârlarını bir araya getiren konferansa Musavver Muhit okuyucuları indirimli katılmıştır. Derginin başında Fâik Sabri gibi Batı'yı çok iyi tetkik etmiş, Batı dillerine vakıf (Musavver Muhit'e de yaptığı tercümelere ve “Avrupa Hâtrâtından” da anlaşılacağı gibi) birinin bulunması, derginin Batı'dan ilham alan bir müessese olmasının göstergesidir.

Gazete ve dergilerin şüphesiz en önemli özelliklerinden birisi yeni dehâların keşfi ve teşvik edilmesidir. Bu bağlamda Halide Edip, Halide Salih ismi ile ilk romanı Heyula'yı Musavver Muhit'e tefrika ettirmiştir. Muhit'in iddialarından birisi de bu noktadadır. 10 numaralı nüshanın “Muhterem Kâriyer” başlıklı ilânında şöyle denilmektedir:

“Beşinci nüshâsından itibaren “Musavver Muhit” risâlesi yeni bir devre-i tekâmüle giriyor. Gittikçe kesb-i ehemmiyet edecek olan tadilat ve ıslahât-ı mâdiye şüphesiz sevgili kari ve kariyelerimizin nazar-ı dikkat ve rağbetini celb eyleyecektir. Bundan mâda “Musavver Muhit” şimdiden kendisine öyle ciddi bir hatt-ı hareket çizmiştir ki lüzumsuz bir tevâzuu bertaraf ederek söyleyebiliriz. Tarih-i matbuatımızda sâbit bir iz bırakacaktır.

Meşhur üdebâ ve şuarâmızın muavenet-i tahrîriyesini temin etmiş olan

risâlemiz diğer taraftan da Hâmid ve Ekrem'leri, Hâlid Ziyâ ve Tevfik Fikret'leri takib eden neslin en mümtaz ve en ümmidbahş zekâlarını tanıtarak onların teşkil ve tekâmülünü taktir ettirecek ve böylece istikbâl-i edebîmizin bir menşe-i mühimmi olmaya hasr-ı mesâi eyleyecektir...” (İmzasız 1909: İK)

Recâizâde, Hâmid, Hâlid Ziyâ, Tevfik Fikret isimlerini zikreden yukarıdaki yazı, derginin sanat görüşü hakkında yeterli ipuçlarını vermektedir. Fakat ne var ki dergi, bir muharrir sınıfı oluşturacak kadar uzun süreli yaşayamamıştır. Musavver Muhit, Fecr-i Âtî adıyla bilinecek topluşmanın sanatkârları tarafından yazılmıştır. Biz, adı geçen topluşma ile Musavver Muhit arasında bir kader birliği olduğuna inanıyoruz. Gerek Musavver Muhit'in yayın politikası ile Fecr-i Âtî'nin ilkeleri arasındaki paralellik, gerek amaçları, gerek yaşamlarındaki örtüşme gerekse sonlarının benzerliği bizi bu kaniya yöneltti. Zira ikisi de büyük iddialarla ve genç bir nesil tarafından hayata başlamış, yeni şeyler vaat etmiş ve nihâyetinde kendi içinde bir organik bütünlük kuramadan siyâsî şartların da diktasıyla (siyâsî şartların millî edebiyata ihtiyaç duyduğuna inanıyoruz) iyi niyetleriyle beraber sona ermiştir. Musavver Muhit sanatkârları çoğunlukla daha sonradan millî bir ifadenin peşinden koşacaklardır.

Millî bilinç, en azından edebî bağlamda Musavver Muhit sayfalarında kendisine yer bulmuş bir unsurdur. Fecr-i Âtî'nin Servet-i Fünûn edebiyâtını tenkit ettiği noktalar bu mecmuada da hissedilmektedir. Musavver Muhit'te “Edebiyât-ı Hâzıraya Dâir” adlı makalenin sahibi Mehmet Râuf, edebiyatımızın yalnız güzel söylemekten vazgeçip muhtevayı felsefeyle, fikirle zenginleştirmek gerektiğini söyler. (Mehmet Rauf 1909: 322-323) Hakkı Behiç de “Edebiyât-ı Avam” adlı makalesinde halkın anlayacağı bir dile büyük bir ihtiyaç olduğunu ve sanatkârlarımızın bu konuyu nazarda bulundurmaları gerektiğini söyler. (Hakkı Behiç 1909: 258-263)

Edebî Faaliyetler

Manzumeler

39 sayılı ömründe devrin en büyük sanatkârlarından yazıların bulunduğu Musavver Muhit'te tercümeler hariç tutulursa 31 sanatkârın 106 manzumesi yayımlanmıştır. Diğer yazılarda olduğu gibi manzumeleri de devrin ünlü isimleri yazmıştır. Musavver Muhit'te manzumelerin adetleri bakımından ilk sırayı 15 manzume ile Tahsin Nâhid almaktadır. Daha sonra 12 manzume ile Memduh Necdet, 9 manzume ile Mehmet Sâdi, 7'şer manzume ile Hamdullah Subhi, Mehmet Emin ve İranlı şâir Rıza Dâniş sıralanabilir. Bu sıralarda 24-25 yaşlarında olan Ahmet Hâşim'in de idâri kadrosunda etkin bir şekilde bulunduğu mecmuamızda 6 manzumesi vardır. Diğer manzumeler imza başına birkaçı geçmemek üzere dağılmıştır.

Mecmua, yayında kaldığı süre itibarıyla siyasi hadiselerin etkisinde kalmıştır. Bu açıdan birçok edebî eserin kendinden ödün vermek pahasına siyâsî olaylara eğildiği görülür. Recâizâde Mahmud Ekrem'in nüshâ-yı fevkaladede yer alan nesir karışımı birkaç değişik manzumesi, buna bir örnektir. (Recaizade Ekrem 1909: 391-395) II. Abdülhamit ve devrine lanetler yağdıran mısralarla dolu olan manzumelerin ayrıca isimleri bulunmamaktadır. Yine bunun gibi II. Meşrutiyet'i sanatından ödün vererek heyecanlı bir üslupla yücelten Abdülhak Hâmid'in "Unutulmaz Şiirler" sayfası altında, çerçeve içine alınmış "Hürriyet Neşidesi" (Abdülhâk Hamit 1909: 290) ile "Neşide-i Hürriyet" (Abdülhâk Hamit 1909: 50) adlı manzumesi de başka örneklerdir.

Bunun yanında milli duyguları en içten mısralarla anlatan şiirler de Musavver Muhit sayfalarında bulunmaktadır. İbrahim Alaaddin'in Yunanlıların Girit'i ilhâkından dolayı duyduğu derin ıstırapı anlatan "Osmanlı Bayrağı" (İbrahim Alaaddin 1909: 410) veya Ali Ekrem'in batan Ertuğrul fırkateyni için yazdığı "Ertuğrul" (Ali Ekrem 1909:290-291) isimli manzumesi buna yalnızca iki örnektir.

Fecr-i Âtî toplaşmasının sloganı olan "Sanat şahsî ve muhteremdir" cümlesinin "şahsî"liği Musavver Muhit için de geçerlidir. Bu yüzden Musavver Muhit'teki manzumeleri belli bir sanat görüşü ile sınırlandırmak zordur. Ama en fazla, edebiyâtımıza da yeni olan devrin genel görüntüsüne uygun olarak mâşuku idealize edilmemiş aşk şiirleridir, denilebilir. Musavver Muhit'te bu şiirlerin en önemli temsilcileri edebiyatımızda kadın şâiri olarak tanınan Celal Sâhir ve Tahsin Nâhid'dir.

Tercümelere

Bilindiği gibi Türkiye'de II. Meşrutiyeti zorlayan muhalefet, İttihat ve Terakki Partisi'dir. 31 Mart Vakası'nın ardından devletin yönetimini tam anlamıyla ele alan parti mensupları, genellikle Balkan topraklarında yetişmiş ve hafızasını Batı kültürüyle doldurmuş insanlardır. Musavver Muhit'te tercümelere fazla önem verilmesinin altındaki önemli nedenlerden biri devir aydınlarının Batı'ya aşına olmalarıdır denilebilir. Ahmet Samim'in "Rus Edebiyâtına Dâir" (Ahmed Samim 1908: 101-103) adlı yarım kalmış yazısı, devir aydınlarının Batı'ya bakışının bir örneğini gösterir. Bilindiği gibi bu dönemde çok da dostâne olmayan Osmanlı-Rus ilişkileri için Ahmet Samim, düşmanla mücadele kuvvetimizin ancak onları tanımakla artacağı tezini işler. Ve tanımanın da birinci derecede onların edebiyatlarını dilimize kazandırmak yoluyla olacağını anlatır.

Musavver Muhit'teki yazılara göre, Avrupa'nın Türk aydını için "hürriyet, uhuvvet, adalet ve terakkinin" doğum yeri olarak görüldüğü söylenebilir. Birçok yazıda istibdat memleketi ile hür ülke karşılaştırılır. Musavver Muhit'in hemen her sayısında bir şekilde Batı vardır.

Mecmuada hacimce en fazla tercümeyi Fâik Sabri ve Mehmet Rüştü Paşa yapmıştır. Paşa, tercümelemleri Almanca'dan yapmıştır. Mehmet Rüştü Paşa'nın tercümelerinin hepsi askerî, biri de askerî hikâyedir. Fâik Sabri ise genellikle piyes ve hikâyeye tercüme etmiştir. Musavver Muhit, özellikle tiyatro tercümelerine önem vermiştir. Dergideki “Karilerimize Bir Tebşir” (İmzasız 1909: 297) adlı ilânda meşhur Fransız mecmuası İllustration'dan adapte olan tiyatro hizmeti müjdelenmektedir. Bu vaatler yerine getirilmiş, ilânda söylendiği gibi artist Burhâneddin Bey'in oynadığı oyunlar ve değerlendirmeleri fotoğraflarıyla beraber yayımlanmıştır. Fakat Musavver Muhit'te tefrikalar ilave olarak verilmiş ve bu ilaveler sonunda kitap baskısı olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu baskılar kitap olduğundan çoğunlukla koleksiyonlarda bulunmamaktadır. Bunlara bir örnek, varlığı ancak kapak sayfalarındaki ilânlardan anlaşılan Pierre Volf'un “Sinli Sevda” adlı Fâik Sabri'nin çevirdiği piyesidir. Musavver Muhit'te 18 yabancından tercüme yapılmıştır.

Tiyatro

II. Meşrutiyet dönemi Türk tiyatroculuğu açısından oldukça verimli bir dönemdir. Gerek verilen telif eserler gerekse temâşânın icrasında bu dönemde oldukça önemli adımlar atılmıştır. Gösteride bu dönemin en önemli isimleri artist Burhâneddin Bey ve Müfid Râtib Bey, Musavver Muhit'te her zaman yerini almış sanatçılardır. Oynanan oyunlardan fotoğraflar her zaman dergide yayınlanmıştır. Fakat tiyatro yazarlığı dergide daha çok önem kazanmıştır. İzzet Melih'in Fransızca yazdığı “Leyla” isimli kısa oyununun Paris'te zamanın en meşhur Fransız sanatçıları tarafından oynanması, dergide bir “Hadise-i Edebiye” olarak ifade edilmiştir. (Safvet Nezihi 1909: 306-307)

Musavver Muhit'te bulunan temâşa tenkitleri, oldukça önemlidir. Özellikle Müfid Râtib'in aktüel tiyatro tenkitleri bu dönem tiyatroculuğu için önemli ipuçları verir. Dergide bundan başka Hâlîde Edib, İzzet Melih, Mehmet Râuf, Münir Süreyya, Safvet Nezihi gibi yazarlar bu konuda tenkit, değerlendirme yazısı yazmışlardır.

Musavver Muhit'e tiyatro tenkidi yazan sanatçıların bir şikâyeti devir tiyatrosunun artık eski dönemi karalayan eserlerden kurtulup yeni ve özgün eserler vermeleri gerektiğine dâirdir. Mehmet Râuf, “Temâşâ Muharrirliği” adlı makalesinde şöyle demektedir:

“Fakat bütün bu faaliyet ve şemââtâta rağmen, mil-i mevcûde arasında, yalnız bize has olan ve şimdiye kadar devam etmiş bulunan bu acı mahrûmiyetten elan lâzım geldiği gibi kurtulamadığımızı istirdâd-ı hürriyetimizden beri bu gün tamam beş ay geçtiği halde, doğruyu söylemek lâzım gelirse, henüz bir nümâyiş-i hakîkî-i sanat huzûrunda mesûd olmadığımızı henüz ilk eser-i edebî-i temâşâmızı görememekle müteessif

bulunduğumuzu itiraf etmek de doğru olur...” (Mehmet Râuf 1909:166)

Edebiyatla İlgili Yazılar:

Musavver Muhit'te tenkit, değerlendirme yazılarına da önem verilmiştir. Sanat teorisi ve bizde edebiyat ile ilgili oldukça uzun ve değerli yazıların bulunduğu mecmuada bu konudaki en dikkate değer yazı dizisi Mahmud Nedim'in son dönem edebiyâtımız ile ilgili “Bizde Edebiyat” adlı tahlil ve değerlendirme yazısıdır. Ayrıca Server Cemal, Hâlide Edib, Ahmet Samim, Bedi Nuri, Fâik Reşad, Hakkı Behic, Râif Necdet, Mazhar Ârif, Mehmet Râuf, Memduh Necdet bu konu ile ilgili dergiye yazı yazan bazı sanatçılardır.

Biyografiler

Musavver Muhit'teki biyografilerin çoğunu “Görür Göz” müstearlı sanatçı, “Büyük Başlar” sütunu altında yazmıştır. Onun dışında Râif Necdet, Mehmet Râuf, Safvet Nezihî, İzzet Melih, Ahmet Hâşim, Mehmet Ali Tevfik sanatçı ve siyaset adamları hakkında Musavver Muhit'e yazı yazmışlardır. Hakkında yazı bulunan şahsiyetlerin büyük bir çoğunluğunu yabancılar oluşturur. Bunlardan Mehmet Ali Tevfik'in Hippolyte Taine'in fikirlerinden beslenerek yazdığı “Alfred de Musset ve Alfred de Tennyson” adlı yazı dizisi dikkat çekicidir.

Tefrikalar

Musavver Muhit'te biri tercüme dört roman tefrikası vardır. Ahmet Râsim'in “Asabî Kız” ve “Sabiha”sı ile Hâlide Salih'in “Heyûla”sı tefrika edilen romanlardır. Hâlide Edib ilk romanını burada tefrika ettirmiştir. “Heyûla”, Avrupa'dan getirtilen özel resimlerle yayınlanmıştır. Musavver Muhit'in bir başka uygulaması da Batı'dan tercüme edilen tiyatro eserlerini tefrika etmiş olmasıdır. Musavver Muhit, tefrikalara önem verdiğini sık sık belirtmektedir.

Hikâyeler

Musavver Muhit'te hikâyelerin rengi ideolojiktir diyebiliriz. Siyasi hadiselerin en yoğun şekli ile yaşandığı bir zamanda yayınlanan mecmuada hikâyelerin konuları, genelde Meşrutiyet ve İstibdat Dönemi'ne aittir. Fakat bunun yanında bu türü bu şekilde sınırlandırmak da imkân haricidir. Dergide bulunan 24 hikâyenin 5 tanesi Mehmet Baha'ya aittir. Onun dışında, Mehmet Râuf, Râif Necdet, Refik Hâlid, İsmâil Kenan, Hakkı Behic, İzzet Melih, Cemil Süleyman, Ziyâeddin Bedi', Hüseyin Câhid, Safvet Nezihî gibi sanatçılar Musavver Muhit'e hikâyeye yazanlardan bazılarıdır.

Sonuç

II. Meşrutiyet'in ilânının ülkeye getirmiş olduğu bir yıla yakın süren özgürlük havasından yararlanarak büyük ümitlerle yayın hayatına başlayan Musavver Muhit dergisi, 39 sayılık yayın hayatında devrin en önemli

kalemlerini sayfalarında barındırmış, önemli konularda yazılar neşretmiştir. Avrupa kültür, siyaset ve edebiyatına yakın durmuş, okurlarını bu anlamda geliştirme gayreti göstermiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Sultan II. Abdülhamit aleyhtarlığına katkıda bulunmuş, devrin diğer çoğu yayın organları gibi İstibdat Devrine olumsuz bakmıştır. Bu anlamda padişah ve devrin ileri gelenleri aleyhinde yazı ve görsellerle yoğun bir kara propaganda yapmıştır. Nitekim 31 Mart Vakası'na geline süreçte de Cemiyet yanlısı bir yayın yapmıştır. Bununla birlikte dergi, tamamıyla siyasi bir görünüm arz etmez. Bir magazin dergisi kimliğiyle sanat, kültür, spor, sağlık, moda gibi konularda da doyurucu yayınlar yapar.

Kaynaklar

- [ADIVAR], Hâlîde Edib, (Hâlîde Salih adıyla) "Heyûla", Musavver Muhit, c. 1, nr. 14 (29 KS. 1324/11 Şb. 1909), s. 223-224/c. 1, nr. 15(5 Şb. 1324/18 Şb. 1909), s. 238-240/c. 1, nr. 16 (12 Şb. 1324/25 Şb. 1909), s. 255-256/c. 1, nr. 17 (19 Şb. 1324/4 Mrt. 1909), s. 272-224/c. 1, nr. 18 (26 Şb. 1324/11 Mrt 1909), s. 287-288/c. 1, nr. 19 (5 Mrt 1325/18 Mrt 1909), s. 303-304/c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325/25 Mrt. 1909), s. 319-320/c.1, nr. 21 (19 Mrt. 1325/1 Ns. 1909), s. 331-336.
- Ahmed Samim, "Rus Edebiyatına Dâir", Musavver Muhit, c. 1, nr. 7 (4 KE. 1324/17 Ar. 1908), s. 101-103.
- Ahmet Rasim, "Asabi Kız", Musavver Muhit, c. 1, nr. 2 (30 TE 1324/12 Ks 1908), s.15-16/c. 1, nr. 3 (6 TS. 1324/19 Ks. 1908), s. 47-48/c. 1, nr. 4 (13 TS. 1324/26 Ks. 1908), s. 63-64/c. 1, nr. 5 (20 TS. 1324/3 Ar. 1908), s. 79-80/c. 1, nr. 6 (27 TS. 1324/10 Ar. 1908), s. 95-96.
- Bedi Nuri, "İlk Yevm-i Hürriyetimiz", Musavver Muhit, c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325/23 Tm. 1909), s. 434-437.
- [BOLAYIR], Ali Ekrem, "Ertuğrul", Musavver Muhit, c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325/18 Mrt. 1909), s. 290-291.
- BOZDOĞAN, Ahmet, Fecr-i Ati Topluluğu ve 'Musavver Muhit' Mecmuası, TÜBAR, nr. 35 (2014 - Bahar), s. 43-60.
- [GÖVSA], İbrahim Alaaddin, "Osmanlı Bayrağı", Musavver Muhit, c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325/23 Tm. 1909), s. 410.
- Hakkı Behic, "Edebiyat-ı Avam", Musavver Muhit, c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325/17 Hz. 1909), s. 258-263.
- İmzasız, "Havâdis", Musavver Muhit, c. 2, nr. 28, (14 My. 1325/27 My. 1909) s. 189.
- İmzasız, "İhtar-ı Mahsus", Musavver Muhit, c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325/25 Mrt 1909) s. A. K.
- İmzasız, "Karilerimize Bir Tebşir", Musavver Muhit, c. 2, nr. 32, (11 Hz. 1325/24 Hz. 1909) s. 297.
- İmzasız, "Küçük Bir Mukaddime", Musavver Muhit, c. 1, nr. 1, (23 TE. 1324/5 Ks. 1908) s. 2.
- İmzasız, "Muhterem Kâîlere", Musavver Muhit, c. 1, nr. 10 (1 KS. 1324/14 Oc. 1909) İ. K.
- İmzasız, "Muhterem Kâîlerimize", Musavver Muhit, c. 1, nr. 4 (13 TS 1324/26 Ks 1908), s. 50.
- İmzasız, "Murassa-yı Kılıç", Musavver Muhit, c. 2, nr. 25, (23 Ns. 1325/6 My. 1909) s. 67.
- İmzasız, "Şehr-i Mecmua-yı Musavvere", Musavver Muhit, c. 1, nr. 1, (23 TE. 1324/5 Ks. 1908), s. A. K.
- İmzasız, "Yalnız Karilerimize Mahsus Piyango", Musavver Muhit, c. 2, nr. 39, (30 Tm. 1325/12 Ağ. 1909) s. 472.
- [KESTELLİ], Râif Necdet, "Catulle Mendes", Musavver Muhit, c.1, nr.15 (5 Şb. 1324/18 Şb. 1909), s. 227-228.
- Mahmud Nedim, "Bizde Edebiyat", Musavver Muhit, c. 2, nr. 29 (21 My. 1325/3 Hz. 1909), s. 197-200/c. 2, nr. 30 (28 My. 1325/10 Hz. 1909), s. 237-239/c. 2, nr. 31 (4 Hz. 1325/17 Hz. 1909), s. 263/c. 2, nr. 32 (11 Hz. 1325/24 Hz. 1909), s. 298-303/c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325/8 Tm. 1909), s. 347-351/c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325/15 Tm. 1909), s. 375-377.
- Mehmet Ali Tevfik, "Alfred de Musset ve Alfred de Tennyson", Musavver Muhit, c. 2, nr. 33 (18 Hz. 1325/1 Tm. 1909), s. 318-322/c. 2, nr. 34 (25 Hz. 1325/8 Tm. 1909), s. 343-347/c. 2, nr. 35 (2 Tm. 1325/15 Tm. 1909), s. 371-375.
- Mehmet Râuf, "Edebiyat-ı Hâzıraya Dâir", Musavver Muhit, c. 1, nr. 21 (19 Mrt. 1325/1 Ns. 1909), s. 322-323.
- Mehmet Râuf, "Temâşâ Muharrirliği", Musavver Muhit, c. 1, nr. 11 (8 KS. 1324/21 Oc. 1909) s. 166.
- Recâizâde Mahmud Ekrem, "Ne Düşünüyör Ne Hissediyorum", Musavver Muhit, c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325/23 Tm. 1909), s. 391-395.
- Safvet Nezhî, "Bir Hadise-i Edebiye - Leylâ", Musavver Muhit, c. 1, nr. 20 (12 Mrt. 1325/25 Mrt. 1909) s. 306-307.
- [TANRIÖVER], Hamdullah Subhi, "Muazzez Sâhir Bey", Musavver Muhit, c. 2, nr. 36-37 (10 Tm. 1325/23 Tm. 1909), s. 406-407.
- [TARHAN], Abdülhak Hâmid, "Hürriyet Neşidesi", Musavver Muhit, c. 1, nr. 19 (5 Mrt. 1325/18 Mrt. 1909), s. 290.
- [TARHAN], Abdülhak Hâmid, "Neşide-i Hürriyet" Musavver Muhit, c. 2, nr. 24 (18 Ns. 1325/1 My. 1909), s. 50.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergâh Yay. C. 1, İst. 1977.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun Basınında Dinî ve Kültürel Hayat*

Geliş Tarihi:16.06.2014
Kabul Tarihi:08.12.2014

Nazım Elmas**

Öz

Toplumsal değişmelerin ve gelişmelerin takip edildiği vasıtalar içinde basın önemli bir yer tutar. Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişte Giresun'daki sosyal ve kültürel hayatın manzarası Giresun basını üzerinden izlenebilir. Dinî ve kültürel hayat bağlamında Cumhuriyetin ilk yıllarında Giresun'da yaşananlar o günlerde yayınlanan gazetelerde yer almıştır. Harf inkılabı sebebiyle bu günkü nesil tarafından okunamayan belgelerden hazırlanan makale, yeni nesil ile önceki kuşakları birbirine bağlayacak, gelinen süreçteki toplumsal yapının temelleri daha iyi kavranacaktır.

Anahtar kelimeler: Giresun basını, dinî hayat, kültürel hayat, değişim.

In The First Years Of The Republic, Religious and Cultural Life In The Press of Giresun

Abstract

The press, a means with which social changes and developments are followed, is of great importance. The situation of social and cultural life in the Province of Giresun during the transition from the Otoman State to the republic of Turkey can easily be viewed through the press. In the first years of the Republican Period, the events that occurred and experienced in the context of religious and cultural life took place in the newspapers published those days. The article prepared on the basis of the documents, which are today unreadable by the new generation due to the Letter-Revolution in Turkey, aims to connect the generation with the previous ones and hence the basis of social life will be better understood in this process reached.

Keywords: the press of Giresun, religious life, cultural life, change

* Bu makale "*Geçmişten Günümüze Giresun'da Dinî ve Kültürel Hayat*" sempozyumunda (25-26 Ekim 2013 Giresun) bildiri olarak sunulan bilgilerden hazırlanmıştır.

**Doç. Dr. Nazım Elmas, Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi
(e-ulaşım: nazimelmas28@mynet.com)

Giriş

İnsanlık tarihinin izleri geçmişten günümüze intikal eden değişik malzeme ve ürünlerin içinde gizlidir. İnsanların kendilerini ifade etmek için kullandıkları vasıtaların yardımı ile geçmişi tanımak daha kolay olmaktadır.

Arkeolojik çalışmalar esnasında ortaya çıkan eşyalar, insanlara ait bir malzeme, küçük bir kırıntı, taşlar üzerindeki bir resim veya şekil, yıllar öncesinin yaşayışı hakkında bizi aydınlatır. Dünyadaki gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan yeni ürünler ve vasıtalar, geçmiş günleri anlamayı kolaylaştırmaktadır. Bu sebeple basın-yayın alanındaki imkânların yardımı ile kayıt altına alınan toplum hafızası, gelecek nesiller için önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Basılı eserler, gazeteler, yayın vasıtaları toplumun kültürel hafızalarıdır. Bir zamanlar insanların neleri nasıl ve ne şekilde algıladıkları, nelere değer verdikleri, hangi aşamalardan geçerek bugüne geldikleri, söz konusu ürünlerin içinde yer almaktadır. Bu ürünlerin, insanlık tarihinin toplumsal ve kültürel geçmişini tanımada bir değer ifade ettiği, araştırmacılar için önemli bir kaynak olduğu kesindir.

Yakın zamanlarda toplumların hayatında derin izler bırakan savaş, göç, tabii afet ve sosyal değişimler gibi olayların belgeleri kolaylıkla kayıt altına alınabiliyor. Bu tür vasıtalar geliştikçe zengin bir birikim elde edilebiliyor.

Türkiye'de Cumhuriyetin ilânı sosyal hayatı etkileyen bir dönüm noktası olmuştur. Yeni dönemin hayata bakış tarzı, değerleri, kurumları ortamın inkılapçı ruhuna uygun olarak yeniden şekillenmiştir. Başlangıç yılları olarak da kabul edebileceğimiz bu yıllara ait hayatı bu güne aktaracak belgeler içinde yayımlanan gazetelerin önemli bir yeri vardır.

Giresun'un dinî ve kültürel geçmişini incelerken bu geçiş dönemini ihmal etmemek gerekmektedir. Geçiş dönemindeki toplum hafızasını o günkü hayatı ve anlayışı basın yayın vasıtalarında da bulmak mümkündür. Geniş bir alanı kapsayan Giresun'da dinî ve kültürel hayat çalışmaları, çağların, dönemlerin incelenmesi ile bir bütünün parçalarını oluşturacaktır.

Böylesi bir çalışmada Giresun basınının da dikkate alınması araştırmaların zenginliğine önemli bir katkı yapacaktır. Toplumsal değişmeye şahit olması bakımından günlük gazetelerin süreci nasıl değerlendirdikleri ve neleri gündem yaptıkları bilinmektedir. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında yayınlarına devam eden “*Giresun'da Işık*”¹ gazetesi ve daha sonra yayımlanmaya başlayan “*Yeşilgiresun*” gazetesi o günlerden günümüze intikal

¹“Işık Gazetesi,”*İrfan-ı memlekete hadim haftada bir defa Giresun'da neşr olunur*” başlık altı yazısı ile (11 Temmuz 1339 tarihli 71 sayılı gazete) bir süre sonra da “*Nur u Hakka tapar, Zulmet ve Haksızlıkla Mücadele Eder- Pazartesi ve Perşembe günleri çıkar*” (25 Kanun-ı evvel 1340(1924) tarihli 126 sayılı gazete) başlık altı yazısı ile yayımlanmaktadır

eden önemli belgelerdendir.

Halen Giresun merkezde yayınına devam ettiren *Yeşilgiresun* gazetesinin arşivinde 1924 yılına ait “*Giresun’da Işık*” ve 1927 yılından itibaren yayına başlayan “*Yeşilgiresun*” gazetelerinin nüshaları bulunmaktadır. Bu gazetelerin Harf İnkılabına kadar olan dönemdeki nüshaları Osmanlı Türkçesi gereği Arap harfleri ile, Harf İnkılabından sonra ise Latin harfleri ile yayımlanmıştır.

Cumhuriyete geçiş sürecinin günlük olaylar ve gelişmeler bağlamında şahidi olan bu gazetelerin Harf İnkılabına kadar devam eden Osmanlı Türkçesi ile yayımlanmış nüshalarında dinî ve kültürel hayatın nasıl algılandığı ve yaşandığı hususu gelecek günlerde araştırmacılar tarafından bir vesile ile öğrenilebilir. Ancak yeni nesillerin Osmanlı Türkçesi ile yayımlanmış nüshalardan istifade etmesi Alfabe değişikliği sebebiyle imkânsızdır. Arşivdeki gazetelerin nüshalarının başka yerlerde bulunmayışı da bu kaynakların bir an önce değerlendirilmesini zaruri kılmıştır.

Beş yıllık bir dönemi kapsayan ve Cumhuriyetin ilk yılları olarak değerlendirdiğimiz bu dönemden bu güne aktarılması gereken bilgiler vardır. Gazetelerin Osmanlı Türkçesi nüshalarında kalmış bilgilerin okunması ve değerlendirilmesi ile Giresun’da dinî ve kültürel hayatın bir dönemi daha yakından tanınmış olacak, yeni araştırmalar için zengin bir kaynak ortaya çıkacaktır.

Giresun Basınında Dini Ve Kültürel Hayat

Giresun’da Cumhuriyetin ilk yıllarında yayın yapan gazetelerde İstiklal Savaşı yıllarının hatıraları, birlik ve beraberliğin önemi, dayanışma ruhu, savaş yıllarının sebep olduğu meselelerin çözümü, Cumhuriyetin ilânı, kalkınma faaliyetleri, seçim haberlerine sık sık rastlanır. Yayınlarda yeni dönemin ilk uygulamaları ve toplumsal değişime ait haberler de okura ulaştırılır.

Günlük yayınlar içinde Giresun’daki dinî ve kültürel hayata ait haberlere rastlamaktadır. Dinî gün, hafta ve bayramlarla ilgili haberler, o günlere ait bilgiler, insan hayatını yakından ilgilendiren sosyal değişimler ve dinî kurumların haberleri Giresun basınında yer alır.

Gazetelerin nüshalarında mübarek gün, gece ve aylarda ne tür yayın faaliyetlerinin yapıldığına, dinî ve kültürel hayatı etkileyen unsurların neler olduğuna, din görevlilerinin gazetelere yansıyan haberlerinin içeriğine, dinî değerlerin toplum hayatında nasıl yer bulduğuna, Cumhuriyetin ilânı ile ortaya çıkan yeni uygulamaların dinî hayata nasıl yansıdığına dair haber, ilân, köşe yazısı, mektup ve mülâkat gibi türlerde bilgiler bulunmaktadır.

Dinî Gün Hafta ve Aylar

Gazeteler halkı yakından ilgilendiren bu zamanlarda özel yayınlar yapmaktadır. Ramazan ayında ve bayramında, Kurban Bayramı günlerinde mübarek gecelerde okuyucular bilgilendirilmektedir.

Ramazan Ayı - “Geldi Çattı Ramazan”

Ramazan ayı girdiğinde gazeteler ramazanın başladığını okuyuculara duyurmakta ve özel ramazan sayfaları düzenlenmektedir. Yeşilgiresun gazetesinde ramazanın başlangıcı gazetenin manşeti altında dört sütun üzerinden şöyle tebrik edilmektedir: “*Yeşilgiresun –Bilcümle din kardeşlerinin mübarek ramazanını tebrik eder.*”² Giresun'un tek gazetesi, okuyucularının Ramazanını tebrik etmeyi her yıl devam ettirir. Ramazanın sonlarına doğru ramazan bayramı yaklaşmaktadır. Gazete bu sefer okuyucularının bayramını tebrik eder. Gazetenin manşeti altında dört sütun üzerinden “*Yeşilgiresun –Aziz karilerinin mübarek bayramlarını kutlular.*” yazısı yer almaktadır.³

Işık gazetesinin 1925 yılı 23 Nisan günü sayısında da Ramazan bayramının adı okuyuculara fitre bayramı olarak duyurulur. Bayram tebriği ilk sayfada şöyle yayınlanır: “*Işık bilcümle din gardaşlarının mübarek fitre bayramını tebrikle mübahidir*”⁴

Ramazan Bayramında Balo

Yeşilgiresun gazetesinin ilk sayfasında okuyucuların ramazanının kutlandığı sayfada bir ay sonra gelecek bayram için de bir ilân vardır. Hazırlıkları bir ay öncesinden başlayan bu ilân toplumsal değişimin işaretlerini de vermektedir. Ramazan Bayramında ramazanın manevi havası ile bağdaşmadığı kesin olan batı tarzı bir balo verilecektir. İlanda “*Muhteşem bir Baloda bahsedilmekte, şimdye kadar görülmemiş bir balo tertip edileceği yazılmaktadır. İlan şöyledir.*”*Bayramın birinci günü verilecek güzel ve muhteşem bir balonun istihzaratına şimdiden başlanmıştır. Balo şehrimizde görülmemiş surette yapılacaktır.*⁵

Ramazan ve Eğitim Öğretim

Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim ve öğretime önemli gün ve haftalara göre düzenleme yapıldığı gazete haberlerinden anlaşılmaktadır. Öğrencilerin, velilerin ve öğretmenlerin yaklaşmakta olan ramazan bayramına daha iyi hazırlanmalarını sağlamak amacıyla bir düzenleme yapıldığı gazetede haber olarak verilir. Gazetenin 22 Mart 1928 tarihli nüshasında bu haber “*Mekteplerin Tatili*” başlığı altında şöyle veriliyor: “*Bayram münasebetiyle bütün mektepler Ramazan-ı şerifin yirmi altıncı günü akşamı tatil edilmiştir.*”⁶

²Yeşilgiresun Gazetesi, 23 Şubat 1928, no 99

³Yeşilgiresun Gazetesi, 22 Mart 1928, no 103

⁴Işık Gazetesi, 23 Nisan, 1341 (1925), no: 154

⁵Yeşilgiresun Gazetesi, 23 Şubat 1928, no 99

⁶Yeşilgiresun Gazetesi, 22 Mart 1928, no 103

Ramazanda Ticaret

Ramazan sebebiyle ekonomik hayata farklı bir heyecan gelir. İşletmeler ramazanda rağbet gören malları getirirler ve bunları reklâmlarla müşterilerine duyururlar. Başta pide ve tatlılar olmak üzere esnafın gazetelere ürünlerini tanıtan reklamlar verdiği dikkati çeker. Cami ve mescitlerin aydınlatılması için mum reklamları, pide dökecek fırınlar, on bir ayın sultanı şerefine kadayıf imalatı, yeni gelen ramazan kumanyaları, ramazaniyelikler, şekerleme çeşitleri ve sinemada ramazan filmleri ile ilgili reklamlar gazetede yayınlanır.⁷

Gazetelerde Ramazan Sayfaları

Gazetelerde Ramazan sayfaları hazırlama geleneği Cumhuriyetin ilk yıllarında da vardır. Ramazan ayında okuyucuyu elde tutmak ya da satışları artırmak amacıyla yapılan bu tür uygulamaların ilgi çektiği okuyucu mektuplarından da anlaşılmaktadır. Bu ay için gerekli görülen dinî bilgilere ek olarak sağlık ve kültür köşelerinde ramazana mahsus yayınlar yapılır.

Ramazanda İrşat

Ramazanın gelişi ile gazetelerde okuyuculara dinî bilgiler vermek ve ramazanı tam manasıyla idrak etmek amacıyla uzmanlar tarafından hazırlanan yazıların yayımlandığı görülmektedir. Bu amaçla gazetenin ikinci sayfasında ramazan boyunca devam edeceği duyurulan yarım sayfa hacminde “*Ramazana Musahabeleri*” köşesi vardır. “*Ramazana Kürsüsünden Işık'ın Vaizi*” başlığı ile aynı sayfada Hususi İrfan Yuvası Mektebi Müdürü Ahmet Tevfik Bey'in “İnsanın Sorumlulukları” konulu vaazı yayımlanmıştır.⁸ Bir hafta sonraki sayıda yine Ahmet Tevfik Bey'in “Rabb'ül âlemin” konulu vaazı yayımlanmıştır.⁹ Bir sonraki haftanın konusu ise “İnsan ve Ahlak”tır.¹⁰ Son olarak da vaiz terbiye konusunu işlemiştir.¹¹

Ramazanda Sağlık

Ramazanda sağlıklı beslenme üzerine de yayınlar yapılmaktadır. “*Işığın Doktoru*” sütunları bu amaçla hazırlanmıştır. Dr. Ahmet Haşim Bey iftarda ve sahurda nasıl beslenmek gerektiğine dair bilgiler vererek okuyucuların daha sağlıklı bir ramazan geçirmelerini sağlamaya çalışmıştır.¹²

Ramazana Vedâname

Ramazan sanat ve edebiyat bağlamında da gazetelerde yer alır. Ramazanın sonlarına yaklaşıldığı günlerde Düşkün mahlası ile şiirler yazan Öğretmen Rahmi Korkut, “*Ramazana Veda*” şiiriyle okuyucuların karşısına çıkmıştır. Ramazan sebebiyle insanların tam bir teslimiyetle kendilerini ibadete

⁷ Işık Gazetesi, 26 Mart, 1341 (1925), no: 149

⁸ Işık Gazetesi, 26 Mart, 1341 (1925), no: 149

⁹ Işık Gazetesi, 2 Nisan, 1341 (1925), no: 150

¹⁰ Işık Gazetesi, 13 Nisan, 1341 (1925), no: 152

¹¹ Işık Gazetesi, 16 Nisan, 1341 (1925), no: 153

¹² Işık Gazetesi, 13 Nisan, 1341 (1925), no: 152

verdikleri, bu ayda herkesin iyi bir kul olmak için çalıştığı, herkesin ramazanın manevi ikliminden istifade etmek için adeta yarıştığı, bu güzel ayın ne yazık ki bittiği dile getirilmiştir. **Ramazana Vedaname** adıyla yayınlanan şiirin giriş kısmı şöyledir:

Mah-1 gufrâna ulaşmak müminin sevdasıdır
Mah-1 gufran bir yılın “tıfl-1 nev-peydasıdır.”
Esselâtü vesselâmla ağza almak bu mehi
Bin zünûb ile kara olmuş gönül mahyâsıdır.
Dopdolu oldu yine cami ve mescidin yanı
Vehleten derim bu hâl İslâmiyet ihyâsıdır.
Bir zaman ebvâb-1 pîşinden öte yüz çeviren
Bir nice ahbâbî gördüm müminin a'lâsıdır.¹³

Kurban Bayramı

Gazetelerde dinî önemi olan gün ve gecelere ait tebrik ve haberler yayınlanırken Kurban Bayramı da başlık altından büyük puntolarla sütunların tamamını kapsayacak şekilde okuyuculara duyurulmaktadır. 13 Temmuz 1924 tarihli gazete Kurban Bayramı tebriki ile başlamaktadır. “*Işık mübarek kurban bayramının sevgili karilerine hayırlar getirmesini niyaz eder.*”¹⁴

*Yeşilgiresun gazetesi kurban bayramı sebebiyle özel bir yayın yapmaktadır. O günkü şartlarda ilk sayfada mevcut yazıların üzerine kırmızı renkli başka bir baskı yazı ile bayram kutlaması yazısı yayımlanmıştır. İlk sayfadaki kırmızı renkli kutlama yazısı şöyle yer alıyor: “Yarın yani 10 Haziran 1927 tarihine müsadif Zilhiccenin onuncu Cuma günü kurban bayramıdır. Cumhuriyetimizin meal ittihaz ettiği Haziran ayı içinde kudsiyetiyle kalplerimizi nurlandıracak olan bu ulvi günün bu aya tesadüfinü büyük milletimizin istikbali namına bir kâl haber addederek kutlarız.”*¹⁵

Kurban Derileri

Kurban derileri Cumhuriyetin ilk dönemlerinde de sivil toplum kuruluşlarının gelir kaynaklarından biri olarak sayılmıştır.. Kurban bayramında bu imkândan yararlanmak için bayram öncesi ilânlarla deriler talep edilmektedir. Gazetede “*Kurban derilerinizi..*” Başlığı altında ön sayfada ; “*Kurban bayramında keseceğiniz kurbanların deri, bağırsak ve boynuzlarını Tayyare Cemiyetine veriniz.*” ilânı yer almakta, arka sayfadaki reklamlar sayfasında yine kurban derileri konusuna değinilerek “*Kurbanlarınızı Tayyare Cemiyetine veriniz*” hatırlatması yapılmaktadır..”¹⁶

¹³ Yeşilgiresun Gazetesi, 31 Mart 1927, no:51

¹⁴ Işık Gazetesi, 13 Temmuz 1924, no:81

¹⁵ Yeşilgiresun Gazetesi, 9 Haziran 1927, no: 61

¹⁶ Yeşilgiresun Gazetesi, 9 Haziran 1927, no: 61

Mevlit ve Hatim Cemiyeti

Yeşilgiresun gazetesinin 61 sayılı Kurban Bayramı nüshasında “Mevlit ve hatm-i şerife davet” haberi şöyle yer almaktadır.: ” *Harputlu Hocazade Hacı Ahmet Ferit Efendinin irtihalinin kırkıncı gecesine müsadif bayramın dördüncü Pazar ertesi günü akşam namazından sonra Şeyh Kerameddin cami-i şerifinde mevlit ve hatm-i şerifkıraat olunacağından bütün ihvan-ı dinin teşrifleri rica olunur.*¹⁷

Hac

Hacca giden ve gelenler gazetenin ilgi alanına girmektedir. Hac farızasını ifa ederek memleketlerine dönen hacıların gelişleri gazetede haber olarak yer almaktadır. Haber “*Hicazdan Avdet* “başlığı altında şöyle verilmektedir..:”*Fariza-i haccı ifa etmek üzere üç buçuk ay evvel Hicaz'a azimet eylemiş bulunan eşraf-ı memlekette Süleyman Alemdar-zade Hacı Mahmut Efendi ile refikaları Hacı hanım ve küçük Mustafa –zade hacı Tahsin Efendi Pazar günü Samsun vapuruyla ve İstanbul tarikiyle avdet eylemişlerdir. Cümlesine beyan-ı hoş-âmedi eyleriz.*”¹⁸

Hac yolu

Cumhuriyet'ten önce Osmanlı sınırları içinde yer alan hac yolu I. Dünya savaşı sonrası başka ülkelerin hakimiyetine geçince eski rahatlığını kaybetmiştir. Demiryolu iletişimi kesilmiştir. Bu sebeple Cumhuriyetin ilk yıllarında Hac yolculuğu sıkıntılı ve yorucudur. Bu sıkıntıları azaltmak için yeni yollar açılmakta ve hac ibadeti için yola çıkanların daha rahat bir şekilde hacca gidip gelmesi çalışmaları yapılmaktadır. Önceleri yol sıkıntısı çeken hacıların aylar süren yolculuk yaptıklarını şimdi ise yeni açılan yol sayesinde kısa sürede Mekke'ye ulaştıkları yazılmaktadır. Yeni hac yolunun çok rahat olduğu “*Hac Yolu*” başlığı ile yayınlanan şu haberle okuyuculara duyuruluyor:” *Asya-yı suğra beyninde açılan yeni yol sayesinde çekilen müşkülât ortadan kalkmış ve İran'dan çıkan huccac yedi günde Şam'a vasıl olmakta bulunmuştur.*¹⁹ Haberin devamında yeni yoldan Bağdat'a gelen hacıların oradan otomobillerle on altı veya on yedi saatte Şam'a vasıl olmakta oradan Hayfa ve Maan şehirlerine sonra da Medine ve Cidde'ye bir hafta içinde ulaşmaktadırlar. Yolun Suriye tarafındaki kısmının ıslahı Fransızlar, Irak ve Filistin bölümünün tanzim ve ıslahı da İngilizler tarafından yapılmaktadır.

¹⁷Yeşilgiresun Gazetesi, 9 Haziran 1927, no: 61

¹⁸Yeşilgiresun Gazetesi, 19 Temmuz 1928, no:122

¹⁹Işık Gazetesi, 28 Temmuz, 1340 (1924),

Mübarek Geceler

Kutlu Doğum-Mevlid-i Risalet-Penahi

Cumhuriyetin ilk yıllarında Giresun basınında Osmanlıdan gelen geleneklerin yaşatıldığı görülmektedir. Giresun'da Mevlit kandillerine özel bir anlam yüklenmekte ve bu hatıranın şanına layık hazırlıklar yapılmaktadır. Halk her bakımdan bu mübarek doğumun ruhaniyetini yaşamaktadır. Kutlu doğum münasebetiyle yapılanlar haber olarak şöyle verilmektedir:” *Bu mübarek gün şerefine şehrimizin her tarafı şanlı sancaklarımızla donanmış ve daire-i hükümet önünde merasim icra edilmiştir.*

Hükümet önünde yirmi kişilik bir jandarma müfrezesi ve bir o kadar da memurin vardı. Merasim vakti olan saat onda Vali bey hükümet önüne geldi. Hiç bir söz söylemeden müftü efendinin duası başladı. Muayede merasimine ıd-i milli diye davetler vaki oldu... Kale bayırından toplar atılırken Rabb'ül aleminde niyaz ediyorduk. Ahir zaman peygamberinin şefaatinde bizleri mahrum etmeye...”²⁰

İslam-ı Nebinin Doğduğu Gece

Bir başka gazetenin haberine göre Mübarek gecelerde, o gecenin öncesinde ve sonrasında bir takım hazırlıklar yapılmaktadır. Bu hazırlıklarda belediyenin de önemli bir görev aldığı gazetenin yayınından anlaşılmaktadır.” **İslam-ı Nebinin Doğduğu Gece** “ başlığı ile bu kutlu gece okuyuculara şöyle duyuruluyor:”²⁷ *Ağustos pazartesi gecesini İslam Nebisi Hazret-i Muhammed'in doğduğu geceye müsadif, (12 Rebiulevvel) gecesiydi. Nebi-i Muhteremin ruh-ı pür fütuhlarını şad için belediyemiz tarafından akşam, yatsı, sabah, öğle, ikindi namazı vakitlerinde top endah edilmiş ve şehir bayraklarla süslenmiştir.”²¹*

Peygamberimizin Eşkali

Gazetenin birinci sayfasında Ahmet Cevdet Paşa kaynak gösterilerek “*Peygamberimiz Efendimize Dair*” başlığı altında Peygamberimizin şemali yayımlanmıştır.²²

Regaip Gecesi

İşık gazetesinin Perşembe günü nüshasında mübarek Regaip kandili hatırlatılmaktadır. ”*Bu gece iki cihan serverinin ana rahmine düştüğü geceye müsadiftir.*” cümlesiyle giriş yapılmakta ve “*bu mübarek bu mukaddes geceyi milyonlarca ehl-i İslam taat ve ibadetle geçireceklerdir. Ya Rabbi mefhar-ı kâinatın yüzü suyu hürmetine ümmet-i Muhammedi saadetlere gark eyle.*” duasıyla devam etmektedir.²³ Gazete aynı yerde Giresun'un kandile

²⁰ İşık Gazetesi, 13 Teşrin-i evvel 1340 (1924), no: 106

²¹ Yeşilgiresun gazetesi, 30 Ağustos 1928 Perşembe, no 128.

²² İşık Gazetesi, 9 Mart 1341(1925) no:146

²³ İşık Gazetesi, 29 Kanun-ı evvel 1341(1925), no :135

mahsus 'güzel' geleneğini de bu vesile ile gündeme getirir. O gün bütün Giresun'da her *“ailenin bacası tüter. Her evde helvalar kavrulur. Fırınlardan suret-i mahsusada döktüğü pideler alınır. Fakir fukaraya dağılır. Akşam olunca, hısımdan, akrabadan, konu komşudan gelen helvalar akşam sofrasını doldurur. Büyük valideler bir haftadan beri devam ettiği orucunu bu akşam bozarlar.”*²⁴

Miraç Gecesi

Gazetelerin yazdığına göre mübarek gecelerde sivil toplum kuruluşları da etkinlik yapmaktadır. Mübarek geceyi ihya etmek için Bilgi Yurdu derneğinin yaptığı etkinlik okuyuculara duyurulmaktadır. *“Bu ulvi ve ilahi geceyi Bilgi Yurdu gençleri huşu içinde geçirmişlerdir. Gecede Kur'an-ı Kerim'den ayetler ve, Na't-ı şerif okunmuştur.”*²⁵

Dini Temalar

Evlilik

Gazetelerde sosyal hayatın içinde dinî uygulama haberlerine yer verilmektedir. Şehrin ileri gelen ailelerinin velime adı verilen düğün yemekleri, düğün davetleri gazeteler aracılığı ile okuyuculara duyurulmaktadır.

Nikah feshi

Gazetede bir Nikah feshinden söz edilmektedir. Yeşilgiresun gazetesinde de yazılar yazan **Rahmi Korkut** (Öğütçü)'un boşanma haberi yer almaktadır. Haber şöyledir:

“Fesh-i Nikâh

*Üç ay mukaddem evlenen Giresun Gazi Paşa İlk Erkek Mektebi Muallimlerinden Rahmi Korkut Bey'le ana mektebi baş muallim vekili Kevser Hanım'ın aralarında tahaddüs eden geçimsizlik neticesinde 6 Haziran Pazartesi günü Ahkam-ı Şahsiye mahkemesinde tarafeynin bil-rıza fesh-i nikâhlarına karar verilmiştir.”*²⁶

²⁴ Işık Gazetesi, 29 Kanun-ı evvel 1341(1925), no:135

²⁵ Işık Gazetesi, 29 Kanun-ı evvel 1341(1925), no: 135

²⁶ Yeşilgiresun gazetesi, 9 Haziran 1927, no: 61

Gazete arşivinde yaptığımız çalışmalar esnasında gazetenin 23 Ağustos 1934 tarihli nüshasında, ölçü kafiye tekniği, muhteva bakımından Necip Fazıl'ın şiirlerine benzeyen ancak şairi Nebil Fazıl olarak yayımlanan şiirlere rastladık. Gazetenin diğer sayılarının taranarak şairin gerçek kimliği ve diğer şiirleri görülebilir. O şiirlerden *“Gün Ölüyor”* başlık olanı başlıklı tanesini buraya alıyoruz: *Günün altın bakışı/Eridi dalgalarda/Pul pul oldu akışı/ Son ışığın sularında...Morardı bir hayalin /uzakta gölgeleri/Günün kızıl ölümü/Tunçlaştırdı mermeri...Esmerleşti denizde/Gurubun akisleri/Her duygulu benizde /Yalnızlığın sisleri..(Cumhuriyetin ilk yıllarında Sanat ve Kültür,Nazım Elmas;Yeşilgiresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin ilk yıllarında Sanat ve Kültür,Hasan Öğütçü Armağanı. Giresun, 2003,s257)*

Ölüm

Necip Fazıl:

Cumhuriyetin ilk yıllarında Giresun, gelecek zamanlarda daha ünlü olacak bir sanatçıyı ağırlamaktadır. O yıllarda Necip Fazıl, Fransız sermayesi ile kurulan ve Osmanlı devleti içinde birçok yerde şubeleri olan Osmanlı Bankası Giresun Şubesinde çalışmaktadır. 1925 yıllarında Ceyhan şubesinde başladığı muhasebe elemanlığına İstanbul ve Giresun'da devam eder. Henüz meşhur olmamıştır. Ancak yayınladığı şiir kitapları ile adından söz ettirmeye başlamıştır. Giresun'da bulunduğu yıllarda henüz hiçbir yerde yayımlanmamış yazıları mahalli gazetelerde yer alır. Yeşilgiresun bunu büyük bir olay olarak okuyucularına şöyle duyurur:

“İstanbul'un harb-i umumi senelerinde neşir olunan Yeni Mecmua vesaire gibi mümtaz mecmualarda şiirlerini neşre başlayarak tanındıktan sonra bundan birçok sene evvel neşrettiği “Örümcekağı” isimli mecmua-i asariyle bütün İstanbul matbuatında bir “hadise-i edebîyye” teşkil edecek kadar kendisinden takdirle bahs ettiren kıymetli Necip Fazıl'ın Giresun'da yazdığı gayr-ı münteşir bir mensuresini karilerimize takdim etmekteyiz. Elyevm Giresun Osmanlı Bankası memurlarından olup üç aydan beri şehrimizde bulunan Necip Fazıl Bey'in muavenet-i tahririyesini temin etmekle bahtiyar olarak gazetemizde genç şairin manzum ve mensur asarını okuyan karilerimizin zevk-yab olacağından eminiz.”²⁷

İlk sayfada tamamı dört sütunluk gazetenin iki sütununu kaplayan bu yazıda ölüm yazısına uygun nidalarla yazının her paragrafına “Ah kardaşım” diye başlanmaktadır. Gazetenin ölüm duygusunu ilk sayfada ve iki sütun üzerinden köşe yazısı halinde sunması Necip Fazıl'ın önemli bir sanatçı olmasıyla da ilgilidir. Yazının buraya aldığımız kısa bir bölümünde Necip Fazılın üslubunu bulmak mümkün:

Ölüme Dair Nesirler-1

“Ölümdeki esrarın karşısında başı dönen insanlar; ona renk, şekil, ses ve koku verdiler. Onu niçin görmek, işitmek ve koklamak istedin? Niçin bizi yokluğa çeken ölümün varlığına işaretler koydun? Niçin renk, şekil, ses ve kokunun en büyük düşmanına bunlardan hepsini verdin?”

Ah kardaşım! Başka çaremiz yoktu. İçimizde her şeyden daha kudretli olduğu kadar ondan gizli ondan göze görünmez ne var? Bir dağ şairinin sazındaki teller kadar sayılı duygu aletlerimizin hepsine birden onu gösterdik ki ona bir vücut verelim, ona bir vücut verelim ki kudretine inanalım, inanalım ki ondan korkalım, korkalım ki ona hürmet edelim.....”²⁸

²⁷ Yeşilgiresun gazetesi, 1 Eylül 1927, no:73

²⁸ Yeşilgiresun gazetesi, 1 Eylül 1927, no:73

Eğitim

Cumhuriyetin ilk yıllarında askeri okullarda din görevlisi bulundurulduğu gazete haberinden anlaşılmaktadır. Jandarma mektebi imametine tayin edilen vakıflar eski müdürü Sait Efendi'nin haberi mahalli gazetede yayımlanır. “*Jandarma Mektebi İmamı*” başlığı ile yayınlanan haber şöyledir: “*Şehrimiz Jandarma Mektebi imamet ve ulum-ı diniye muallimliğine sabık evkaf müdürü Sait Efendi tayin edilmiştir. Sait Efendi mağdurlardandı. Muvaffakiyetler temenni ederiz.*”²⁹

Din Adamları

Müftünün Duası - Cumhuriyet Bayramı

Gazetelerin beyanlarına göre müftüler ve din görevlileri bayramlarda önemli görevler üstlenmektedir. Bayramlar onların açılış duasıyla başlamaktadır. Saat dokuzda önce top atışı ile bayram ilân edilmekte, ardından müftü bey veya şehrin en kıdemli imamı dua ederek merasimi başlatmaktadır. Program gereği icra olunan bu durum gazetede şöyle anlatılmaktadır: “*Program muvacehesince, programa hükümet konağı önünde saat dokuzda kale bayırından atılan bir topla başlandı. Hacı Hüseyin camii imamı fazıl-ı muhterem Raşit Efendi tarafından beliğ bir dua yapıldıktan sonra mektep efendileri tarafından cumhuriyete dair hitabeler irat edildi.*”³⁰

Müftünün İcraatları

İllerde din hizmetlerinin üst düzey yöneticisi müftülerdir. Din hizmetlerinin plânlanması ve icrası, din görevlilerinin temini ve idaresi bu makam tarafından yapılmaktadır. Yapılan icraat zaman zaman rahatsızlıklara sebep olmakta ve durum gazetelere yansımaktadır. Daha önce Bulancak'ta imam tayini ile ilgili bir şikâyeti yayınlayan gazete, kısa bir zaman sonra tekrar başka bir şikâyeti okuyucularıyla paylaşmakta, ilgililerin tedbir almasını istemektedir. Gazetede “*Bir Şikâyet daha*” başlığı ile şu haber yer almaktadır: “*Köy imamlarının tayini ve tebdili meselelerinde müftü efendinin son günlerde takip ettiği mesleği akıl ve mantıkla bir türlü kabil-i tatbik bulunmuyor.*”

Bugün de Gücese karyesi imamlığına ait, köylüden uzun ve calib-i dikkat bir makale aldık. Fakat bu makaleyi bu nüshamıza derce sahifelerimizin darlığı maalesef mani oldu.” denilmekte ve gelecek sayımızı okuyun ve müftü efendinin neler yapmakta olduğunu anlayın denilmektedir.³¹

²⁹ Işık Gazetesi, 13 Teşrin-i evvel 1924, No :106

³⁰ Yeşilgiresun gazetesi, 3 Teşrin-i sani 1927, no: 82

³¹ Işık Gazetesi, 9 Teşrin-i evvel 1924, No :105

Müftünün Şikayeti

Müftülük icraatlarının gazete tarafından gündem getirilmesi ve çalışanlara haksızlık yapıldığının kamuoyunda tartışılması üzerine Müftü Efendi *Işık* gazetesini mahkemeye verir. Gazete bu olayı “*Gazetemiz Mahkemede*” başlığı ile okuyuculara duyurur.” *Bulancağ imamı hakkındaki neşriyatımızdan muğber olan Müftü Efendi gazetemiz müdür-i mesulü ile Osman Fikret Bey hakkında ikame-i dava etmiştir. Mahkememiz teşrin-i sanininin yedinci Perşembe günüdür.*”³²

Gazetenin yazı işleri müdürü Nuri Ahmet ve yazar Osman Fikret'in Müftü Ali Fikri Efendi tarafından mahkemeye verilmesi 30 teşrin-i evvel 1340 tarihli nüshada da yazı konusu yapılır: “*Gerek Bulancağ kasabası gerek Gücese karyesi imamı meselesi hakkında Müftü Efendiden bir müdafaa beklerken mumaileyhin mahkemeye vermiş olmasını pek manalı, pek cüretkârâne bir hareket telakki ediyoruz....Aleyhinde bu kadar şikâyet ve neşriyat olan Müftü Efendi hakkında henüz bir tahkikat başlamamış olması da o kadar garip ve müşkül bir vaziyet tir.*”³³

Mahkeme Süreci

Nihayet mahkeme olur. Müftü Bey ve gazeteciler belirlenen tarihte mahkemede buluşurlar. Müftü efendinin hakaret ve işi şahsileştirme iddiaları cevaplandırılır. Gazeteciler iftira atmadıklarını hakarete bulunmadıklarını beyan ederler. Mahkeme ileri bir tarihe atılır.³⁴

Mahkeme Günü

Gün gelir mahkeme tekrar toplanır. Müftüye yayın yoluyla hakaret etmekle suçlanan gazetenin yazı işleri müdürü savunmasını yapar. Müdde-i umumi Hamdi Bey şikâyetnamenin aslının mahkemeye tevdiini ister. Mahkeme yine ileri bir tarihe atılır.³⁵

Müftü Efendinin Diğer Mahkemesi

Müftü Efendi sadece *Işık* gazetesıyla mahkemelik değildir. Yavuz kemal beldesi Gücese köyü sakinleri imamlarının haksız yere görevden alınmasına karşı tepkilerini ifade etmek için Diyanet İşleri Başkanlığına telgraf çekmişlerdir. Müftü Efendi ise bir telgrafla kendisini şikayet eden Gücese köylülerini mahkemeye vermiştir. *Işık* gazetesinde bu haber “*Müftü Efendinin Diğer Mahkemesi*” başlığı ile okuyuculara duyurulmuştur. Haberde gazete bu ortak tepkiyi “*Eğer ortada işlenmiş bir cürüm veya hata yoksa bütün köy halkının galeyani ne içindir?*” diye sormaktadır.³⁶

Müezzinler

Mahalli basın dinî alanda halkın şikâyetlerini dile getirmektedir.

³² *Işık* Gazetesi, 23 Teşrin-i evvel 1924 ,No :110

³³ *Işık* Gazetesi ,30 Teşrin-i evvel 1924 no 111

³⁴ *Işık* Gazetesi, 10 Teşrin-i sani 1924 no: 114

³⁵ *Işık* Gazetesi,18 Kanun-ı evvel 1340(1924) no:124

³⁶ *Işık* Gazetesi,18 Kanun-ı evvel 1340(1924) no:124

Şikayet konularından biri de Çarşı camiinde okunmayan ezanlarla ilgilidir. Halk Çarşı Camiinde sabah ve yatsı namazlarında ezan okunmamasından şikayetçidir. Bir hafta önce bunu haber yapan gazete yine aynı umursamazlığın sürdüğünü “*Ezan-ı Muhammedi Okunmuyor*” başlığı ile okuyucularına duyurur.Haberde,“..*Vazifesini yapmayan müezzin efendiye neden ihtar yapılmıyor.?Camilerin reisi imamlardır.İmam efendi neden bu işi halletmiyor?İmam efendiyi vazife başına davet ederken Müftü efendinin dahi nazar-ı dikkatlerini celp ediyoruz.Katî icraat zamanındayız.*” denilmektedir.³⁷

Sosyal Değişmeler

Türkçe Hutbe

Cumhuriyetle birlikte yeniden yapılandırılmaya başlayan dinî hayat içinde Cuma ve bayram namazlarında hutbelerin Türkçe okunması kararlaştırılmıştır. Gazete bu uygulamayı şöyle duyurmaktadır: “*Allah'a çok şükürler olsun, Camilerimizde dilimize uygun hutbeler okunmaya başladı..*” Haberin devamında, “*Geçtiğimiz Cuma günü ilk Türkçe hutbeyi Sultan Selim Camii imamı faziletli Tevfik Efendi en fesih ve en müessir bir surette okumuş ve camide bulunanlara hakikaten bir tesir-i ruhani duyurmuştu.*”³⁸

Evlilik-kadın

Işık gazetesinin ikinci sayfasında doktor Ahmet Hicabi'nin bir makalesi yayımlanmıştır. Makalede İstanbul'da yayınlanan *Resimli Hafta* adlı bir derginin haberinden hareketle İslam kadınlarının yanlışa sürüklendiği dile getirilmektedir. Haberde aktris ve şantöz bir bayan tarafından Müslüman kadınlara verilen bir konferans haberini okuduğunu ifade eden doktor, şunları yazıyor. “*Konferansta “bir kadın vucud u nefsini bir erkeğe hasredemez. Kadınlar kendilerini beğendirmek için yaratılmış bir mahluktur. Yani her erkekle temas ederek yalnız bir tanesine hasr-ı nefis etmemelidir.” demiş ve bu suretle İslâm kadınlarını fuhşiyata sevk etmiştir.*” Yazısının devamında “*Müslümanız, iffet-i islamiyemizle göğsümüzü kabartıyoruz...Avrupanın terakkiyat u ihtiraatını ve ilm ü irfanını memleketimize ithal etmeye teşneyiz.*

*Fakat bizler garbın sefahatini taklitten zevk alıyoruz. Ahlâkımızı sukût ettirecek cihetleri örnek ittihaz ediyoruz. Doktor Ahmet Hicabi ahlaksızlığı önlemenin en önemli yollarından biri olarak evliliği tavsiye ediyor ve gelecek sayılarda Işık gazetesinde on iki bölümlük bir aile yazısı kaleme alacağını söylüyor.*³⁹

Kılık Kıyafet-Giyim

Gazete inkılapları halka duyurmakta ve yerel olarak alınan tedbirleri

³⁷ Işık Gazetesi, 22 Kanun-ı sani 1341(1925) no:133

³⁸ Yeşilgiresun gazetesi, 8 Mart 1928 No 101

³⁹ Işık Gazetesi,18 Kanun-ı evvel 1340(1924) no:124

yazmaktadır. Son günlerde kılık kıyafetle ilgili bir gündem vardır. Bu alanda yapılanları yakından takip etmekte hatta yapılması düşünülen kanuni düzenlemeler hakkında daha gerçekleşmeden okuyucularını bilgilendirmektedir. Kadınların kullandığı peçe ile ilgili olarak memleket genelinde valilikler bazı düzenlemeler yapmışlar. Giresun'da da böyle bir düzenleme yapılıp yapılmayacağı konuşulmaktadır. Gazete bu merakı gidermek için Giresun Valisi Rami Bey ile bir mülakat yapar. Birçok vilayette olduğu gibi son günlerde komşumuz Trabzon Vilayeti Meclis-i Umumisinin aldığı kararın Giresun'da da alınıp alınmayacağı, alındığı takdirde kadınlar tarafından uyulup uyulmayacağı sorulur. Rami Bey böyle bir kararın alınacağını bu karar alındıktan sonra” *Giresun'da hükümet emirlerine hüremetsizlik edecek ne bir kadına ve ne de zevce ve kızlarını takibata maruz bırakacak zevc ve pederlere tesadüf edileceği hatırımdan geçmezse de kararların kuvve-i teyidiyeleri, esaslı teemmül ve vaz' edilirse icrada suhulet ve inkılabi inkişafatlarda da sürat olur ve halk da kolaylıkla hazmeder. Binaenaleyh her şeyde olduğu gibi bu inkılapta da Giresun'umuzun bir numune-i imtisal olmasını temenni ediyorum.*”Mülakatın devamında Vali Bey Şubat ayının başlarında toplanacak mecliste “*muhterem azalar tarafından peçelerin kaldırılması kadınlığımıza da tabii, müntaflı hukukunu bahş ederek onları, bu umacı, asrımızın medeni prensiplerine taban tabana zıt, bu vaziyetlerden, onların da bu memlekette erkeklerden farkı olmadığını ve onların da bir mevkii ictimai sahibi bulduklarını vereceği takrirle ispat edeceklerdir ki şüphesiz bu medeni takrir alkışlarla kabul edilecektir.*”⁴⁰

Mülâkâtın bir başka sorusu “*Efkâr-ı umumiye peçelerin kaldırılmasını kolay kolay hazmedemeyeceği gibi birçok hanımlarımızda sokaklara çıkamayacak ve bunun neticesi memleketimizde mevcut buhran-ı iktisadiyi alışveriş durgunluğunu bir kat daha artıracaktır. Bu gibi ahval karşısında “fikriniz nedir? sorusuna valinin verdiği cevap şöyledir:” ... (Karadeniz illeri ve Giresun halkı) En büyük gayesi memleketinin, milletinin, menfaatine çalışan bu hükümetin lüzumlu inkılaplarına bütün mevcudiyeti maddiye ve maneviyeleri ile sadık kalmıştır. Mümtaz, münevver, asri, medeni Giresun halkı erkek ve kadınlarından hiçbir zaman hükümetin kararlarına muhalefet edecek bir vaziyet alacaklarını ümit etmez ve hatırımdan geçirmeyiz.*” Kararın milli meclis tarafından alınmadığını niçin mahalli yönetimler tarafından alındığını soran gazeteciye Vali Bey; birçok vilayette zaten peçenin kalktığını bunun için merkezi bir karara gerek olmadığını ifade eder: “*Giresun kadınlığı çok samimi bir arzu ile kabul edeceğini ve kadınlarımızın nezahet ve terbiyelerinden dahi bunu bekliyoruz ki bu kanaatlerimizde aldanmadığımızı yakın bir ati bize her suretle ispat edecektir.*”Gazeteci son olarak Vali Bey'e meclis açıldığı zaman bu

⁴⁰Yeşilgiresun gazetesi, 6 Kanun-ı sani 1927, no: 39

konuyu gündeme getirmeniz kati midir diye sorunca “..Fikrimiz katidir.Bu azim ve irademizden bizi hiç kimse alıkoymamaz.” der.⁴¹

Bir sayı sonra Vali Beyle mülakat yapan gazete yazarlarından Bilal Sahir kılık kıyafet alanında yakında yapılacak düzenlemeye halkı hazırlamak içi seri makaleler yazar. Bir sayı sonraki makalesinde peçeyi çıkaran kadınları, daha da ileri giderek ve işi abartarak kendi kültürlerinden uzaklaşmamaları için ikaz eder. Uyarı şöyledir:”*Muhterem hanımlarımız da peçelerini kaldırmakla hemen kendilerini, başlarını dansla cazbantla döndürmemelidir. O ahlak bozucu, o hanümanlar söndürücü dans illetinden son derece tevakki etmelidirler.*”⁴² Yazar Bilal Sahir makalesinin altına eklediği “hamiş”te gelecek makalesinin de bu konuda olacağını”, İstanbul'a gidince peçesini çıkaranların burada da bu duruma uymaları” hususunu işleyeceğini yazar.

Doğudaki isyanlara Giresun'da Tedbir

Cumhuriyetin ilânından iki yıl sonra doğuda isyanlar çıkar. İsyanların diğer bölgelere yayılmasını önlemek ve halkın isyana karşı devletin yanında yer almasını temin için din görevlilerine bazı yaptırımlar uygulanmış, birtakım sorumluluklar verilmiştir. Müftülüklerden yaklaşmakta olan ramazanda halkı irşat edecek vaizlerin konuşmalarının kontrol edilmesi istenmektedir. “*Şark vilayetlerimizde vuku bulan isyan üzerine halkın hissiyat-ı diniyyesini tahrik mahiyetinde her hangi bir harekete karşı azami teyakkuz ve hassasiyetle hareket olunmasını, irtica propagandası mahiyetinde görülecek mev'izelerin men'i lüzumu makamat-ı iadesine tebliğ edilmiştir.Bu emir üzerine camilerde irad edilen mev'izelerin tetkik ve kontrol edileceği istihbar kılınmıştır.*”⁴³ Gazete haberin devamında Ramazan-ı Şerifte çarşı camiinde Bartınlı Hoca Efendinin vaaz vereceğinin bilindiğini diğerlerinin henüz belli olmadığını ifade etmektedir.

Kültür

Gazetelerde İl dışında yayın yapan mecmua ve gazetelerden söz edilmekte yeni çıkan kitaplar okuyucuya tanıtılmaktadır. Giresun basınında zaman zaman diğer gazetelerin yazarlarından iktibaslar yapılmaktadır. Reklam sayfalarında yeni yayınlarla ilgili uzman görüşleri tanıtıcı mahiyette yayınlanmaktadır. Vereceğimiz ilk örnek *Asr-ı saadet* adlı eserle ilgilidir. İkincisi *Nur'ul Beyan* adlı bir tefsirin tanıtım yazısıdır.

Asr-ı saadet

Yeşilgiresun Gazetesi sahibi Hasan Ögütçünün babası H.Mehmet Avni (Ögütçü) Yeşilgiresun gazetesinin yayınlanmaya başladığı Cumhuriyetin ilk

⁴¹ Yeşilgiresun gazetesi, 6 Kanun-ı sani 1927, no: 39

⁴² Yeşilgiresun gazetesi, 13 Kanun-ı sani 1927, no: 40

⁴³ Işık Gazetesi, 9 Mart 1341(1925)no:146

yıllarında ilimiz şeyh Camiinde imam ve vaizdir. Bu görevini kırk dört yıl yapmıştır. Aynı zamanda Giresun'un görevli muvakkitidir.⁴⁴ Yeni yayınlanan dinî eserlerin tanıtımı da onun kaleminden yapılmaktadır. Gazete Ömer Rıza Doğrul'un *Asr-ı Saadet* adlı eserini Hafız Mehmet Avni'nin kaleminden okuyuculara şöyle sunar:” *Ömer Rıza beyin bu nam altında telif ettiği eserini birinci cildini okuduğum zaman Milli Kütüphanemiz namına çok sevindim. Bir takım hurafelerle karışan siyer-i nebevinin milletimizin amak-ı ruhuna nasıl nüfuz ettiğini ve İslam hakkında ne sakim fikirler verdiğini görmekten hicap ederken böyle bir eserin mevki-i intişara vaz'ı İslam alemi için mübahat dolu bir abidedir....Ömer Rıza Beyin yazılarını on senedir takip ediyorum. Her sahifesinde hatta her satırında İslam mucizesinin, İslam medeniyetinin beşeriyete bahş ettiği kıymetli akıdeyi okudukça büyük bir inşirah duyuyorum..Çünkü Ömer Rıza Bey safsatadan ari, İslam'a yakışır tazvihatiyle, tetkikatiyle eserini süslemiştir....İslamı yakinen bilmek, islamiyetin medeniyete, beşeriyete hizmetini aynelyakin görmek isteyen her arkadaş dört ciltten ibaret olan bu eseri okumalıdır.*⁴⁵

Nur'ul Beyan –Kuran-ı Kerimin Türkçe Tercümesi ve Tefsiri

Işık gazetesinin son sayfasındaki ilân sütunlarında kitap tanıtımı da yapılmaktadır. Burada *Nur'ul Beyan* adlı bir tefsirin tanıtımı yapılmaktadır. Özellik olarak” *ayat_ı kerimenin asıllarıyla tercümesinin bir arada intişarı şüphesiz bütün mü'mini-i kiramı sevindirecektir... Hatasız olarak münderiç olduğu gibi açık edebi bir Türkçe ile tercüme ve izahları havidir.*” denilmektedir.⁴⁶

Seçimler Ve Din Görevlileri

Osmanlıda ilk seçimler mahalli yönetimlere katkı mahiyetinde 1840 yılında yapılmıştır. Bu seçimler iki turludur. Seçmenler tarafından önce Müntehab-ı sani denilen delegeler seçilmekte, sonra bu delegeler asıl adayları seçmektedirler. Taşrada Vali, Mutasarrıf veya Kaymakamların yanındaki halktan azalar bu usulle seçilirdi. Bu yöntem bazı değişikliklerle 1921 Anayasasında da kabul edilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Giresun'da yapılan “Müntehab-ı sani” seçimleriyle ilgili haberler gazetelerde yer almıştır. Gazete sahibi Nuri Ahmet

⁴⁴ **Muvakkit:** Namaz vakitlerini hesaplayan ve bunlarla ilgili aletleri kullanıp tamir ve ayarını yapan kimse. Cami ve mescitler, İslamiyetin ilk zamanlarından beri ilim merkeziydiler. Burada namaz vakitleri dışında, bilenler tarafından halka çeşitli ilimler öğretilirdi. Medreselerin açılması ile ilim merkezleri buralara kaydıysa da önemini kaybettirmedi. Muvakkit adı verilen memurlar, caminin hemen yanındaki muvakkithane denilen yerlerde kalırlardı. Muvakkithaneler, küçük fakat buna mukabil vaktin tayini ve bulara ait aletlerin ayarı ile uğraştıkları için rasathane gibi vazife yaparlardı. Bunlar, zamanlarında tatbiki olarak astronomi eğitimi yapılan birer okuldular. Astronomi ilminin ilerlemesine yardımcı olmuşlardır. Muvakkitler, inceleme, tetkik ve hesaplamada kullandığı usturlap, güneş saati, rubu' tahtası, kiblenüma ve saat gibi aletleri kullanır, ayar ve tamirlerini de çok iyi bilirlerdi.

⁴⁵ Yeşilgiresun gazetesi, 16 Ağustos 1928, no 126

⁴⁶ Işık Gazetesi, 13 Temmuz 1924

ilk sayfadaki baş makalesinde bu hususa değinmekte ve hür irade ile seçimlerin yapılması gerektiğini bildirmektedir. Giresun'da milletin seçme ve seçilme haklarını kullanma konusundaki ısrarı karşısında Nuri Ahmet “*Hamd olsun Cenab-ı Hakka ki bize bu günü gösterdi. Millet benliğini varlığını anlamaya başladı. Bunu istikbal için fi'l-i hayr addediyoruz. Pazar ertesi günkü vak'a halkın artık re'ylene malik olduğunu Ahmet'in Mehmet'in keyfi için hareket etmeyeceğini çok canlı bir misal olarak bize gösterdi.*”⁴⁷ Bir köy imamının müntehab-ı sanilerin ortasından yükselen sesleri elan kulaklarımda çınlıyor. İmam Efendi 'Bizi artık kendi halimize bırakınız. Biz vicdanımızın emrettiğine bizim için çalışacak kimlerse onlara rey vereceğiz' demiş ve alkışlanmıştır.

Gazetenin aynı sayısında ve ilk sayfadaki başka bir habere göre kendisi de Müntehab-ı sani olan Kurtulmuş Köyü imamı da seçimlerde yolsuzluk yapıldığı ve müntehab-ı sanilerin görüşlerine müdahale edildiği kanaatindedir. Halk tarafından kanaat önderi olarak görüldüğü anlaşılan Kurtulmuş imamı da seçimlerdeki usulsüzlüklerle ilgili olarak görüşlerini beyan eder. Gündemle ilgili mülâkat Işık gazetesinin ilk sayfasında yayınlanır. “*Kurtulmuş İmamı Ne Diyor?*” başlıklı mülâkatta imam şöyle demektedir: “...*Kanun-ı medeninin canilere bile layık görmediği bir surette milletin müntehab-ı sanilerine karşı aldıkları vaz-ı muhakkirane sükut ile geçiştirilemezdi... Usul-i idareleri adeta memleketi ihtilale sevk etmek mahiyetinde olduğundan men-i tekerrürü vacıpten olmakla millet mukadderatının ellerinden alınması zaruridir. Maahaza bu gibi meşhudata tahammülü kalmayan bu milletin beklediği bir şey vardır. O da mukadderatının iyi ellere teslim edilmesidir.*” Muhabir seçimlerin devamı için bir hafta sonra davet edildiklerini oylamaya katılıp katılmayacağını sorması üzerine Kurtulmuş imamı şöyle der: “*Artık itimadımız kalmamıştır. İşlerine gelmeyen rey varakalarını yırtan bir heyete emniyetimiz kalmamıştır. Sandık başında oturanlara itimadımız kalmamıştır. Temenni ederiz ki merci-i adli işe müdahale ederek hüsn-i neticeye isal eylesin*”⁴⁸

⁴⁷ Nuri Ahmet'in takdir ettiği davranış başmakalenin giriş kısmında şöyle anlatılmaktadır. “Yolsuzluk ve müdahaleden bahs eden yüzü müteceviz müntehab-ı sani salonu terk ederek intihaba iştirak etmediler... Halk fırkasına mensup zevat hodbinane tavırlarla muarızlarını rencide etmişler, netice itibarıyla müntehab-ı sanilerin kısm-ı azamı rey vermeden intihab mahallini terk etmişlerdir..Jandarmalar celbini hüriyetlerine tecavüz telakki eden, şuna buna rey veriniz diye müdahale izzet-i nefislerine ağır gelen ve neticede telgraflarla şikayette bulunan müntehab-ı saniler haklı mı etti ? Bunları tahlil etmek lazımdır. Evvel emirde intihabın hükümet binasında hasseten makam odasında yapılmasına hiç de lüzum yoktu. Bunun diğer mebus intihapları gibi serbest bir mahalde mesela kışla meydanında yapılması muvafık olurdu. Hiç birimiz inkar edemeyiz ki Meclis-i Umumiler siyasi mahiyeti haiz değildir. Buraya intihap edilecekleri, muhakkak Halk Fırkasının gösterdiği simaları intihap mecburiyeti yoktur. Meclis-i umumiler yalnız memleketin mahalli işleriyle uğraşırlar. Binaenaleyh memleketin dertlerini anlayacak olanları, dimağ, mefkure sahiplerini arayıp bulmak lazım gelir. Mesela müntehab-ı sanilerden bir tanesi Halk Fırkası namzedine rey vermedi diye Halk Fırkasının, dolayısıyla hükümetin muarızı, muhalifi telakki edilecekse günahtır. İnsaf edelim! İşimize gelmeyen her hangi şahsa muhaliftir, mürtecidir etiketini yapıştırmak hayasızlığında bulunmayalım. 11 Kanun-ı evvel 1340(1924) no:122”

⁴⁸ Işık Gazetesi, 11 Kanun-ı evvel 1340(1924) no:122

Mahalli Seçimler

Işık gazetesi, 1925 yılı Mahalli seçimlerinde tarafsızlığını korumaya çalışan bir yayın takip etmektedir. Adaylara eşit mesafede durmaya çalışarak seçmenleri bilgilendirir. 5 Mart tarihli gazetede tanıtılan Belediye encümen aday adayları arasında iki tane de din görevlisi vardır. Bunlar Hacı Hüseyin Camii imamı Raşit Efendi ve Sultan Selim Camii imamı Tevfik Efendi'dir.⁴⁹ 19 Martta açıklanan seçim sonuçlarına göre Raşit Efendi 80 oy alarak belediye yedek encümeni olmuştur.⁵⁰

Namzetler

1924 yılı mahalli seçimlerinde Müntehab-ı saniler Meclis-i umumiye seçilecek beş azayı belirleyeceklerdir. Seçimlere tek parti katılmakta partili adayların dışında bağımsızlar da bulunmaktadır. Halk fırkası, merkez ve ilçelere ait beş aday göstermiş; buna karşılık on bir tane de bağımsız aday çıkmıştır. Millî mücadelede Giresun'un yetiştirdiği önemli bir kişi olan Kurdoğlu Hacı Hafız Efendi de bağımsız olarak seçimlere katılmaktadır. Işık gazetesinin ilk sayfasında sadece Kurdoğlu'nun büyük bir resmi yer almakta ve serbest aday olduğu belirtilmektedir.⁵¹

İbadethaneler Ve Diğer Dini Yapılar

Gazeteler, bazılarını mimarlık şaheseri saydığı Giresun'daki camilerin bakım ve onarımına, bir dinî kurum olarak yıllarca toplumsal kaynaşmayı ve ruh eğitimi sağlayan tekkelerin korunmasına dair yayınlar yapmıştır.

Dinî yapılardaki tarihi eşyaları geçim kaynağı olarak gören kötü niyetli insanlar ne yazık ki her dönemde olmuştur. Bu kişiler Cumhuriyetin ilk dönemlerine henüz yeni toparlanan ülkedeki yorgunluğu fırsat bilerek tarihi eserleri yağmalamışlardır. Giresun'da da zaman zaman bu kabilden hırsızlık vakaları olmuştur. Gazetelere yansıyan haber Kale Camii ile ilgilidir. Hırsızlar camiin halısını çalmışlardır. Haber okuyucuya şöyle sunulur:

“Mabedin Halısı Çalındı-Fakat zabıtamızın amansız ve kıymetli takibatı halıyı meydana çıkardı.

Şehrimizin en zarif camilerinden bir olan kale cami-i şerifinden çok kıymetli bir yer halısı sirkat olunmuştur. Sukut-ı ahlakın en namussuzu olan bu sirkat artık uhrevi korkunun insanların üzerinden yavaş yavaş silindiğini göstermektedir.” Haberin devamında halıların zabıta tarafından Bulancak nahiyesinde Kancıoğlu iskelesinin yakınlarında kumlara gömülü olarak bulunduğu yazılmaktadır.⁵²

⁴⁹ Işık Gazetesi, 5 Mart 1341(1925) no:145

⁵⁰ Işık Gazetesi, 19 Mart 1341(1925), no:148

⁵¹ Işık Gazetesi, 8 Kanun-ı evvel 1924 no121

⁵² Yeşilgiresun gazetesi, 30 Ağustos 1928, Perşembe no:128

Seyyid Vakkas Tekkesi

Osmanlı Devletinin son yılları savaşlar sebebiyle ekonomik sıkıntılarla geçmiştir. Millet ancak kendi geçimlerini sağlayabilmektedir. Savaş yıllarının sona ermesiyle durumları biraz düzelen hayır sahipleri dinî kurumların bakım onarım işlerini de yapmaya başlamışlardır. Cumhuriyetle birlikte gazetelerde yer alan dinî hayatın yapıları ve kurumları ile ilgili haberler arasında Seyyid Vakkas tekkesi ve mescidi de vardır.

Tarihi geçmişti itibariyle Giresun'un önemli dinî yapılarından bir olan Seyyid Vakkas, tekke ve mescidi ile ilgili haber Işık gazetesinde yer alır. Haberde” *En nihayet Seyyid Vakkas tekkesi ile mescidi de yıkıldı. Bu kadar zamandır inhidama yüz tuttuğunu gösteren bu tekkeyi acaba evvelinden üzerinin kiremitlerini almak sonra ashab-ı hayra müracaat ederek tamir ettirmek kabil değil miydi?*”denilmektedir.⁵³

Bu haberden bir süre sonra bazı hayırseverler tekkeyi aslına uygun olarak tamir ettirmek isterler. Seyyid Vakkas tekkesinin inşasına müsaade edilmesi ve icap eden planın kendilerine verilmesi için dilekçe verilmiştir. Dilekçe Vilayetten vakıflara, oradan Belediye konduktörüne ulaştırılmış fakat günlerdir hiçbir işlem yapılmamıştır. Gazete bu durumu sayfalarına taşır. Önce hayırseverleri tebrik eder sonra Belediye yetkililerinin işlemleri hızlandırmasını ister..Haber şöyle tamamlanır:”*Bu hayır-kar şahsiyetleri öz yürekte tebrik eder ve muvaffak olmalarını Tanrı'dan dilerken eylem planını izhar ve takdim etmeyen ve meşgale-i kesiresi olmayan konduktör efendiden sürat bekleriz*”⁵⁴

Kapukahve Camii

Giresun'daki camiler arasında Kapukahve Camiinin özel bir mimarisi vardır.Bu sebeple yapıldığı günden itibaren gurur kaynağı olmuştur. Mahalli gazeteler zaman zaman mimari eserlere olan ilgisizliği gündeme getirerek görevlileri duyarlı olmaya davet etmişlerdir. Söz konusu camie son günlerde gereken ilginin gösterilmediği haber konusu olur.”*Örümceklenmiş Kapu Camii*” başlıklı yazı şöyle devam eder: ..”*Mabetlere hürmet etmek, dinimizin bu mukaddes mahallerini temiz tutmak şüphesiz ki cümlemiz için borçtur. Bununla beraber bu caminin kayyumu yok mudur? Eğer varsa ne için vazifesine bakmıyor? Vazifesine bakmıyorsa tecziye edecek makam yok mudur?*”⁵⁵ Haberin devamında bir hayırseverin camii örümceklerden temizlettiği ama her zaman bir hayırsever bulunamayacağını ifade ediliyor.

Camii Duvarı

Sarı Alemdarzade Hacı İsmail Ağa tarafından yaptırılan Cami-i şerifin önündeki rıhtım fırtına sebebiyle yıkılmış ve cami adeta bir yarım adanın içinde

⁵³ Işık Gazetesi, 7 Ağustos 1924 Perşembe no:88

⁵⁴ Işık Gazetesi, 19 Şubat 1341(1925), no:140

⁵⁵ Işık Gazetesi, 1 Kanun-ı evvel 1341(1925), no:127

kullanılamaz bir durumda kalmıştır. Daha önceki yıllarda yardımlarıyla insanlık yararına eserler yapılmasına katkı yapan Giresun halkı bu durumda da fedakarlığını göstermiştir. Camiin önüne hayırseverlerin desteği ile boydan boya bir duvar çekilmesine karar verilmiştir. Gazete bu haberini “..hamiyetli halkımızın teşebbüsüyle camiin önüne bütün duvar çektirilmeye başlanmıştır.Bu hayırlı işe teşebbüs eden halkımızdan Allah razı olsun sa'yleri meşkur olsun” cümleleri ile tamamlamaktadır.⁵⁶

Camii Adları

Gazetelerde Giresun'da bugün, o günlerdeki adını kullanmadığımız cami adları da yer almaktadır. Bugün için yıkılmış ya da adları değişmiş camiler şunlardır. *Çarşı camii, Hacısıyam camii, Kaldırım camii*. Kaldırım camii deniz kenarında bir camidir. Gazetede Seyyid Vakkas tekkesinin tamir edileceği haberi verilirken hayırsever insanlarımızın bir günde Kaldırım camiinin istinat duvarı için bin lira bağışladığını, aynı hayırsever halkın Seyyit Vakkas tekkesini ve mescidini de bağışlarla kısa sürede aslına uygun olarak onarabileceğini yazmaktadır.⁵⁷

Vakıflar

Vakıflar

Giresun'daki vakıflar Evkaf Müdürlüğü tarafından idare edilmektedir. Baştaki idarecinin çalışkanlığına göre icraatlar şekillenmektedir. Vakıflar müdürü değişmiş ve yeni görev alan müdür üç ay içerisinde dikkat çeken çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar gazetecilerin de ilgisini çekmiş yayınlarında yer vermişlerdir. İlk sayfada “*Şehrimiz Evkafı Servet Beyden beri canlanmaya başlamıştır*” başlığı altında Servet Bey'in üç ay içinde daireyi tefriş ettiği daire mensuplarına olan borcu ödeyecek bir çalışma yaptığı, borçları ödediği bir yana kara bile geçtiği yazılmakta ve Bekirpaşa caddesindeki Emine Hanım ve Hacı Ahmet-zade sokağındaki Şerife Hanım çeşmelerinin tamir edilerek su ihtiyacının giderildiği yazılmaktadır.⁵⁸

Düzköy vakfı

Vakıflar müdürü göreve başladığı andan itibaren vakıf mallarını gözeten bir icraat yapmıştır. Evraklar üzerinde yaptığı incelemelerde Düzköy'deki vakıf fındık bahçesi işlemlerinde usulsüzlük tespit eder. Yirmi yıllık bir zimmet söz konusudur. Muhatap Düzköy imamıdır. Gazete bu davranışı “*Evkafin 1600 Kantar Fındığı*” başlığı altında haber yapar. Kendinin olmayan şeylerden yarar sağlamayı uygun bulmayan gazete haberinde,”...*Düzköy imamı Tevfik Efendi yirmi senedir evkafin fındıklarını*

⁵⁶ Işık Gazetesi, 2 Şubat 1341(1925), no:136

⁵⁷ Işık Gazetesi, 16 Şubat 1341(1925), no:140

⁵⁸ Işık Gazetesi, 23 Teşrin-i evvel 1340 no:110(1924)

cibayet etmekte ve fakat evkafa teslim etmemekte imiş..Yani imam Teyfik Efendi yirmi sekiz sene evkafın mirasçısı olarak yaşamış...Nisan ayından beri Düzköy halkı imam Teyfik Efendi hakkında müftülük makamına, semere göremeyince Diyanet İşleri Başkanlığı'na şikayette bulunuyorlarmış.Halk şikayetinde imam efendinin bi-namaz olduğunu ileri sürmekte idi. Diyanet İşleri riyaseti halkın şikayetlerini nazar-ı itibara alarak bir hafta mukaddem Teyfik Efendiyi azletmiştir”⁵⁹

Haberin devamında köylünün şikayetlerinin Müftü Efendi tarafından dikkate alınmayarak şikayet dilekçesine Diyanet İşleri riyaseti tarafından işlem yapıp imamın azledilmesi üzerine müftü efendinin yaptığı muamelelerin güvenilir olmadığı yazılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Giresun basını dinî ve kültürel alanda yaşanan olaylara ve değişikliklere ilgisiz kalmamış güncel olayları haberlerine ve yazılarına almıştır. Bu yayınlar esnasında tarafsız kalmaya özen göstermiş, okuyucuya en sağlıklı bilgiyi sunmayı ilke edinmiştir. Yayınlar arasında dinî ve kültürel alana ait haber, mülakat şiir, hatıra, ilân, köşe yazısı, mektup gibi türlerde eserler yer almıştır.

Yeni Türk edebiyatı açısından gazetede yayınlanan şiirler değerlendirildiğinde, şiirlerin konu, dil, biçim veznin ve kafiye divan şiiri estetiğine uygun olduğu anlaşılmaktadır. Hece ile şiir yazma denemeleri olsa da bir taşra kenti olan Giresun'da hece şiiri ve serbest şiir henüz yaygınlaşmamıştır.

Gazeteler dinî konularda halkın sevincine ve mutluluğuna ortak olmaya çalışmış, onları memnun edecek yayınlarla dinî alanı okuyucularla yakınlık sağlayacak önemli bir buluşma noktası olarak değerlendirmişlerdir. Giresun halkı gazetelerin yardımı ve desteği ile dinî ve kültürel konularda bilinçlenmiş, her durumda karşılıklı istifade etme imkânı oluşmuştur.

Gazeteler dinî ve kültürel konularda yayınlar yapmışlar, her alandan okuyucuya seslenmişlerdir. Ramazan ayının başlangıcında ve bayramında, Kurban Bayramı günlerinde, mübarek gecelerde gazeteler vasıtasıyla okuyucular bilgilendirilmiştir. Dinî gün ve aylara ait adet ve gelenekler yayınlanarak dinî hayatın nesiller arasındaki sürekliliği yaşatılmaya çalışılmıştır. Ramazan ayına ait özel yayınlarla okuyucuyu bilgilendirmeye çalışmışlar ve onların ayın faziletinden en üst seviyede istifade etme çabalarına destek olmuşlardır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında gazeteler din görevlilerinin görevlerini en iyi şekilde yapmalarının takipçisi olmuş, haklarını müdafaa etmiş, dinî

⁵⁹ Işık Gazetesi,25 Kanun-ı evvel 1340(1924) no:126

kurumların adaletli icraat yapmaları için yetkilileri uyarmış, hassasiyet sahibi Müslümanların endişelerini dile getirerek her zaman desteklemiştir. Din görevlilerinin güvenilirliğinin ve saygınlığının zedelenmemesine gayret göstermişlerdir.

Giresun'daki mahalli gazeteler zaman zaman mimari eserlere olan ilgisizliği gündeme getirerek görevlileri duyarlı olmaya davet etmişlerdir. İbadethanelerin tekke ve mescitlerin korunması, tamir ve bakımı için yetkilileri göreve davet etmişler, yapım ve tamirine katkı yapan hayırseverleri tebrik etmişlerdir. Gazetelerin gündeme getirdiği konularda halk görevini yapmakta, dinî yapıların bakım ve tamiratına yeterli desteği vermektedir İnsanlardaki dinî duyarlılık bütün olumsuz şartlara rağmen canlıdır. Onlar zor şartlarda hayır işlerini ihmal etmemekte ancak ilgilerden yeterli bürokratik desteği alamamaktadırlar.

Mahalli basın vakıf müessesesinin yaşatılması ve korunması için yetkilileri desteklemiş, vakıf mallarını menfaatleri için kullanmaya çalışanlarla mücadele etmiştir.

Toplumsal değişimler gazeteler yoluyla insanlara ulaştırılmış, bazı değişikliklere uyum sağlamaları için yayınlar yapılmıştır. Savaş sonrası halk yorgundur. Gündeme gelen rejim değişikliğine katılma ve uyum sağlama zorluğu yaşamaktadır. Daha önceki referanslar değişmiş, yeni değer ölçütleri gündeme gelmiştir. Halk hayat tarzına müdahale olarak algıladığı durumlarda tereddüt yaşamaktadır. Ortalıkta bir şeyler olmakta ama bunları çözmek için zamana ihtiyacı olduğunu idrak etmektedir. Sosyal açıdan bir yeni dönemin başladığı anlaşılmaktadır. Dinî bayramlarda balo adetleri başlatılmış, yerli hayat ile batı tarzı hayatın dinî bir ortamda bir arada yaşanması teşvik edilmiştir.

Gazetede zaman zaman aşırıya kaçan modernleşme hareketlerinin tenkit edildiği görülmektedir. Eskiye ait bir geleneği ve yaşama biçimini terk ederken toplumu ifsat edecek seviyeye varan yozlaşmaya dikkat çekilmektedir. Milletin ortak kimliğinin muhafazası hatırlatılmaktadır. Bu gibi eleştirel yaklaşımları dile getiren yayınların değerlendirilerek yeni bir araştırmanın konusu yapılması modernleşme sürecinin daha iyi anlaşılması bakımından gereklidir.

Çalışmalar esnasında Yeni Türk şiirinin büyük ismi Necip Fazıl Kısakürek'le ilgili ilk defa burada yer alan bilgilere de rastlanmıştır. Giresun'da diğer basılı kaynaklarda da Necip Fazıla ait başka bilgilere de rastlanabilir. Bu sebeple Necip Fazıl'ın Giresun günleri ile ilgili ayrı bir çalışma yapılması gerekmektedir.

Yeşilgiresun gazetesinde dönemin edebiyat tarihine geçmiş Refik Halit, Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Bedreddin, gibi diğer sanatçıların da

manzum ve mensur yazılarına rastlanmıştır. Bu konularda da bir çalışma yapılması gereklidir. Bu çalışma ile mahalli bir yayın organının Yeni Türk Edebiyatı alanının tabii bir kaynağı alabileceği hususu bir kere daha ortaya çıkmıştır.

Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi Yazım Kuralları

Yazılar, PC uyumlu Microsoft Office Word 2003 veya sonrası sürümler ile yazılmış olmalıdır. Kelimelerin imlasında Türk Dil Kurumunun en son çıkardığı İmla Kılavuzu esas alınmalıdır.

I. Başlık

14 yazı büyüklüğünde, kelimelerin ilk harfi büyük, koyu ve ortalanmış biçimde yazılmalı ve konu hakkında bilgi verici olmalıdır.

II. Yazar(lar)ın Adı

Dergide yazar ad(lar)ı yazılırken herhangi bir akademik unvan belirtilmez. Yazar(lar)ın akademik unvanı, çalıştığı kurum ve yazışma adresi dipnot biçiminde sayfanın altına yazılır.

Yazarı tanıtıcı bilgi ilk sayfanın altında verilecek 9 yazı büyüklüğünde olmalıdır (Prof. Dr. M.S.

Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü gibi).

Makalenin yazarı; adını, soyadını, görev yaptığı kurumu ve akademik unvanını tam ve açık olarak belirtmeli kendisi ile doğrudan iletişim kurulabilecek telefon numarası, açık adresi ve elektronik posta adresini vermelidir.

III. Özet

Özet İngilizce ve Türkçe olmak üzere her iki dilde “Öz” ve “Abstract” başlığı altında yazılmalıdır. 10 yazı büyüklüğünde, tek satır aralığında, her iki yana yaslı ve 200 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce anahtar kelimeler “Anahtar Kelimeler” ve

“Keywords” başlığı altında 3 ile 5 kelime arasında bulunmalıdır. Türkçe özetten sonra Türkçe

“Anahtar Kelimeler”, İngilizce özetten sonra İngilizce “Keywords” kısmı yer almalıdır.

IV. Bölüm Başlıkları:

12 yazı büyüklüğünde, kelimelerin ilk harfi büyük, koyu ve ortalanmış biçimde yazılmalı ve numara verilmeden birbirini izleyecek şekilde sıralanmalıdır.

V. Alt Bölüm Başlıkları:

11 yazı büyüklüğünde, kelimelerin ilk harfi büyük, koyu ve ortalanmış biçimde yazılmalıdır.

VI. Metin

Ana metin;

- a) A4 kağıt boyutuna 3 cm kenar boşlukları ile,
- b) 11 yazı büyüklüğünde Times New Roman yazı tipi ile,
- c) 1,5 satır aralığı ile,
- d) Her iki yana yaslı olacak şekilde,
- e) 6000 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.

VII. Kaynaklar:

Kaynaklar kısmı APA (American Psychological Association, 2001: 5. baskı) kurallarına uygun olacak şekilde yazılmalıdır. APA ilgili daha fazla bilgiye ulaşmak için aşağıdaki web adreslerinden yararlanılabilir.

owl.english.purdue.edu/owl/resource/560/01/

www.english.uiuc.edu/cws/wworkshop/writer_resources/citation_styles/apa/apa.htm

Yazı Metninde Kaynak Gösterme

Cümlede yazarların isimleri kaynak olarak belirtilmişse yazarların soy isimlerinin yanında parantez içinde kaynağın basım tarihi yazılır.

Örnek: Özçağlar (2008),.....

Yazarlar cümle içinde kaynak olarak gösterilmemiş ise cümle bitiminde parantez içinde yazar soy isimleri ve tarih birlikte yer alır.

Örnek:(Özçağlar, 2006).

Eğer birden fazla kaynak varsa kaynaklar “;” işareti ile ayrılır ve alfabetik sıraya göre ilk yazarın soy isim baş harfine göre yazılır.

Örnek; (Akçay, 2002; Bozkurt ve Koray, 1992; Kılıçoğlu ve Altun, 2002).

Kaynakta ikiden fazla (5 yazara kadar) yazar varsa ilk defa referans verirken bütün yazarlar soy isimleri ile sıraladıktan sonra daha sonraki referanslarda ilk yazarın soy isimi ile birlikte Türkçe makalelerde “ve diğer.” şeklinde kullanılır.

Örnek: (Başaran, Yılmaz, Erteğün ve Öztürk, 1985). Başaran ve diğer. (1985) göstermiştir ki...

Eğer kaynak, altı ya da daha fazla yazar içeriyorsa her zaman ilk yazarla birlikte Türkçe makaleler de “ve diğer.” şeklinde kullanılır.

Bir kaynaktan yararlanırken o kaynak başka bir kaynaktan yararlanmış ise;

Örnek: Ana kaynak "Doğan" olsun ve siz o kaynaktan yararlanmadınız bu kaynağı ("Demir") çalışmasından yararlandınız, bu durumda aşağıdaki gibi referans yazılmalı:

Doğan (aktaran Demir, 2001).....

VIII. Alıntılar

I. Direkt alıntılarda her zaman yazar, tarih ve sayfa numaraları referansta belirtilmelidir. Alıntı 40 kelimedenden az ise cümle çift tırnak içinde belirtilmez,

Örnek 1. “.....”(Güneş, 2006, s. 2).

Örnek 2. Başar (2001) öğrenmeyi “.....” (s.46) olarak tanımlamaktadır.

II. Alıntı 40 ya da daha fazla kelimeyi içeriyor ise tırnak içinde değil normal makaledeki yazıdan ayırmak için, block format'ında, her satır soldan itibaren beş boşluk olacak şekilde yazılmalıdır.

IX. Kaynakça

Kitap

Piaget, J. (1929). *The Child's Conception of the World*. London: Routledge and Kegan Paul.

Fidan, N. ve Erden, M. (1994). *Eğitime Giriş*. Ankara: Meteksan Anonim Şirketi.

Editörlü Kitap

Güneş, T. (2006). Fen Bilgisi Laboratuar Deneyleri. Anı Yayıncılık (Ed.), *Fen Bilgisi Öğretiminde Laboratuvarın Yeri ve Önemi* (s. 3-4). Ankara.

Hakemli Dergideki Makale

Sheridan, J.M. (1968). Children's Awareness of Physical Geography. *The Journal of Geography*, 67, 82-86.

Eraslan, A., ve Aspinwall, L (2007). Quadratic Functions: Students' Graphic and Analytic Representations. *Mathematics Teacher*, 101 (3), 233-237.

Basılmamış Lisansüstü Tezler

Fakir, B. (2007). *Eğitimde Yeni Yönelim*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

ERIC Dokümanı

Huld, A., ve Belle, F. (2002). *The Psychology of Mathematical problem solving* (Report No. ABCDE-RR-99-2). East Lansing, MI: National Center for Research on Teacher Learning. (ERIC

No. ED123456)

Sempozyum /Konferans, Toplantı ve Proceedings

Barlow, D. H., Chorpita, B. F., ve Turovsky, J. (1996). The modeling perspective on world

problems. In R. Jacques (Ed.), *Atlanta Symposium on Activation: Vol. 22. Constructing Meaning for The Concept of Equation* (pp. 333-343). Lincoln: University of Atlanta Press.

Walter, J. K., ve Huston, H. N. (1995). Student understanding of topics in linear algebra.

Proceedings of the National Academy of Physics, USA, 25, 11111-12222

Web sitesi

www.abcdefg.org (24.08.2008)

X. Dipnot

Yazılarda dipnot verilmesi gerektiğinde, açıklamalar metin içinde numara verilerek sayfa sonunda belirtilmelidir. Dipnotlar 8 punto, Kaynakça kısmındaki referanslar 9 punto olmalıdır.

XI. Şekiller

Şekil yazısı şeklin altında 10 yazı büyüklüğünde koyu olarak yazılmalıdır. Eğer

metnin içinde birden fazla şekil yer alıyorsa numaralı olarak verilmelidir. Şeklin adı belirtildikten sonra, eğer şekil bir başka kaynaktan alınmış ise, alıntı yapılan kaynağa gönderme yapılır.

XII. Tablolar

Tablolar metin içinde, tablo yazısı tablonun üstünde ve numaralandırılarak verilmeli, içeriği tablo numarasının yanında başlık olarak açıklanmalıdır. Tablo başlıklarının sadece ilk harfleri büyük olarak düzenlenmelidir. Tabloların sağına ya da soluna herhangi bir yazı yazılmamalıdır. Tablo başlığı 10 yazı büyüklüğünde olarak, tablo içeriği de 9 veya 10 yazı büyüklüğünde olmalıdır.

Not:

APA'nın genel özellikleri bölümünde örnek olması amacıyla verilmiş olan referanslardan bir kısmının gerçek referanslarla ilgisi yoktur. Bu referanslardan bir kısmının bulunması gerçek olmadıklarından dolayı mümkün değildir.